5, 386/A

DE CURANDIS HOMINUM MORBIS EPITOME

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

SAC. CAES. ET REG. AP. MAJ. A CONSILIIS MAGISTRATUS POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN. FACULTATIS MEDICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR. PRAESIDE, XENODOCHII PAPIENS. AD S. MATTH. MODERATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICES IN TICINENSI ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG. SCIENTIAR. GOETTING. MANTUANAE, ET ELECT. MOGUNT. TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC. HELVET. SODALI.

EDITIO SECUNDA.

LIBER. IV

DE IMPETIGINIBUS.

VENETIIS

MDCCXCVII.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

DE

CURANDIS IMPETIGINIBUS.

LIBER IV.

CLASSIS QUARTA.

IMPETIGINES.

GENERALIA DE IMPETIGINIBUS.

§. *369.* Magnam efflorescentiae, quas *exanthematum* sub nomine hucusque (Lib. III.) delineavimus, cum caeteris affectionibus, quae humanae cutis levitatem, nitorem, integritatem deturpant, similitudinem ostendunt; et hanc ob rationem mox ab illis, istarum non incongruens nobis videtur consideratio. Sed cum exanthemata febrium plerumque castra Notio gene

sequantur, atque harum devicto furore plerumque dissipentur et ipsa; vel saltem, dum sine febris auxilio ad cutem illa proruperunt, breviori hic mora divagentur, nec primariam facile in pelle aegritudinem constituant: hinc ad aliam certe morborum classem hos *diuturnos* cutis humanae affectus referri oportet; et cum nomen desit, quod illam satis exprimat, et ab exanthematum familia distinguat, *Impetiginum* illud hunc ad finem potissimum, atque cuivis tum generi, tum speciei adaptatum esse censemus. Ad *cachexias* haec classis morborum a Nosologis, ut nos quidem opinamur, sine fundamento demandatur; nec etenim morbi cutanei tam evidenter ex *malo corporis*, ut ajunt, *habitu* originem ubique sumunt, ut non *localem* saepe, atque cum nullo humorum vitio sociatam offerre aegritudinem cernantur; ac manifesta in multis cachexia, color cutis foedus atque a naturali quamplurimum recedens, immunem ac intactam prorsus in multis pellem esse sinit.

Definitio. §. 370. Hinc per *impetigines* propriam nos morborum classem intelligimus, quae cum cachectico, ut vocant; habitu frequenter quidem, — sed et sine hoc non raro incedit,

ac in diuturnis plerumque cutis aut maculis, aut aspredine, papulis, vesiculis, squamis, fissuris, crustis, aut demum in spontanea integumentorum exulceratione, vel et variis excrescentiis consistit; ac febrim, nisi *secundariam*, pro comite sat raro agnoscit.

Ipsa certe exanthemata, cum *chronicam* induere naturam observantur (§. 275.), ad *impetigines* revocari nil impedit: atque non raro illa, dum, flore vix non perenni, sine febre in cute persistunt, in istius magis contextu, quam fluidorum in vitio, originem agnoscunt. Plures quidem morbi cutanei, exanthematum in modum, febrium hinc inde *crisin* efformare, atque evidentem cum istis affinitatem ostendere videntur: sed praeter illud, quod *impetigines* ad interiora repulsae febribus non paucis occasionem largiantur, atque, dum naturae, vel artis auxilio ad superficiem revehuntur, non criticum exanthema, sed aegritudinis cutaneae, seu causae febrilis, ad antiquam, ex qua depulsa fuerat, sedem repristinatae nobis specimen exhibeant; diuturna hujus efflorescentiae in cute persèveratio lentusque sine febre progressus, impetiginum ab exanthemate quovis differentiam abunde manifestant.

Doctrinae obscuritas.

§. 371. Cum vero sat claram *exanthematum* imaginem quotidiana eorum in febribus observatio, ac major circa has ipsas Medicorum industria nobis offerant, fateamur oportet, *impetiginum* illam tam densa oculis hucusque caligine nascondi: ut major eorum, qui de his diffusius egerunt, verborum profusio, difficultates rerum auxisse magis, quam solvisse videatur. Ardui scilicet laboris opus est, morborum tam inconstantium, tam longorum, tamque diversis sub formis in cute luxuriantium, fidelis descriptio; atque huic rectius tradendae, pictorum potius penicilli, quam, cui colorès desunt, Scriptorum calamus, pares esse videntur. Quae non immaturi adhuc in cute morbi ab eo, qui pleno jam flore hanc occupat, aut in eadem jamjam marcescit et exsiccatur, diversitas observatur! .... Quam varius non unius ejusdemque morbosi seminis hoc in agro progerminantis aspectus est! ... Aut quam sibi similes non causarum indole sua diversissimarum, in corporis superficiem furientium, effectus in hac ipsa occurrunt! ... Atqui in hoc ipso tam inconstanti aegrotantis naturae sermone latet morborum, qui cuti adscribantur, et causarum, quae illos inducant, inexhausta apud Scriptores multiplicatio; rerum-

que unius ejusdemque penitus originis atque indolis, pro diversissimis inter se affectionibus, prolixa Nosologorum enumeratio, ac indigesta prorsus nominum confusio.

§. 372. Interim, cum simpliciori *impetiginum* expositioni nos ipsi studemus, non minor nobis causarum, ex quibus illae pendent, obscuritas ac incertitudo obest, atque ea nos potissimum difficultas premit: quod cutaneorum pars magna morborum, aliarum potius affectionum *symptoma*, quam idiopathicam hujus organi aegritudinem constituant. Illae tamen *impetigines secundariae*, exanthematum symptomaticorum vix non observantes naturam, cum primariis cutis affectibus confundi non debent: atque sic integumentorum maculae, ecchymoses, vesiculae, ac ulcera, quae ex ictero, scorbuto, viscerum infarctu, ex luis venereae viru, ex scrophuloso, aut rheumatico acri, aut alio ex morbo, *secundarie* gignuntur, licet cutem insigniter defoedent, ad istum tamen magis, quam ad *impetiginem primariam*, revocanda erunt; ac methodo non alia, quam quae morbo, ex quo pendent, conducat, superantur. Hinc minor longe, ac a Nosologis recenseatur, *cutaneorum* morbo- I. Diversitas.

rum est numerus, atque pars major istorum calido sub coelo delectatur, ac *endemicam* saepius naturam in istis observat. *Contagiosam* non paucae impetigines, quo solo potissimum dominantur, indolem ostendunt: sed in aliud transvectae, mutata rerum, quae novo incolae favebant, positione, contagium deponunt, atque vel a causis plerumque obscuris eodem sub coelo, sine illo, foventur ac persistunt; aut temporis successu extinguuntur in totum. Aliae tamen impetigines, licet multis eodem in loco communes, ex causis tamen similibus oriundae, contagio observantur expertes: atque aliae *universam*, quo late patet, cutem adoriuntur; aliae non nisi partem istius *locales* invadunt, atque vel fixa ad pellem potiuntur sede, vel ex una in alteram incertae divagantur. *Internas* quoque dari impetigines, ex chronicarum inflammationum, quae viscerum superficiem vix penetrant, — ex macularum, phlyctaenarum, papularum, ulcerum superficialium, — ex epidermidis, materiae puriformis, ichorosae, per tracheam, nares, intestina, per urethram, copiose excretorum, — ex aphtharum, acuti licet morbi, historia, et ex retropressae, ac redeuntis impetiginis externae effectibus, conjicimus. Non

rarum est, impetigines sub certis anni temporibus redire; ac in genere tum vere, tum aestate potissimum recurrentibus, cutaneorum abundantior est seges morborum. Alii ex istis, qui tamen vix non ubique ad symptomaticos spectant, *periodice* prorumpunt, ac menstruorum, haemorrhoidumque naturalem aut consuetum typum, *habituales*, fere sequuntur. Quod ad divisionem ex causis petendam spectat, paucae quidem impetigines *primariae* praevium sibi humorum vitium, licet adultae hoc ipsum valeant inducere, necessario exposcunt; ac illarum hinc cura *internis* solicite nimis tentata remediis, plerumque successu frustratur. De *secundaria* aliud dicendum est impetigine: atque licet haec ipsa in *primariam*, longiorem post moram, abire et possit, et soleat; nihilominus princeps in hac *complicata* impetigine pertractanda consideratio Medentibus incumbit; atque illa, quae efflorescentiam repellunt, aut exsiccant, sine damno administrari vix queunt. *Haereditariae* impetiginis exempla nobis non pauca occurrerunt: atque plurimae ex istis, solidorum, seu cutis ex vitio deriventur oportet.

Ipsa vero, quam impetigines in cute sibi eligunt, sedes non ineptum his in rebus ex-

ponendis ordinem nobis suggerit. Aliae nempe ex istis, superficiem quasi lambentes, vix ultra *reticuli mucosi* confines descendunt; aliae, profundius demersae, pellem ipsam exedunt, consumunt. Quod si utrunque a quavis, aut neglecta aut mala methodo exasperata, impetigine perpetretur subinde: est tamen manifestus cuivis ex istis a natura concessus character, quo limites sibi ipsis plerumque ponant, atque nunc modo cutem *maculare*, nunc pellem *depasci*, cribrare, ac in ipsa corii humani substantia pertinaciter nidulari observantur.

Alibi scilicet cutis modo aspectus et nitor a naturali abludunt; ac sine magno tumore, vel aspredine, in eadem *maculae* coloris albi, rubiginosi, lutei, flavi, castanei, cuprei, rubri, bruni, lividi, nigri, aut variegati, comparent; alibi epidermis induratur et callet, aut informis luxuriat; vel asperatur, siccescit, finditur, ac in furfures, in squamas, aut majora in frusta secedit, ac affines huic pili, vel ungues canescunt, finduntur, complicantur, crassescunt, emoriuntur et cadunt. Nunc pellem inter et cuticulam, in ipso retis mucosi contextu expansus humor hydatidulas, vesiculas, vel acri tenuique, vel puriformi materia praegnantes, inducit; aut vasculorum glome-

res atque glandulae sebaceae incenduntur, ac in papulas, pustulas, tubercula, abscessulos, mutantur. Nunc demum cutis ipsa, cum subjecta huic adiposa, inflammatur, intumescit, tenditur, distrahitur ac dolet: secretionis hoc in organo pervertitur, depravatur opus, atque rancidum et infestum huic ipsi virus praeparatur: quo haec tot fibris, nervis, vasisque tam mirifice contexta tela cribri in modum exeditur, perforatur, ac in foetidissimum, malignissimumque ichorem colliquescit.

Interim non singulos hos cutis affectus, peculiari quemvis tractatu, hic nobis considerandos assumimus: sed qui ex illis, ut *calli*, *verrucae*, *clavi*, *condylomata*, *excrescentiae caeterae*, *ungues vitiosi*, *ulcera antiqua*, ad *Chirurgiam* magis pertinent, hos ista Vobis jam satis exposuit eximia scientia. De *Trichomate*, singulari, ac *Poloniae* imprimis endemico, pilorum morbo, nobis necdum ipsis conspecto, quae alii dixerunt, hic modo repetere, consultum non ducimus; atque sic omnis *impetiginum* materia duos modo in ordines divisa hoc volumine circumscribetur.

§. 373. Quae de origine, rationibus, ac differentia *exanthematum* a nobis dicta fuerunt Causae.

(§§. 274. 275. 276.), ea, si diuturniorem, seu chronicam causarum in peripheriam corporis actionem, vel primariam, vel secundariam, superaddamus, *impetiginum* generationem ac modum in multis illustrant. Multa interim, quae vitiorum cutaneorum naturam respiciunt, hic attentius considerabimus; plurima nos latent, ac futuri solertiam seculi, — utinam non inanem! exspectant. Illorum forte, quae in caeteris animalibus, ac in ipsis plantarum cortice ac foliis, contingunt, attentior consideratio non parum quondam hic lucis accendet. Ex animalibus minora non pauca vel ipsam quotannis pellem aut testam sub manifesto aegritudinis, dato tempore redeuntis, apparatu abjiciunt, novaque tunica ab ipsa cooperiuntur, non satis intellecta hoc in opere, natura. Quas plumis haec ornavit, aviculae, quo tempore illas amittunt, obmutescere illico, solitudinem quaerere, appetitu privari, languere, ac manifeste aegrotare, observantur. Sub minoribus turbis, sed non sine praevia et fere simili in pelle mutatione, hibernos belluae ac domestica animalia deponunt crines; atque ipso demum in homine communis est, redeunte vere, epidermidis hinc inde a cute, ac pilorum e capite multorum,

separatio. Quod si vero haec annua naturae in pellem operàtio diversos in ista morbos explicare non queat: in hoc tamen, quod varia, quae aliis animalium partibus communia haud sunt, in cute contingere demonstrent, a Medicis praetervideri non meretur. Pars major morborum arboribus infensorum, primam in cortice, foliorumque externa superficie, ceu vegetabilium cute, originem agnoscit, atque cum iliis, quae animalia, — et cur hac in parte patiantur, collata, cutaneorum affectuum, istisque medendi scientiam ditabit.

Quae vero utrique viventium classi praecipue insidiantur, sunt: tum impedita illorum, quae per cutis superficiem, vel sana, vel morbosa, expelli debuissent, exhalatio, sub epidermide effusio, stagnatio, depravatio, ac multiplex a stimulante hac materia irritatio; tum amplissima *parasitarum* familia, quae, jure quodam dolendo, sed vicissim eheu! viventibus a natura imposito, succi vitalis cum labore ab aliis parati avidissima, beneficae sese pelli insinuat, ac, ibidem recepta, hanc ipsam depauperat, corrodit, atque devorat. Transpir. impedita.

Immundities hinc, frigus sudanti corpori Immundities.

incaute admissum, et quaecunque sensibilissima cutis spiracula constantius obturant, — tum vel communia, vel propria cuivis animalium speciei insecta, non parvam cutaneorum in illis morborum partem sibi vindicant. Alias quidem transpiratio insensibilis, quam quae cum statera aurificis examinari queant, leges agnoscere videtur: nec homo, socialis vitae puritati renuncians, nec populus a solita nobis munditie alienus, pluribus adeo gravioribusque cutis subjicitur affectionibus; ut non integrae nationes, contrariis conservandae salutis momentis instructae, corpus omne oleo perfundere, cutisque poros hoc ipso opplere, sine damno consuescant.

Ast vero, qui continuo corpus robustum labore aut cursu exercent, ac in aura liberiori ruralis vitae fruuntur beneficiis, hi multas morborum causas, quae aliorum saluti insidiantur, superare, et unius partis functione alterius defectum supplere, observantur: nec vel spurcissimus aut undas semper fugit populus, aut, quo natura vel pennigerum cogit descendere vulgus, flumina abhorret. Hinc summa in ordinandis balneis ac thermis tum rituum sacrorum, tum Legislatorum ubique cura fuit posita: et si forte ob lana-

rum

rum apud antiquos, quam recentiores apud populos, quibus linteaminum est copia, majorem usum, major ablutionum urgebat necessitas; fateamur tamen oportet, morbos cutaneos non paucos ex neglecta corporis munditie, ex insana mulierum suspectis faciem jugulumque pigmentis obducendi libidine, et ex abolito balneorum usu, hodiernos apud homines esse derivandos; ac nullibi impetigines, quam apud plebem mendicam, ac impurioribus in habitaculis, frequentius inveniri.

Plura quidem, uti caeteris animalibus, sic et homini molesta sunt, et cutem vel pungendo, vel proprio, quem isti aspergunt, instillant, succo irritare, inflammare observantur insecta; sed propria humanae cuti et duplex pediculorum est species: quarum prima, infantibus communior, est *pediculus humanus*, qui caput imprimis, et cutem, — altera, quae pubem, axillas, supercilia inhabitat, ac *pediculus pubis*, seu *morpio* vocatur. Haec ambo insecta, fertilitate insigni instructa, ac impuros apud homines ad incredibilem subinde copiam adaucta, sub epidermide sese insinuando, cutemque subjectam irritando, pruritum continuum, porriginem, ac foeda ulcuscula producunt. Qua sub laesae salutis con- Insecta.

ditione *pediculus humanus* sub universi corporis cuticula, sine impuritatis suspicione, eam ad copiam generetur, ut ex istius poris undique ac acervatim prorumpens, *Phthiriasin* Graecorum, *seu morbum pedicularem* Latin. exhibeat: hoc, Virorum fide dignorum observationibus confirmatum, morbi genus propria, quae nobis deest, experientia illustrare non possumus. Praeter *pediculos* vero, ac communem aliis quoque animantibus *pulicem*, *acarus exulcerans* seu *acari* species, homini, ut videtur, propria, saltem ex *acari farinarum*, *acari domestici*, aut alterius, extra corpus humanum existentis, acari familia non derivanda, in recentibus illorum, qui *scabie* aut *psora* infecti sunt, pustulis, ante seculum in *Italia* reperta, atque tum ab immortali *Sveco*, tum ab egregio et amico nobis Viro *Germano* nuper confirmata fuit (§. 436.). Ex *musca Liprae*, Elephantiasis *Nigritarum* ab eodem illo historiae naturalis hodiernae parente, discipuli experientia suffulto, derivata est; sed cum in Graecorum Elephantiasi seu Arabum lepra, vermiculum, ut vocant, celebris alter Goettingae examinasset, eundem hic in *muscae domesticae* larva, ex ejusdem muscae ovis, communi ulcerum sorte, huc depositis,

oriunda consistere observavit; ac plura certe ex insectis aut simplici escae animalis desiderio, aut ulcerum cutaneorum foetore sub aestivis caloribus potentius allectis, sub cuticula, vel in praesentia nec custodita satis ulcera, tum ovula, tum larvas deponunt: quae loci fotu exclusa, aut vivae, nudam jam cutem irritant et horrendo aspectu infestant.

Sed ex vermium quoque cum insectis non confundendorum classe *Gordius* tum *aquaticus*, vitulorum, equorum, porcorum etiam pulmonibus aliquando infestus, — tum imprimis longissimus interdum G. *Dracunculus*, seu *Vena*, ut dicunt, *Medinensis*, palustrium uterque aquarum incola, tum demum *furia*, ut referunt, *infernalis*, humanam subinde cutem penetrant, ac prope ossa, ad tibias, genua, brachia, quo loco carnes fere desunt, vix unquam ad faciem, tumorem, pruritum intolerabilem, dolores, inflammationem, nisi cautius vermis extrahatur, facile funestam inducunt. In ipsa iterum elephantiasi, quae *Norvegos* infestat, vermiculus, Gordios ac ascarides inter medius, quem *Gordium marinum* nunc vocant, et ex frequenti his gentibus piscium marinorum victu derivant, accusatus est. Interim praeterquod vermes animalis unius Vermes.

speciei, cui proprias jam illorum species natura commisit, alterius domicilium vix quaerant, aut in eodem diutius morari non soleant, ulteriorem haec observatio confirmationem meretur; nec ea, quae in parte aegrotante fortuito deteguntur, pro morbi causa haberi mox debent.

In genere dolendum est, historiae naturalis partem illam, quae *parasitica* et fere consanguinea homini animalcula concernit, utilissimam licet magisque necessariam, minus tamen, ac alias omnes, quae res nobis non tam vicinas respiciunt, hucusque a multis fuisse excultas. Mirum quidem non est, cum *putredinis* ex fonte minora haec entia Antiquorum derivaret credulitas, majorem illis, quae fortuita putabantur, attentionem non adhibuisse; et, cum microscopia deessent, eorum oculos quamplurima, quae nunc admiramur, fugisse: sed a quo tempore et futilis illa de *generatione aequivoca* theoria eviluit, et oculus nova lente armatus novum quasi in vilioris guttula liquoris orbem detexit, parum admodum hac in naturae provincia perlustranda humana profecit industria; ac si *vermium visceralium* historiam excipiamus, utilitatem Medicina scientiae naturalis progressibus non est experta aequalem.

Atqui haec eo quidem fine non movemus, ut *pathologiam*, quam *animatam* dixerunt, et qua morborum contagiosorum vix non omnium, ac ipsius demum pestis, causam in subtilissima, visumque fugientia animalcula, — neonatorum vero atrophiam in *Comedones*, ridicule conjecerunt, ut verisimilem denuo revocare contendamus: sed hoc unum hic nobis concedi optamus, inter causas, quae cutis morbos rebelles hinc inde producant atque exasperent, tum *insecta* quaedam eorumque ovula, larvas, tum *vermes* omnino spectare; atque plures forte, quam nunc, industriae majoris his rebus impensae defectu, suspicemur, *impetiginum* species ex *causis viventibus* originem agnoscere. Plures nunc ad viscera, quam alias credebamus, ac vix non visum fugientes, a nobis ali hospites, fatemur; ignotum forte mundum aliquando in pelle humana quis deteget; ac ignotas forsitan morborum causas propria, alieno semine populata, nobis offeret superficies.

Aliae vero morborum causae humanae cuti insidiantur: atque huc *acre* quodcunque ex massa sanguinis hoc in colatorium transvectum, aut in hoc ipso ignotis secretionis morbosae legibus paratum, pertinet (§. 274.). Sum- Acria.

mum apud *ictericos* in cute pruritum toties moderari, aut cessare observavimus, quoties sub illo in urinis prius pallidis, aut parum flavis, copiosa iterum bilis, ac lateritium sedimentum comparerent. Ex assumptis copiosius aut sale, aut aromate conditis cibis, qui impetigine laborant, pruritum in cute majorem, quam sub victu minus acri, patiuntur. Magnum renes inter et cutaneae transpirationis organum, quoad secernendi copiam liquidi, commercium existit; et quemadmodum sub aucto urinarum fluxu, sudores, — ita sub transpirationis incremento, lotii imminuuntur rivi. Sed cum ea, quae per istos e corpore eliminantur, aut eliminanda fuissent, non raro ipsa, per quae fluunt, aut in quibus moram patiuntur, receptacula et canales irritare, inflammare, exulcerare observentur; sic et similes ejusdem causae, cum ad cutem convertitur, effectus esse omnino oportet. Saepius hinc, cum urina vel cruda magis, vel justo parcior per renes excernitur, saturati magis sudores, — aut, si nec hi quidem urinas supplere queant, irritatae cutis phaenomena occurrunt: et quemadmodum apud infantes, crusta lactea affectos, ea, quae urinarum secretionem adaugent, efflorescentiae non parum

detrahere observantur; sic et in senibus, quibus parca est lotii secretio, non paucae ad cutem molestiae, pruritus continui, herpetes, ac ulcera, se manifestant. Magna hinc a lixivio illo, quod per urinas excerni debuisset, ad cutem renibus affinem converso, ac ne per hanc quidem rectius excreto, incommoda fluunt; et major, quam solet, dum superficies impetigine defoedatur, urinarum habenda est ratio.

Maxime vero huc acre, quod vel in corpore generatur, vel parentum jure, vel contagio suscipitur, revocandum est: a quo scilicet, valde diverso, ut scrophuloso, venereo, rheumatico, varioloso, etc. impetigines *symptomaticae* complures oriuntur.

Ipsum quidem digestionis opus, quaecunque a sanis adhibentur, alimenta in blandum ac nutrientem chylum convertit; sunt interim, quae, istis commista, huic scopo resistant, ac indolem sibi propriam nec secundis in viis deponant. Huc iterum aromatica, et alia, quae cibis superadduntur, condimenta, vel his ipsis inhaerentia acrioris aut volatilis naturae principia, revocentur oportet: ut quae sanguini copiosius, longoque usu remista, nisi sub vita laboriosa continuo difflentur, arteriosum non

modo systema stimulare, sed et corporis peripheriam imprimis petere, irritare, secretiones hic pervertere, ac lympham, otiosi saltem hominis, subtili acredine inquinare valebunt. Hinc aut laesa diutius ciborum digestio, aut talium, quae mutari, ac animalem in substantiam converti non queunt, — aut quae vel suspecto, vel stimulante principio abundant, comestio, frequentem apud divites imprimis aulicosque homines, quorum palatum alii, quam artificiali ac urenti quasi stimulo, non amplius respondet, — vel ipsos apud pauperes, qui corruptis aut carnium aut piscium, mytulorum edulium, reliquiis, — qui pane ex farina seminibus suspectis, aut modo alio, inquinata, — qui caseo vetusto putrefacto ac acerrimo, — vel caepis, rapis, ac allio fere solo vescuntur, frequentem utique impetiginum vel maxime rebellium rationem in se continent.

Bilis. Si quis alius, — hepatis certe liquor, utpote gustum magis feriens, tingendisque partibus prae alio opportunus, inter praecipuas morborum cutaneorum causas, cum *atra* imprimis *bile*, ab Antiquis repositus, et a Recentioribus non paucis hac in potentia nocendi confirmatus est. Quid corrupta in abdomi-

ne bilis in producendis exanthematibus possit, hoc a nobis ipsis expositum habetur (§§. 274. 290.); sed simul hujus causae fallacias non reticuimus (§§. 107. 288.): ac licet cutem a felleo liquore in *ictero* flavedine obduci videamus; non tamen vel quaevis in pustulis vesiculisque cutaneis contenti humoris flavedo, *de bile*, *ut causa*, testatur. Flavissimas nos in *Clinico Instituto* ad manuum volas pedumque plantas in scorbutica virgine observavimus maculas: quae instantem alias aegrotanti haemórrhagiam per nares, pulmones, supplebant, vel, hac insecuta, disparebant: quin vel minimum ad hepar in cadavere defectum conspiceremus; ac in simplici ex cutis contusione ecchymosi, color partis ex atro in lividum, viridescentem, — tandemque in flavum, *bilis sine culpa*, mutatur. Saepius vix emissas matrum e sinu proles intense per primos a partu dies ubique rubere, et cocti quasi cancri colorem in cute referre, conspeximus: qui erythemate quasi, ut vocant, correptae cutis color, post tres, quatuorve dies, in flavescentem ac fere ictericum abivit, quin pro bilis id effectu continuo cum aliis haberemus: quod in multis neonatorum ab inassueti contactu aeris in cute sensili ac laxa contingit,

ac in ipsius interdum epidermidis desquamationem furfuream terminatur. Quae vel in sanissimo homine per cantharides excitatur vesica, ea croceo frequentius liquore sine bilis suspicione turget; ac in genere, quae ex *coloribus*, *odoribusque*, petitur causarum in morbis cognitio, ea falsis plerumque inductionibus fundatur.

Atra bilis. Bilem, quae remoram in cystide fellea longam experta est, resorpta parte illius tenuiori, viscidiorem non modo ac tenaciorem reddi, sed et colorem profundiorem ac atrum, singularemque amaritiem, acredinem, acquirere; atque interdum non modo vesiculam, hepar ipsum irritare, inflammare, exedere, sed et totum systema nervosum in fatalem homini consensum provocare, — aut, in tubum intestinalem effusam hanc amurcam, calculorum felleorum matrem, *liquefactae picis* adinstar, hunc ipsum, stomachumque obducere, similisque materiae vomitum aut dejectionem per alvum sub horrendis torminibus et cardialgia inferre: hoc nemo prudens negabit, atque tum frequens cadaverum sectio, tum instituta nuper ab egregio *Galliae* Chymico hujus materiae analysis, abunde demonstrant. Quod si igitur *atram* hoc ipsum *bilem* voca-

re velimus, aptius certe, quo morbosae hujus materiae character circumscribatur, nomen non habemus. Sed ob id ipsum, non omne illud, quod, et colore, et tenacitate huic inspissato humori simile, per oesophagum alvumque rejicitur, aut *atra bilis* est, aut ex eadem originem trahit. Nigras saepe faeces et sani deponunt homines; nigro saepius colore ciborum reliquiae ab assumptis medicamentis, vel a propria particularum mistura, tinguntur, aut diuturna in abdomine mora nigredinem eaedem contrahunt. Nec rarum est, sanguinem ad ventriculum, intestina, ruentem coagulari, seroque exutum inspissari; et, quod in vasculum, sani hominis e vena, susceptus, ad pelvis fundum jam facit, colorem atrum, carboni similem, assumere. Atqui has quoque materias, licet atras atque tenaces, *atrae bilis*, ut faciunt, vocabulo insignire, nominum certe abusum sistit, qui majorem in Medicina, quam in alia quavis scientia, noxam inducit. Sed ipsum in vasis suis fluentem sanguinem, dissipatis fluidioribus, crassescere, atque pinguem, magisque terrestrem quasi *faecem* offerre, — tunc vero *humorem atrabilarium*, *succum melancholicum* largiri, — quod si vero auctus copia, magisque *adustus*, hic

humor in partibus haerescat, eundem tunc *atram* iterum nobis *bilem* offerre, docuit Antiquitas, ac Recentiorum denuo scholae hinc inde defendunt. *Lienem* imprimis, ac renes succenturiatos seu *capsulas atrabilarias*, ut *atrae bilis* culinam, illa consideravit; similisque materiae officinam in venae portae systemate non pauci ponunt: ex qua tum flavus ac cachecticus ille hominum melancholicorum aspectus, tum variae cutis maculae; — et ab aucta, atque per sanguinem diffusa, *atrae bilis* acredine, vasculorum cutaneorum erosiones, ulcera maligna, cutisque gangraenam derivant.

Subtilius certe, quam in rebus medicis conducat, et ad fornacem excogitata magis haec de *atra bile* in sanguine generatae ac fermentantis theoria est. Nec etenim cruor per vasa circulans, sicut jus in aheno, spissescit, et sine novi ac recentis liquidi affluxu in rancidam condensatur gelatinam; nec naturae subsidia desunt, quibus aut recenti imperato potu, aut moderatis suppressisque tenuiorum excretionibus, aut demum resorpto ex atmosphaera liquido, nimiam spissitudinem avertat. Quocunque salutis sub statu vix emissus cruor naturalem fluiditatem ostendit, atque pro va-

ria rerum accidentalium conditione lentius citiusque condensatur: et quae forte contraria in siccis, melancholicisque hominibus, aut sub febre inflammatoria, instituta referuntur experimenta; ea cum sanissimo non minus, quam cum alio sanguine, nunc sic, nunc aliter, inconstanti successus, ac ab externis conditionibus pendente, lege contingunt (§. 125.). In varicibus ultra modum distentis cruorem colligi, ac forte aegrius moveri, non vero prius, nisi dempto vasorum lumine, coire, docent enormes ex illarum ruptura sequentes haemorrhagiae, fluidique sanguinis in vicina loca effusio. Cessante vero in venis fluxu, quod ex umbilicalium aliorumque vasorum historia patet, inclusus cruor, tenuiori portione resorpta, sine ullo corruptionis signo condenatur, ac in duriorem massam brevi temporis intervallo solidescit.

Ex his igitur apparet, ex fonte bilioso cutem quidem hinc inde aut per consensum affici, aut infenso humore inundari: sed saepius Medicis impetiginum culpam in hepar insons reponi; atque uberiorem certe causarum, quae in cutem invehant, numerum, et diversam admodum earundem naturam, existere.

Ac revera, ipsa jam *impetiginum* cum *exan-* Nerv. actio.

thematibus affinitas (§. 369.), atque nervorum tam evidens in ista imperium (§§. 274. 276.), *nervosam* in multis illarum originem sine dubio manifestant. Vel *aucta* scilicet praeter modum in cute sensibilitas, — vel istius a consueta impressionum perceptione *aberratio*, — vel demum *imminuta* nervorum cutaneorum sentiendi potestas, variorum in cute phaenomenorum in chronicis non minus, quam in acutis, affectibus rationem, intellectu licet difficilem, sat tamen apertam, in se continent.

Sensibilitas nimia.

Major certe in aetate infantili, ac in sexu ſemineo, quam alia quavis sub vitae periodo, et quam in sexu potiori, est cutis teneritudo ac sensibilitas. Atqui sub hac ipsa major utique morbosarum ad corporis superficiem adfectionum conspicitur numerus, et causarum minorum promptior est ac certior in cutem effectus. Sanissimae genitricis e sinu vix exclusa, sanissima licet, proles, cutis tamen, jam primis vitae mensibus, non paucis saepe laborat affectibus: capillata pars omnis calvariae mox squamis crustosis, prurientibus, obtegitur; post aures epidermis separatur, ac ſoetida copiosa sanies exesa e cute per menses destillat; aphthosis oris cavum ulceribus

obsidetur in istis; facies in aliis, vesiculis sero flavo repletis, atque crusta, quam *lacteam* dixere, defoedatur, multisque achores et favi et tinea prorumpunt. Cutis inter plicas ad collum, axillas, ad inguina et nates, erosa ichorem plorat; ac magna pustularum, papularum miliformium, rubrarum, in corpusculi superficie copia florescit. Crassos quidem hucusque viscidosque in pueris humores, ac acidam, aut aliam in istis acrimoniam, tantorum ut fontem malorum, accusant: sed in multis certe alia istorum, quam in *cutis sensibilita morbosate*, non subest ratio; ac perperam ad dulcificantia, evacuantia, hic non raro recurrimus remedia. Nec etenim, si tanta jam fluidorum labes homuncionem teneret, vel sola natura huic superandae tam saepe sufficeret; vel sola matrum solertia, ac frequens cutis tenerae cum frigida ablutio, aut balneum, in avertendis his cutis affectibus jam tanta praestarent; nec hi ipsi *dentitionis* sub opere, prout faciunt, continuo augerentur, aut liberae hucusque proli sub hoc majoris irritationis statu copiose succrescerent; aut delicatulos magis, quam alios, aequali caeterum sanitate instructos, aggrederentur infantes.

Vel ipsi adulti, imprimis puellae, quibus

teneram ac albissimam pellem, oculos caeruleos, flavamque, aut ex flavo rufam indulsit natura, comam, vel a simplici radiorum solis verni actione jam maculis notantur, et quasi uruntur ad cutem; vel solius aurae rudioris afflatu jam epidermide spoliantur. Apud mulieres teneriores, ipsa jam conceptio defoedat faciem, ac maculas, quas modo partus abluit, ad cutem inducit. Puerperii potissimum tempore, debilior tunc sensiliorque femina in miliare exanthema est pronior (§. 324.), atque ab isto, in chronicam efflorescentiam converso, nonnunquam per annos obsidetur. Qui cute sensiliori cinguntur, illi vel a minimo aurae frigidioris afflatu erysipelate laborant; et ipse vestium, quibus superficiem ab atmosphaerae injuriis solicite nimis defendimus, abusus, ac major ab isto ad cutem inducta mollities, non parvam impetiginum, quae pellem humanam prae alia defoedant, rationem in se continet. Nec minor est animi pathematum, transpirationis in opere pervertendo, in bilis regurgitatione promovenda, ac in excitanda sensibilitate ad superficiem corporis morbosa, potentia. Vel solus terror fortis jam pilos in cute erigit, juvenisque comam, si vera sunt, quae referunt, vel temporis momento, in se-
nis

nis illam, seu niveam convertit. Qui anxio res suas animo considerant, hi post aures pruritum experiri ac scalpere proverbio dicuntur. Ex nervorum magis, quam ab acredinis actione, chloroticarum, ac multorum, qui febre intermittente detinentur, ulcuscula et crustas ad genas, labra, aliisque in partibus, corroborantium remediorum effectu proficuo inducti, derivamus. Qui ingratum cute insectum ex alio se suscepisse verentur, hi, etiamsi hoc desit, ad universam pellis superficiem pruritum persentiunt; et cum partem cutis unam ob istum vel sanus homo scalpit, in altera vicina vel ex solo consensu scalpendi necessitatem persentit. Ipsae, cum cutis prurit, scalpendi voluptas, — et, cum haec negatur, singularis anxietas, nervorum in superficie imperium ostendunt.

Sunt, qui ob cutis sensilitatem non tam auctam, quam *a communi abludentem*, vel a rerum innocentissimarum contactu, ab emplastri simplicis, aut blandi linimenti actione, iam pustulis, ac erysipelate ad cutem tententur. Sunt, qui a contusione, laesione quavis levissima, mox diuturna hunc ad locum ulcera, sola cutis, non humorum, ex culpa patiantur; ac apud multos, in chronicis etiam Sensibilitas perversa.

morbis, uti frigoris, sic et caloris extremi in pelle sola, sensum a thermometro negari, et in perverso nervorum cutis affectu consistere observamus. Hinc in tabe, in phthisi, ardores genarum, volarum, plantarum, corporis sine aestu majori, aegrotis tam molesti, — hinc volatiles illi in hypochondriacis, hystericis, ad cutem ignes, ac adustionis non modo sensus, sed et quasi effectus (§. 359.); — hinc parva verticis in plaga apud hystericas, glaciei aut nivis liquefactae ibi haerentis perceptio, hoc ex perverso sensationis principio descendunt, ac impetigines non paucas hoc ex morboso cutis statu derivari oportet.

Sensibilitas imminuta.

Sed, et *imminutam* nervorum hac in parte potentiam similes effectus habere, sine dubio asserimus. Tactus certe sensus, ac diversa ab isto, seu communis sensibilitas, per cutis superficiem universam extensa, mutationibus non paucis, ad quas sat raro respicimus, subjiciuntur; et ex infracta, vel penitus deleta nervorum in pellem actione, quamplurima, quae hucusque non satis examinata fuerunt, phaenomena in morbis dependent. Nec ista ex longinquo semper nervorum, aut cerebri ipsius errore, ut in apoplecticis affectibus, originem symptomatice agnoscunt; sed ad solam

interdum cutis pulpam nervosam spectare observantur, ac in parte agendi ae sentiendi inertiam manifestant. Hanc ipsam non modo jam sola epidermidis per labores inducta densitas, aut in cute cicatrix, — sed et diuturna ejusdem compressio, extensio, frigus nimium, aut plurimus sub pelle collectus adeps, vel serosus latex, vel tumor subcutaneus, inducunt. Ea ipsa vero, quae superficiei humanae nervis vel ab intus, vel exteriuś admoventur, potissimum huc spectant. Saepe ex alluente, aut in atmosphaera humida, uliginosa, contenta, — vel sub morbis in pellem deposita, ac praecipue nervosam ejusdem potentiam obtundente materia, tum exanthemata (§. 276.), et gangraenae (§. 130.), tum impetigines, seu maculae, vitiligines, sensu quovis destitutae (§§. 452. 455.) oriuntur. Ipsi sudores, qui vel in debilioribus sine causa majore, vel in fortissimo quovis homine, vaporis in balneo, vel demum in aegrotis sub lipothymia, in moribundis, tam profusi prorumpunt: non sanguinis ex vitio, sed ob imminutam vasorum cutis resistentiam, exstillant. Hanc vasorum in cute debilitatem et quasi paralysin, in aliis contagia, miasmata, venena, ac inimica nervis materia, inducunt, atque in *fe-*

bribus nervosis (§§. 80. — 88.), in *elode* (§. 85.), in perniciosa, quam *diaphoreticam* appellant (§. 35.), febre, tum continuus ille, aut colliquativus sudor, tum ecchymoses, maculae, ac alia quaecunque cutis defoedatio, ex nervorum cutaneorum tenore per causas aut universo corpori, aut solis forte integumentis inhaerentes infracto, oriuntur. Non aliter externa, quae dolores sopiunt, spasmosque sedant, ex opio, plantisque narcoticis, stupefacientibus, composita remedia in cutis nervos operantur; ac sicut organa gustus, odoris, ac visus in provectae aetatis hominibus labescunt, ita tactus, et quaevis cutaneorum nervorum sensibilitas, a pellis rigiditate senili obsolent, ac impetiginum variarum fundamenta in illa ponuntur. Ex fracta nervorum, et, quibus vitam conciliant, vasorum, in scorbuto potentia, tot maculae aegrotantium superficiem contaminant; ac non paucae ecchymoses ex eadem ratione in hydrope provecto ad cutem comparent.

Contagia. *Contagiorum* in pellem humanam actio vel ex ipsa jam *exanthematum* elucet historia (Lib. III.); ac sola *impetiginum* cum illis affinitas, communem in multis originem, in utraque morborum classe, satis prodit. In quo

interim haec *contagia* consistant, hoc a nobis ignorari fatentes (§. 92.), fatemur simul, nos circa impetiginum, quas contagiosas dicimus, causam proximam non minus caecutire. Nec magis dubiis hinc inde caret ipsa his in affectibus contagiorum praesentia; ac mutua inter cives morborum propagatio, sicut fomiti ex uno istorum in alterum transeunti deberi, — in causae ejusdem, in omnes simul agentis, effectus esse potest. Hinc non paucae de morborum *contagiis* actae sunt inter Medicos lites: quas *insitionis* nequidem tam valido, ut credunt multi, argumento satis direptas dolemus. Quod si enim, cutaneorum saltem morborum, quod rationi non adeo repugnat, respectu, ex *vivis* seminibus, ac visum fugientibus animalculis, agritudinum penderet communicatio: haec vitalis morborum, ac saepe mortis humanae causa, cum liquore, quem sanis inserimus, non minus, quam contagia, a nobis posset *inoculari*; atque si cum adulta jam atque *exsiccata* prorsus, quod de *variolis* notum est, hoc opus aeque ac cum recenti pure absolvi concedatur materia; *animalculorum* tamen *infusoriorum*, ut vocant, historia, et continuata, post exsiccationem corpusculi, vitalis istius potentia, huic quoque

non impar foret solvendo aenigmati. Fatemur interim, nos morborum, contagio celebrium, qui interna non minus, quam superficiem, affligunt, — qui ex ista, recentes licet, repercussi, difficiles ac diuturnos viscerum affectus relinquunt, — qui, post longas demum moras, ad cutem iterum cum emolumento expelli, ac istorum sic crisin constituere queunt, non facile *vivas* intelligere causas; atque ipsa, quae febribus non paucis praesunt, — quae veneream luem, jam sanato cutis ulcere, sine novo fomite per annos continuant, — quae blennorrhoeam, — quae, post multos a morsu canis rabiosi menses, hydrophobiam inducunt, *contagia*, insectorum in his necessitatem ac verisimilitudinem omnino excludunt. Alia vero contagia in solam modo pellem, — alia in caeteras quoque partes, ac in corporis compagem universam, operari cernuntur. Greges ovium integras a scabie infectas, sed alias perfecte valentes, et quarum carnes hominum saluti nec minimum obsint, in provinciis haud paucis observamus; ac ipsa, quae hominem infestant, psora, pluresque species impetiginum aliae, nisi in longum protractae, praeter cutem, nil offendere videntur.

Plethora cutanea. Ad impetiginum causas et *plethoram* tam

universalem, quam potissimum *cutaneam*, referre nequidquam haesitamus. Qua scilicet aetate major humoribus in cute molliori vasorum patet numerus, — qua corporis amoenius floret undique superficies, — qua magis grato haec et aqualiori calore fovetur, — qua candida magis facies vel a sola verecundia rapidissimo velut ab igne accenditur: hac etiam promptior ad pellem cruoris affluxus, uberior perspirabilis ex eodem humoris secretio, atque major ad *plethoram cutaneam* dispositio, quam vestimentis calidioribus, longo mollioris lecti tepore, sudoriferis, spirituosis, volatilibus remediis, ac balneorum tepidorum abusu, non raro augemus, concurrunt. Vel a solo venae sectionis, aut haemorrhagiae, quibus adsuevimus, defectu, universalem in cute pruritum persentimus; ac hic ipse, quo lecti calore fovetur corpus, tempore, in succiplenis hominibus, ac in quavis impetiginum specie, plus minus augetur. Frequentissime hanc *artificialem impetiginem*, qua tam vane gloriantur thermarum non pauci Medici, in illis *Marchionatus Badensis* observavimus; novimusque sanum ac plethoricum juvenem, qui, fervidiores has aquas per brevissimum licet tempus incaute ingressus, mox quatuordecim, aut plu-

res, in pelle furunculos expertus est. Copiosas adolescentes succipleni, aut qui liquoribus spirituosis indulgent, vel necessario corporis exercitio destituuntur, ad frontem pustulas, — et, quibus menstrua aut difficilius, aut parcius, quam par est, prorumpunt, puellae, efflorescentiam vel periodicam, vel constantem, in facie patiuntur. Insignes saepe, quibus narium haemorrhagia, aut quibus haemorrhoides instant, circa nares, ad ani confinia, pruritus accusant; ac periculosa pulmonum plethora, futuram haemoptysin, ac tussim excitante in bronchiis, trachea, titillatione afficiuntur: quae singula demonstrant, sensationem ingratam, calorem, ardorem, pruritum, sanguinis, humoris serosi, lymphatici sub epidermide stasin, non istorum ubique vitia, sed frequenter abundantiam aut veram, aut spuriam, vel difficilem significare per vasa cutis progressum.

Calor. Ipse vero, qui in cutem potentius dirigitur, *calor externus* non exiguam impetiginum partem generare observatur. Quibus hiberno sub gelu vicinius assidemus, flammae, hae largas, lividas, ac diuturnas in pelle maculas inducunt; et a suspecto carbonum accensorum igne, quem, ne flammis faciei nitorem inqui-

net, sexus sequior sub cruribus tunc nascondit, non foedas modo in istis maculas, sed plura sibi ad uterum mala adsciscit. Ipsa vero *solis actio*, non *caloris* modo, sed *proprios*, nec satis intellectos, effectus producit. Quamvis enim atrum Aethiopum colorem ex peculiari reticuli mucosi constitutione magis, ac ab unico solis ardore, derivandum esse arbitremur: est tamen manifesta istius non modo in cute profundius tingenda vis et actio; sed in ipsis solis radiis, ac varia, qua in pellem incidunt, directione, latet ignota, nec a sola locorum positione determinanda, potestas. In genere quidem, quo calidiori sub coelo vivitur, eo major morborum cutaneorum est ratio; sed illa siccitatis in atmosphaera majoris, minoris, — illa, qua solis radii a vicinis corporibus reflectuntur, — ventorum demum, habitationum, vitae generis, vestimentorumque ratio, hos effectus frequenter immutat. Alia quoque incommoda, ex solius diversitate fabricae, cutem Aethiopis, alia nostram, tenere videntur: sed, donec fidelis ac diuturna, quemvis apud populum instituta, observatio noctem, qua res istae involvuntur, dissipaverit, impetiginum accuratior historia a Mortalium nemine exspectabitur. Quis

nempe, experientia destitutus, ex sola *Insubriae* positione, et causarum, quibus subjicimur, communium confluxu, ad morbi tot ruricularum strage infamis, seu *Pellagrae*, ut vocant, hac in parte felici terrarum praesentiam concluderet? Quis radiorum solis, *Insubres* longe minus ac alios *meridionalis Italiae* populos urentium, in expositam sibi cutem tam manifestam ac simul tam obscuram actionem, et producendi hac in parte, non in alia, erysipelatis periodice redeuntis, chronici atque maligni potentiam, ex physicae Geographiae rationibus praediceret? ... Atqui, licet *interna* nimis hoc in morbo urgeant symptomata, atque, dissipato jam erysipelate, haec ipsa frequentius continuent, quam ut eundem ad *impetiginum* classem prudenter referre queamus; est tamen sat evidens radii solaris verni in accendendo apud praedispositos *Insubriae* agricultores tam flebili morbo effectus, ut in illo solius ratio *caloris* nostrorum nemini Medicorum satisfaciat. Sed plura, quae aeris a sole calefacti in corpus humanum effectus concernunt, non minus nos latent. Nec etenim solus flante ab *Africae* littoribus vento atmosphaerae calor, sed *nervis* inimica, et sub alio vento a majori solis ardore non observan-

da, nec thermometro determinanda, illius conditio nostras vel media sub hieme vires inopinato prosternit, ac febris quasi malignae adventum praenunciat. Nec *aestivorum morborum*, licet hi caloris intensitatem fere sequantur, sub eodem tamen atmosphaerae aestu diversorum, causas ex manifestis semper caloris in animalia vel haec, vel illa, effectibus explicare valemus.

Sed, quae cutem calidiori sub coelo affligunt, aegritudines, hae forte non *solis* adeo in illam actioni, quam *secretionis cutaneae* a calore incitatae, mutationi morbosae debentur. *Inflammationis* in pervertendis, qui sub eadem separantur, humoribus auctoritatem exposuimus (§. 121.); sed et sudor abundans, quo continuo inundatur, ac fere maceratur pellis, istius contextum aggreditur, tenorem infringit, sensibilitatem adauget. Vel sanissimi hominis sudor ad pedes, axillas, sub aestivis caloribus, — non ob humorum, ut putant, in sanis corporibus non admittendam, corruptionem; sed, vel ob auctam in folliculis cutaneis, qui suum sudori liquorem commiscent ac proprium odorem conciliant, vel ob mutatam exhalantium vasorum in liquidum perspirabile potentiam, — foetore majori infestatur.

Quam scilicet morbosa sanorum, si hic vel oris foetor ex sanguine corrupto scaturiret, massae circulantis conditio, — et quam infelix hominum illorum, optime licet valentium, status foret, qui vel hiberno sub frigore, ob peculiarem constitutionem, intolerabilem ex faucibus, axillis, aut pedibus, odorem spargunt! Quantum non foetoris ex ulcere cutaneo a causa externa non ita pridem generato, continuo, et sine morbi interni suspicione, spirat, cujus in sanguine principium non haeret? In ipso hinc secretionis cutaneae actu illud, quod acredine, quod foetore obest, in multis generatur; ac major humorum in pellem sudoribus perpetuo madentem appulsus, facilisque illorum ab occlusis vel levi etiam frigore cutis ostiis stagnatio, aut in vicinum rete mucosum effusio, hanc pellis ad morbosas secretiones dispositionem, atque ipsas demum impetigines non paucas, aestatis tempore inducunt. Ipse jam sudor, licet parvus, morbus tamen est; ac vasa, quae, praesente illius causa, hunc per extrema oscula expellere non possunt, lateraliter ac per poros, ut vocant, inorganicos, vel inter cuticulam ac rete mucosum, vel inter istud et cutem, vel demum in arctam istius cellularem, eundem

aut purum, innocentem, aut, si major cutis stimulus accedat, excretionis legibus morbosae submissum, et acrem, irritantem, effundunt: atque nunc pruritum majorem, nunc maculas, nunc vesiculas sero limpido, vel turbido liquore repletas, nunc pustulas, atque phymata, vel abscessulós, in corporis superficie, squamis saepe arescente, inducunt.

Interdum ex causis allatis nulla subesse, sed ex primario atque *congenito*, nec explicando, cutis vitio originem habere impetigines videntur. Saepius per *haereditatem* ex parentibus in proles tam infelix scaturit dispositio: ac visae sunt familiae, — aliae, quae, perfecta in caeteris valetudine instructae, excrescentias tamen in cute, aut maculas, in quavis prole easdem offerebant; — aliae, quae impetigines simul cum vita ex stis miserabili in filios, licet modo non eodem viventes, propagabant. Quas ex utero matris deformitates, huic ipsi non proprias, ferunt neonati, has facile praegnantis *imaginationi*, ac denegatae gravidis rei desideratae, cui forma similes esse interpretantur, impressioni adscribunt; et cum in cute vitium subsistit, *naevi materni* nomine salutant: sed cum hanc quidem rerum originem ob validas Impet. congen. haered.

rationes admittere recusamus, verisimilem tamen aliam, quae parentum non modo imaginem ac lineamenta, sed et certos partium defectus, in prolem transfundat, licet experientia de his testetur, proponere nequimus. Interim solidorum magis compagi, ad parentum similitudinem lege nobis ignota in filios ex utero transvectae, quam fluidorum in isto cum prole commercio, *congenitorum* vitiorum originem, ac *haereditatem morbosam* adscribere jubent copiosae prolium sanissimarum ex matre infecta genitarum historiae, ac *tardissima* in multis, et ad certam usque vitae periodum dilata, haereditariae aegritudinis manifestatio. Atque in hac certe tam obscura naturae lege, *dispositionis* illius *cutaneae*, qua sine causis manifestis, ac sine humoris morbosi praevii in massa sanguinis contenti auxilio, stato fere tempore impetigines in una eademque familia eaedem in cute efflorescunt, latet impenetrabile hominibus mysterium.

Prognosis. §. 374. Causarum, quae impetigines producunt, diversitas, prompta illarum cognitio, ac temporis, quo cutis laborat, longitudo, aegrotantis aetas, coeli conditio, efflorescentiae in caeterum corpus ac in viscera effectus, —

cutaneorum malorum pericula et curae difficultates determinant. In genere cuivis diuturnae per cutem excretioni tum sano in corpore a causis externis nascenti, tum solidorum, fluidorum ex vitio oriundae, facile tandem natura assuescit; ac, si incaute hic fluxus supprimatur, nunc ob retentae materiae morbosae actionem interioribus insidiosam, nunc ob *habitudinis interruptae* pericula, a nervorum, ut videtur, imperio derivanda, innumerae hominibus minitantur miseriae: atque ars medici saepe major in judicio, num praesens cutis vitium exstirpari conveniat, quam in promptiori ejusdem sanatione, consistit. Sed vel sub locali prorsus, ac solius pellis a vitio pendente, impetigine, si diutius continuaverit, vel a resorpto quotidie ac in sanguinem deducto ichore, vel ob functionis cutaneae defectum, subvertitur sanitas: ita ut, quam sub initio absque internis curare licuisset aegritudinem remediis, hanc, infecta jamjam humorum massa, externis modo auxiliis tractare sine damno nequeamus. Interim per longum interdum tempus naturae viribus internae partes ab infectione defenduntur; et sub variis impetiginum speciebus, quod miremur, sanitas non modo seros in annos illaesa persistit, sed quaedam

quasi ab aliis morbis *immunitas* sic affectis concedi videtur. Quae *crisin* alterius aegritudinis constituunt impetigines, has caute externis tractare lex esto! Sed quemadmodum febres ipsae frequentius ex illis, quam impetigines ex febribus, oriuntur: sic, nc, quae istarum forte causa fuerunt, morbi pro effectu habeantur et curari differantur, oportet. Major vero hic Medentis requiritur perspicacia, eo quod ab instante non minus, quam a praesente jam febre, impetigines non raro promptissime *dispareant*, et sic morbum, quem modo *praenunciarunt*, fecisse videantur. Ipse etiam, qui impetigines praecessit, morbus, quin semper ad cutem quid morbosi deposuerit, mutationem in ista, efflorescentiis faventem, ac morbosas secretiones inducere valebit: quae singula, judicii his de rebus fallacias, — et cur Empyricis audacter his in morbis militantibus, cautioris interdum Medici tentamina superare concedatur, ostendunt. Quae per *haereditatem* acquiruntur impetigines, aut certa in easdem dispositio, hae solidorum, non vero contagii forte cogniti, innixae vitio, radicitus auferri vix unquam possunt. Similes *congenitas* difficultas premit impetigines; ac si pellis universa in morbosas ex-

cre-

cretiones hac lege inclinet, exsiccato in una cutis plaga istarum fonte, in altera mox eaedem repullulant. Locale, seu ad parvam modo integumentorum regionem restrictum, vitium *exstirpationem* subinde admittit: sed exempla non desunt, ubi institutae aegrotantem poenituit curae; ac, lege nobis haud perspecta, vel mediocris, ut vocant, *naevi* sectionem incommoda secuta sunt insignia. Quae pubertatis ante tempus in cute contigerunt, ea, hac vitae revoluta periodo, maturiori sub aetate sponte nonnunquam disparent. Senilis impetigines aetatis, nisi a causis externis inductae, curationem difficulter, si unquam, admittunt, atque in dies exasperatae sub extremis cruciatibus ad mortem usque persistunt. Similis impetiginum universalium multarum, quae per plures jam annos superficiem roserunt, exitus observatur; ac lenta febris, et tabes tandem, quod superest virium vitalium, consumunt.

§. 375. Pars vitae major ab animalibus, Cura prophylactica.
quae cutem pilis aut plumis a natura ornatam tenuerunt, in illa ab impuritatibus mundanda, et ab inimicis insectis defendenda consumitur; atque ad mutuas has inter viventia pu-

gnas, ſua cuivis arma conceſſa fuerunt. Quo haec non pertingunt, illinc rudior corporis ad lapidem, vel ad arborem affrictus, aut balneum, nunc vicino a flumine, nunc a ſubtiliori arena ſubminiſtratum, in auxilium vocatur; ac ſi haec aggreſſoris inſecti non deludant inſidias, tunc inutiles animal in furias quaraptum vel eſcam illius, vel nidum, et quaſi ovarium conſtituit. Si tamen has externas impetiginum cauſas excipiamus, vix tantis caetera animalia, ac humanum genus, ad cutem aerumnis laborant. Etſi nempe hoc ipſum tum veſtimentis ex pellibus animalium vel alia e materia conſutis, tum manuum mobiliſſimarum beneficio, inſectorum auſus a cute propria, fere nuda, facilius avertat: pars tamen cauſarum (§. 373.) hominem longe major, ac alia animalia, tangit; et quam inſectis praedam ſubtrahere conatur, hanc caeteris impetiginum occaſionibus quotidie exponit.

Primum igitur in cute ab impetiginum cauſis praeſervanda curationis momentum conſiſtit. Has maxime illa avertunt, quae hominis ſuperficiem contra nimias a parvo ſtimulo impreſſiones, vel a *ſenſibilitate morboſa*, defendant; et quae robur cutis ſuſtentare, nimiamque tum mollitiem, tum rigiditatem, in

eadem impedire valeant. Ab ipsa quidem totius corporis sanitate haec potissimum pendent: sed matura cutis cum atmosphaerae impressionibus consuetudo, frequens infantum in frigidam immersio, quotidiana cum hac ipsa superficiei abstersio, et moderata frictio, vestium calidiorum, comprimentium depositio, quamplurima hic praestant.

Hac ipsa jam methodo munditiei necessariae satisfacimus praeceptis. Haec scilicet tam cutem ipsam, quam illa, quae huic admoventur, concernunt. Unctuosa illa, quae nascentes obducit, materia, ut facilius abluatur, tepidam praeter aquam, alia, quae utranque combinent, requirit. Similis fere illorum, quae pellem impraegnant, aut conspurcant, et in adultis est conditio; et ut rectius cum aqua uniantur, saponem interdum, ac illius teporem exposcunt. Summa hinc balneorum tum frigidorum, tum calidorum, in quavis civitate est necessitas; ac istorum institutio, in calidis praecipue regionibus, non exiguam *Magistratus* curam sibi quondam promeruit, ac eandem sibi hodie apud omnes meretur. Nec etenim sola cutis mundities in censum hic venit: sed repentina, ac saepius repetita frigidae in nervos, non modo cutis, sed omnes, ac in

vasa singula, actio, — transpirationis insensibilis, ac resorptionis restauratio, augmentum, — ipsa corii humani humectatio ac jucunda pertractatio, hujus subsidii naturalis beneficia multiplicant.

Ipsa vero cutis puritas ab illa linteaminum, quae hanc involvunt, et a vestium munditie quamplurimum pendet. Frequens hinc istorum, pauperioribus eheu! nimis denegata, permutatio, atmosphaerae, in qua vegetamus, ac habitationum solicita purificatio, ad cutis integritatem summopere contribuunt.

Maxime vero interest, in prima jam hominis aetate, caput pueri, quod impetiginis tot speciebus exponitur, non modo sensim sensimque atmosphaerae mutationibus assuefieri; sed pillos quoque frequentius tondi, et a nimio humorum affluxu non minus, quam a pediculorum caterva inimica liberari.

Sic et ab alimentorum, potuumque tepidorum, ac illorum, quae principio volatili, aut acriori, in cutem prae aliis tendunt, abusu abstinendum est. Ipsa jam potulentorum calidorum in stomachum actio, digestionis, a quo cutis integritas non parum pendet, infringit officium; et ista non minus, quam spirituosa, aromatica, acria, volatilia, quemadmodum su-

dorem facile solicitant, sic et plenitudini cutaneae, et morbosis hac in parte secretionibus, favere observantur. Non tam stricte interim haec sumenda sunt, ut non contrarii subinde calefacientium effectus in calidis regionibus ab experientia suggerantur. Vel sub coeli non tam ardentis caloribus aestivis, superadditum frigidae spiritus vini pauxillum, eorum, qui sub sole labores pertractant, et sitim et sudores egregie moderatur. Aromatum, quibus Africae Asiaeque populi solis aestu vexati utuntur, copia languenti stomacho non parum conducit, ac nimios forte in illis sudores coercet. Ast vero condimentorum tam acrium frequentiori sub usu, a potu calido, quo ista magis ad cutem diriguntur, prorsus abstinent hae gentes, in frigidam quotidie descendunt: quibus auxiliis ac celeriori stimulantis materiae per cutem difflatione, noxii condimentorum in cutem moderantur effectus.

Oleo superficiem, quod Antiquis in usu fuit, frequentius perfundi, et cutem strigili, qua longe patet, perfricari, ad potiora, licet neglecta, hanc a morbis praeservandi auxilia pertinet. Ipsa jam natura ab innumeris cutis folliculis sebum, quo necessaria ejusdem flexibilitas ac mollities obtineretur, secerni

jussit; et ab aucto corporis partiumque motu, hoc smegma majori ex illis copia exprimitur, frictionem imminuit, ac siccitatem, rigiditatem avertit. Sub aetate juvenili hoc oleum animale in cute abundat; et ad loca, quae pellem aut cartilagini aut ossibus superimpositam agnoscunt, copiosior illius proventus, ac pinguis splendensque integumentorum habitus, observatur. Apud adultos, senes, atmosphaerae calidiori expositos, aut continuo exercitio exhaustos homines, siccescit, induratur cutis, ac non modo vasa exhalantia quampluri-ma, sed et folliculorum sebaceorum, ut videtur, ductus obliterantur, ac functionum hoc in organo pars major languescit. Hinc omnes fere Africae populi in cute cum oleo, aut pinguedine animali, pertractanda continuo versantur; atque per hanc propriae superficiei curam non tam nimios sudores, quam cutis exsiccationem, asperitatem, lentamque phlogosin, ac demum inimica insecta, avertere experientiâ didicerunt. Hinc senum imprimis, hominumque adustorum seu macilentorum superficiem non exigua ex oleo beneficia exspectant; atque cum hujus sub usu praesentes jam impetigines non paucas illico disparere videmus, hoc saepe, non tam effectibus, quam istorum cau-

sis, resistendo, ab unctionibus praestatur. In conservanda pilorum, qui caput ornant, copia, pulchritudine, vis magna in adipe, quo calvariam quotidie ungunt, habetur; ac pars magna virtutum, quas linimentorum, unguentorumque in profundiores partium affectus penetranti adscribimus efficaciae, ex superficiali protinus illorum in cutem actione derivanda videtur.

Potissimum vero in dirigendo *secretionum* opere, sanitatis tum corporis universi, tum illius, quae cutem concernit, ponitur momentum. Prima quidem ex illis ea est, quae, insensibilis sub specie vaporis, per cutem absolvitur: et hujus integritas ab allatis non minus rationibus, quam a provido vestimentorum usu, a corporis exercitio, a ventriculi, et ab animi pathematum regimine, quammaxime pendet. Sed et aliarum secretionum, atque excretionum, tum naturalium, ut urinae, bilis, lactis, seminis, imprimis vero illius, quae per uterum periodice absolvitur, — tum morbosarum quidem, sed ex causarum latentium ac habitudinis lege fluentium, ut haemorrhoidum, haemorrhagiae narium, fonticulorum ac ulcerum, non minor est auctoritas; et recto istarum moderamine cutis nitor ac sanitas praecipue conservatur.

Cura generalis Praecipuum vero impetiginum curandarum in eo haeret punctum: ut, quae causa has produxerit, quam citissime eruatur, atque haec ipsa, priusquam morbosae secretionis consuedinem cutis ineat (§. 374.), quantocyus exstirpetur. Quod si nimirum in hominibus perfecta in caeteris salute instructis, ab *externis* laesionibus, ab insectis, a contagio, vel a solius modo cutis actione morbosa, impetigines oriantur, internis certe tempus terendum non erit remediis; et sicut vanus istorum usus esse consuevit, ita promptioris procrastinatio auxilii, praeter majores tandem impetiginis auferendae difficultates, ipsius quasi necessitatem mali saepissime inducit. Si causa forte *interna* cutis morbo subfuerit, tunc omnis primum attentio in illam convertenda, ac impetigo, ut alterius *symptoma* morbi, ad leges huic proprias, vel salutaris interdum ut crisis, tractanda est. Non raro interim, qui profundiorem agnovit originem, non tamen internis in totum cedit, morbus cutaneus; atque vel continuato istorum usu exasperatur, vel locale tandem, sive externum sibi auxilium, ut sanetur, exposcit.

Obstacula. Magnae interim his in rebus difficultates Medentem premunt. Morbosa saepe hominum

dispositio ac latens in lympha vitium non prius, quam accedente laesione ad cutem violenta, vel contagio, evolvi, — atque tunc non aliis comitari symptomatibus observatur, quam quae vel in sanissimis corporibus, ob majorem modo partis affectae sensibilitatem, simplicissimum subinde cutis vulnusculum sequantur. Atqui cum hoc ultimo in casu externa promptissime aegrotis conducant remedia, in illo certe ob complicatam laesionis cutaneae, licet satis recentis, naturam cum damno subministrantur. Sic octogenarii nobis exemplum viri occurrit, qui, cum perfecta omnino salute pro aetate frueretur, contusionem ad tibiam, et exhinc ulcus molestum, expertus est. Per sex modo hebdomadas hoc ipsum sine alio sanitatis detrimento abunde fluxerat, cum impatiens morbi senex, consilio Chirurgi, exsiccantia medicamenta, — dum vero haec non prodessent, fasciam constringentem adhibuit; atque hac incauta sub methódo, paucarum modo dierum intervallo, apoplecticus exspiravit. Qui diathesi scrophulosa, aut scorbutica laborant, his superaccedens forte, externa ab origine, psora, nisi citius auferatur, mox complicatum, nec solis amplius externis sine periculo

dissipandum cutis morbum accersit: atque sic, nec recens satis impetigo mox, quovis in casu, sine praeviae constitutionis examine percuranda erit; nec ea semper, quam profundius latentis causae comitari signa videntur, internis ideo subsidiis indigebit.

Int. remed. incertitudo.

Alteram in curandis cutis affectibus difficultatem, *remediorum internorum*, quae propria his virtute opponantur, *inopia* constituit. Quod si nempe symptomaticas, easque non multas, excipiamus impetigines, quas *specifica*, ut ajunt, methodo per interna dissipari medicamenta conceditur; in caeteras vix ulli tam certum est, ut externis illae carere queant, remedio imperium. Actionem prae aliis manifestam, sub debita atmosphaerae conditione, antimonialia, refractis dosibus porrecta, in cutem ostendunt; sed ipsa haec virtus partim ex longinquo magis abdominales in nervos effectu, quam ex specifica, ut vocant, stibii in pellem actione, pendere, nec aut istius secretionem morbosam, aut latens in humoribus vitium corrigere videtur. Quae, principio subtiliori atque aromatico instructa, cordis, vasorumque vires intendunt, ac simul nervis amica sunt remedia, sales volatiles, olea aetherea, haec equidem tepidis

imprimis praeter atmosphaeram potulentis, aut balneo, ſomentatione locali, suffulta, sudoris, quem promovent, testimonio, prae caeteris ad cutem appellunt; atque tum aquae thermales, sulphureae, tum evolutum ex ipso sulphure principium, ad hanc usque potentius penetrare videntur: sed peculiaris, aut specifica, ut appellant, virtus, paucis, quod sciamus, ex istis concessa est, et laudata toties *dulcificantium involventium*, *corrigentium*, viperarum, lacertarum viridium, lignorum, sarsaparillae, solani scandentis, aliorumque actio, impetiginum aliquid vix detrahit ferociae. Sic et acidorum mineralium usus, non alia, quam quod nimiam haec irritabilitatem infringant, ratione impetigines, quae cum *suppuratione* incedunt, moderare dicendus est. Mercurialia efflorescentias cutaneas, nisi veneream forte indolem agnoscant, vix mutare observantur. Quae alvum, aut urinam, potentius movendi virtute instruuntur, ea, sicut vasorum lymphaticorum actionem intendunt, ac stagnantis ad pellem acris resorptionem secundant, ita impetigines exsiccare, aut e superficie protinus dissipare cernuntur: sed aut nec causas istarum satis auferunt; aut, si hoc praestent, abdominalem

ac symptomaticam potius illae, nec secundas ad vias extensam, originem habuere.

Quodsi vero istorum per experientiam quotidianam confirmata sit veritas, fatendum tamen est, aut paucas certe alias, quam *symptomaticas*, et *criticas*, solis internis superari remediis impetigines; aut, si contra *primarios* cutis affectus interdum ista quid possint, vix alia, quam complicationis causarum ratione, et actione *secundaria*, id ipsum efficere.

Externa remedia.

Alia omnino remediorum, quae corpori *exterius* applicantur, contra impetigines *primarias* est auctoritas; ac licet istarum non paucae illis modo pertinaciter resistant, modo cum damno totius dissipentur, hoc tamen vel tardiorem topicorum ob usum, ac dilatatum jam ad interiora vitium, vel ob neglectas in cura morbi habitudinis leges, sic evenire consuevit.

Actio.

Externa vero, quae ad impetigines primarias adhibenda sunt, remedia, licet odioso *repellentium* sub titulo vix non omnia veniant, non sola tamen adstringentium ex classe, sed, pro variis illarum indole ac causis, nunc ex illis, quae cutem humectant ac emolliunt, nunc exsiccantium, stupefacientium e numero,

nunc ex familia excitantium, roborantium repetuntur, ac multorum ex istis ad solam corporis peripheriam non limitantur officia. Vel salivae solius externo usu impetigines haud raro dissipantur, ac animalia, quae cum lingua attingere queunt, cutis ulcera lambendo sanant; nec ideo, quod de succi gastrici a saliva vix distincti virtute exspectant, hoc vel istius, vel *aquae simplicis* ac purioris, superabit efficaciam. Sordidissima crurum cutisque ulcera in *thermis*, quae saepe vix majori, quam ista, virtute pollent, sanari conspicimus; et a solo recenter mactati animalis, cui, ut balneo, partem herpete affectam committimus, vapore, hunc disparuisse experientia commonstrat. Sub majori cutis ab impetigine tensione, ac rosionis quasi sensu, mucilaginosa certe magis, ac emolliens fomentatio, nec non balnea tam simplicia, quam cum lacte commista atque tepida conveniunt; et ab istis non modo symptomata sedantur, sed ipsam hinc inde efflorescentiam dissipari observamus. Balneorum;

Qua demum agendi ratione *oleosa* et pinguia, dum cuti inunguntur, impetigines tam saepe ex ista dispellant, ignoramus: sed partem certe remediorum, quae contra efflorescentias cutaneas vix non omnes a vulgo ad- Pinguium;

hibentur, principalem oleum pingue constituit, a quo non modo rancido, sed etiam recente atque blandissimo, impetigines saepe nimis cum summo aegrotantium damno ad superficiem disparent. Ipsa certe, quae sub unctione adhibetur, frictio, licet vasorum, nervorum cutis actionem abhinc excitari fateamur, hos effectus non explicat; et poros ab oleo, ut plures defendunt, obturari, experientia populorum refutatur (§. 373.). Quod si cutaneorum pars major affectuum ab *insectis* nasceretur, non difficilis tunc foret actionis, quam oleum, his animalculis infensissimum, in hanc morbi causam exerceret, explicatio, nisi altera ex curationis effectu tot aegrotis funesto difficultas reluctaret. Sed et ista disparebit, si cutis morbos, qui *symptomatice* prorumpunt, aut quibus ab adultam secretionis morbosae indolem natura jam *adsuevit*; aut a quibus forte jam aliquod in lympham vitium redundavit, a *primariis*, nec vetustis, efflorescentiis separare velimus: ut in quibus, aut vivens, aut inanimis earundem supponatur origo, oleosorum frequenter utilissima esse solet applicatio. An forsitan relaxatis per pinguia integumentorum fibris, tum istarum, tum vasorum, nervorum, quae mor-

bosae secretioni praefiguntur, sedantur motus, ac, sicut ab effuso super procellosas maris undas oleo placantur aquae, ita partium, quae cutem constituunt, frenantur impetus? ... an haerens in cute acrimonia oleosis involvitur, nervorumque obtunditur sensibilitas? .. an tristes aliquando pinguium, aliorumque externorum, in *primaria* licet impetigine, effectus a suppressis quidem in cute, sed ad viscera transvectis, solidorum turbis, ac sicut violentos hominis convulsi motus per fascias sistendo, ad interna hos ipsos augemus: ita ab irritatione a superficie corporis aversa, majores partium internarum agitationes excitantur? ... Ast, quaecunque his subsit effectibus ratio, certum tamen est, innumeras a pinguibus impetigines *primarias* medicinam habere, methodique istius non ex remediorum natura, sed ex perversa eorum applicatione, infamiam venisse.

Summos quoque *sulphur* exterius adhibitum in varias impetigines imperium exercet: quod licet partem et pinguia, quibus illud plerumque commiscetur, habeant, ex cognitis tamen vel illius, vel istorum qualitatibus, nisi ubique iterum insecta pro morbi causa statuantur, explicare nequimus. Ipse quidem sulphuris, vel hepatis, ut vocant, sub forma, vel cum Sulphuris;

adipe remixti foetor, principii cutem ac vasa inhalantia penetrantis praesentiam testatur, ex cujus in illam actione hujus remedii effectus interpretari viderentur: sed sicut ex *psorae*, seu scabiei, per sulphur curatione apparet, non hanc, sed peculiarem illius, in viventem morbi causam agentem, virtutem hos effectus producere; ita, cum idem remedium et in aliis quibusdam impetiginum speciebus prodesse observamus, ad eandem et in istis causae viventis traheremur suppositionem, nisi argumentorum, quae solo remediorum effectu nituntur, in causarum morbosarum indagine fallacias nosceremus.

Plumbi; Conspicuos in cutem effectus edit *plumbum*; cujus tamen copiosae praeparationis ab omni fere aevo ad impetigines adhibitae non aequali ubivis ratione operari videntur. Satis certe sub forma, acidisque saturatus, *Saturnus* adstringentem in solida potentiam exercet; sed aut oleo, muco animali remixta, aut pulveris sub specie adhibita, et a vapore cutaneo ex parte soluta, calx plumbi tam fortiter vix partes, ut contenta repellant, aut ab istis infarciantur, strangulentur, constringit. Aliud vero hoc in metallo continetur, quod nervis blandiatur quidem, sed, vaporis potissimum sub

for-

forma his admotum, insidias saepe struat, ac, durissimis ad intestina excitatis cruciatibus, vitalem in extremitatibus potentiam frequenter extinguat, principium. *Sedantem* interim in plumbo exterius adhibito virtutem experientia testatur; atque hoc magis, quam alio, impetigines *primarias* non paucas dissipari, ac radicitus interdum sanari, lubenter fatemur. Ex insidioso plumbi principio a vasis lymphaticis ad cutem resorpto, internorum stragem complures verentur; ac certe tristes impetiginum plumbeis tractatarum, qui illorum ab istis aversionem explicent, non desunt exitus: sed cum hi ipsi, in *secundariae* potissimum impetiginis speciebus, aliorum non minus sub usu remediorum occurrant, ac certum, quo nocivi plumbeorum effectus ab aliis distinguantur, signum non existat; hinc facile injustum his de rebus fertur judicium, ac summa rei dignitas, ne insons forte, et non parva agendi potentia instructum, criminis damnetur semedium, nobis cautelam injungit. Certe non omne, quod interno usu sanitatem laedit, — hoc, extus admotum, cessat esse remedium; nec idem semper a re eadem vel ore, vel corporis superficie suscepta, in hominem effectus obtinetur. Aliorum nos quidem, prout decet, ex-

perientiam veneramur : sed si nostram simul certe non paucam hoc de argumento consulamus, fatemur, nos plumbeorum externo ab usu, quotiescunque haec nobis indicata videbantur, non semper quidem bonos, sed nec tam flebiles, ac multi recensent, effectus observasse.

Mercurialium ; Salium quoque *mercurialium* celebris in multas, diversas licet a venereis, impetigines est actio, et in illis vel aqua solutis, vel unguento receptis, istarum non paucae medicinam agnoscunt. Nec tamen adeo in fluida, quam in solida agendo, mercurium, ut qui ore assumptus in impetiginem, sub media licet salivatione, saepe non agit, hic operari censemus ; ac singularis et hujus medicamenti in necandis insectis potentia *viventem* impetiginum plurimarum causam iterum confirmaret, nisi *excitante* magis, aut caustica interdum, quam alia in pellem virtute hoc idem, saltem in multis impetiginum speciebus, operari videretur.

Salium cact ; Optimos interdum ex *maris balneo* in morbis cutaneis effectus experimur ; atque ab illius virtute tum stimulante, tum simul ob undae frigus roborante, morbosa cutis actio mutari, ac languens diu transpirationis opus excitari,

promoveri videtur. Sed et *acidorum* tum vegetabilium, tum mineralium, cum aqua communi dilutorum, quin ipsius adeo *urinae*, non raro conspicua, ac forte similis maris balneo, ad abigendas impetigines est virtus.

Nec vanae ubique sunt laudes multorum quae cutem manifesto condensant, *adstringunt*, ac orientem ex vasorum debilitate humorum impetum non minus, quam sensibilitatis excessum, a parte aegrotante avertunt. Hinc solo *fasciarum* usu non pauca crurum ulcera radicitus auferuntur; ac ipsum jam atmosphaerae *frigus*, aut cutis cum aqua frigida fomentatio nunc meliori, nunc pessimo sub rerum eventu, efflorescentias coercet. Eadem est tum aluminis, tum vitrioli albi, cupreorum, saccharique saturni, conditio; ut quae singula, nisi rectius indicata, atque vel in *symptomatica*, vel jam in *consuetudinem* deducta, impetigine, aegrotantis quidem interitum, — sed sub attenta causarum indagine, soloque cutis sub vitio, sanationem promovebunt. Roborant adstring.

Ea ipsa interdum, quae fortiori cutem stimulo exasperant, alienum in eadem motum excitare, ac morbosam in pellis particula secretionem invertere, delere valebunt. Hinc cum cantharidum ipsi, quem impetigo defoe- Escharotica.

dat, loco applicatio, — tum escharoticorum, ipsiusqus ignis aut solaris, aut artificialis, in ulcus, cujus superficiem consumit, atque corrigit, actio, antiquas non raro impetigines perfecte sanarunt.

Vegetabilium; Quae vero in cutem impetigine correptam, manifestam satis actionem exercent, aut amara, aut acria, vel et stupefaciente, ac sedante instructa principio vegetabilia: ea, sicut morborum, qui ab insectis oriuntur, causae viventi resistunt, ita solidorum in cute actionem vel augendo, vel deprimendo, immutare videntur. Hinc summos ex seminum Delphinii staphisagriae, Sabadillae, apii petroselini, ex hellebori nigri, ledi palustris, Nicotianae tabaci, cicutae virosae, veratri albi, Menispermi cocculi, juniperi Sabinae, etc. externo usu, in cutem vitiatam effectus observamus: et sicut alia prorsus medicamentorum, cum extus applicantur, quam cum ore hauriuntur, in hominem est actio; ita optandum foret, ut, qua ratione potentiora ex illis vel solam in pellem tam sanam, quam aegrotantem, vel in universum systema operentur, experimentis sat fidis innotesceret.

Venae sect. et scarificat; Quemadmodum vero ex suppressa sanguinis evacuatione aut naturali, aut in habitudinem

conversa, — vel et sine hac causa, ex peculiari vasorum cutaneorúm plenitudine impetigines interdum gignuntur (§. 373.): sic non infrequens in curandis cutis affectibus tum venaesectionis, tum scarificationum, necessitas occurrit. Jam ipse cutis irritatae pruritus, aut dolor, affluxum sanguinis vel in illis adeo impetiginum speciebus, quae ex cruoris abundantia originem non habent, ad pellem in multis adauget; ac spasmodica hac in parte contractio facilem humorum circuitum in eadem impedire non raro videtur. Hinc major saepe in cutis affectibus, quam ab inexpertis crederetur, cucurbitularum scarificatarum observatur utilitas; atque tam importunum hae ad peripheriam pruritum, quam facilem ab externis remediis, quae cutem roborant ac vel minime coarctant, phlogosin, his praemissae avertunt.

Maxima in morbis cutaneis, quos tandem externis tractare coguntur, in *ulcera artificialia*, *setacea*, *fonticulos* multorum collocatur fiducia; ac, desumpto ex hydraulicis argumento, quam illinc aquarum obturare scaturiginem, — hanc, excavata in carnibus fossa, humiliorem ac declivem ad locum derivare nituntur. Ast vero, quem sibi forte natura locum, quo peccantem expellat materiam, hac Fonticul

in parte elegit, hunc ab arte in aliam, quo lubet, transferri tam facile non sinit; nec sola pellis incisio, et excitata, cum peregrino, quod huic committunt, corpore, ejusdem exulceratio, conditionem, sub qua noxius illinc humor fluebat, novo fonti ubique concedit. Jam dictum est, frequentius solidorum, quam fluidorum, e vltio impetigines oriri (§. 373.); ac si ille, qui ex fonticulis quotidie destillat, humor et manifestam prodere acrimoniam, et foetorem intolerabilem spargére observatur, hoc ipsum in sano non minus, quam aegrotante in corpore contingit; atque insignem iterum cutis laesae aut irritae in contentos humores, sub ipso, quo hos secernit, actu, perverteados potestatem ostendit. Non alius certe, quam qui per singula humani corporis vasa circumfertur, liquor ex artificiali integumentorum apertura utplurimum expellitur, sed inflammata, vel exulcerata, istius superficies peregrinum ab illo, qui in vasis agitatur, humorem sibi praeparat; cujus excretio saepe non aliter, quam si fluidorum quid forte abundet, ad sanitatem conferre, — saepe vero praesentem jam machinae debilitatem augere, irritationem vicinis partibus infensam communicare, aut resorpto interdum, has ad oras cor-

rupto, liquore, internis obesse observatur. Quae ex clausis incaute his, diuturno jam fluxu confirmatis, ulceribus propullulant, lethalia non paucis, infortunia: haec saepius non tam ob retentam in sanguine acrimoniam, quam ob infractas cum impetu *consuetudinis*, quae altera natura est, leges, in hominem redundant; ac impetiginis cujusvis primariae quidem, sed jam inveteratae, sequuntur pericula (§. 374.).

Summos interim setaceorum, fonticulorum in Medicina usus, quos sola ratio non satis explicat, experientia persaepe confirmat; atque sub cutis ipsius forte magis, quam partium profundiorum sub affectibus, conspicuam artificialia haec ulcera virtutem non paucos apud homines manifestant. Non ipsis adeo in vasorum canalibus, quam in cellulosa, quae istos, nervosque cutis, — aut quae hanc ipsam cum musculis ac ossibus colligat, acrimoniae colliguntur et stagnant. Atqui, ut ex *anasarca* hydrope docemur, ad inflictum cuti vulnusculum, non modo vasculorum, quae in hoc ipsum hiant, sed cellulosae vicinae diriguntur ac continuo destillant humores; atque sic pellis infarctae depletio, ac irritantis excretio materiae per praescriptum ab arte colatorium ob-

tineri, impetiginisque symptomaticae causa breviori via eliminari e corpore potest. Profundius, quam primo quidem aspectu crederetur, hoc beneficium descendere: ex summo fonticulorum in *cyphosi* prope spinam positorum effectu, — ex artificialis in nervosa, ut ajunt, ischiade ulceris prope poplitem virtute, — et ex *moxae*, in rheumate pertinaci actione comparet; atque si forte ob excitatam magis in parte sana inflammationem, quam ob peccantis excretionem materiae, haec ulcera prosint, fatendum tamen est, in hoc ipso illud, quod impetiginum sub cura quaeramus, consistere; et quocunque demum haec ulcera modo operentur, secretionem tamen in superficie morbosam ad parvum saepe ac circumscriptum ab arte ulcus limitari, ac stimuli prius incogniti indolem in cogniti illam, seu in simplicem fonticuli phlogosin atque suppurationem permutari.

Non vana hinc ulcerum artificialium in affectuum cutaneorum medela ubique dicenda est theoria; atque tum in *symptomatica* impetigine, quae, priusquam morbi fomes extingui valeat, externum sibi promptumque auxilium aliquando exposcit, — tum in primario quidem, sed *inveterato* cutis vitio, fonticulus in vicina impetigini parte, et antequam spontanea ac

morbosa in cute secretio supprimatur, excitatus, ad potiora securitatis majoris ac desideratae sanationis momenta referendus est. Non tamen igitur, fonte licet novo ad cutem vix aperto, impetuosa nimis antiqui vitii curatio suscipienda, aut naturalium excretionum negligenda sunt subsidia; sed fluxu ulceris jam satis confirmato, et abactis, in quantum hoc licet, morbi causis, a mitioribus initium faciendum, et ad fortiora gradatim ascendendum est.

Quod vero de ulceris artificialis ab impetigine ipsa, quam forte, alias tam rebellem, sine alterius auxilio remedii exsiccavit, differentia testatur, est summa illius, licet jam vetusti, ad *spontaneam* sanationem dispositio, ac diversa multum ab impetigine in cicatricem perfectam promptitudo. In eo quidem utrunque mali genus conspirat, quod ex praepostera fonticuli non minus, quam ex incauta impetiginis suppressione, ob dictas jam alibi rationes, non exiguae sanitati ac vitae struantur insidiae: sed, praeter haec aequalia sibi pericula, singularis ab impetigine provecta remediis opponitur resistentia; quae, reducto in fonticulum cutis vitio, vel ab ipsa, quovis certe ulcere facilius, superatur natura. Major scilicet in pelle non in totum soluta, sed ad

superficiem modo, vel ad dimidiam quasi substantiam, ab impetigine distracta, erosa, et inaequaliter lacerata, irritatio occurrit; atque difficilior humoris iniqui in cellulas cuti subjectas simul effusi, per corium impervium, quam per ulcus hoc ipsum penetrans, exspectabitur separatio. Nec ideo tam *perpetua* sunt, ut ajunt, fonticulorum incommoda, quin sub iisdem, quas pro impetigine inveterata, ac in consuetudinem deducta jam praescripsimus, cautelis, circumspectam ac lentam sanationem in multis admittant.

His igitur de impetiginum natura, diversitate, causis, et cura generali, praemissis, ad specialem earundem pertractationem descendimus: atque primum de *maculis*, seu coloris proprii in parte cutis una vel altera, vix, aut modo parum super sana elevatae, mutatione morbosa, disseremus.

ORD. I.

IMPETIGINES MACULOSAE.

GEN. I.

EPHELIS.

§. 376. A levissimo cutis vitio, *Ephelide*, impetiginum ordimur historiam. *Solis* in cute hominis non modo, sed et in fructuum horaeorum pellicula, petalisque florum tingendis, potestas, quocunque demum, a *calore* certe diverso (§. 373.), nitatur principio, insignes in gentium diversarum superficie, ac in hominum eodem sub coelo viventium pelle, colorum differentias inducit. Ipsa Aethiopum, retis mucosi sub epidermide peculiari structura suffulta, nigredo hac a causa intenditur; ac vestium in conservanda partium albedine effe- Solis effectus

ctus, quas cutis hoc a sidere mutationes patiatur, abunde demonstrat. Nec tamen ideo vel quaevis humana pellis eandem a sole eodem actionem agnoscit, vel quaecunque in cute eâdem particula cum eodem effectu a solis iisdem percutitur radiis: sed aut tenerior ac pervia magis integumentorum vel in toto, vel in parte, textura, aut major hinc illinc sensibilitas, aut certa demum ac incognita dispositio, diversos, a causa eadem, in superficie humana effectus inducit.

Definitio. §. 377. Qua igitur in circumscripta cutis parte color nativus a sole, magis quam ad vicinam, in subflavum, aut fuscum, aut fere nigrum mutatur: in hac ipsa nascitur *ephelis*, vel a *sole macula*, quae vix aliam in cute, quam coloris mutationem, nec tumorem, nec aliud, quam laesae venustatis, incommodum producit.

Diversitas. §. 378. Nunc vero sat largam in cute plagam haec macula, et densam quasi umbram in longum latumque diffusam, nec interruptam, praesentat: *umbrosa* hinc a nobis *ephelis* dicenda; — nunc partes tot quasi punctis subflavis, fuscis, mox densius, mox rarius,

Eph. amb.

quasi guttatim inspersis, lenticularum figuram et colorem aemulantibus obsidentur, quod cutis vitium *ephelis lentigo* vocatur. Sed et ignis actione, qui vicinius huic assident, similes ephelidi maculas, subflavas, obscuras, pertinaces et amplas, ad tibias et crura experiuntur: quibus *spuriae* nomen *ephelidis* impertimur. Eph. lentigo. Eph. spuria.

§. 379. Infantes, feminae, et qui fulvo, rubroque capillo, cute vero tenera, albidiori instructi sunt, *ephelidi*, tum *umbrosae*, tum *lentigini*, prae aliis subjiciuntur. A prima solis ad nos redeuntis, licet debilioris, in pellem actione fere major, quam aestivis a radiis, macularum in facie, jugulo, ad superiorem thoracis partem, atque ad manus, prorumpit copia. Nec teneriora quidem plantarum folia, nec fructuum, qui ab illis pendent, cuticula, hac impetiginum a specie sunt immunia; ac licet ab insectis haec frequenter conspurcentur, maculentur, post tenuissimas tamen pluvias, quas solis urens mox excipit radius, tot puncta fere nigra, quot aquae guttulae, in iisdem comparent. Nunc vero segregatae ab invicem lentigines, nunc racematim congestae, aut ubique partium dictarum Extensio ephelidis.

tam confertae existunt, ut intermedia vix cutis albedo transluceat, et color hujus obfuscetur in totum.

Causa. §. 380. Nec tam levis quidem in cute mali originem sat clare intelligimus. A *bile* quondam, solis a radiis exusta, ut vix non omnes coloris nativi mutationes, sic et ephelides immerito derivarunt. Sanitate caeteris hominibus aequali gaudere illos, qui rufo, fulvoque capillo signantur, tum ratio, tum experientia confirmat. Atqui cum hi ipsi prae aliis obtectam nobis ephelide superficiem exhibeant, — cum haec ipsa verno magis, quam alio quovis tempore, e cute progerminet, oportet aut in tenera magis ac sensibiliore integumentorum his in hominibus compagine, aut in copiosiore ac magis foetido, qui horum e cute propellitur, sudore, veram ephelidis causam latere. Quae in foliis plantarum, fructuumve in extrema pellicula a sole naseuntur, subtiliorem post imbrem, lentigines: hae ex illius radiis ab aquae guttula, quasi a lente vitrea, aut speculo, ut vocant, ustorio, in centrum, seu focum collectis, producuntur. An similis et *lentiginum* in homine subsistit ratio? Ad poros certe eorum, qui copiosius transpirant,

invisibilis haerens sudori guttula, non minus ac plantarum in foliis, a solis percutitur, penetratur radiis: et qui ex istis, aqueam post lenticulam, in focum collectis, concentrati adinstar ignis in cutem agerent, hi similes in ista, quam in vegetabilibus, maculas relinquere, ac lentigines formare possent. Nec obest, nullam hujus ignis in cute sensationem excitari, aut effectus causae ejusdem in alios, qui fusco ornantur capillo, non similes haberi; aut aestate, qua solis magis urget ardor, qua sudor copiosius prorumpit, vix tantas in cute lentigines formari; ac demum illaesam in lentigine epidermidem subsistere. Nam primo; celerior, ac nimis superficialis radiorum solis in summam cutem, quam dolorem ut inferat, actio hic est; secundo, fuscorum minor cutis observatur teneritas; tertio, sub aestivis caloribus, sudoris et copia et impetu majore propulsi guttulae mox diffluunt, neque cutem, calori jam magis, quam verno tempore, assuefactam, lentis vitreae in modum perurere queunt; ultimo vero, qui epidermidem transgreditur, et ad rete mucosum formatur, — non illam certe, sed istud, pro *foco* agnoscit, radiorum concursus. Quod vero aliquam huic opinioni probabilitatem conciliat, est velorum

tenuissimorum quidem ut cribriformium, sed solis radios divertentium, in praeservanda non a calore, sed a maculis cute, formosis non ignota puellis potestas. Rete igitur mucosum in cutis punctulo solis igni subjecto, pro stagnantis atque coactae in eodem lymphae conditione, colore nunc subflavo, nunc fusco transparéns, lentigines, easque mox perennes, mox vagas, ac redeunte solis astro redeuntes, formaret. Cui praedicta lentiginum non arridet derivatio, hic citius forte nodum discindet, si easdem non aliter, ac *petechias*) §. 317,), in cute oriri contendat; ac sub delicatulo istius contextu, radii solaris, ut ex vasculis cutaneis humoris guttula coagulabilis hinc atque illinc transudet, lentiginemque creet, jam forsitan sufficit violentia. Hoc saltem modo *ephelidès umbrosa*, ac *spuria* oriri videntur; et cutis a sole, aut ab igne rubor, ariditas et quasi erysipelacea constitutio, praeviam ephelidi, leviorem licet, sub epidermide phlogosin, aut ecchymosin confirmant.

Prognosis. §. 381. Nulla quidem salutis hic pericula, — sed plurimae, nec injustae, apud feminas, fugientis ab ephelide formositatis sunt curae. Vix multum hoc cutis in vitio ab arte speran-

randum est, et innumera, quae hic celebrantur, auxilia, venientis potius efficaciam hiemis, quam propriam virtutem, in ephelides confirmant. Spes major in praecavendis, vel saltem in illis, quae vix semel apparuere, dissipandis, ponenda est maculis. Quod interim Medicina non aufert, — hoc mulierum astutia fuco occultare jam nimis edocta est vitium. Quo tempore *lepra* domicilium in Europa fixerat, nec *lentiginosa* quidem in cute *macula*, dum *sensu* simul *privaretur*, ad illius morbi non pertinebat diagnosin (§. 451.).

§. 382. Ad ephelides avertendas, quod eripi feminis cura cultus sui non possit, tum radiorum solarium, flammaeque vicinae fuga, tum solicita partium per velamenta custodia, requiruntur, et verni potissimum solis, et, ab instituta vix faciei aut manuum lotura, aeris rigidi in cutem evitanda est actio. Hanc ipsam praevertit, qui has partes cum ovorum albumine, aut seminum cydoniorum, gummi tragacanthae, Arabici mucilagine, in frigida solutis, defendit. Cura

Contra praesentes jam ephelides interna nil possunt remedia; externa vero, quae interdum hic prosunt, in sequentibus consistunt. Cutis

primum cum sero lactis, vel aquis destillatis, iisque tepidis, aut cum massa saponacea (N. XXXIX.), cremore lactis dulci, ac similibus emollienda et abstergenda est. His vero peractis, ad illa, quae cuticulam magis penetrant, extravasatam sub ista, condensatamque materiam eliquent, ac vasculorum lymphaticorum in hanc ipsam actionem promoveant, recurrimus. Hinc vapor aquae et aceti, quibus sambucus infunditur, — aqua destillata, aromatica, cum aceti salisque ammoniaci pauxillo remista, linimentum camphoratum (N. XXXVII.) superaddita salis volatilis portione, — acetum camphoratum (N. XIV.), aut mitior compositio (N. XL.), — ac disparente demum ephelide, fomentatio cum frigida, cui iterum albumen ovi, ac aluminis, vel sacchari saturni portio superaddi potest, tentari merentur. Fortiora, et quae cutem nimis irritant, remedia non sine majoris, quam quod auferre contendimus, mali administrantur periculo.

ORD. I. GEN. II.

CHLOASMA.

§. 383. Non aequo satis consilio, quas *gravidae* maculas, sine ignis aut solis effectu in cute patiuntur, has *ephelidum* (§§. 376. 377.) subordinare familiae, — et alias, quae ab hepate originem vix ducunt, has et *hepaticas* nominare, et ad *vitiliginem* referre voluerunt. Hinc *Chloasma* has, affines sibi, impetigines vocare, ob coloris et causae communioris rationem, arrisit: atque hoc nomine intelligimus maculas ex flavo viridescentes, aut pallidas, subinde fuscas, et ex flavo nigricantes, nunc faciem, nunc pectus, abdomen, aut inguina occupantes, in longum ac latum extensas, indolentes, saepe leves, alias paullisper asperas, quae suam ex causis internis originem, mitiorem plerumque, agnoscunt Definitio.

ac alia, praeter cutis foeditatem, vix afferunt incommoda.

Differentiae. Chloasma gravidarum; §. 384. In *gravidis* frequentius, quam in aliis, hae maculae comparent (*chloasma gravidarum*), atque frontem potissimum, ac genas, sed et collum similiter et manus, ad pollicis, vel et palmae latitudinem, fere luteae, subvirides, aut fuscae, interdum subnigrae, aspredinis plerumque expertes, deturpant. Incertum quidem factae conceptionis hae maculae signum constituunt, nec prolis, ut ajebant, hae sexum manifestant; non paucae interim mulieres, si utero non ferant, hanc ignosant, — si ferant, mox patiuntur impetiginem; nec desunt aliae, quae, *puero* onustae, his semper maculis carere, — quae sinu *filiam* occultant, ab eisdem continuo obsideri, aut, licet miri ratio nos lateat phaenomeni, contrarium affici in modum cernantur.

Chloasma amenorrh; Sed et femina non praegnans, et vidua, et virgo, *chloasmate* non raro laborant: quod cum ex suppresso plerumque fluxu menstruorum oriatur, *amenorrhoicum* vocari nil impedit.

Chloasma pseudoporrig. Et menstrui sine vitio mulieres, ac viri adeo non pauci, ad partes non tam nudas,

quam vestimentis munitas, ad pectus imprimis, et ad inguina, a chloasmate, per amplam cutis superficiem extenso, quidquam aspero, atque pruritus, caloris externi sub augmento, interdum summi, non semper experte, foedantur. Haec est *hepatica*, ut injuste appellant, *macula*: quam, ob aliquam cum porrigine (§. 413.) similitudinem, *chloasma pseudoporriginem* vocamus.

§. 385. Velut primo impraegnationis jam tempore, aut tardius in aliis, hae maculae (§. 384.) comparent; sic vel cum caeteris, quae gravidas infestant, incommodis, post primos jam menses dissipantur; vel ad partus ipsam periodum, et ultra, rebelles subsistunt. Major vero illis in feminis macularum esse numerus consuevit, quae praegnationis sub statu esculenta fastidiunt et vomunt, vel quae subtumido et chlorotico fere corporis habitu hoc tempore incedunt. Sic et pallidis aspectu languidisque, aut menstruo privatis mulieribus, puellis, similia contingunt, et circumscriptam ac unius quasi plagae in cute chlorosin hae maculae praesentant. In tertia demum chloasmatis indicata vix specie sicut major interdum pruritus occurrit, ita volubilior macula- Morbi natura

rum conditio, ac facilis in loca dissita transitio est. Sic *Clinicum* nuper adiit vir robustus *Institutum*, cui et pectus et axillae hac impetiginis a specie pridem undique obsessa, vix pallida hujus vitii vestigia offerebant; sed diuturna ad fauces, et ad palatum phlogosis, et magna deglutitionis difficultas successerant: quae ab illita thoraci cantharidum tinctura, revocato hic loci chloasmate, brevi mora disparuerunt.

Causae. §. 386. Quae ratio in gravida his maculis subsit, difficilis est quaestio. Nec enim menstruus, qui fluere hic desinit, sanguis acredinis prudenter accusari, — nec plethora, nec uteri, humorum circulo adversa moles, in morbi causam, apud omnes, et quavis praegnationis in periodo, revocari queunt. Ipse hinc uteri cum pelle consensus, et mirum nervorum hujus visceris in corpus omne imperium, hic attendi prae aliis merentur. Hac certe ex causa periodicus ille sub oculis *livor*, ac singularis in facie mutatio, mulieri, cui menstrua prorumpent, vel quae utero vix concepit, contingunt; et ex principio non alio, in puellis hoc fluxu privatis, quo tempore hunc exspectant, tot in fronte tubercula, tot pustulae,

maculae ad labra, ad mentum, efflorescunt. Sic ulcusculum in fronte feminae quadragenariae per duos fere annos conspeximus rebelle: cujus perfecta, ut videbatur, cicatrix, quotiescunque menstrua sat abundans successit excretio, iterum iterumque aperta est; atque sic non sanguinem ab utero repulsum, et copia peccantem, sed peculiarem ac periodicam hoc ex viscere in cutem faciei actionem, pertinacis ut causam ulceris, manifeste indicavit. Similia in *chloroticis* hinc inde occurrunt: ut quae, licet menstruis fere careant, minus tamen cruoris plerumque ob copiam, vel acrimoniam, quam ob singularem, atque symptomaticam in cute irritationem, pustulis ad superficiem crustosis obteguntur, quae veram, non in sanguinis missione, non in rebus acrimoniae obversis, sed in solis corroborantibus, et restituto menstruorum fluxu, medicinam agnoscunt. Suppressas, quibus jamjam assuevimus, haemorrhoides, non absimili principio in cutem operari, suspicamur: et hoc quidem sensu, ex opposito sanguini venae portae ad *hepar* obstaculo, corporis interdum superficiem maculis, si ita lubet, *hepaticis* foedari concedimus. Interim non tam simplex forte chloasmatis *pseudoporriginis*, quam ma-

cularum in gravidis chloroticis, natura est; ac latens aliquando, quocunque demum in viscere, defectus, aut acre rheumaticum, scrophulosum, aut aliud, hoc porriginosum subinde ac inconstans in cute vitium generare valebit.

Prognosis.

§. 387. Nullum gravidarum in maculis, nisi spontaneum, vel primos post menses, vel tardius, ex partu veniens, auxilium, — sed nullum quoque ex istis, nisi faciei defoedatae, est incommodum. Quin ipsa interdum foetus exclusio has in illis, quae saepius citiusque concipiunt, non delet maculas. Quod ex amenorrhoea, haemorrhoidumque suppressione procedit chloasma: hoc morborum, quos comitatur, insequitur, — vix auget pericula. Difficilior plerumque *pseudoporriginis*, si ab acri incognito, viscerumque oriatur vitio, sanatio est. Nec haec quidem impetiginis species ad *leprae* quondam signa revocata non est.

Cura chloasm gravid.

§. 388. Nihil est, quod certas praegnantes his a maculis praeservet; et vix ullum habetur, quo praesens jam cutis vitium depellatur, auxilium. Nec enim causae ex utero in cutem

imperantis indolem, modumque agendi tam bene perſpicimus, ut internis hanc debellare queamus, vel sat tuto audeamus, remediis; et quae in illam vix reagit, externorum ad cutem applicatio, ſubſidii haud multum hoc rerum ſub statu promittit. Baccarum lauri hic interim, si decorticentur, ſubtilis cum melle ſubactus pulvis, — vel unguentum (N. XLI.), quo facies a balneo illinatur, a quibusdam proponitur. Cum pomo ſubacido, aut citrino, per medium diſſecto, aliae hic pellem, quo loco foedatur, quotidie perfricant; aut cum emulſione ex cannabis ſeminibus et lacte parata frequenter abluunt: quae singula remedia a nobis quidem, utpote propria hic experientia destitutis, nec laudari, nec tamen ut noxia damnari cum fundamento queunt.

Quae vel a partu superſunt, vel graviditatis sine cauſa oriuntur, maculae, hae, si languentium, aut ſuppreſſorum forte menstruorum, haemorrhoidum ex culpa propullulent: tunc ſanguinis miſſione, hirudinibus, — interdum vero contrariis quasi, ac roborantibus auxiliis tolluntur. Chl. amenort.

Si viſcerum forte obstructio, aut latens in humoribus acre, chloaſmatis pſeudoporriginis in cauſa videatur: tunc, pro varia istius in- Chl. pſeudop.

dole, resolventia, antimonialia, mercurialia, antiscorbutica, vel demum alia indicantur, atque externis praemittenda sunt auxilia.

His vero aut praemissis, aut, si cutis modo in culpa sit, depositis, ad externa transgredimur tum allata jam supra, tum paulo fortiora, remedia. Hinc aut illud ex sinapi (N. XLII.), aut cantharidum emplastrum, aut unguentum ex mercurio (N. XLIII.) impetigini applicamus; atque irritatione moderata, et a causae morbosae stimulo diversa, subjectae pellis debilitatem auferre, agendi modum immutare, et alienam a sanitate secretionem corrigere, exsiccare contendimus.

ORD. I. GEN. II.

ECCHYMOMA.

§. 389. Succorum effuſionem, *ſuggillationem*, Ecchymoma aut *Ecchymoſis* ſignificat: ſed cum plurimas hoc nomen ſignificatione tam lata aegritudines exprimeret, hinc modo ſanguinis ex vaſis propriis ſub cute effuſionem, atque maculam in illa ex cruore tranſparente cum tumore plus minus conſpicuo oriundam, hoc nomine intelligunt. In multis quidem cutis aut univerſae, aut in parte circumſcriptae, rubor, naturalem ſuperare, atque primo in caſu *phoenigmum*, — in altero vero maculam, quam, ſorte congenitam, *naevum* nominarunt, conſtituere, obſervatur: ſed, quemadmodum ille, ex vaſorum ſanguiferorum in cute teneriori quantitate aut repletione majori, ac ſere univerſali, — hic ve- Definitio.

ro nunc ex structura cutis in parte, a naturali abludente, nunc ex retibus vasorum cutaneorum varicosis pendere videntur; ita *maculae morbosae* materiam in cutis telam cellularem, praeter naturam, effusam, et colore suo a fluidis in sano homine hic loci excretis diversam, nunc liquidam, nunc vero densiorem, atque cum cellulosae telae lamellis concretam, subesse testantur. Sic ex lympha coagulabili inter *corneae* transparentis lamellulas in ophthalmitide deposita ac solidescente, *albuginem*, seu *leucoma* explicuimus (§. 150.); atque sic ex quavis materia radios lucis aliter, ac serum sanguinis, ac humor lymphaticus ab hoc ipso solutus, vel quam adeps, reflectente, nunc sub epidermide, nunc ipsa sub cute stagnante, oriuntur maculae, quae, si cruoris secum commisti quid offerant, ad *ecchymoma* referri merentur.

Nat. ecchym. §. 390. Haec vero species impetiginum (§. 389.) sine febre plerumque, ac sine dolore, incedit; interim nec ista ab ecchymomate perpetuo excludi, tum *petechiarum vibicumque* jam exposita historia (§. 316.), tum luxationum, vulnerum, inflammationum,

ecchymosi junctarum, exempla demonstrant. Hinc pro morbi, *cum quo*, — vel pro causae, *ex qua* haec aut major, aut minus extensa, descendit, diversitate, oportet esse diversa, atque nunc violentiora, nunc pauca ecchymomatis symptomata. Nec ipsius adeo coloris sat constans in isto natura est: sed, pro varia cruoris sub cute effusi quantitate, — pro loci, quo confluit, ab epidermide distantia, — pro materiae aut liquidae, aut congrumatae consistentia, — ac demum pro temporis, quo vasa dereliquit, conditione, color maculae nunc coccineus ac laetus, nunc profunde ruber, sublividus, aut niger, vel tandem viridis, flavescens, ac pallidus observatur. Pro ipsius vero cellulosae telae inundationi cruentae aut resistentis, aut in longum latumque cedentis ratione, ecchymomatis tam figura, decursus, quam elevatio, durities, ac tensio variatur, et pro vasorum lymphaticorum, quae fluidiora in parte laesa resorbent, numero, libertate, actione diversis, humoris effusi et densitas, et color, et natura mutatur.

§. 391. Plures igitur ecchymomatum sunt formae: quae tamen, nisi causae diversae ratione, non tam *species* distinctas, quam Diversitas,

varietates offerre videntur. Sic certe color maculae aut ruber, aut niger, *ecchymosin* inter et *melasma* differentiam vix constituit; et *vibex*, alia, quam ſormae ratione, a *macula* nequaquam distinguitur. Frequentissime alterius modo *symptoma* est morbi ecchymosis, atque contrarios inter se corporis affectus constantia aequali comitatur. Ipsa certe inflammatio tum phlegmonosa (§. 123.), tum erysipelacea (§. 283.), cruoris in cellulosam, cum rubore partis, effusi exemplum largitur; ac in scorbuto, hydrope, ſebre tum intermittente, tum continua, in spurio aneurysmate, insignis macularum rubrarum, nigrarum est numerus: quae, licet ecchymosi consanguineae, ac origine consimiles, vix tamen sortem illius, methodumque medendi eandem sequuntur. Potissima hinc causarum in eruendis ecchymomatis speciebus est auctoritas; et ex illarum consideratione diversitas istius non obscure comparebit. Hae vero aut *exterius* in corpus operantur, atque *ecchymoma traumaticum* nobis exhibent; aut, ab internis mutationibus orientes, *ecchymoma spontaneum*, quod alterius nunc morbi *symptoma*, nunc *primariam* aegritudinem constituit, praesentant. Frequentius, ac vulgo

creditur, *internas* ecchymomata partes sine causis externis circumdant; ac saepius, cum *intimam vasorum majorum* in cadaveribus examinavimus *superficiem*, ad cordis vicinias prae aliis, hanc undique et per longos satis tractus sine phlogosi *suggillatam* conspeximus. Post mortem forte haec magis, quam in vita, contingunt; nec ulla nobis, quae, sub ista, hanc vasorum affectionem, ut propria, comitentur, symptomata innotescunt. Frequentissima puerperarum in uteris, rudiori obstetricantis a manu, vel ab instrumentis sine cautela introductis, observatur suggillatio.

§. 392. Quaecunque vero aut partium, aut totius, *externa* laesio, contusio, concussio, distensio, compressio, laceratio, vulneratio, vasorum, superficiei non minus, quam viscerum, integritatem infringere, et canales sanguiferos aut nimis dilatare, aut penitus aperire, destruere, ac liquidi contenti vel in solam cellularem, vel in cavum vicinum, vel simul per vulnus, effusionem excitare valebit. Quae tegumenta quidem penetrant, ac vasa plura, aut majora offendunt, sed cutem non satis aperiunt, aut vulneris oras collabi atque claudi mox sinunt, laesiones, — Causae.

ut illae, quas instrumenta acuta, quas sclopetum, inferunt: hae, latiores non modo ecchymoses, sed partium tumores, tensionem, majores inducunt. Quae istarum magis tenorem, concutiendo, contundendo, afficiunt: hae nervorum sensibilitatem, fibrae carneae irritabilitatem, et vasculorum lymphaticorum actionem aut imminuunt, aut prorsus auferunt; atque effusi humoris corruptioni spontaneae, putredini, gangraenae sphaceloque, vel maxime favent.

Ad *internas* suggillationum causas referri praecipue merentur, quaecunque vasorum resistentiam a fluidis superari faciunt, ac eandem vel diminuunt, vel auferunt. Si humorum aliquando tenuitas hic subesse videatur, haec ipsa solidorum prius infracto tenori attribuatur oportet. Hinc major sanguinis in vasa sua, vel a cordis imperio pendens, vel modo haec ipsa in parte quadam afficiens, impetus, hinc febris violenta, exercitium musculorum immoderatum, tussis impetuosa, aut vomitus violentus, nixus fortior, contractio fibrarum spasmodica, oppletio vasorum et sanguineae excretionis suppressio, — hinc vel sola cutis suctio, vel cucurbitula superimposita, vel acris vicini

subi-

subitanea ac major rarefactio, — hinc vasorum atonia, paresis, aut totius systematis vasculosi, et nervosi, ut in febribus malignis; debilitas, et nunc propria, nunc a consensu derivanda, inertia, — hinc demum suppuratio propinqua, vel ulcus, aut acris et corrodens, vel stupefaciens materia, praecipuam ecchymomatis rationem in se continent. Quanta sit *nervorum* in cute maculanda potestas, tum ex dictis (§§. 274. 386.), tum ex terroris ab incubo, a phantasmate, effectu et maculis in pelle, imprimis vero ex scroti in strangulatis suggillatione, et ex morientium ecchymosibus, comparet.

§. 393. Ecchymomata *symptomatica*, ipsius morbi, ex quo nascuntur, discrimina, partim jam sub exanthematum historia exposita, sequuntur. Quae vero ex causis sibi propriis oriuntur, *primaria*· haec, istarum, ac loci, quem occupant, pro indole, — pro sanguinis effusi, vel liquidi, vel coacti, quantitate, — pro febris, aut inflammationis forte conjunctae ratione, — pro vasorum resorbentium, nervorumque in parte, quam tenent, integritate ac robore, exitus diversos, atque vel nulla, vel maxima interdum pericula agno- Prognosis.

scunt. Hinc saepius ut *signum*, quam ut *morbus*, ecchymosis timenda, — et non tam color, quam origo macularum attendenda est. Qui vero, in cellulosam effusus, diutius hic stagnat sanguis: hic nunquam in *pus verum*, sed aut in propriam corruptionem, quae putrida est, cum gangraena partis abire, aut solidescere et cava cellularum delere, conspicitur. Mira interim naturae in his avertendis supersunt subsidia: ac si modo aeri accessus denegetur, ac partis affectae non labescat vitalitas, per longas saepe moras immutatus hic sanguis delitescit; ac tandem, licet, summe compactus, fere ligneam in parte, ut in scorbuto ad crura, duritiem inducens, inexspectato resorbetur, ac a massa circulante, labe quavis immunis, reassumitur. Pertinacissima interdum, licet indolens, ad oculi albugineam ecchymosis occurrit, ac plures post menses vel sponte disparet. Diuturna quoque sub unguibus suggillatio (*hyponichon*) esse solet, ac illorum corruptionem nonnunquam inducit. Neonatorum calvaria sub partu difficili, obliquo, aut vectis ab impetu, frequenter ecchymomate, et conspicuo tumore afficitur; qui, fluctuationem cum prodat, per cultrum apertus in mortem non raro termi-

natur. Sub aponeurosi effusi humores, nisi cito aut resorpti, aut sectione educti, febres, violentas inflammationes, deliria, convulsiones, ac mortem, hinc inde producunt.

§. 394. Quae ecchymosis exanthematicae curationem concernant, ea satis a nobis (Lib. III.) exposita fuerunt; et quae alias suggillationes *symptomaticas* respiciant, haec ex morborum, quos comitantur, historia patebunt. In ecchymomate *primario*, tum febris ac inflammationis, si quae hoc ipsum circumdet, tum causae praecedentis, habenda est ratio. Si major partis extensio, distractio, contusio, ecchymosin praedicant: tunc cita illius in frigidam immersio, fomentatio cum nive, aut cum glacie contusa, ac interdum compressio, suggillationem ac tumorem avertunt. Si ipsa sub venaesectione in cellulosam subcutaneam sese cruor infiltret: tunc fasciae detractio, ac brachii, seu pedis, in situm, in quo, cum cutis incidebatur, haerebant, repositio indicatur. Sub ipsius ecchymomatis a causa externa pendentis praesentia, in robustis ac plethoricis hominibus venaesectio praemittenda; ac, nisi inflammatio et partis laesae jam tumor ac durities impediant, fomentatio cum posca, sale am- Cura.

moniaco et nitro, vel acetum lithargyri, saccharum saturni, cum frigida, et alcohole, — vel radicis bryoniae recentis rasura, cum aequali spiritus vini portione, conducent. Si fortior contusio, aut ictus sclopeti, partis, quae suggillatur, vitalitatem imminuerit: tunc calida et spirituosa fomentatio cum sale ammoniaco et aceto requiretur. Si major forte sanguinis, quam quae commode resolvi, ac prompte resorberi speretur, copia, aut cruor in grumos coactus, sub cute integra, vel parvo tantum, aut jam collapso vulnusculo perfossa, vel sub tensa aponeurosi, stagnaverit: tunc pellis, aponeurosis, sine mora incidenda, aut vulnus dilatandum, vel profundae satis scarificationes, ut liquidum cruentum exstillet, ac tandem externa, quae diximus, remedia, et fasciae comprimentes, in auxilium trahenda sunt. In casu majoris a sanguine in tela cellulosa putrefacto corruptionis, ea, quae ad gangraenam commendavimus, auxilia (§. 136.) indicantur. Nec tamen ob atrum ecchymomatis colorem, de gangraena imminente mox cogitandum est. Nigerrimum undique abdomen, sclopeti, quo scrotum perfossum erat, ab ictu, observavimus. Huic phaenomeno accesserunt et vomitus copiosus, et sin-

gultus sonori, et summa anxietas. Ter interim venam aperiri, fomentationes aromaticas cum vino et aceto calide imponi, et mox largam opii dosin imperando, nigredo ventris in viridem, ac tandem in flavum, pallescentem, colorem mutata, et sanitas moribundo, ut credebant, homini restituta est. Apud teneros calvariâ a partu suggillatos infantes sectionem hac in aetate vix innocuam, vini spiritus cum camphora, infusum aromaticum, vinosum, et calor aequalis, per impositum tumori gossipium obtinendus, supplebunt.

Quod ecchymoma *spontaneum* concernit, si menstrui forte, aut haemorrhoidum excretio impedita suggillationem induxerit, adaptata morbi causae auxilia conveniunt. Si spasmodica macularum observetur origo, tunc opium cum potu aromatico ac haustu salino propinandum; cutis mador aut sudor lenis excitandus, ac tepida fomentatio ex infuso chamomillae, roris marini, salviae, cum sale volatili et opio, exterius imponenda est. Quae sanguinem stagnantem *specifice* resolvant, vix noscuntur remedia, et *arnicae* hoc in casu adscripta virtus, ab irritante, vasorumque lymphaticorum actionem augente principio pendere videtur. Vix aliquid a *calaguallae* ab

Hispanis, et nuper apud nos, laudatae radice exspectamus. Si major in parte vasorum inertia ecchymoses inducat: tunc corticis Peruviani decoctum cum vino, vel aqua calcis, vinum camphoratum (N. XL), unguentum cum sinape (N. XLII.), tinctura cantharidum, vel emplastrum ex istis, conducent. Si forte primis in viis, prout exanthematum occasione jam monuimus (§. 274.), suggillationis in pelle causa latuerit: tunc emeticum, aut purgans, quod istam evacuet, ac resorptionem simul augeat, indicabitur remedium.

ORD. I. GEN. IV.

ERYTHEMA.

§. 395. Non sine taedio morbum cutis, quem *Erythema* appellant, et cujus sub *erysipelatis* descriptione mentionem jam injecimus (§§. 280. 285.), ab ista tam affini aegritudine divellimus, et alii morborum classi subordinamus; sed haec est *impetiginum* conditio, ut cum *exanthematum* saepe confluant et ex hac ipsa oriantur familia (§§. 275. 315. 316.): quo in casu, si, ob communem in multis originem, similitudinis quid maternae retineant, non tamen ideo aut sine ordinis desiderati laesione, aut curationis sine damno, cum illa confundi mox queunt. *Erythematis* igitur nos titulum ad *chronicam* cutis efflorescentiam referimus: quae erysipelati, externo habitu, simillima (§. 279.), Nominis ratio.

eodem tamen constantior, aut frequenti reditu importunior, hujus quidem, si ita lubet, *habitualis*, *apyretici* denominatione, ut ipsi nos fecimus (§§. 285. 290.), potest insigniri; sed ad *impetigines* melius, istarum ut genus, quod *guttam*, ut vocant, *roseam* pro specie agnoscat, referri meretur.

Definitio. §. 296. *Erythema* hinc est macula superficialis, a cutis phlogosi non febrili; vel in longum extendi solita, vel habitudinis lege recurrens, cum rubore, aut colore ex rubro flavescente, a compressione albescens, cum pruritus, ardoris, tensionis sensu, tumore plerumque parvo, diffuso, suppurationis, saltem benignae, experte, cute frequenter levi, pustulis interdum obsessa, frequentius ab epidermidis in furfures separatione exasperata.

Diversitas. §. 397. Nunc vero partem fere semper eandem, nunc aliam, atque aliam, erythema infestat. Frequentius hoc ad faciem et crura, quam aliis in partibus, non tamen raro et in istis, efflorescit: atque cum in illa, cum ad nasum praecipue, vel ad genas, frontem aut mentum, rubore profundo, fere livido,

ingrate splendente, interdum pustulis intermistis, longo tempore, sine magno saepe prutitu, aut incommodo, comparet, insulso satis nomine *gutta rosea* appellatur (§. 399.). Eryth. varic.
Quae ad manus et pedes praeprimis, vel ad aures nasumque, a frigore praegresso, oriuntur, insigni, quavis hieme redeunte, et à calore lecti aut ignis vicini adaugendo pruritu instructae, maculae: hae conspicuos, ac in taediosa cutis ulcera satis pronos, tumores in multis efficiunt, et *pernionum* sub nomine ad erythema revocandae sunt. Nec minus Eryth. Pernio.
huc spectat cutis, ad *plicas*, quas, apud infantes, praecipue ad collum, axillas, aures, inguina, nates, ad poplites, efformat, lenta et in partis exulcerationem inclinans phlogosis, et cognita *intertiginis* sub nomine affectio.

§. 398. Vix magnis hoc morbi genus, Nat. morbi.
nisi forte a superficie repulsum, symptomatibus se prodit. Interdum quaedam anxietas, morositas, torpor, horripilationis et caloris interni sensatio, praecedunt. Haec, levis in parte tensio, calor, aut pruritus insequuntur. Mox cutis rubor aut floridus, aut profundus, plerumque pallidus, comparet; qui, cute

compressa, aufugit; liberata, revertitur. Tumor quidem, si *pernionem* excipiamus, vix ullus, nisi plana, et late diffusa pellis elevatio; interim a frequente erythematis accessione cutis ipsa crassescit, induratur, molemque informem et acquirit et retinet; aut pustulis hinc inde obsidetur, quae tenuem acremve ichorem fundere, atque irritantibus male tractatae, ad nasum praecipue, carcinomaticam interdum naturam assumere, cernuntur. Diutius erythema, quam erysipelas, persistit; ac in multis per vitam, nasi, genarum regionem non dimittit; aut facile, ac fere periodice, sine ullius caeterum functionis laesione, recomparet. Non ubivis, sed plerumque, cuticula arescit, ac terrei coloris in furfures tenuesque squamulas separatur; majorque partis sensibilitas, ac prona in malum idem dispositio, relinquitur.

Causae. §. *399.* Sicut erythematis natura ab illa erysipelatis, — ita causae utriusque mali non multum, nisi violentiae, atque constantiae ratione, inter se differunt. Originem scilicet, nisi fortem *internam*, a frigore, ab urinae, faecum, transpirationis acrioris reliquiis, a fucatis saturno linimentis, pulveribus, —

plerumque perennem ac rebellem erythema agnoscit (§. 288.); mulieres, senescentes, iracundos, tristes, bibaces, debilesque homines frequentius, quam alios, invadit. Ex menstrui, haemorrhoidum suppressione, ex pedum, axillarum suppresso sudore, ex viscerum infarctu, ex acri latente, specifico, ut quondam, *leproso* (§. 459.) aut alio, ex spirituosorum abusu, ex frigore majori extremitatibus admoto, et adhibito mox istis ab igne, ex cutis debilitate, irritabilitate morbosa, locali, interdum nativa, frequentius hic morbus descendit. Ex matre, crurum ulceribus perpetuo fere obnoxia, filium, et ex ista nepotem, cum cute pedis, in illo dextri, in isto vero sinistri, ad malleolum crassiori, tensione, calore ac aliquo rubore frequentius affecta, observavimus. Qui Bacco indulgent, hi ad nasum praecipue, ac in vultu, perpetuo rubore pustulisque frequentius notantur. Haec diuturni species erythematis, si per lentem examinetur, ex vasculorum, quae cutem innumera percurrunt, minimorum habitu *varicoso* principium, remediis rebelle, agnoscit, atque hinc *erythema varicodes* a nobis nominatur. Similis interdum a *variolis* ad mentum relinquitur ma-

cula, quae nitidam puellarum faciem saepe nimis defoedat. *Intertrigo* puerorum, hominumque adipatorum, ex cutis inter plicas immunditie originem sine dubio in multis agnoscit; sed certe *lymphaticorum* vis insignis *vasorum*, qua in partes sibi appositas et vicinas *erosionis* actionem exercent, quamplurimum huc facere nobis videtur.

Cura. §. 400. Diversam erythema, pro varia morbi causa, medendi methodum expostulat: quae partim ex dictis de erysipelate habituali (§. 290.), partim ex regulis, quas (§§. 388. 394.) tradidimus, eruenda est. Rarius ac in erysipelate, venaesectio hic confert. Interdum cucurbitulae scarificatae conducunt; sed in causas magis, et quae aequali humorum circulo in visceribus, et excretionibus naturalibus, aut solitis resistendo, corporis ab illis inundari faciunt superficiem, respiciatur oportet. Hinc resolventia frequenter, et ea, quae menstruorum, haemorrhoidumque fluxum, quae sudorem naturalem, licet copiosum in multis et foetore ingratum, ad pedes, axillas restituant, — maxime vero prudens animi pathematum directio, sobrietas, ciborum acrium, aromaticorum, potus-

que ſpirituoſi fuga, — tum ea, quae inteſtina a collecta forte ſaburra, aut bile acri liberent, leniora ac repetita evacuantia, ſemicupia, — aquarum mineralium, martialium uſus, rectumve corporis exercitium, potiſſimam hic opem largiuntur. Eâdem, ac in eryſipelate (§. 290.), cum cautela, externa ſubminiſtrentur oportet remedia: in locali tamen affectu, et ſi forte ſola cutis laxitas, aut nimia ſenſibilitas, erythemati pro cauſa ſubeſſe videantur, tunc propoſita jam alibi (§§. 382. 388.) auxilia prae aliis conducent. Ad *perniones*, in hominibus alii lymphae vitio, ut ſcrophuloſo, ſcorbutico, ſubjectis aliquando ſat maligno, et ad ulcera impura, ipſamque ſubinde gangraenam diſpoſitos, ab extremitatibus avertendos, tam frigus nimium, quam ſubitanea partis ab iſto correptae calefactio, evitanda ſunt. Incipienti vix malo, affecti membri in frigidam repetita immerſio, frictio cum nive, fomentatio cum aqua, alcoholis portioni remiſta, cum aqua marina, aut cum ſpiritu terebinthinae, cum puro vini ſpiritu, aut cum muria, ſalis ammoniaci volatilis portione ſuperaddita, conducit. Si haec adhibendi jam aufugerit occaſio, et dolor fortis et phlegmone partem occupent: tunc

impositum gossipium oleo olivarum recenti imbutum, emolliens fomentatio, cataplasma anodynum, interdum venaesectio, scarificatio, hirudines, succus hyoscyami assidue illitus; — si forte minor hic phlogosis, sed major subsit partis affectae laxitas, — fomentatio cum decocto herbarum aromaticarum vinoso, aut cum vino, et aequis portionibus aluminis ac farinae, indicantur. Si evitari hac in parte suppuratio non queat, fugienda sunt, quae partem ultro debilitant, cataplasmata emollientia; ulcusque fungosum cum unguento digestivo, cui mercurius praecipitatus ruber commistus sit, potissime tractandum est.

Ad *intertriginem* curandam summa cutis munditIes, et frequens cum frigida, plicas inter, suscepta lotio; detersio, auxilium suppeditant: sed in pinguioribus, et quibus cutis tenerior est, pueris, nisi haec ipsa linteo, aut filis mollioribus, aut pulvere farinae, lycopodii; cretae, cerussae, plicis cutaneis interpositis, a mutuo contactu praeservetur; superficiei erosio, exulceratio evitari vix poterunt. Si haec ipsa apud infantem jam diutius continuaverit, tunc usum externorum et hic loci circumspectum esse oportet. Ad *erythema varicodes*, praeter allata, acetum destillatum

cum quinque ſere partibus aquae purioris, vel saccharum, acetum saturni cum frigida remista, — et si forte tubercula simul cutem obsideant, unguentum saturninum, vel rubrum mercuriale (N. XLIII.) conducent.

ORD. I. GEN. V.

VITILIGO.

✲✲✲✲✲✲✲✲✲✲✲✲✲✲

Nominis ratio.

§. 401. Cutis firmitas, mollities, crassities, flexibilitas, aequalitas, in variis non modo animalibus, pro speciei, sexus, aetatis, coeli ratione diversa sunt; sed et ipsos inter homines, aetate, sexu sibi similes, et partium, quas circumdat, et temporis, et valetudinis respectu, quamplurimum differre observantur. A nativo scilicet hujus organi contextu, ab atmosphaerae, vestium, et rerum caeterarum, externa, interna in cutem actione, a musculorum huic ipsi suppositorum exercitio, imprimis vero a *telae cellularis*, quae pellem cum partibus colligat, laxitate, firmitate, repletione diversis, haec singula dependent; et mutua communis involucri *cohaesio*, cujusvis partis, quod propria vi sua non posset,

set, et formam et habitum determinat. Hinc telae cellularis lamellulis pellem inter et partes alias aut firmius contractis, concretis, aut modo quovis destructis, aut propriis demum succis, imprimis adipe, privatis, ingratas oculo mox cutis in foveas collabitur, morboso nexu cum ossibus aut musculis concrescit, tenditur, corrugatur, et amoeno nitidoque colore spoliatur in totum; et hinc abolito semel vel a vulnere, vel a laceratione, suppuratione, cutis nexu, prompta licet istum *cicatrix* restituat, foeda tamen et vix unquam delenda superficiem macula infestat: quae depressa, inaequalis, varioque et a sano abludente colore notata, aut et pluribus hujus indolis stigmatibus conflata, aliquando exsanguis, et insensilis, *vitiliginem*, licet eadem haud apud omnes significatio huic nomini tribuatur, constituit.

§. 402. *Vitiligo* igitur nobis maculam, aut macularum minorum congeriem in corporis superficie significat; quae, mutata a causis vel internis, vel externis, cellulosae subcutaneae vel integrae, vel exesae, actione, cum pellis aliqua depressione, naturalem istius colorem, mobilitatem, levitatem, sensilitatem, Definitio.

et functionem hoc in loco, aut ex parte, aut in totum pervertit.

Diversitas. §. 403. Nunc vero cutis hoc vitium in eadem sola generatur, et non tam partium internarum, aut humorum a sanis aberratione, quam ex propria pellis affectione, producitur (*Vitiligo primaria*). Nunc alio a morbo, et ab acri in cellularem subcutaneam, vel in cutem deposito, *symptomatice* exoritur (*Vitil. secundaria*, carcinomatica, leprosa, scorbutica, venerea, scrophulosa, etc.). Utraque ex istis nunc *sicca* est, nunc *humida* ichorem foetentem et acerrimum profundit: qui ipsam, ex qua distillat, cutem aggrediens, epidermidem in furfures ac in squamas comminuit et separat (*Vitil. squamosa*); vel pellis superficiem exulcerat, pilorum bulbos, quod et *sicca* interdum *Vitiligo* jam facit, infestat, colorem habitumque immutat, aut prorsus e cute evellit (*Vitil. ulcerosa*).

Morphoea alba. Ipse vero hujus impetiginis (§. 402.) color interdum fere *lacteus* aut et *niveus*, aut superficialis modo, aut profundius demersus, ac pilos albos, lanuginosos ostendens, habitu fere subaspero, vel ut quaedam quasi guttae dispersae videantur, — subinde umbrarum in

modum *nigrescens*, squamulis obtectus et pruriens, eandem a Graecis, Arabibus, curiose nimis distingui, ac primo in casu *alphon*, *morphoeam albam*; — in altero *melan*, *morphoeam nigram*, vocari induxit. Vitiligo de- Morphoea nigra.
imum *cicatrix* est macula nunc depressa, nunc aspera, quasi consuta, a continui laesione, et praegressa urplurimum suppuratione, post illius reunionem, relicta.

§. 404. Vitiliginis origo ex dictis (§. Causae.
401.) quodammodo elucet. Quidquid scilicet aut cellulosam sub cute telam delere, destruere, ac pellem arctius cum carne, aut ossibus connectere, aut naturalem hujus involucri communis contextum in se ipsum contrahere, et sanguinis influxu, aut nativa sensibilitate privare potest, hoc vitiliginis ad causas pertinebit. Materno subinde ex utero, quasi dissectae ac resanatae cutis, aut vitiliginis amplioris, *naevorum* iterum sub nomine, vestigia depressa comparent; et famosa sunt vetularum *stigmata* multarum, quae superstitionis injuria, cum ab acu perfossa nec sanguinem effunderent, nec dolorem sentirent, pro *sagis* illas, rogoque dignis veneficis, declarari jam pridem fecerunt. Ad abdomen mulierum,

quae saepius pepererunt, non simplices modo rugae, sed maculae albescentes, cicatricibus fere similes, atque cuti profundius impressae, nascuntur: quae istam hinc in plicas relaxatam, illinc arctius cum musculis subjectis concretam, ostendunt.

Quod si tamen illarum vitiliginum, quae a suppuratione, a vulnere, ulceribus, variolis, compressione diuturna in utero, aut a cutis nexu cum subjectis partibus vitioso, oriuntur, non difficilis intellectu sit indoles: fateamur oportet, illarum, quae fere *sponte*, pluribusque simul in locis, ad pellem nascuntur, disparent, revertuntur, & morbum gravissimum vix superabilem vel praenunciant, vel ipsaemet constituunt, obscurissimam esse vitiliginum originem. Cum vero tum istae, tum aliae difficultates, ad *lepram* magis, quam morbi praesentis historiam, pertineant, sub illius descriptione (§. 454.) hanc iterum quaestionem pro viribus tangemur.

Prognosis. §. 405. Si a leprosa, carcinomatica, aliaque symptomatica praescindamus vitiligine, nulla quidem a caeteris speciebus pericula, sed curationis difficultates forte aequales exspectandae sunt. Nec enim exesam sub cute

cellulosam sic affectis restituere, aut morbosas cutis adhaerentias, et male tractati vestigia vulneris, nisi talia ope chirurgica avertendo, delere valemus. Indelebiles a confluentibus, et a malignis *variolis* ad nasi, menti, genarum confines, et ab *ulceribus venereis* circa pudenda, et a *scrophulosis* ad jugulum ac faciem, vitiligines generantur.

§. 406. Vitiliginem a vulnere, aut a phlogosi cutanea instantem praeveniunt: illius, recentis, reunio sat prompta, aequalis; et integra, inflammationis majoris, suppurationis aversio. Quae a puris vel sub cute adhucdum illaesa, vel in abscessu aperto, aut in ulcere collecti effectu, et a collulosae subcutaneae concretione, consumptione timetur vitiligo: hanc, pro varia materiae illinc haerentis acredine, et pro loci, quo colligitur, indole, prompta maturatio, puris, ichoris latentis evacuatio, ac cita demum et aequalis cicatrix, moderabunt. Jam factam ab his causis vitiliginem, nunc oleum, balneum animale, fotus emolliens, vapores ex aceto et aqua, — nunc blanda et frequens cutis collapsae agitatio, sublevatio, dilatatio, — nunc aliqua in parte sana, circa maculam, com- Cura.

pressio, — nunc sicca huic ipsi hinc inde apposita cucurbitula, aut frictio, et quae vasorum, nervorumque hoc in loco vitam excitent, conducunt. In vitiligine *secundaria*, remedia morbo ipsi, ex quo haec scaturit, adaequata indicantur. In humida, aut in squamosa vitiligine, tum alia atque alia, ratione causae, subsidia, tum ea, quae (§§. 382. 388. 400.) proposuimus, auxilia tententur.

****

ORD. I. GEN. VI.

ALOPECIA.

§. 407. Quo loco pars corporis, quam pilis natura obtexerat, hac veste animali, fere plantis parasiticis non absimili, spoliatur: eo nascitur non vera quidem in cute ipsa macula, sed humanae superficiei decorem offendens et morbosa mutatio, quam Graeci *Alopeciam*, *ophiasin*, *aream* Latini, dixerunt. *Alopecia* sub qualibet figura dilatatur; si vero in longum et tortuose inter capillos area proserpuit, *ophiasis* tunc nomen a Veteribus obtinuit. Si forte sinciput, vel omnis calvaria capillis priventur, *calvitiem* salutant. Alopecia.

§. 408. Ipse quidem pilus sine sensu rescinditur, sed praecipua, quae volatilia, dum plumas, — quadrupeda, cum pilos quotannis Pilorum ratio.

deponunt, patiuntur symptomata (§. 373.), et gravissima ab evulsis vibrissis mala, — et mentis in soporosis per pilorum evulsionem excitatio, — et istorum a summo furore erectio, — a morbis certe, ac, si fides est historiae, a terrore canities, nervorum in bulbos sub cute pilis concessos imperium non parum demonstrant.

Caussae §. 409. Hinc et fortior cephalaea, et febris nervosa (§§. 87. 88.), et puerperii incommoda, pilorum defluvio favere cernuntur. Ob ignotam corporis conditionem, in certis familiis praematura constanter calvities occurrit. Quo loco viscida et oleosa cellulosam, folliculis copiosis stipatam, impraegnat materia, hoc major latiorque pilorum proventus est; atque hinc auctus sub febre quavis calor, et quae hoc smegma adipemque consumunt, exsiccant, tabes, senectus, ignis a ferro crispandis capillis admoto in cutem frequenter agens, pilorum jacturam inducunt. Acre quodcunque, imprimis venereum, leprosum, purulentum, atque aliae, quae cutis contextum, ut pediculi, tinea, profundius corrodunt, exulcerant causae, in teneros pilorum bulbulos agendo, calvitiem aut areas

relinquunt : ex quibus apparet , pellis magis culpa , quam vitio pilorum , alopeciam in multis oriri ; hancque ipsam pro aliorum saepe magis symptomate motborum , quam pro morbo primario , esse habendam . Plerumque certe a parte , quae pilos , non aetatis , sed morbi ratione , amittet , epidermis in ſurfures delabitur , aut acris ex area distillat humor ; aut crustosus innascitur herpes ; aut demum cutis glabra colore mutatur , et subsidet , vel subpinguis et densa tumescit . Interim non ita pridem vir juvenis se nobis ab *alopeciam universalem* conspiciendum exhibuit , cui , si luem veneream tredecim jam ad hinc annis superatam excipiamus , morbosi vix quidquam in vita nec acciderat , nec sub examine inesse videbatur ; licet per *menses* jam *duos* sibi barbam protinus decidisse , capitis , ciliorum , pubisque pilos vix non omnes defluxisse , et ungues manuum emortuos , ac sicca quasi carie exesos ostenderet . Vox erat immutata ; potentia coeundi , in homine uxorato , a pristina non diversa ; ac omnia , excepta debilitate a paucis modo diebus accusata , de illaesa valetudine testimonium edebant .

Prognosis.

§. 410. Pro causae, quae alopeciam, aut ophiasin produxit, differentia, judicium hoc de morbo, vel morborum magis signo, diversum est. Quae senem calvities prehendit, aut quae bulborum destructionem agnoscit affectio, haec artis superior est subsidio. Simile de alopecia, quae elephantiasin comitatur, aut indicat, feratur jndicium. Cute licet detracta, capillus renascitur interdum; quem vero cicatrix locum defoedat, hunc pilus nec unquam ornabit. Quod lues venerea, aut tinea induxit capillorum defluvium, hoc, morbo primario per artem devicto, novae spem comae relinquit. Si pallida, aut insensilis est area, nec adhibita frictione rubescit, tunc ab arte, ut in ipsa *morphea*, vix quidquam praestabitur.

Cura

§. 411. Nemo certe Mortalium, quo cutis loco pili radix non subest, aut quo haec ab acri exesa, consumpta fuit, eo crines per artem educet. Cum vero praesentis forte sub cute bulbi propriae, ob quas pilus a sua radice secedit, affectiones nos lateant; hinc facile intelligitur, cur nullibi tam empyrice, quam his in rebus tractandis et versati sint Medici, et versari vix non ubique

debuerint. In symptomatico pilorum defluvio, morbi, qui huic ut causa subest, curatio instituenda est. Caeterum, quae pellis pilosae integritatem, nutritionem, munditiem, transpirationem aequalem, ac robur concernunt, et nimiam irritationem, sensilitatem, debilitatem, siccitatem, ab eadem avertunt: haec crines, et ex quibus nascuntur radices seu bulbos conservare, ac amissos jam pilos resarcire, experientia confirmat. Hinc locorum, quae pilis ornantur, mundities; sudorum, pinguis, viscidaeque materiae, quae illos conglutinant, et acredinem conspicuam mox contrahunt, solicita abstersio; ferri calidioris, quo crines crispantur, et farinae, quam his inspergunt, corruptae, aut cum calce, vel oleis acrioribus copiosius remistae, fuga; frequens pectinis et levis frictionis, tum unguenti blandioris, cutemque subjectam lubricantis, usus; pilorum jam nimis longorum, extenuatorum, aut in apice fissorum, recisio, commendari merentur. Nil melius est, quam novacula quotidie radere, quia, cum paullatim summa pellicula excisa est, adaperiuntur pilorum radiculae. Neque ante oportet desistere, quam frequentem pilum nasci apparuerit. Labentes ob nutritionis necessariae defectum,

vel ob debilitatem, — per alimenta facilia, frequentius subministrata, aut per roborantia restituimus pilos. Acre specificum, aut aliud, quod pellem infestat, remedia sibi propria alibique tradenda exposcit. Ab adstringentibus vix tanta exspectamus remediis.

ORD. II.

IMPETIGINES DEPASCENTES.

GEN. I.

PORRIGO.

§. 412. Inter eas impetiginum species, quae Extenſio.
cutem non modo commaculant, sed superficiem simul depascuntur ac lambunt, *Porrigo* hic primum spectanda est. Hanc vero ad capitis integumenta, non caeteram ad pellem, reducere complures non satis apte, ut videtur, maluerunt: ut quae ad illa quidem interque capillos, imprimis densiores, frequentius, — sed certe et ad supercilia, et ad barbam, ad alas, et pubem, et in omni, qua paret, superficie, corpus defoedat; nec ratio est,

in ista, quod ad caput *porrigo* est; hoc diversum, nisi gradu ac loco, malum, *em* appellemus; aut quod in pelle affe- *miditatem* ostendit, hoc; ob istam; ad *herpetes* reducamus.

Definitio. §. 413. *Porrigo* hinc erit, cum epidermis a cute aspera, nunc furfuris, nunc squamularum sub specie; praevio plerumque pruritu, citra manifesta vel phlogosin, vel papulas, vel vesiculas, vel ulcuscula, copiose resolvitur; et pellem nunc siccam, nunc acri, vel et foetido humore madentem, subtumidam; nunc pallidam, nunc ex luteo rubescentem, denudat.

Diversitas. §. 414. Ex his (§. 413.) apparet, non parvam hanc inter affectionem, et *erythema* vel aliorum (§§. 280. 285.), vel nostrum (§§. 395. 396.), affinitatem subesse. Interim nec tam derepente porrigo invadit; nec rubor partis adeo in ista conspicuus, nec dolor ardens, aut calor magnus, ut in illo, separationem epidermidis praecedunt: sed modo pruritus, interdum vix ullus, aut tensio, ac levis dolor in cute affecta occurrunt; quae decidua modo cuticula, et cum frictio adhibetur, rubicundior apparet. Nunc ad parvam modo

plagam porrigo quasi *fixa* limitatur, atque vel incertam, vel *circularem* omnino, cum centro rubente, figuram assumit; nunc *volatica* et inconstans est, aut ad vicina dilatatur ac proserpit; nunc certis fere anni periodis recurrit; nunc *universalis* ac *congenita* a quibusdam Scriptoribus, et, magno certe exemplo, in septem ejusdem et sanissimae familiae prolibus a nobis observata est. *Internam* quoque dari porriginem, licet tunc furfures sub forma *sicca* separari non queant, complura nobis persuadent. Sub aphthis certe, quae stomachum, intestina obducunt, epidermis nunc illarum sub habitu, nunc in squamulas et quasi furfures comminuta, per alvum secedit (§. 365.). In dysenteriis, ac drasticorum effectu, licet materia puriformis, coagulabilis alimentari a tubo morbose secreta, hic interdum solidescat, et membranae sub specie per anum ejiciatur: intestinorum tamen villosa interdum ab istis separari, ac furfuris levioris sub forma per alvum excerni videtur. Quod *scabiem vesicae* Antiquitas vocavit: hoc in furfure copioso ac levi in urinis suspenso, ab aegrotante hoc viscere excreto consistit. Sub catarrho tracheali, et sub specie illa cynanchis, quam *trachealem* appellavimus (§. 173.), nisi ipsa

epidermis, similis saltem huic pseudomembrana, aut integra, aut squamularum furfurumque sub specie, in sputis comparet. Quod si quidem haec a quavis, et plerumque ab erysipelacea, superficiei secernentis inflammatione leviori contingant: fateamur tamen, quod porriginis a causis, his locis admotis, non absimiles effectus oporteat oriri; et quod nunc herpes, nunc porrigo, pro externis, quas derelinquunt, internas in trachea, in bronchiis, in vesica, etc. sibi sedes nonnunquam eligere videantur. Sed et causae ratione in porrigine diversitas occurrit: quod scilicet mali genus nunc cutis e vitio *primarium* existit; nunc indolem ab aliis distinctam, *symptomaticum*, ostendit, et significationem diversam assumit. Sic ipsam elephantiasin praevia haec quondam praesagiebat impetigo, nec rarum est venereae hoc signo prodi luis praesentiam; et in genere porrigo speciebus se aliis impetiginum frequenter adsociat.

Decursus. §. 415. Potissima porriginis sedes capillata pars capitis est, ac neonatis infantibus, quo tempore capilli emergunt, epidermis in densas ac duras saepe squamas elevatur, et sub intenso pruritu in furfures copiosos resolvitur.

Ce-

Cephalaea in adultis quibusdam vehementior nonnunquam periodica, praecurrit, et furſure permulto inter capillos decedente terminatur. Post febres, praecipue nervosas, petechiarum sub decursu interdum, sese capitis manifestat porrigo: quam defluvium capillorum non raro comitatur, aut sequitur. Qui, pelle subtiliori instructi, rudiori verni temporis atmosphaerae se exponunt, aut, lota vix facie, sicciore frigidoque a vento perflantur, his epidermis sine pruritu in farinas dehiscens mox vultum deturpat. Ad tibias frequenter, ac fere sine pruritu aut rubore, epidermis in furſures secedit, et ad inguina scrotique confines similia cum scalpendi desiderio quibusdam contingunt. In ea, quam supra tetigimus (§. 414.), familia, epidermis in tribus ex pueris continuo cutem asperam, duriorem, quercus cortici non multum absimilem, ac sulcis notatam, ex luteo rubescentem et siccam, sine quovis dolore, aut pruritu, in albidas farinas conversa bsidebat. In tribus ex sororibus non tanta, ic in quarta et juniore, cutis erat asperitas; ed frequens in parte nunc ista, nunc illa, orrigo. Una quidem ex illis, rachitide affeta, gibbosa, capite praegrandi ac informi, sthmate ac strumis, mente simul imbecilla,

laborabat. Ex pueris unus a phthisi pulmonali enectus est; ab asthmate alter, — ac tertius hypochondriacis affectibus, adhucdum tenentur.

Plerumque partes, quae porrigine laborant, siccescunt ac asperae tanguntur; saepe interim sub squamulis ichor paucus, lymphaticus, sub specie madoris, ex cute integra scaturit: quin diversa, ob id, mali utriusque natura sit, aut *lichenis* illinc, hic vero *porriginis* magis nomen conveniat. Vel in ea ipsa, quam *siccam* appellant, affectione furfures tam copiosi apud multos secedunt: ut, nisi lymphaticus, qui hic continuo per morbum secernitur, et mox ab aeris attactu vel sponte solidescit, liquor suppleret, epidermis non sufficeret. Quo loco squamulas, ne prompte decidant, capilli prohibent: eo tenax, sub illis collectus, ichor hos conglutinat, corrumpitur, et acredine, quae subjectam saepe cutem arrodat, instruitur. Alibi tenuis, et in furfures mox abitura, hoc ex liquore crusta generatur.

Causae. §. 416. Ex illis, quae (§§. 414. 415.) dicta sunt, jam plures porriginis causae elucent; et qui cutem inter et epidermidem nexus intercedit, hic certe ob rationem non unam

aboletur. Nunc etenim liquida vel ob vasculorum cutaneorum lacerationem, erosionem, — ob infractam resistentiae potentiam, vel ob morbosam, ex haerente hic stimulo, secretionem, sub epidermide effusa, nec promptius resorpta, hanc ipsam a cute divellunt, et in punctis nunc minimis, nunc largas per plagas, aut in miliares hydatidulas phlyctaenas, aut in amplas vesicas ac bullas attollunt: quae, difluente, vel denique consumpto humore, arescunt, ac tenuis lataeque pelliculae, aut squamularum ac furfurum sub specie, a cute separantur; nunc vi morbi continuo, uti arborum e cortice *gummata*, exsudans humor lymphaticus ad partis, quam inundat, superficiem dispersus, expanditur; in alteram novamque epidermidem, aut crustosum, informe operculum ab atmosphaerae attactu solidescit, inaequaliter siccatur, mox finditur, retrahitur, separatur, ac farinosum in pulverem fatiscit. Si nullus in porrigine *sicca* humor stillari dicatur, potius intelligendum est non satis exstillari, ut cutem tactui madidam offerat, difflato prius, aut solidescente humore, quam cuticula decidat.

Quaecunque hinc causae in cutem, aut in rete mucosum agentes, et istorum cum epi-

dermide nexum dissolvunt, et, proprio in pellem stimulo, loco tenuis, subsalsi madoris, liquorem in coagulum proniorem, morbosum, acriorem, aut et foetidum èxcerni, aut aliunde huc deponi faciunt: eae *porriginis* tum primariae, tum illius, quae caeteras impetigines, exanthemata non pauca comitatur, rationem largiuntur. Non igitur specifica hic materia, aut praevium semper in humoribus vitium, et criminis ubique Veteribus damnata bilis; sed vel acre, nunc illud, nunc istud, — vel, mitior lentiorque erysipelate, ac herpete (§. 420.), aut pellis aut reticuli mucosi phlogosis, — vel glutinis nutrientis in cute aut copia, aut defectus, — vel morbosa in pellis contextu sensibilitas ac perversa secretio, — impedita cutis, ob pilos numerosos, aut spurcitiem, transpiratio, — pulveris cyprii acrioris, aromatici usus, radiorum solis actio in cutem diuturna, porriginis ut causae praecipuae accusari merentur.

Prognosis. §. 417. Varia hinc porriginis, ejusque a causis repetenda, est prognosis; atque nec ubique sine aliquo vitio corporis nascitur, vel ex toto in omnibus inutilis est; nec solius modo pellis a culpa non interdum occurrit; aut ma-

jorem, quam ipsa sit, morbum subinde non indicat impetiginis haec species.

§. 418. Qui ad diversas porriginis causas (§. 416.) respexerit, is non unam, sed aliam aliamque cuivis ex istis oppositam, curationis sibi eliget methodum. Hinc aliorum, ex quibus haec affectio pendet, morborum fomes in genere tollendus, et actio in cutem praevertenda sunt (§. 375.). In ea, quae istius modo culpa prodit, aut quae ab acri hic elaborato, aut collecto inducitur, porrigine, illa, quae pellis aut siccitatem, rigiditatem, aut laxitatem, sensibilitatem perversam, aut plenitudinem corrigant, et quae stimulantem per poros cutaneos expellant materiam, conducunt. Summa hinc cutis puritas; et frequens pectinis ad sordes inter capillos removendas usus, indicantur. Densiorem forte, importunamque comam, imprimis si tenax illam foetidusque ichor conglutinet, rescindere, — sed simul, ne capiti, resecto vix pilo, frigus obsit, cavere oportet. Ariditatem, rigiditatem pellis, decoctis seminum lini, herbae malvae, partium animalium et pinguium, lactis balneo, aut fotu, axungia recente, corrigimus. Laxitatem, frictio, frigidaeque usus, aut vini Cura.

alcohol cum ista conjunctum, aut corticum quercus, vel chinae decoctum, solutio aluminis, salis saturni, aut fascia, tollunt. Perversam cutis sensibilitatem, ac pendentem forte ex hac ipsa secretionem morbosam, si praedictis, aut internis remediis non cedant, oleo hyoscyami cum opii portione illito, — vel et stimulo contrario ex cantharidum tinctura, ex urina recente, sero lactis cum aceto remixto, moderamur. Plenitudinem cutaneam scarificatio dispergit (§. 375.). Quo vero tempore externis porriginem primariam aggredimur auxiliis, excretionum naturalium, transpirationis scilicet, urinae atque alvi habenda est ratio: quae, si recte succedant, ac moderate augeantur, porriginis curationem eximie secundant.

ORD. II. GEN. II.

HERPES.

✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

§. 419. Epidermidem modo *porrigo* (§.413.), mucosum vero reticulum, et cutis ipsius superficiem, *Herpetes* arrodunt. Quam vero illa cum *erythemate* (§. 396.) formae affinitatem manifestat (§. 414.), hanc isti cum *erysipelate* pustuloso (§. 282.), ejusque imprimis specie, quam *zonam* appellavimus (§. 287.), febre tamen plerumque expertes, ostendunt; et communissimum in civitatibus, lateque per familias expansum, cutis morbum nobis exhibent, qui propria non minus diuturnitate, quam natura rebelli, ac insidiis, quas visceribus saepe struit, infamis est. Affinitas.

§. 420. *Herpes* vero est species impetiginis, quae papulis exiguis, aut rubris, aut pelluci- Definitio.

dis, subflavis, aggregatis, cum pruritus, tensionis, ac ustionis quasi sensu, ad cutem subtumidam ac subduram efflorescit; his vero vel sponte, vel scalpendo disruptis, pertinaciter ulceratur, saniemque acrem vicinas saepe partes arrodentem plorat, ac squamis, vel crustis informibus obtectae in lemas atque furfures resolvitur.

Differentiae. §. 421. Herpetis solita in *miliarem*, *rodentem*, ac *phagedaenicum* divisio, formae potius, ac vehementiae, quam diversae hoc in morbo naturae, fundamento innititur. Nec alia nunc temporis *Mentagrae*, quam *herpetis*, nisi loci, quem illa occupat, differentiâ, est indoles; ac si propius haec singula describi nihilominus mereantur, non tamen ideo pro morbi speciebus distinctis, quae gradu violentiae, aut sede, modo differunt, declarari debuissent. Alia vero causarum (§. 423.), quae haec singula producunt, est ratio; ac ipsa medendi methodus hac a morbi tam multiformis divisione dirigitur: eo quod scilicet nunc cutis ipsa, injuriis occultis agitata, *primarium*, nec ab aliis pendentem, secretionis vitiosae effectu, sibi morbum elaboret (§. 416.); nunc vero ab acri quocunque ad su-

perficiem *symptomatice* invadatur; ac illius magis, ut ab hoste liberetur, quam sui ipsius, nisi jam *complicata* morbi indole, curam exposcat. *Congeniti* in quibusdam, — *haereditarii* in aliis, — *epidemici* aliquando, exempla *herpetis* occurrunt; ac demum in aliis hiemali hic tempore disparere, solis aestu redeunte redire, et quas illinc in viscera furias exercuit, has ad pellem hinc, quadam fere *periodo*, ac *metastasi*, seu *crisi imperfecta*, convertere observatur.

§. 422. Sed, qua sub forma herpes in cute compareat, et quas illa mutationes eodem in morbo patiatur, dicendum nunc est. Descript. herp.

In parte scilicet nunc hac, nunc illa, pruritus ingratus, ac sensus ardoris, tensionis percipitur; et mox papulae vel rubrae, vel flavae ac pellucidae, circa limbum rubellae, sat copiosae, sed dispersae, sine cutis intermediae phlogosi, ac sine febre, comparent: quae papulae vel sponte, vel unguibus disruptae, mox squamis obteguntur, quas latens sub eisdem superficiale ac urens ulcusculum mox abjicit, mox renovat; donec lento hoc ipsum decursu siccescat, ac in lemas, furfures, et albescentes quasi farinas, fatiscat. Ad fa- Herp. simplex.

ciem, praecipue pone aures, mentique confines, circa poplitem, et collum, manuum ad palmas, plantasque pedum, hic *simplex*, vel et *farinosus*, ut appellant, *herpes* frequenter occurrit, ac internos saepe partium dolores, et nervosos, ut vidimus, affectus hinc inde dispergit.

Herp. Miliaris. *Miliarem herpetem*, pustularum seminibus milii similium a forma, — ac si paulo majores observarent vesiculas, *phlyctaenoden*, vocarunt illum; qui majori, quam *simplex*, pruritu, calore, tensione, tumore partis his a papulis copiosius obsessae, ac rubore per interstitia extenso, incederet. Insignes non raro, hoc sub statu, cruciatus, digestionis sub tempore, lautiores post epulas, et ad noctem cum vigiliis crescentes, experiuntur aegroti, ac interdum, licet rarius, febricitant. Tumor splendens ac ruber, ustionis quasi sensus, manifestam hic phlogosin, ac magnam cum *circini* (§. 287.) symptomatibus similitudinem, sed longiorem ac pertinacem magis decursum, ostendunt: Brevi tempore vesiculae, ad fundum jam erosae, ad apicem subalbae, rumpuntur; ichor acris, qui effluit, saepe foetet, et partim in crustas sat tenues, inaequales, scabrosas, colore nunc cinereas, nunc luteas,

nunc a sanguine commisto, vel ex fissa epidermide squamosa stillante, subatras, concrescit. Ad manus (facile utriusque) dorsum, ad brachia, crura, non raro ad scrotum, perinaeum, vel quavis alia in parte, si forte faciem excipiamus, haec impetigo frequenter prorumpit; ac saepe per menses, et, ut vidimus, per annos, renovato saepius pustularum reditu, moderato hinc inde furore, nunc eodem, nunc alio in loco, nunc in pluribus simul, ferocissima continuat.

Minori plerumque violentia *herpes rodens*, vel *serpigo*, incedit; sed conspicua rapiditate extenditur, atque a crustis eodem sat densis obtecto, contentus sub istis ichor in vicinas sibi partes invehitur, ac faciem imprimis, aut partes quascunque, exulcerat, quasi larva obducit, atque cutis vestigia excesae hinc inde relinquit. Herp. rodens.

Huic ipsi hepetis varietati, vel et *leprae*, ubi mentum, aut vultum fere totum defoedabat, *mentagrae*, si recte judicemus, est nomen impositum. Solius menti herpetem squamosum et quasi farinis conspersum in *Clinico Instituto* observavimus: in eo certe singularem, quod viri ab eodem affecti barba pilos, prope cutem, penicilli in modum unitos, Mentagra.

mox vero divergentes, crassiores ac asperos ubique exhibuerit.

Herp. phagedaen. *Herpetis phagedaenici* non alia, quam *herpetis rodentis*, ejusque pejoris, aut cutem, in tumorem elatam, profundius ac fere integram exulcerantis, nec ideo in vicina tam late serpentis, conditio est.

Quod vero hic adducta herpetum divisio non nisi varios ejusdem mali gradus nobis offerat, vel ex eo, quod illorum unus in alterum saepe transeat, conjicere licebit. Pro varia scilicet sensibilitatis cutaneae, ac pro rerum aliarum positione diversa, a causa prorsus eadem herpes nunc simplex, nunc miliaris, nunc rodens, aut ulcus herpeticum, eodem in homine nascetur. Quo fortior irritatio hoc a malo inducitur, eo plura tum localia, tum a consensu derivanda, excitantur symptomata. Ad internas saepe partes, ut per nares, laryngem, etc. herpetes proserpunt; ac disparens, aut repulsum a cute malum, eventu non raro lethali convertitur ad viscera. In eodem homine, ad iras effrenes proclivissimo ac simul hypochondriaco, vertigines et salutis alia non pauca incommoda ab herpetis *simplicis* ad pedum plantas eruptione mox cessasse conspeximus. Hunc tamen spirituosis et

acribus tractari aegrotanti placebat. Nascitur hydrocele: quo per sectionem testiculi sanato, et vulneris jam clausi superficie serum acre, ad plures in die uncias, per binas fere hebdomadas cum emolumento exsudat. Sed hunc quoque fontem vir consiliis rebellis exsiccat, et primum hepatitis, — hac vero persanata, maniaca per menses insequuntur deliria. Ipsa iterum ad scrotum cicatrix aperitur, ac humor acris effunditur: quo fluere cessante, in manus utriusque dorso herpes *miliaris*, ac tandem *depascens* comparet, et immanes rebellis dolores producit. Externis iterum abacta impetigine, periculosa otitis se prodit: qua feliciter dissipata, ad tibias herpes, ac pristina cum illo valetudo revertitur. Ex venereo ad perinaeum herpete repercusso, dolorem in thorace punctorium, sputa sanguinis ac tandem purulenta, cum macie extrema et singulis pulmonalis phthiseos symptomatibus, mercurialium virtute superare nobis licuit. Vel ad pulmones, vel uterum, vesicam, vel alia ad viscera aberrantis, vel istius ex illis ad cutem felici cum omine transvecti, copiosa occurrunt exempla: quae singula herpetem ad internas non minus laete, quam externas ad superficies florere, ac symptomata pro sede mali diversa excitare, luculenter ostendunt.

Causae. §. 423. Ipsius certe cutis extremis in oris, ac reticulo mucoso, sicut *porriginis* (§. 416.), ita et *herpetis primarii*, praeparatur, aut nascitur, ac fovetur, incognitae licet naturae, materies. Nec forte magna inter illam, cum pellem pertinaciter, quasi arborem lichenes, deturpat, — ac herpetem, nisi majoris ac fere causticae in ista acredinis, differentia est. Secretio morbi, Quid vel *sola* in vasculis cutaneis *secretio mutata* in mutandis humoribus valeat, hoc simplicioris ex vulneris pus inodorum ac blandum fundentis, — sed forte neglecti aut stimulati, ac in *ulcus* conversi, ichorem foetidissimum ac vicina rodentem ex sanguine sanissimo separantis, historia elucet. Forsitan non tam male diceremus, herpeticam, vel aliam, specificam atque acrem, tunc in cute, sanguinis sine culpa, generari materiam: cum ejus vascula, per causam peculiarem modo sic, modo aliter, incitata, prout vasa *melois vesicatorii* sponte ac sine morbo pro aliis — ita rodentem atque causticum sibi ipsi, liquorem secernant. Hujus certe sic, humorum sine vitio, praeparatae fomes materiae, modo cutem, ex qua stillas, ac vicinias arrodit, exulcerat; modo copiâ adauctus, et ad sanguinem resorptus, — aut forte in isto non mu-

tatus, aut transpirationis urinaeque per vias non rejectus, perpetuam herpetis causam constituit: quae, nisi ad cutem expulsa, febres nunc lentas, sive hecticas, — nunc glandularum, viscerumque infarctus, — ad pellem vero delata, propriam in ista irritationem, secretionem morbosam, ac impetiginem analogam, vix tamen, ut nobis videtur, in alios contagio, nisi forte symptomaticus, ut venereus, sit herpes, transituram, constituit. Quid hominis integumenta, fluidorum sine vitio, ut herpeticum ichorem loco blandi madoris secernant, inducat, hoc equidem determinari non potest: sed vix *unum*, vel, ut vocant, *specificum*, hoc esse; causarum aliarum, quae similem in cute impetiginem producunt, effectus commonstrat.

In *bile* praecipuam herpetis causam Antiquitas quaesivit: et negari non potest, hoc fluidum aut exuberans, aut mora, vel aliter corruptum, in cute, tum ex hepate regurgitans ac resorptum, tum solo abdominis in pellem consensu, istius integritati non parum obesse (§§. 274. 373.). Major forsitan herpetum in iracundis, quam aliis in hominibus, frequentia occurrit; in ictero rebelli tum pustulae cutaneae, tum insignis pruritus comparent;

et, quae de chronico ac habituali jam dicta sunt erysipelate (§§. 288. 290.), sectio pathologica de herpetibus aliquando confirmat. Sed reticendum simul non est, Veteres ex flavo magis contenti in pustulis liquoris aspectu, ac insana de *quatuor humoribus* theoria, quam ex alio fundamento, herpetum, aliorumque affectuum, qui cutem defoedant, originem a bile derivasse. Nec etiam, cum abdomini consensus in cutem conceditur, hic idem et isti in illud negandus est; — nec detecta post mortem in hepate labes pro causa magis, quam pro effectu herpetis, ubique declaranda fuisset: cum vel ipsa sub psora, seu scabie, quam ex hepate nemo jam derivat, jecinoris obstructio, quae impetiginis inveteratae aut male tractatae effectus est, subinde occurrat.

Diaetae vitia. Nil interim aptiorem generandis herpetibus materiam, quam longa in cibis aut rancidis, corruptis, aut aromate acriori conditis, ac potu spirituoso intemperantia, largiri videtur: cui, si otia, animique curae graviores superaccedant, nascitur singularis illa in lympha hominum aulicorum vel procerum ad herpetem, ut altera, in podagram, huic coetui prae alio fere propria, dispositio.

Illud

Illud ipsum vero, quod vel affectibus rheumaticis, vel scrophulis, vel scorbuto, lui venereae, vel crisibus imperfectis, subest, — herpetis non raro in pelle condit principium. Ex acri interim *venereo degenerante*, *herpeticum* oriri, non minus quam pomorum e semine prunos expectare, absurdum videtur. Ex parentibus herpetes, vel fluidorum, vel solidorum ex culpa, in filios, haereditatis sub specie transire, experientia confirmat. Quid excretionum naturalium, vel illarum, quibus jam adsuevimus, suppressio in pellem queat, jam satis expositum est (§. 274.); et copiosa mulierum, quibus aut menstrua, aut fluor albus, — multorum, quibus haemorrhoides, aut sudor pedum solitus, aul ulcus artificiale, vetustum, — imprimis senum, quibus et urinae et cutanea simul excretio, aut languent, aut suppressa sunt, exempla, herpetis originem ex uberrimo hoc fonte non parum illustrant. Acria diversa.

Sed quod frequentes herpetis ex locali cutis stimulo natales demonstrat, illius vel a simplici feminarum *collari*, ex pilo humano, — vel a presbyterorum illo, ex lino scilicet confecto, oriundi exemplum est. Jam solae, quas oculus inflammatus exstillat, lacrymae,

et genas arrodunt, et phlyctaenas in illis quasi herpeticas attollunt; quid igitur mirum est, si cutis, quocunque demum modo stimulata, humorem, quem continuo exspirat, insonte licet sanguinis massa, in acrem ac fere causticum ichorem convertat?

Caeterum et cutis immundities, et lanarum, pannorum, vel oleo impuro ac rancido, vel rebus acribus imbutorum, tinctorum, tractatio, sartoribus, textoribus, atque aliis, qui impura et uliginosa simul loca inhabitant, hanc foedam impetiginem hinc inde communicant.

Prognosis. §. 424. Sicut varia herpetis natura et origo, ita diversa quoque prognosis hujus mali est. In genere, herpes gentilitius, congenitus pubertatis post epocham continuans, inveteratus, difficulter, si unquam, superatur. Quae alterius symptoma est morbi, aut istius quasi crisin constituit, herpetica affectio; illius, nisi vitii primarii recisa radice, vel certum aegrotantis in damnum, vel sine magno successu, suscipitur curatio. Nec symptomaticus quidem herpes, ablata licet causa principali, si natura jam ulceri adsueverit, sine quovis respectu derepente per externa suffocandus est; ac ma-

jora plerumque sanationis perversae, quam ipsius externi herpetis, pericula cernuntur. Quo tempore menstrua apud mulieres suspenditur, aboletur excretio: eo herpes non raro malignam, et carcinomaticam quasi, naturam assumit. Qui recens est, et a solo cutis vitio exoritur herpes, hic non modo facilius, et sine noxa, externis tractari, sanari mox potest; sed internae infectionis, et contrahendae habitudinis ob metum, exstirpari celeriter debet. Quo major caeterum herpetis in cutem est impetus, quo magis hanc penetrare, exedere, ac crustis defoedare cernitur, eo major plerumque in eodem sanando difficultas, et factae retrocessionis fortiora timenda sunt pericula.

§. 425. Sub cura herpetis, ad illa imprimis, quae alibi (§§. 375. 418.) jam dicta sunt, respiciatur; — mox vero num primaria, vel secundaria, num recens, vel antiqua impetiginis sit indoles, — et qua ex origine haec fluat, inquiratur necesse est. Prima igitur et hic erit regula: ut quae causa interna herpetem pro effectu agnoscat, haec opportuno regimine ac remediis huic ipsi oppositis corrigatur. His vero peractis, aut etiam, si cutis modo vitium subesse videatur, o- Cura.

missis, sub debito habitudinis jam forsitan contractae respectu, ad externa mox subsidia (§. 375.) recurrendum est.

Quam sibi *herpes secundarius* curandi rationem exposcat, hoc aliis hujus operis ex locis eruendum relinquimus. Cum vero non una, sed alia aliaque sit herpetis materia, quin vera ejusdem indoles ex clariori, quam solius cutaneae affectionis, signo ubique eluceat, atque hinc multa in corrigendo incognito hoc fomite difficultas nos premat: hinc generales saltem in eo curationis amplectimur regulas, ut, habita causarum ratione, cutis potissimum naturalem excretionem, ac stimulantis exhalationem materiae, per summam illius munditiem, debitumque atmosphaerae regimen, promoveamus. Frequentior herpetum origo ex eorum, quae per cutem vel renes excernenda fuissent, retentione derivanda videtur; vel saltem illa, quae urinas, cutaneam transpirationem adaugent, ab experientia hoc in morbo proficua esse docentur. Hinc corporis exercitia, frictiones, balnea, indusia quidquam aspera, ex lana puriori confecta, ut ea, quae prae aliis in cutem agere videntur, medicamenta, antimonialia imprimis refracta dosi porrecta, antimonium crudum, Aethiops anti-

monialis, vinum antimoniatum, sulphur antimonii auratum, cum gummi resina Guajaci vel et mercurio dulci conjunctum, flores sulphuris, cum successu nonnunquam adhibentur.

Qui vero acre herpeticum sui generis supponunt, hi certis, ac specificis, ut vocant, hoc ipsum medicamentis corrigere ac subjugare studuerunt: atque tum stipites dulcamarae, seu *solani scandentis*, tum corticem *ulmi campestris* internum, pulsatillam nigricantem, seu *anemonem pratensem*, *jaceam*, seu violam tricolorem, vel et *alcali volatile causticum*, in auxilium vocarunt. Laus dulcamarae ad magnas satis doses in decocto (N. XLIV.) vel in debiliori hoc ipso extracto porrectae, a sat multis hucusque confirmata est, et sub forma pilularum cum aliis (N. XLIV.) remista medicina tentari meretur. Fatemur interim, frequenter in vanum haec singula praescribi; nec major est virtus illorum, quae ad acre, ut sibi persuadent, involvendum, dulcificandum, ut sarsaparillae, saponariae, chinaeque radicum, aut viperarum, testudinum, ranarum decocta, aliquando per menses aegrotantibus ingeruntur. Seri lactis vel solius, vel cum succis plantarum, fumariae, cichorei, ru-

micis acuti, seu lapathi, menyanthes trifoliatae, seu trifolii fibrini, remisti effectus haud magnos in herpete conspeximus; interim, si viscerum obstructio huic ansam porrigere, aut biliosa colluvies aut scorbutica dispositio subesse videantur, tum ad ista, tum ad alia, quae his causis opponantur, confugere licebit. Quibusdam rebellem salis acidum marini herpetem profligavit.

His vero atque aliis pro morbi causa vel adhibitis vel omissis remediis nisi herpes superetur, ad externa veniendum est auxilia. Sub diuturna ac in habitudinem jam conversa impetigine, huic ipsi vicinus non sine fundamento, priusquam illa persanetur, excitabitur fonticulus. Sub fortiore herpetis phlogosi, tensione, dolore, aut si crustae densiores hunc efformant, emollientia et anodyna, vapor tepidae, cataplasma ex lacte cum pane, oleum, butyrum recens, fomentatio cum malvae decocto, adhibeantur necesse est. Si febris, quod rarum est, urgeat: venaesectio, vel sopieris dolores ex opio remedium, conducunt. Sedata vero quidquam irritatione, ad illa, quae secretionem morbosam vel exsiccent, vel protinus immutent, veniendum est. Extractum saturni liquidum cum aqua remistum, vel ca-

taplasma ex ista et pane confectum, vel unguentum saturninum, hic multis auxilio sunt; atque damna, quae a plumbo derivantur, praeposterae herpetis sanationi non raro tribuenda fuissent. Quibusdam interim in casibus tensionem ac dolores hac a methodo adauctos observavimus. Similia de usu externo mercurii sublimati in aqua soluti nunc summopere proficuo, nunc nimis irritante, dicenda sunt. Unguentum mercuriale album (N. XLVI.), vel citrinum (N. XX.), bis in die ad pisi magnitudinem herpeti illitum, vel aliud ex zinco (N. XLVII.), hunc saepius dissipavit. Sed haec singula tam a succo Nicotianae tabaci, emplastri sub forma (N. XLVIII.) applicito, quam imprimis ab aceti destillati fortioris usu, superari conspeximus. Corticis quoque nucum juglandium viridis, sed prius siccati, decoctum (N. XLIX.) ad ulcera herpetica laudatum est. Interdum rebellem aliis herpetem, vesicans ex cantharidibus emplastrum huic ipsi impositum radicitus exstirpavit; nec aliter Antiquitas, quam urendo, suppurationem et tandem cicatricem inducendo, hoc mali genus obstinati pertractabat. Summos non raro in dissipandis herpetibus effectus maris balneum habuisse observavimus; nec mi-

nora eosdem in thermis sulphureis subsidia exspectant. Sed quocunque demum externo remedio herpetem dispellere conemur, opus est, ut secretionis cutaneae ac renalis simul ratio habeatur; atque multis, nisi aliter forte jubeat debilitas, lenis ac repetita per alvum evacuatio conducit.

ORD. II. GEN. III.

HYDROA.

§. 426. Non absimile forma herpeti simplici cutis vitium *hydroa*, seu phlyctaenae, grano milii plerumque aequale, interdum majores, confertae, vix cohaerentes, levioribus ex causis derepente cum pruritu oriundae, fugaces, aut brevi mora in squamulas aut furfures resolvendae, nobis sistunt. Definitio.

§. 427. Aliae vero ex istis (§. 426.), pellucidam, sphaericamque hydatidulam praesentant: quae nunc diaphana, ut cutis ipsa, albescit, — nunc figurae magis conicae, levi phlogosi ad basin suam cincta est, ad apicem subturbido, flavescente liquore turget, et, originis ratione, *hydroa sudamen* vocatur. Aliae sub febribus tum acutis, ut illa, quae Diversitas: Hyd. sudam;

peripneumoniam comitatur (§. 193.), tum in ipsis intermittentibus, ad pectus, labra, vel alias ad partes, nunc evidenti cum fructu, nunc sine isto, cum pruritu et ardore, copiose prorumpunt, et sponte disruptae, herpetum adinstar, in crustas exsiccatae, brevi tempore in squamulas resolvuntur: *hydroa febrile* dicendae. Vel a solo terrore, oris circa ambitum, phlyctaenae prodierunt; et apud hystericas, chloraticasque virgines, apud hypochondriacos, similia hinc inde sine causa manifesta occurrunt. Ipsa demum in feminis delicatulis miliaria, quae febris sine impetu per menses in cute teneriori florescunt (§. 322.), — atque illa, quae ex tendinum laesione, ex ossium fractura, vulneribus, hinc inde oriuntur (§. 324.), huc spectant; ac singula nervosae prosapiae phaenomenon nobis offerunt, quod *hydroa nervosum* appellabimus. Alia phlyctaenarum, rariorque, est species; quae, coloris nunc albi, nunc lividi aut subnigri, circa limbum inflammata, ac in vesiculis lenticulae vel et fabae magnitudinem aequantibus consistens, vel noctis modo tempore ad cutem erumpit, vel eodem dolores acerbos, diluculo remittentes, inducit, et *Epinyctidis* sibi nomen a Veteribus obtinuit (hydroa epinyctis). Ipse

Hyd febrile; Hyd. nervos. Hyd. epyni. ctis

forte *pemphygus* (§§. 357. 359.), cum sine febre comparet, hoc ad genus morborum referri meretur.

§. 428. *Hydroa sudamen* aestivam atque calidis regionibus magis propriam, levioris momenti, cutis affectionem constituit. Frequentior sudaminum sub aere simul calido ac humido proventus est; et, qui huic necdum adsueverunt, coeli frigidioris incolae, hi prae aliis a pruriente hoc pellis affectu per annos bene multos sub quavis aestate tenentur. Infantes prae adultis, et ex istis illi, qui cute teneriore obteguntur, sudamina patiuntur: quae in facie non minus, quam ad manus, totamque superficiem, sub forma descripta (§. 427.), nunc alba, nunc rubra, cum summo et ad noctem praecipue crescente pruritu efflorescunt, et a quovis corporis exercitio, vel frigidioris ab aquae potu, mox numero augentur. Saepe qui sub fervida aestate undae frigidae solatia sibi quaerunt, mox a balneo ad cutem copiose his a pustulis obsidentur. Quemadmodum vero hac phlyctaenae ad pellis superficiem quam citissime erumpunt, sic a moderato atmosphaerae calore ex eadem promptissime disparent; ac licet ab istis

Decursus.

plerumque nil damni observetur, non tamen desunt exempla illorum, qui pruritus ad cutem impatientes, sudores salutares arcendo, vel flumina petendo, in febres, diarrhoeas, ac alia incommoda non pauca, inciderunt. Post paucas modo dies sudamina arescunt, ac in squamulas resolvuntur; sed donec solis aestus dissipetur, in cute mox nova succrescunt, ac somnum vix ullum sic affectis sub stragulis concedunt.

Hydroa febrile morbi primarii, cujus comes est, decursum vel totum absolvit; vel, ut crisis salutaris, huic finem imponit.

Similia de *hydroa nervoso*, alterius plerumque morbi symptomate, dicenda sunt.

Epinyctis hydroa, nisi *circinum* aut *zosterem* (§. 287.), aut *pemphygum* (§. 395.), pro ista Auctores, ut dubitamus, describant, perraram, nec visam nobis, forte eandem cum *termintho* Graecorum, aegritudinem constituit: sine sexus, aetatis aut roboris ratione, nunc praeviis, nunc exclusis, torpore, lassitudine, anxietate, pallore, anorexia, ex cute tenera vel transparentes et albae, vel lividi aut atri coloris, phlyctaenae nunc discretae, innumerae, nunc largam cutis plagam occupantes, ad lentis, sive fabae magnitudinem, raro ma-

gis, extenſae, ad noctem, plerumque cum febre, erumpunt; vel, ſi ſolis ab ortu naſcantur, ſub illa tamen vehementius, et ſupra magnitudinem ulceris, aegrotum torquent. Singulas phlyctaenas rubor urens circumdat; atque dum illa rumpitur, humor plerumque tranſparens, et cui lividum vel atrum fundus ulceris latentis colorem impertiverat, effluit. Spoliata humore contento epidermis collabitur, atque cum ipſo demum ulceris fundo poſt paucos jam dies areſcit, et in ſquamas, non ſine cutis eroſae veſtigio, reſolvitur.

§. 429. Non ſanguinis certe, ſed ſudoris, calidiori ſub coelo copioſioris, foetidioris, acrioris, et ad pellem ſenſiliorem a cauſis minoribus retenti ex vitio, ſudamina naſcuntur. Contractis ſcilicet a frigore incaute admiſſo cutis ſpiraculis, impulſus his ipſis liquor tranſpirabilis, lateraliter rete inter mucoſum ac epidermidem tranſudat, hanc ipſam ab illo divellit, veſicula miliformi incluſus tenſionem ſtimulumque hic concitat, ac ſpecifica acredine a morboſa ſecretione, vel propria natura, inſtructus, ſubjectae pellis nervulos, ut cantharidum huic impoſitum acre, irritat, Cauſae.

istamque exulcerat; vel in sanguinem cum violentia et in copia revectus, nunc in canalem intestinalem, nunc alias in partes invehitur, ac choleras, diarrhoeas, aut febres, anxietates, catarrhos, ac rheumata inducit. Nullibi certe major ex suppressa transpiratione, quam illinc, morborum est cumulus: ubi fervidae atmosphaerae aestus ac humiditas continua affluxum humorum ad cutem laxiorem simulque magis sensilem perpetuo invitat, et ubi major coeli inconstantia maceratae pellis opus suspectum interioribus frequentius ac cum impetu transmittit. Non alia phlyctaenarum ex terrore, ex affectu quovis nervoso, qui vasa cutis impetuose constringunt, ac majorem in cute sensibilitatem inducendo, secretiones in eadem morbosas inducunt (§§. 276. 359.), origo videtur. In *hydroa febrili*, ac *epinyctide*, eas ipsas, quae nunc miliaria (§. 324.), nunc erysipelas (§. 288.), nunc pemphygum (§. 360.) progenerant, rationes subesse arbitramur. Quid in secundo ex illis tam graves noctu dolores excitet, hoc non magis, quam venereorum ad ossa dolorum augmentum nocturnum, intelligimus.

Prognosis. §. 470. Sudaminum nulla, nisi, quae dixi-

mus (§. 428.), retrocessionis subitaneae, discrimina existunt. Qui plures per annos coeli calidioris in cutem actioni assueverunt, hi tandem sudamina, quam advenae, pauciora patiuntur. Phlyctaenae febriles nervosae ex morbis, quos ut crisis, vel symptoma sequuntur, judicium desumunt. Epinyctidis, ut naturam, sic et prognosin ex propriis observationibus indicare nequimus.

§. 431. Ab adversis modo rebus in sudaminibus abstinendum est; et qui causas hujus incommodae magis quam morbosae affectionis evitare non potest, hic, ne talis demum haec fiat, sudorum non impatiens, a subitaneo corporis refrigerio, et frigidis a balneis, atque illis, quae cutis poros obturent, sibi caveat. Sub majori pruritu, quies corporis, atque regimen, ut vocant, antiphlogisticum, conducunt. Si post subitaneam phlyctaenarum retrocessionem internae irritationis symptomata sequantur, in robustis interdum venaesectio, utplurimum vero balneum, quod cutem reaperiat, tepidum, infusum sambuci cum oxymele, ac similia indicantur. Cura.

In *febrili hydroa*, et in illo, quod *nervosum* est, remedia primario, unde pendent,

morbo adaptanda sunt. Si crisin istius effecisse videantur; ab externis, nisi fotu emolliente si dolor urgeat, abstinendum est.

Epinyctidis nos curam experientia destituti hic tradere abstinemus. Fortiorem interim, si nobis occurreret, phlyctaenae dolorem tum anodyno cataplasmate, tum opii externo internoque ad noctem usu moderato, atque illis, quae nimiam in pelle irritationem sopirent, tractandum fore crederemus.

ORD. II. GEN. IV.

PSORA.

§. 432. S*cabiem* Latini nominarunt morbos fere omnes cutaneos, qui ob majorem pruritum ad *scabendum* invitarent aut cogerent infectos. Graecorum *Psora* non minus vagam, ipsique *leprae* subinde concessam, significationem agnovit: sed quod a tam communi, tantasque impetigines comitante scalpendi pruritu derivationem non sumat, hoc nobis nomen ad morbum, de quo nunc sermo erit, designandum, prae illo scabiei, arridet. Nominis ratio.

§. 433. *Psora* vero impetiginis est species, quae vel proprio et contagioso a fomite, vel potius ab *acaro* humanae cuti infesto, contagii praemissi sub aspectu, sed sensim sen- Definitio.

simque, et ex parte in partem, producta, in pustulis exiguis, miliaribus, hinc illinc majoribus, solitariis, ad fundum duris ac rubellis, ad apicem pellucidis, albescentibus, excepta fere facie, ubique, — sed manuum inter digitos et ad carpos praecipue conspicuis, super cute elevatis, voluptuose sub motu aestuque corporis et ad noctem imprimis prurientibus, ac disrupta cuticula, crustosis, ulcerosis,. in squamulas abeuntibus consistit.

Diversitas. §. 434. Impetiginum haud paucae (§. 439.), externo quidem habitu, cum *psora* conveniunt, et confundi cum ista perfacile queunt; sed sicut origo, ita species hujus morbi videtur *una*; et quae pustularum, ab habitu nunc arido, nunc puriformi, in *siccam* et *humidam* suscepta est divisio: haec, licet illa prae istâ magis pruriat, rem protinus eandem et modo forma diversam, scientiae sine fructu, bipartit. Cum aliis quidem psora affectibus hinc inde *complicatur*, et a scrophulis, scorbuto, a venereae, aut rheumaticae materiae, vel ab epidemicae constitutionis, plenitudinis cutanae, aliorumque effectu, exasperari, mutari observatur: sed ex istis, modo *acarus* si desit, non illa, sed similis

huic aspectu morbus, generatur. Quae *crisin* hinc inde constituisse refertur psora, ea vel haec ipsa impetigo haud fuit; vel ab hominis inſecti, aut rei ab eodem tractatae, contactu clandestine profecta est; vel ut quaevis alia cutis, non specifica, exulceratio aegrotanti conduxit. A febribus non raro, ut aliae impetigines, sic et psora e cute disparet: vel quod morbi causa, *insectum*, aegrotante in solo incrementum viresque non habeat, et febricitantis superficiem, ut morituri caput hominis pediculi, mox deserat; vel quod stimulus a latente sub cuticula animalculo, ob totius laborem, non, ut sana in pelle, respondeat. Ut vero rebus inanimatis quibusvis, — sic et corpori aegrotantis, diutius haec insecta interdum adhaerere, — vix autem a succo animali sustentari videntur: quo tandem, sub restitutae valetudinis conditione, ut prius, et cum pristinae exulcerationis, et quasi *criseos* effectu, uberrime fruantur. De *psora epidemica* observationes (non interim sine magna alterius impetiginis cum illa conſusae suspicione) testantur; sed ut vermes intestinales, atque varia in campis insecta, hac sub anni constitutione longe melius ac sub alia sobolescunt, sic et *acarus exulcerans* non mi-

nori, quam ista, privilegio gaudebit. Sub certis atmosphaerae constitutionibus psora non aliter *epidemice* grassari videtur, quam quod pauperum familiae, a frigore vel pluviis in angustis tuguriis longo tempore in unum coacervatae, morbi fomitem ab infectis facilius suscipiant. *Endemica* certe *psora* in civitatibus populo refertis, in pistrinis, nosocomiis, orphanotrophiis, monasteriis, castris, novo fomite vivente continuo infectis, dicenda est. Interim saepe alia est impetiginis, quae pro *psora endemica* declaratur, natura.

Simptomata. §. 435. Ad partes primum infectas prima pustularum (§. 433.) rudimenta comparent, ac sensim sensimque propagantur in alias, et volumen acquirunt. Praecipuum in psora symptoma, crescens ad noctem, a calore et a cibis acrioribus *pruritus* est; ex quo, pro varia pellis affectae sensibilitate, plenitudine, ac pro ipsa infecti hominis constitutione aut sana, aut morbosa, diversa pustularum forma, exulceratio aut minor, aut major ac latius extensa, inquietudo nocturna; anorexia, pallor, macies, ac interdum febricula, curaeque difficultas, dependent. A frigore, et a quovis cutis spasmo, psora, nisi multa, sub ista na-

scondi videtur. Plures aliquando vicinae sibi pustulae inter se confluunt, ac satis amplum in cute ulcus, aut omnem fere pellem erosam, et crustis defoedatam, ostendunt. Hoc a totius peripheriae affectu transpiratio non parum cohibetur; ac licet pruritus ad recentes et exiguas modo pustulas longe major quam ad amplas has plagas sentiatur, latens tamen ad istas et sub crustis ichor, vix *acaris*, qui illic modo resident, onustus, ut sanies quaevis in cutem subjectam operatur: pars ejus resorpta cum sanguine miscetur, visceribus tandem et glandulis, nisi a sanis expulsa, separata, insidias structura. Apud alios in toto fere corpore nascuntur parvi, rubicundi et rodentes furunculi: qui mox purulenta materia repleti, circa basin quasi circulo inflammato cinguntur, ac sponte aperti, in latas, densasque crustas exsiccantur. Interim tempore sat longo psora non nisi cutis solius aegritudinem et affectionem prorsus, ut vocant, localem constituit; et quaecunque demum erosionis in ista indicia compareant, vix tamen pellis celeriter de his quidquam cum internis participat. Sat lentos scabies incipiens progressus in multis agnoscit, ac interdum extremitatibus per menses contenta videtur. In aliis celerior impeti-

ginis istius expansio, ac citior pustularum in ulcera transitus est: quae, diutius nutrita, vel a psorae causa jam abacta, cum iisdem, quam ista, remediis persanari vix queunt. Non quaevis pellis ab eodem contactu, facilitate eâdem, a psora invaditur; sed neque pediculos fert quaevis caesaries; et ipsa contagia, ob rationem non minus obscuram, non quovis tempore in omnes agunt. Qui farinas tractant, aut inter equos ac in stabulis versantur, vel spirituosos liquores distillant, hi psorae minus subjecti videntur. Juvenilis aetas, teneraque cutis, huic morbo, qui pluries hominem eundem non raro invadit, prae aliis favent.

Causae. §. 436. Ex dictis (§. 433.), quae causa psoram inducat, jam satis elucet. Haec vulgo prius, quam ipsis innotuit Medicis, et ex amplissima *acarorum* familia descendit. Distinctus scilicet ab illis, qui farinam caseumque inhabitant, *acarus humanus*, aut *acarus exulcerans*, non maturas ac pure jam plenas vesiculas, sed pustulas vix cutem egressas, limpidoque sero recenter impletas inhabitat; ac epidermide tectus, ad vicinas sub hac ipsa partes, quasi per fodinam, macularum, striarum-

que rubrarum, filiformium aspectu detegendam divagatur. Incognitum hoc extra corporis humani confines insectum, in aliis, quam psorae, vesiculis nequaquam reperiundum, nec fortuito hic nascitur, nec eandem, quam forte larvae muscarum in ulcere neglecto ac vetusto, originem agnoscit; sed ab aegrotante, aut re quavis ab isto infecta, in sanos transfertur, et pustulas, quas inhabitat, fecisse credendum est. A calore externo, interno, pruritus augetur; a frigore, cum imminuta insecti agitatione, hic idem imminuitur, febrisque ipsa saepe pustulas exsiccat. Ab immundis difficilius, facilius ab illis, qui puritati magis student, haec viva morbi causa, quod cum *contagio* non liceret, a cute avertitur. *Phthiriasis* vero historia hanc ultro confirmat de *acaris* theoriam. Hic de *contagio*, ut pruritus, pustularum, ulcerumque causa, cum *pediculum humanum*, aut *pubis*, sub cuticula detegimus, a nemine cogitatur: cur de *acari* in *psora* mox ab istius principio non minori domicilii jure habitantis, ac hanc ipsam *praecedentis* potentia aequali dubitemus, vix ratio superesse videtur. Celeritate aequali tum pediculus uterque, tum acarus, cum interna vix curent, ab *externis*, ejusdem fere indolis, remediis extemplo

et actione longinqua enccantur ; ac psora, quo citius, eo facilius aufertur : felices, qui tàlia, tamque multa, tam certa, pro *unico contagio* possiderent antidota Mortales! A psora, ut vocant, *retropressa*, non pauca certe mala derivantur: sed praeterquod, saepius *effectum* cum morbi *causa* a Medicis confundi, nimis constet; non specificum ad psorae vetustae, aut complicatae, celerius aut incaute sanatae, noxas explicandas requiritur contagium ; nec ipsa, quae pediculi ad caput produxerunt, ulcera, si diutius jam fluxerint, — nec innocens, cui, sani licet, jam assuevimus, fonticulus, sine damno ubique, celerius exsiccantur. De psorae, quam *criticam* appellant, fallaciis jam supra (§. 434.) mentionem injecimus. Quae sartoribus, quam aliis opificibus, communior esse dicitur, et ex *lanae* infectae contactu derivatur, psora, ea vel aliam impetiginem symptomaticam (§. 440.) constituit; vel ex *vestibus* laceratis, quae renovant atque consuunt, *jam infectis*, non ex lana, originem agnoscit.

Prognosis. §. 437. A psora, nisi cum aliis affectibus complicata, aut diutius neglecta, aut hoc tandem sub statu incaute suppressa, periculum

haud imminet. Difficultas curationis apud pauperes, in nosodochiis, aut in castris, a necessariae puritatis defectu, et continua cum infectis societate, derivetur oportet. Exempla psorae, quae *sponte* in totum disparuerit, perpauca habentur; sed licet haec existant, si *contagium* aliquando sic deleri dicamus, cur *acaros* ob causas ignotas aliquando disparere, aut in pelle mutationem, quae istorum actioni resistat, contingere, negemus, ratio non apparet. Post psoram longiorem, interdum abscessus, glandularum, viscerumque infarctus succedunt: quae singula non tam ex specifica morbi causa, quam ex ichore diutius vel copiosius resorpto, vel ex vitio alterius naturae in corpore praeexistente, ac per psorae stimulum evoluto, derivanda esse censemus. Interdum alios psora dissipavit effectus morbosos; et, eosdem suo stimulo ad cutem invitando, visceribus immunitatem restituit. Interdum morbos alios, cum psora hic accedit, quamplurimum exasperat haec ipsa.

§. 438. Primum certe curationis momentum in vera hujus morbi diagnosi consistit. Si psora (vel a *contagio specifico*, vel ab *acaris* haec pendeat) est *recens*: ad externorum mox Cura.

usum, cum interna nil possint, sine temporis jactura recurrendum est. Si hominem infirmum ac alio affectu detentum haec impetigo corripuerit: tunc videndum est, an per stimulum et ulcus superficiale tam late a psora in cute excitatum, natu prior affectio emolumentum habuerit; et antequam hic psorae medeamur, artificialis in cute exulceratio, quae illius virtutem suppleat, excitanda est. Si per longam jam moram a psora cutis male affecta est, et aegrotus cum hac, morbosa licet, excretione habitudinem contraxisse videtur; tunc lentior et cautior morbi cura esse debet; ac iterum, artificialem fontem quae internis minarentur mala, ab istis derivanda sunt. Si cum alia impetigine, interno forte ex vitio pendente, psora complicetur: tunc illi per interna occurrendum, et istius per externa sanatio differenda est. Sub eorum vero, quae ad psoram simplicem conducunt, usu, non alia, quam ea, quae sanum in aliis hominem decet, vivendi ratio requiritur; nec ulla, quae, si balnea rerumque infectarum depositionem excipiamus, ad curam praeparent, vel psorae retrocessionem impediant, indicantur auxilia.

Insignis eorum, quae ad psoram laudentur,

est numerus ; sed, praeter summam munditiem, pauca in malo simplici sufficiunt, interque ea *sulphur* et *mercurius* praeferri merentur. Primùm igitur totius corporis superficies ope balnei vel communis, vel sapone remisti, ab immunditie ichorosa et a crustis depuranda, aut probe saltem cum spongia abluenda, et ad istas, donec decidant, fovenda est. Nil juvat, prius, quam adhibitis per aliquot jam dies remediis, apud pauperes, quibus copia vestimentorum non est, tum haec, tum lintea mutare; quod tamen post tres, quatuorve frictiones necessario suscipitur. Sic et omne cum infectis commercium, rerumque ab istis tractatarum usus fugiantur oportet. Sub cutis plenitudine majori, ac ardore, pruritu ex eodem insigni, scarificatio praemissa conducit.

Ipsum vero *sulphur*, tum vaporis, tum balnei, tum unguenti sub forma, aequali cum successu adhibetur. Non parva interim ab hoc ultimo, ex foetore, et maculis ad lintea relictis incommoda sunt. Vapor sulphuris sub ipso psorae principio, et cum pustulae exiguae ad partem comparent, cum debita cautela aliquoties in die adhibitus ulteriorem hujus morbi progressum praescindit. Paupe-

riorum vestimenta ac lintea in aere aperto hoc fumo impraegnata, ac furno demum calidiori commissa, egregie purgantur. Sub thermarum sulphurearum defectu, vel hepar sulphuris ad uncias fere duas, — vel calcis aeque ac sulphuris libra una, in aquae fluviatilis mensuris septem vel octo decocta, pro balneo adhibentur. Unguentum ex pulvere florum sulphuris uncia una cum axungiae recentis quantitate sufficiente, vel si pinguis cuti non conducat materia, cum ovi vitello, praeparatur. Sunt, qui huic unguento salis ammoniaci, vel hellebori albi drachmam unam aut alteram adjiciant; sed in multis ab usu istorum in cute irritatio excitatur, ac solum jam sulphur bene tritum hic sufficit, si pars quarta aut minor unguenti, prope ignem, quotidie ad noctem, nunc digitorum interstitiis, nunc carpo, nunc alias ad partes, illinitur. Tanta vero est sulphuris in viventem psorae causam potentia, ut corporis vel unam modo partem cum eodem frequentius unxisse jam sufficiat. Hinc magnam sibi famam unguentum (N. L.), quod soli manus volae, ad nucis avellanae magnitudinem, affrictum, non parvo certe commodo, jam scabiem non raro dispergit, acquisivit. Vix interim nisi *sul-*

phur hic agere, ac vanae laudes, quod hoc unguentum psoram et *expellat* et *dissipet*, nobis esse videntur.

Mercurius, sub quavis demum forma, aut cum adipe remistus, aut, salis sub specie, in aqua solutus, in psorae causam, exterius admotus, cum aequali ac sulphur, nisi forsitan majori, potentiâ operatur. Interius, ad ipsam licet salivationem usque, porrecto huic remedio, psorae (si modo haec, et non alia impetigo, subfuerit) causa reluctari est visa; sed pauca hydrargyri portio exterius admota, uti *pediculos* tum capitis, tum pubis, sic et *acaros* in psora, veneni adinstar, mox trucidat. Ad meliora praeparata *unguentum album* (N. LVI.) omnino pertinet: quod ad fabae, vel avellanae magnitudinem quotidie ad loca indicata illinitur; ac, salivationis sine metu, vel psora jam disparente (quod de aliis quoque auxiliis retinendum est) per quasdam adhuc dies subministrari oportet. Non absimiles et unguentum *citrinum* (N. XX.), et solutio mercurialis vel simplex (N. LI.), vel *phagedaenica* (N. LII.), cum qua partes inſectae semel, aut bis, quotidie laventur, in psoram effectus exercent.

Sed, praeter sulphur ac mercurium, quam-

plurima cum successu interim non semper aequali contra psoram adhibentur. Huc imprimis pertinent decoctum vel succus tabaci Nicotianae, balneum ex reliquiis a distillatione spiritus frumenti, aqua vegeto-mineralis, aqua maris, lixivium, decoctum rumicis acuti, inulae helenii, cum unguento ex eadem radice ac butyro parato, et alia; a quibus tamen, ut magis incertis, melioribus instructi, lubenter abstinemus. Observandum vero hic est, quod unguentorum sulphureorum sub usu interdum novae ad cutem pustulae, quae ad psoram non pertinent, sed ab ipso unguento nascuntur, prorumpant. Has, unguento suspenso, balneum ex tepida dispellit. Interim non mox a psora exsiccatâ medicamenta cito nimis seponenda, sed aliquandiu post illam continuanda, — aut, si ex morbi semine ad cutem non integre destructo nova series pustularum efflorescat, resumenda sunt.

Si hominem, ut vocant, cachecticum, aut vitio quocunque alio laborantem, *psora recens* invaserit: non ideo in istius, ut quae *critica* non est, curatione cunctandum, ac summa malorum in eodem augenda est. Aliter se res habebit, si alia impetigo, psorae

aspectu modo similis, sed indolis diversae (§§. 439. 440.), — aut si haec ipsa jam diutius in cute haerens, fonticuli aut ulceris artificialis quasi vices cum emolumento aegroti assumpserit; — aut si ipsius psorae stimulus, forte latens in corpore vitium scrophulosum, aut aliud, excitaverit: quo in casu, ut monuimus, vel symptomatica affectio cum remediis internis corrigenda, — vel psorae ipsius effectus non specificus, sed fortuitus, per artificialem exulcerationem, ac interdum per auctas alibi secretiones, supplendus est. Similia de ea, quae sanum alias hominem diuturno jam tempore afflixit, psorâ dicenda sunt: ut quae, materiae suae, non ut specificae, sed ut ichorosae, ex pelle continuo resorptae, actione internis simul obest, ac simul, suscepto jam habitudinis jugo, ad illam derepente sanari sine damno non potest, quin praedictas sibi curationis cautelas exposcat.

Ex his vero artis praeceptis auti non satis observatis, aut prorsus neglectis, non pauciora, nec minus, ac ab impetiginum aliarum incauta tractatione, lethalia incommoda propullulant: quibus iterum ad regulas jam satis alibi (§§. 290. 326.) expositas

cccurrendum est. Cum vero morbi a psora male tractata et praepostere exsiccata oriundi, non ex ipsa psorae causa *specifica* ad interiora repercussa, sed ex repentina ichoris, habitudinis ad leges fluentis, suppressione nascantur: hinc nulla est ratio, cur *psoram*, foeditate, ac transitu in alios tam facili infamem, per *insitionem* aegrotanti communicemus; sed i la certe, quae sub exanthematum, impetiginumque aliarum infausta dissipatione commendavimus, sufficiunt.

ORD. II. GEN. V.

PSYDRACIA.

§. 439. P*sydraciae* sub nomine, diverſae apud Graecos affectiones cutaneae veniebant. Nos eodem pro significandis variae originis pûstulis, psorae (§. 433.), modo habitu externo, vix non similibus (§. 434.), contagio plerumque carentibus, solitariis, ad basin rubris ac duris, in apice pellucidis, serosis, albescentibus, prurientibus, utemur. Definitio.

§. 440. Numerosa, et distinctu difficilis hujus impetiginis ſamilia est. Diversitas.

Nunc etenim non modo, communi psydraciis sorte, cum psora quoad formam conveniunt; sed a causis etiam viventibus, mox acri, quem vulnusculo inflicto instillant,

succo, — mox ovulis, quae huc deponunt, — mox stimulo mechanico, tum plantis, tum animalibus summopere infensis, ad partes nudas, teneriores oriuntur: ut scilicet pustulae prurientes, ardentes, quas *culex* tum *pipiens*, tum *reptans*, quas *pulex penetrans*, tropicorum incola, vel et *cimex lectularius*, ac alia non satis nota calidarum humidarumque regionum insecta inducunt; et quae pustulae, dum, scabendo irritatae, sat largos primum ac elevatos tumores praesentant, — post paucas modo dies in papulas vix a psora distinguendas mutantur.

Psydr. vener; Nunc acre *venereum* in cute psoram aemulatur, ac pustulas non tam prurientes, quam noctis potissimum tempore dolentes, universo in corpore, nec facie quidem excepta, producit.

Psydr. hypoc; Alias *hypochondriacis* solemne est pruritum in cute, et maculas, et pustulas, a scabie vix abludentes, cum caeterorum symptomatum levamine, experiri.

Psydr. crit; Sed interdum post febres, sub morborum chronicorum decursu, similia cum insigni aegrotantis emolumento contingunt, quae *psorae criticae* ideam frequenter dederunt.

Psydr. scorb; In *scorbuto*, apud illos, qui carceribus, aut

navibus angustis detinentur, aut in locis uliginosis, impuris, vitam ducunt, ad cutem pustulae oriuntur, quae, etsi psorae figuram ac pruritum habentes, non tamen a methodo in psora laudata superantur.

Interdum *periodice* ad pellem pustulae comparent: quae, sub imagine psorae, apud illas, quibus menstrua sistuntur, istorum quasi vices ac decursum absolvunt. Psydr. period.

Qui lanas impuras rancidoque oleo imbutas, *textores*, *sartores*, tractant, hi ad manus digitosque, — vel ad corpus universum, abdominali, aut scorbutico, aut alio ex vitio, impetiginem a *psora* diversam patiuntur (§. 436.). Psydr. artific.

A cutis *immunditie*, et apud illos, qui lintea ob miseriorem conditionem cum aliis mutare non queunt, nec minus ab unguentis acriori cum oleo paratis, non raro pustulae, quae psoram fere referunt, ad cutem efflorescunt. Psydr. ab immund;

Infantes non raro vel a primis jam mensibus, vel dentitionis sub opere, universum per corpus, nec facie quidem excepta, a pustulis prurientibus, ac psorae aspectu, non indole similibus obteguntur. Psydr. Infant;

Juvenibus, pubertatis sub principio, pletho- Psydr. plethor

ricis, aut cursu luctaque exercitatis, — puellis, quibus menstrua aut instant, aut fluere recusant, rubentes saepe pustulae ad cutem, ac imprimis ad faciem, erumpunt.

Psydr. neogamor; Qui *Venere* abutuntur, hos ad cutem subinde quasi psorae effectus ac pustulas experiri ex observationibus constat.

Psydr. senil; In *senibus* interdum, ut herpes (§. 423.), sic et psorae simillima impetigo observatur: quae, remediis plerumque rebellis, ad mortem usque sub immani cruciatu continuat, atque indolem longissime a psora distantem manifestat.

Psydr. therm; In *thermis* forte calidioribus, ad omnem superficiem pruritum ac pustulas, quae psoram inexpertis referre videbantur, vel in illis adeo, quibus nulla cutis vitia praeiverant, frequenter conspeximus.

Psydr. ab acri. Nec tam rarum est, apud homines vel *scrophulis*, vel *rheumate*, vel alio demum acri laborantes, similia in cute vel ad certas modo partes, quasi vitio *locali*, vel ubique, ut in hypochondriacis, melancholicisque aegrotis, contingere.

Causae. §. 441. Vel ex sola jam specierum *psydraciae* (§. 440.) expositione, diversa illa-

rum tum a *psora*, tum inter se ipsas, natura ac origo intelligitur; ac plurimae ex illis, quas omnes hic adducere vix licet, aliorum potius morborum *symptoma*, quam morbum *primarium* constituunt. Neglectum interim causarum, quae talia in cute producunt (§§. 273. — 276. 373.), studium, ac affectuum, qui vel internorum, vel istius ex vitio, ad corporis superficiem se produnt, non observata distinctio, fecerunt, ut saepius pro *psora* haberentur, et cum externis sine quovis respectu tractarentur impetigines, quae, fontem *internum* agnoscentes, non potuerunt non a tanto Medicorum errore frequenter exacerbari, repelli; et quae methodum ad psoram propositam (§. 438.), tam male sibi ipsis adhibitam, toties infamem reddiderunt.

§. 442. Morborum, ex quibus suam trahunt originem, psydraciae symptomaticae sequuntur prognosim. Pauciores illae, quae ex primaria cutis affectione oriuntur, vix periculum agnoscunt. Quae interim pellem a multo jam tempore defoedavit psydracia, haec, remediis externis derepente suppressa, sanitatem periculosa subvertit. Ex omnibus fere pejor est, quae exsucca senum corpora consumit. Prognosis.

Cura.

§. 443. Pro tam diversis origine malis (§. 441.), non una, sed multiplex medendi est ratio. Quae causam internam non agnoscit, et modo *localem* in pelle affectionem constituit psydracia, haec externis solum tractanda est auxiliis; et pro originis differentia, sibi alia, aliaque exposcit. Molestos insectorum ausus, tum Africae, tum Americae meridionalis populi avertunt igne per nemora ac domos accenso, fumoque tabaci, nec minus oleo, succisque plantarum diversis, quibus corpora quotidie inungunt. Praesentem ab ictu insecti dolorem, extracto vesparum apumque aculeo, cum aceto, limonum succo, oleo, linimento volatili, theriaca, impositis moderamur. *Penetrantem culicem* (§. 440.), sub tropicis, cum acu solicite effodiunt, ac cineres tabaci ulceribus inspergunt. Quas cutis impuritas induxit psydracias, has balnea tepida, cum sapone, vel hepate sulphuris remista dispellunt. Psydraciae *symptomaticae*, ut venereae, scorbuticae, etc. ex aliis hujus operis locis repetenda est cura.

ORD. II. GEN. VI.

TINEA.

§. 444. Herpeti (§. 420.) affinis fere, ſed ad partem capitis capillatam, vel ad faciem defixus, ac aetati infantili magis proprius eſt morbus, quem Veteres, *achorum*, *favorum*, *ulcerum capitis manantium*, — poſteriora vero tempora, *lactuminis*, *cruſtae lacteae*, *ſcabiei*, *leprae capitis*, ac *tineae*, magis barbaro adhuc, nomine ſalutarunt. Nominum diverſitas.

§. 445. Interim hoc ultimum, ſeu *tineae*, civitate jam potitum nomen pro impetigine retinemus: quae in ulcuſculis prurientibus, ſerpentibus aut capitis, aut faciei, humorem viſcidum, copioſum ac foetidum, in coagulum fere melleum properantem, fundentibus, mox cruſta friabili, granoſa ac molli, mox duro, Definitio.

crassiore, cinereo quasi cortice, obductis, consistit.

Divisio: §. 446. Capillatae partis ad caput affectio, tenuissimis foraminibus cutem perforans, unde glutinosus humor excernitur, *achor* Graecis dicebatur.

Achores; Favi; *Favus* autem vocabatur simile fere *achoribus* vitium: cum foramina meatuum, unde humor manabat, majora, *apum favis* respondebant.

Tinea; *Tineam* adesse docebant, cum sanies ex cute cranii capillatâ exstillans ad pilorum radices in crustas friabiles, aut tenaces, ac albas coiret.

Crusta lactea, s. tinea faciei; Si, qua ubera sugunt pueri, aetate, ad genas istorum prius calentes, rubentes, splendentes, vesiculae nascerentur prurientes, ac flavae, quibus disruptis ichor effluens in crustas friabiles, ex flavo luteas, cum pruritu ac dolore cogeretur, *lactumen*, *crustam lacteam* appellarunt.

Tinea maligna; Humida; Sicca. Rebellem magis *tineam*, et quae ad ossis usque substantiam descenderet, cariemque excitaret, *malignam*, — quae plurimum ichoris effunderet, *humidam*, — et quae duras ac fere saxeas modo crustas offerret, hanc *siccam* nominarunt. Non interim tam diversa mali,

quam nominum, natura est; ac sede magis, aut aspectu, atque gradu, quam indolis ratione, in illo nascitur differentia.

Symptomata achor. fav;

§. 447. Qui achoribus aut favis subjiciuntur pueri, his pruritus inter capillos molestus, cutis tensio et ardor, vel et porrigo, praecedit; nec rarum est, glandulas lymphaticas circa collum et occiput his tumere, ac tensionem, dolorem, ab attactu inferre. Apud alios cephalalgia hos affectus annunciat. Augetur jam pruritus et scabendi necessitas: quo sub opere a digito aegrotantis aut *tumor* latus, calescens ac tensus, aut *papula*, seu *pustula* inter capillos percipitur. In illo vix ulcus, sed dilatati quasi canaliculi, seu ductus folliculosi ostiolum, ex quo humor glutinosus lente distillat, conspicitur; in ista, quae tuberculum super cute elevatum, circumscriptum, folliculosum, pisiforme, vel conicum, ad basin satis durum, cum apice molliore, albescente constituit, liquor albidus, flavescens continetur: quem foramine ampliori, aut exeso, aut exilibus, subrotundis excrescentiis obsesso, inaequali, foetentem ac pigrum eructat. Hic ichor vicinos inter capillos effusus, impura quasi palude eosdem inundat; mox ab

aeris attactu coagulatur, ac pilos, quos amplectitur, conglutinans, mox tubera crustosa, exterius squamosa et sicca, interius molliore, granosa, quasi cerea, putrescente materia repleta, ac securum fertilissimumque pediculorum nidum efformat.

Tineae; Si plures ac sibi vicinae, aut confluentes forte pustulae capillitium defoedent: tunc uberiori ex fonte distillans ichor vicinas plagas sub tecto crustoso abscondit, aut, picis liquefactae sùper cranio effusae adinstar, qua late patet, capillatam, et frontis adeo vicini regionem obducit; ichoris unda, quae sequitur, primam jam solidescentem, — secundam tertia repellit, findit, ichore novo fissionem replet, incrustat, ac singula in durum, squamosum, interjecta capillorum substantia horridum, crassumque cooperculum compingit. Interea latens sub isto sanies subjectam pellem aggreditur, capillorum radices hinc inde effodit; vix tamen bulbos istorum, sed cellulosam magis telam vicinam erodit, consumit, ac, si forte virus venereum accedat, sub dolore atroci, nocturno, vel ipsis calvariae ossibus perniciem minatur. Hinc major hoc sub vitio inquietudo, ac pendens ab ista nutritionis defectus maciesque, — apud alios, vix

magna salutis laesae symptomata occurrunt. Interdum locum vix tinea mutat; sed in situ eodem aut sicca, aut humida, vix aucta, persistit, seceduntque pili, quos alba in quibusdam lanugo restituit.

Tinea faciei, seu, ut male satis vocant, *crusta lactea*, in pueris sextum vix aetatis mensem adeptis, vel ultra annum haud natis, — interdum, licet raro, et tardius, occurrit. Infantes haec affectio prehendit, qui, *dentitionis* sub opere versantes, albidiori, subrotunda ac pingui simul facie, genisque profunde, aut ex flavo rubris instruuntur; qui scrophulosis ex parentibus descendunt; qui lautius et lacte crassiori nutriuntur. Utplurimum ad genas, non raro ad frontem, species haec tineae principium sumit, et sese calore, rubore, splendore, ac partis pruritu manifestat. Mox pustulae, parvaeque nunc latae, nunc acutae vesiculae, liquore pellucido, et albo flavescente repletae, efflorescunt. Hae vel sponte, vel scabendo disruptae, tenacem, flavum, et in crustas ex luteo subrubras, friabiles abiturum liquorem effundunt. Interea novus mox ichor primo succedit: qui mollem fissumque jam corticem penetrans, ac per loca declivia decurrens haec ipsa obducit, ex alio propin- Tinea faciei.

quae pustulae impuro fomite augmentum sumit, et in larvam hinc flavam, obscuram illinc, densumque in corticem mutatus, modo genas ac mentum, modo faciem, exceptis oculis, universam, sub insigni infantis pruritu, inquietudine, ac non sine corporis pendente ex istis macie, defoedat. Nec tamen palpebris ubique parcit hic morbus; aut ad partes longe alias, ad aures, ad artus, vel ad truncum non divertitur, quin ideo vel minimam aut in facie aut alibi cicatricem relinquat. Cum aliqua *periodo* tum eruptio, tum exsiccatio pustularum in multis contingit, atque tot fere dies ad primum, quam ad secundum hoc opus consumuntur. Eruptionis sub stadio vegetior ac hilarior puer esse, — cum pustulae siccantur, languere observatur. Eundem infantem *bis* haec ipsa affectio tenuisse observata est; sed tandem sub urinis, ut felis illae, foetentibus, copiosis, sponte, licet tardius, disparet.

Causae; §. 448. Aegritudinis tam late inter primae aetatis homines extensae causas vix satis perspicimus. Nec etenim parentum, nutricum, hic vitia vel ubique praecurrunt; vel tam certe prolis sanguinem, ut vulgus credit, inficiunt. Nec in ipso hoc vitae exordio, sub victu tam

simplici, ac mente a pathemate fortiori tam libera, humorum tanta, ac volunt, acredo supponitur prudenter. Contagia in tinea tum capitis, tum faciei, si veneream illius aliquando originem excipiamus, non firmo satis argumento nituntur. Accedit, quod tinea faciei, dentitionis vix absoluto negotio, vel sponte dispareat; quod illa capitis, modo paucis adultis pubertatis a tempore, nisi lue venerea detentis, adhaereat; et quod tinea communis externis, plerumque sin sine damno, remediis, quod interna vix unquam possunt, tollatur auxiliis. Veteres, ut ubique, sic et in achorum favorumque explicatione, ad *bilem*, — Recentiores, ad *mucosos*, *acidos*, *acresve humores*, pro more seculi confugerunt; sed quo subtilius his in rebus ratiocinari, — eo minus ad lectulum feciſſe videbantur: ut tandem ipsis a Medicis, difficultatum curandae tineae pertaesis, hic labor vetulis ac empyricis hominibus committi debuerit. Istorum ausibus instructi non pauci morbum, de quo agimus, non ex fluidis, ut pridem, sed solius corii capillati ex vitio locali, curationis externae melioris successu sufſulti derivarunt.

Jam solus hic experientiae sermo, seu rerum eventus, pristinae loquacitatem theoriae

abunde refellit: sed cur demum vix gremio emissus puer tot morbis ad caput imprimis laboret, et cur tinea tum istius, tum faciei, ad certos fere vitae humanae annos limitetur; hoc, sicut obscurum, ita perscrutatione Medentis indignum non est. Major capitis neonati ad corpus caeterum proportio, vasorum cerebri, calvariae totius, majora lumina, hanc supremam hominis partem prae aliis eo celerius, quo vicinior est ortui, nutriri, ac humorum quantitate uberiori perfundi, demonstrant. Hanc naturalem capitis plenitudinem in prole jam utero exclusa saepe augent tum velamenta, quibus illud obruitur, calidiora; tum fasciae, quibus pueri corpusculum et artus tam stricte involvunt, ac alia circulationi humorum per ista, opposita obstacula. Accedit magna parvulorum multorum voracitas; ac lactis uberioris et nutriente principio ditioris felix digestio: quae specialem vasorum capitis repletionem in multis augere, ac ad morbos ex ista praedisponere valebunt. Quo vero tempore dentitionis ingruunt molestiae, nemo est, qui ex capitis calore aucto, ex rubore genarum, ex salivae ac muci uberioris effluxu, ad majorem hac in parte irritationem, et humorum ex ista pendentem derivationem

concludere recuset. Quid vel sola partium sensibilitas adaucta in producendis ad cutem morbosis secretionibus valeat, jam satis evicimus (§§. 228. 274. 276. 359. 373. 386. 394.); ac illa, cum indicata jam vasorum capitis repletione, istorum vires excedente, tum frequentes encephali sub aetate infantili hydropes, tum innumeros aurium, oculorum, oris nariumque affectus, tum denique singularem systematis lymphatici hac in parte irritationem, ac secretionis in cute, tum capillatâ, tum ipsius faciei, vitia, ad certam modo aetatem restricta, non parum illustrat.

Interim non unam ideo ac eandem semper istorum originem subesse dicamus! Venereae, quae adultos, vel et ipsos infantes divexat, tineae exempla, — causarum, quae porriginem inducunt (§. 416.), auctoritas, — pediculorum noti effectus, materiae morbosae facta ad caput metastasis, — scrophulosa haereditaria dispositio, diversam impetiginis, de qua agimus, scaturiginem abunde demonstrant: sed hoc unum, communem scilicet tineae tum capitis, tum faciei, causam plerumque non internam, sed universo nunc capiti, nunc corio capillato, nunc dentium viciniis fere propriam ac *localem* esse, ex dictis eruimus: Quae

ex retropressis, ut ajunt, vel proficuis forte alio sub morbo tineis, ad comprobandam causae illarum *internam* originem afferuntur, exempla: ea non aliam plerumque, ac de psora vetusta, vel complicata, praepostere topicis remediis exsiccata attulimus (§. 436.), explicationem admittunt, ac fallaci nimis argumento superstruuntur. Forsitan haud aliter sensiliores, pinguesve infantes ac pueri, qui lautius nutriuntur, ad caput, lymphaticum, concrescentem ichorem, — quam arbores juniores solo fertili commissi ad corticem sua *gummata*, plorant; et accedens his succi nutritii divitiis, dentitionis ab opere, irritatio, in teneris pusionibus ad faciem vesiculas crustasve, — in pueris sub immunditie, pedicu-lorum inter capillos stimulo, nisi narium haemorrhagiae, coryza, aliique fluxus, aut citius forte corporis incrementum, materiam divertant, achores, favosque producit. Si pauperum non minus quam divitum progeniem hi morbi invadant, cogitetur oportet, ex pane secalino non pauciorem, quam ex tritico nutrientis copiam materiae a sanis hauriri; nec egestas parentum, quod sibi, — hoc parvulis dilectis, miseriarum ac laborum adhucdum ignaris, detrahere consuescit. Lac igitur nutricis adul-

tae

tae vel crassum, copiosius ingurgitatum, si a pueri sugentis ventriculo superetur; non ob viscidum, aut acidum, quem sanguini abhinc induci contendunt, mucum, — sed ob nutrientis, quo abundat, principii exuberantiam, ad crustam, quam lacteam appellant, infantem disponere dicendum est. Urinae hujus morbi sub fine excretae foetor nec ubique se manifestat, nec magis de mali causa per has vias ejecta, quam de turbarum praegressarum effectu testimonium largitur; ac in genere tum sudorum, tum urinae, ut alterius morborum sub fine secedentis materiae vel odor, vel alia conditio, de morborum causis sat aequum ferri non sinit judicium (§. 7.)

§. 449. Ad secundam valetudinem puerorum, capitis impetigines plerumque contribuere, opinio est vulgi. Nec vulgus tam saepe, ac Medici opinantur, de morborum successibus judicando, a vero aberrat. Non quidem in eo, qui sanus est, ut sic esse continuet, requiritur morbus: sed talis est multorum infantum voracium, succiplenorum conditio ac vitae modus, ut a nutrientis principii copia, nisi corporis incremento sat rapido, vel aurium, vel narium alvique fluxu dissipetur in- Prognosis.

terdum; cellularis tela omnis subcutanea, imprimis ad collum ac faciem, mire turgeat, et succis a vero adipe distinctis infarcta, cruoris motui per laxa vascula potenter resistat; aut data quavis occasione, vel sponte, contentos humores, ac humana quasi gummata regurgitet. Quod si talia contingant, mox major in pueris hilaritas, ac functionum oppressarum libertas observatur: quae singula, dum salutari huic exuberantis principii nutrientis stillicidio per artem vel repente nimis, vel sine quovis ad. causam respectu, resistitur, cum damno — non ob retentam, quae corrupta sit, materiam, sed ob luxuriantem, quae consumi omnis a corpusculo sat cito non possit, nutrientem materiam, languebunt. Si aliam et complicatam magis originem, ut veneream, metastaticam etc, haec impetigo agnoscat; tunc utique, sicut topica remedia non sufficiunt, ita, donec ipsa morbi causa superetur, periculosus eorum usus esse potest. Sed vel communissima, simplexque tinea, si diutius persistat, ob continuos pruritus, ob vigilias, inquietudines protractas, interdum vero ob nimiam succi nutritii per larga haec ulcera jacturam, debilitatem ac maciem, vel et lentam febriculam inducit: qui tamen ipsi ef-

fectus, licet aperte morbosi, ob contractam jam forte habitudinem, sine damno derepente auferri non queunt; vel, si hoc ipsum tentetur, tum asthmata, hydropes, tum viscerum glandularum infarctus, suppurationes, metastases, caecitates, ac tabem ipsam, relinquunt.

§. 450. Hinc primis hujus morbi signis occurri, causasque illius latentes investigari oportet. Si venereae, scrophulosae, aut alterius symptomaticae affectionis indicia compareant, ad primarii curationem morbi veniendum est. Si ex lactis crassioris, voracitatis ac plenitudinis effectu haec vitia oriantur, tunc ubera mutanda, lactis copia gradatim restringenda, transpiratio promovenda sunt. Cura.

Quibus caput ab ulceribus manantibus, aut a tinea affectum est: his primum victus moderatus, corporis exercitium, ac summa capitis mundities imperanda, capilli, quin frigus repentinum noceat, rescindendi, radendi, ac pediculi, si abundent, cum axungia, vel sapone molli ac albo, cui olei distillati, vel anisi, vel lavendulae guttae aliquot adduntur, — cum butyro, seminibus apii petroselini, in formam unguenti, remisto, — aut cum se- Tineae capi

mine sabadillae, cucuphâ, quae caput arcte circumdet, recepto, per noctem aliquoties impositis necandi sunt. Jam vero crustae, quae curam ulceris manantis impediunt, emolliri, ac, ut decidant, praeparandae sunt. Favorum achorumque illae, difficultatem non afferunt; sed vel praedictis unguentis, vel decoctis emollientibus jam cedunt. Ast crustas tineae rebellis fere ſaxeas ac profundas unguenta sola vix penetrant; et pars exterior ac durior illarum cum novacula caute radenda, auferenda est. His praestitis, cataplasma (N. LIII.) molle ac tepidum continuo imponimus, et quotidie, donec omnes fere crustae deciderint, renovamus. Alii, solutione mercurii sublimati, cum pane in cataplasmatis formam redacta, — alii, arcano quondam, ex bufonibus calcinatis pulvere, hoc scopo utuntur: quorum primum glutinosum nimis, — alterum nullius virtutis esse remedium, experientia aliorum testatur.

Patentia nunc ulcera cum urina recenti ac sana quotidie lavantur, ac mox unguento populeo, vel unguento *albo* (N. XLVI.), aut *rubro* (N. XLIII.), aut demum citrino (N. XX.) mercuriali, obtecta, tali methodo simplicissima ad sanationem perducuntur,

Aliis solutio phagedaenica (N. LII.) , aut simplex mercurialis (N. LI.), vel decoctum tabaci , rebelle ulcus depurat. Si dura quaedam loca his auxiliis domari non possint, haec ipsa vel unguento simplici , cui octava pars pulveris cantharidum remista sit, vel caustico interdum remedio, ut butyro antimonii, cum aequali spiritus sulphuris portione, vel et lapide infernali prudenter tangenda, ex mox carptis filamentis , quibus butyrum simplex illitum sit , obtegenda , cum vero eschara deciderit, cum unguento Aegyptiaco, vel mercuriali albo; vel rubro , depuranda , ac tandem ad cicatricem perducenda sunt. Totius ulceris exsiccationem aqua saturni, vel calcis tandem sine damno coadjuvat.

Non tamen omnis sic tinea sine crudeli pilorum evulsione ad finem constantem perducitur; ac in casu mali pertinacioris, ad hoc demum recurrendum est subsidium . Si paucas modo capitis plagas occupat tinea, tunc volsella capillis prope radices apposita , hi ipsi cum bulbis extrahendi sunt . Si nimis extensa est affectio , tunc ex pice alba ad ignem liquefacta, cum pauxillo farinae secalinae , ac olei olivarum, emplastrum paratur : quod linteis digito vix latioribus , sat longis , hinc

pluribus, commissum, ac leviter calefactum, tineae, resectis prius capillis, imponitur, et post horam, sine impetu, ac lente, cum sat multis, qui huic adhaerent, solutis jam a morbo, capillis detrahitur, ac pro re nata iterum aliquoties imponitur. Alii emplastrum ex pice nigra plures per dies his crustis imponunt, atque illud cum istis, ac pilis repente detrahendo, caput omne cum impetu quasi decorticant. Hanc methodum non parva saepe partium insequitur inflammatio: quam butyro, betae foliis inuncto, sedare contendunt, et quae interdum venaesectione ac aliis indigebit auxiliis.

Alia quidem, ut diximus, in tinea primaria vix indicantur, quam *localia* remedia. Interim in adulto jam malo vel fonticulus, vel alia, per emplastrum vesicans ad nucham, ad brachia, vel per corticem thimeleae inducta exulceratio, vel et alvum purgans hinc inde remedium, ac pulvis antimonialis ex Aethiope (N. LIV.), aut alter ex sulphure antimonii (N. LV.) ad securitatem majorem, commendari merentur.

Tin. faciei. Ad *tineam faciei* quod spectat, ea quidem, quod vel sponte tandem dispareat, ac damna vix habeat, remediis, ut illa capitis, violentis

non indiget. Interim cum continuus pruritus, ac vigiliae infantem disturbent ac emacient, in causis hujus incommodi (§. 448.) auferendis, et ad citiorem, quam quae a natura praestetur, morbi curam obtinendam, auxilia requiruntur. Experti et clari in arte viri consilio, a multis jam annis hoc rerum in statu confirmato nos quoque *jaceam*, seu *violam tricolorem* hoc in morbo tentavimus, ac variis in casibus haec planta spem nostram implevit in aliis, vix tantum praestitisse est visa. Exhibetur vel *recens*, in lacte decocta (N. LVI.) quod mane ac vespera infanti porrigitur; vel *sicca*, in pulvere, ad drachmam dimidiam quotidie: quo sub usu tum alvus non raro, tum imprimis urina, cum foetore, qualem jam descripsimus, apud varios cum fructu, moventur. Foliorum quoque *farfarae tussilaginis* decoctum, omni bihorio ad unciam dimidiam per menses porrectum, alterius sibi Viri laudem, quam in scrophulis jam dederant, promeruit; ac de primulae veris saturato decocto similia, a nobis necdum tentata, referuntur. Plura interim, quae, tempore longiori porrecta, hoc in morbo utilia dicuntur, an hic ipse vel sponte vel per artem recesserit, nobis dubium relinquunt. Externis hae

in tinea remediis vix locus est; et quae illam exsiccant, cum damno admoventur. Fortiori tamen a crustis durioribus tormento vel malvae decocto, vel lactis cremore dulci occurrimus, ac simul alvum cum syrupo cichorei cum rheo, vel cum manna, sine stimulo movemus. Si utriusque sub tineae decursu vel ob incautam medelam, vel ob alias rationes, alterius forte mali pejoris symptomata occurrant, et ab illius suppressione pendere videantur; tunc habita tum causae supprimentis, tum praesentis affectus ratione, ex traditis in casu simili praeceptis (§§. 290. 320.) consilium petendum est.

ORD. II. GEN. VII.

LEPRA.

§. 451. Vix una ex descriptis hucusque impetiginis speciebus existit, quam Veteres, et aevi medii Scriptores, — non modo cum fortius urgeret, sed et mitiori sub habitu, interdum non declarassent pro morbo, quem nunc veris ac distinctis coloribus depingere, ob hujus raritatem, tam ardui res laboris est. Etsi vero haec ipsa difficultas in sermonis apud Antiquos de *lepra* obscuritate, in *Arabum* garrulitate taediosa, ac in *Arabistarum* hos caeca fide exscribendi consuetudine fundamentum agnoscat; insignis tamen symptomatum, quae illam vel ut futuri *indicium* morbi comitabantur, vel ut frequentior effectus, circumfluebant, copia, — ut in altera nunc *lue*, quae *lepram* in Europa paullatim excepit, ad ima- Notio.

ginis manu Veterum delineatae ambiguitatem summopere contribuit. Vel sola cutis macula, vel pilorum defluvium, vel porrigo, vitiligo imprimis, herpes siccus, vel squamis, tuberculis, ulceribus obsessae pellis conditio, quin solae in cruribus varices, suspicionem de *lepra* apud eos movebant: apud quos vel ob contagii perpetui, vel ob causae communioris ac in plurimos eundem ad finem conspirantis rationem, impetigo leprosa cutaneorum et principium et finem morborum formare solebat.

Interim vix tanta rerum confusio ex Veterum hoc de morbo doctrina nasceretur, nisi infelix eorundem de *quatuor humoribus* theoria, et insignis Doctorum in morbo prorsus eodem nunc ex formae, nunc ex solius coloris diversitate subtilius distinguendo pruritus, accessissent. Sed et illud non parum hujus morbi historiam obscurat: quod, sicut semina vegetabilium diversa hoc sub coelo plantam inermem, — in illo fruticem altiorem effingunt, ita *leprae* contagium, aut fomes, hac terrarum in parte, sub ista, — alibi, sub alia magis, forma excreverit; quin verus atque constans morbosi floris character ex Veterum laboribus sat tuto ad nos usque pervenisset. Sic *venereae* quoque luis sympto-

mata, sub coelo multum diverso, insigniter inter se differunt, ac morbos observatori incauto, ac originis primariae ignaro, fere quosvis mentiuntur. Quo vero tempore ultima haec lues Europam invasit, non mirum est., si tum istius, tum declinantis tunc *leprosae* affectionis, quae plurimum inter se conspirant, symptomata a multis commisceri, et aegritudine ab una ad alteram transferri videantur: quae singula sine dubio morbi apud nos quasi dispersi ac cessantis reliquias cum temporum obscurorum descriptionibus conferre, opus perdifficile nobis redderent, nisi Viri eximii susceptus nuper *de lepra Occidentis* utilissimus labor hoc sibi pensum assumere felici cum ausu voluisset. Nos quidem morbum, quem *Elephantiasin* Graeci dixerunt, semel ipsum, — sed oculo juvenili, in Veterum monumentis necdum satis versato, ac brevi temporis concessa mora, conspeximus: quam vero *lepram* hi proprie vocarunt, hanc pluribus exemplis impressam mente tenemus.

§. 452. Morbum tam proteiformem angustis definitionis cancellis circumscribere, res ardua est nimis. Nec enim natura, sed vehementiae modo gradu sedisque ratione, *Arabum*, Definitio.

Graecorumque lepras inter se differre putamus; et innumera symptomata, quae diversos apud populos, atque sub coelo eodem, aegritudinem eandem, alia aliaque circumdant, constantiam vix ullam, — sed cujusvis fere morbi atrocis phaenomena, ordine nunc isto, nunc illo disposita, in hac una ostendunt.

Quod si tamen ad praecipua hujus tetrae affectionis signa diagnostica sub variis *leprae* formis respiciamus: hanc dicemus atrocissimum impetiginis genus, cute aut *vitiligine* (§§. 402. 403.) *diffusa*, — aut *piscium* quasi *squamis*, *ulceribusque crustosis*, *orbiculatis*, *pertinacibus*, — aut demum *tuberculis nodosis*, ad faciem imprimis, ad manus ac pedes, inquinata, insigniter pruriente, aspera, rugosa, unctuosa, lividaque, cum dyspnoea, voce rauca, nasali, morositate, anaesthesia ac stupore, salacitate morbosa, alvo sicca, pedis deformitate, tumore elephantino, ulceribus profundis, ad ossa, articulos, sed pauco dolore, extensis, haec ipsa separantibus, foetore, ac aspectu totius horrendis.

Differentiae. §. 453. Haec vero (§. 452.) totius aegritudinis tum lenta primordia, tum limitatos ad cutem quasi solam progressus, tum summos ex

ista in universum systema furores generatim concernunt; nec ubique tam atrox erat leprae natura, quin illam, quae *psorae* ferocioris in modum incederet, pro morbo ab *elephantiasi* diverso complures declararent. Qui interim considerat, morborum incrementa, tam coeli, victus, quam diversae apud homines constitutionis ratione, quamplurimum differre, ac in ipsa *Graecorum elephantiasi* saepe cutem non aliter, ac *Arabum* in *lepra*, ulceribus foedari: non difficulter hic sibi persuadebit, inter morbum utrunque non aliam, quam vehementiae in *elephantiasi* majoris, differentiam intercedere (§. 452.).

Non tamen ideo vana est *leprae* divisio, qua hunc morbum diuturnum tum in diversa sua stadia, — tum in praecipuas varietates, quibus corporis aut modo partem (*Lep. localis*), aut omnem compagem (*Lep. universalis*), aggreditur; — aut superficiem commaculat, exasperat, obtundit (*Lep. alba*, scil. *Leuke Graecorum*); — aut eandem exulcerat, ac crustis squamisque defoedat (*Lep. squamosa*, *Lep. Graecorum*); — aut pellis omnem, cum subjecta adiposa, substantiam in tubera nodosque attollit, corrugat, enervat (*Lep. Elephantiasis*, *Lep. Arabum*); — aut, ad manuum, pedumque

articulos conversa, ea in crassas ac informes columnas infarcit, stupefacit, corrumpit, ac separat (*Lep. Elephantia*); — aut denique in simplicem; vel cum aliis affectibus complicatam (*Lep. rubra*), distinguimus.

Morbi historia.

§. 454. Ut impetiginum, quas novimus, crudelissima, sic inter omnes antiquissima, ac coeli ardentioris, Indiarum, Aethiopiae, Arabiae, Aegypti, primogenita quasi morborum filia, est *lepra*. Hic etenim locorum, quod Scriptores tum sacri, tum profani, ex vetustissimis, indicarunt, — sed forte et ad frigidioris septentrionalis oceani litora, exstructum primitus, et ad nostra usque tempora intactum, figitur dirissimae hujus luis habitaculum. Ex Aegypto haec in Asiam ac Graeciam ob mutui commercii rationes forte prius, quam alias ad gentes, migravit; sed quo sibi tempore Romani Orientem victores submiserunt, per Italiam haec pestis ac per omnem Europam propagata est. Vix interim temperatum hoc orbis solum peregrino morborum semini diutius favere, sed et ipsum in illo, nisi alio, recenti, suffultum, languere ac suffocari videbatur: cum primum pietatis ambiguae instinctu Orientem visitandi, ac demum

hac parte terrarum potiendi commune Europaeis desiderium, hanc stragem populorum, donec altera, non minus peregrina, eandem imperio expelleret, revocasset. Eo scilicet à tempore, si modo pauca, quibus infaustum illud leprae seminium adhucdum adhaeret, loca excipimus, vix multa hujus morbi provecti exempla in Europa occurrunt; sed, novae infectionis pericula ex incauto cum populis hac a lue notatis commercio instare, infelici parentum nostorum sorte admoniti veremur.

§. 455. Stadia hujus morbi (§. 453.) ex symptomatum successione, ac leprae tum principio, tum incremento manifesto, tum summo fastigio, divisionem admittunt. Signa prodroma.

Quae a fomite hujus luis suscepto contingant, non minus ea hoc ipso, ac viis, per quas corpus ingreditur (§. 460.), obscura sunt et dubia. Lassitudinem generalem, morositatem, horrores cum caloribus ac *aestu interno* commistos, aut interdum *quartanae* quasi typum observantes, *formicationis* inter cutem carnesque, imprimis *faciei*, *sensum*, et locales adeo affectus, hic plures accusarunt; sed morbi tam lenti sub decursu, forte plura, quae ad ipsum non spectent, contingunt, nec leprosus

a febribus, aut ab alio contagio prorsus immunis videtur. Interim recens adhuc morbi virus febrem interdum accendisse, et per hanc ipsam subinde cum impetu ad cutis superficiem mox depositum fuisse, observationes tum aliorum, imprimis de lepra *elephantia locali* (§ 458.),— tum propria de lepra *squamosa* (§. 457.), testantur.

Leprae acutae histos.

Sic, elapso vix anno, feminam triginta circiter annorum hoc ad *Clinicum Institutum* suscepimus: quae duarum licet jam prolium mater, nec tamen in vita fluxum experta erat menstruum, et lochia paucissima post partus excreverat. Haec per quadraginta quinque jam dies a febre, ac simul ab impetigine crustosa, squamosa, universam ad cutem correpta nosocomium petierat. Faciei rubor insignis, ac plurimae tum in ista, tum ad partem capitis capillatam, ad collum, pectus, abdomen, dorsum, extremitates, crustae tum flavae, tum subnigrae. Inter istas, cutis undique sulcata, aridissimo, hinc inde fissa, a squamis majoribus, cinereis obtecta. Dolor ingens, et calor ad attactum tam insignis, ut similem nobis nunquam in aegrotante alio observare contigerit; tumor pedum, ac genuum imprimis, dolentissimus; arteriae centum et triginta ictus mi-

minuto primo, interdum plures, durissimosque et contractos absolvebant. Tres igitur venaesectiones brevi temporis intervallo institutae nobis sanguinem denso corio obtectum obtulerunt. Ingens squamarum copia quotidie in lecto reperiebatur; et quo loco cutem deseruerant, eo rubor ac cruda quasi caro, non ulcus, subjacebat, humorque tenax ac foetidus stillabat. Quamplurima hos ad aestus extinguendos porrecta sunt, quae hic omittimus, tum interna, tum externa remedia, ac in balneum aegrotam demisimus frequenter, hoc effectu: ut trium fere mensium, a quo Clinicum petierat, intervallo, ab atroci hoc morbo restituta, sine ullo pellis vitio, ad suos redierit lactabunda.

Plerumque febris nulla hunc morbum aut praecedit, aut, si finem excipiamus, comitari videtur. Incipientis vero tunc morbi signa ab aegrotantibus vel celata, vel ad partes obtectas istorum collocata, vel nimis exigua, vel pro varis aut naevis declarata, ac saepius nullo aegritudinis sensu sociata, Medicorum haud raro cognitioni subtrahuntur. Altera judicii difficultas huic primae ex ipsa signorum multitudine et significatione ambigua aliquando accedebant. Nunc etenim lentigines, nunc pan-

ni, nunc macula rotunda vel alba, vel rubra, subflava, vel et nigra, pruritus expertes, — nunc porrigo, alopecia, aut ulcus, aut alia, hanc labem, — in aliis, modo simplicem benignumque cutis morbum indicabant.

Praecipue vero macula, plerumque una, vel et plures, figurae potissimum rotundae, aut parum, aut nihil elevatae, ad faciem, axillas, vel pubem, vel ubique sub descripto colore, — ac vitiligines (§. 403.), extensionis nunc minimae, nunc lenticularis, aut interdum amplioris, — dum ambitus earundem vel in latum, vel in profundum, nunc citius, nunc tardius augeretur, — dum pili, si quos fundus macularum haberet, aut subtiliores, breviores, rariores, lanuginosi, aut albi redderentur, vel et protinus defluerent, — ac demum cum locus hic inaequalis, depressus, aut, acu perfossus, vel igne tractatus, nequidem sensu consueto gauderet, aegritudinis latentis testimonium dederunt.

Color igitur in cute aut partis, aut corporis totius, mutatus, ac *sensus* in macula recenti *decrementum*, — in adulta, atque profunda, *abolitio*, si adsint, potissimam in lepra diagnosin constituunt. An deficiens aut macula, aut anaesthesia, lepram semper excludat?

hoc major, ac nobis esse potest, experientia docebit; nec in lepris, quas vidimus, tam scrupulose, ac forte decuisset, cutis omnem superficiem examinavimus.

Interim et aliorum signorum, simul scilicet collectorum, cum aliam originem non agnoscere viderentur, suo tempore non parva habebatur auctoritas. Ipsae certe *maculae* nunc a cute recedebant, atque, iterum iterumque redeuntes, superficiem in parte vel ista, vel illa, jam interdum majores, elevatiores, magisque obscurae (panni), foedabant; nunc cum majori constantia sedem sibi vel unam, vel ad plura simul loca defixam, eligebant. Interdum non tam maculae, quam pustulae, aut siccus ac orbiculatus herpes praecedere lepram solebat. Animi corporisque segnities insolita, morositas, facilis iracundia, vel in dolos, suspicionem, dispositio, — insomnia tristissima, terrifica, ephialtes, — lascivia insueta, ac major viribus coeundi potentia, — oculorum albedo obfuscata, turbata, vel rubra, aut livida, ac in nigrum declinans, figura oculi rotunda, *leonina*, — vox rauca, vel, rarius, acuta et subtilis, cum anhelitus foetentis strictura, — narium, exterius rubrarum, livescentium, interna angustatio, vel ulcus, fre-

quens sternutatio, et privatio olfactus, — faciei inflatio, cum magna validaque rubedine, ac pelle super fronte quasi tensa, et lucente, nodosa, aspectu torvo, — capitis, superciliorum, ac menti porrigo, pilus rarior, mutatus, alopecia, — sudoris foetor, alvi tarditas; eructatio perpetua; lotium subjugale, ac turbidum, interdum tenue, aquosum, — pulsus parvi ac lenti, — praecipua venientis leprae symptomata constituebant. Alia superaddidit insulsa hoc de morbo ejusque ex cholera nigra origine, theoria: quae singula ex Veteribus referre, humanae mentis esset satyram conscribere.

Per longos saepe annos hic morbus, vix uno alterove signo stipatus, mediam quasi per salutem translucebat, ac hominem ad extremas jam miserias damnatum quascunque functiones, illibatae libertatis fraudulento sub aspectu, exercere sinebat: donec vel in pueris pubertas, vel in adultis alia rerum mutatio, latentem sub cineribus ignem attonito aegrotante rapaces in flammas eveheret, ac lepram vel in parte, vel universo in corpore diffusam ostenderet.

Lepr. confirmat.

Hunc igitur jam provectae aegritudinis statum sequentia, sub quibus utpote leprosum a populo separari curabant, in genere comitari

solebant. Vitiligo incrementum jam sumit, ac in profundum latumque nunc citius, nunc lentius diffusa, sensum omnem amittit. Nunc singula, quae morbum hucusque obscurius indicaverant, augentur phaenomena: increscunt segnities motuumque difficultas, insomnia terribilia, morositas, raucedo, faciei circa nasum rubor, livido, ac inflatio; turgescunt, dilatantur exterius, angustantur interius, nares; tument genae, labia; protuberant supercilia, ac tubercula cinnabarino, subflavo, vel et livido, colore notata, has partes non minus, quam aures, frontem, ipsumque interdum palatum, exasperant, defoedant. Intermedia his cutis crassescit, et in plicas rugasque unctuosas contrahitur: unde facies, ut vocant, *leonina* efformatur, nigrescit, ac humanae imaginis delentur vestigia. In pluribus cutis undique ulceribus foetidissimis, crustosis, albis, et squamosis, cum pruritu ac ardore, dolore, cum tactu licet obtuso, insignibus, obtegitur. Corpus integrum, si modo partium dictarum tumores excipiamus, tabescit.

Atque nunc fere hic morbus ad summum fastigium (§. 458.) ascendit. Vox penitus extinguitur, foetorque animae et corporis cum spirandi labore continuo increscit; sub lingua Summum fastigium.

grandinosa, raninarum venarum varices, quae et alibi, ad pectus, ad tibias oriuntur, subnigrae comparent; seccedunt pili vix non omnes, et caput, et supercilia praetumida, liminaque palpebrarum, et mentum, et axillae, et pubes, tibiaeque glabrescunt; finduntur, incurvantur, et corrupti labuntur ungues; musculorum torositas omnis disparet, imprimis illorum, qui inter pollicem et indicem digitum sunt positi; ciborum digestio prava, ac flatuum incommoda, vel et fames in quibusdam canina, augentur; vix faeces alvus, — ac jumentosam continuo vesica urinam, expellunt; infausta Veneris cupido ac tentigines in consumpto ac morituro jam homine intenduntur; extremitatum articulos, phalanges, a carie latente erosa, tumores insensiles, alii juxta alios, circumdant; vel et ulcera sicca, profunda, sensuque vix praedita, deturpant; et cutis, hinc in plicas crassiores, nodosas elevata, — in sulcos ac rugas asperas, profundas, aut fissas alibi contracta, *elephantini* magis, quam humani pedis, fignram aemulatur; interdum nares, intermedia cartilagine erosa, collabuntur; aut prorsus, ut digitorum phalanges, aut integra quoque membra, a vivis vel sponte ac sine dolore separantur.

Haec fere morbi truculenti, prout diversis in locis comparet, ac *leprae* imprimis *nodosae* (§. 458.), horrenda est facies. Interim non ubique haec singula in omnibus leprosis occurrunt symptomata; sed in aliis, ut dictum est, superficiem, in aliis cutem integram, extremitates et articulos in aliis, pro sede sibi eligit furorum. Hinc ob varios ejusdem aegritudinis aspectus, interdum ob solas theoriae de *quatuor humoribus* rationes, in quatuor fere species (§. 453.), aut in illas, ab aspectu impetiginis desumptas, ab Auctoribus distincta est lepra: quas morbi varietates, modo paucis coloribus depictas, trademus.

§. 456. *Lepra alba*, *zaraab* Hebraeorum, *Baras* Orientis, *Leuke* Graecorum. Antiquior longe aliarum leprarum notione, atque clarissima istius *plagae* in sacris paginis descriptio est. *Morphaea alba* (§. 403.) frequentissimum hujus principium fuit, et sicut ista, modo cutis superficiem maculare, sic *lepra alba* profundius per cutem, carnes, et ad ossa usque descendere, hasque partes immutare, ac se ipsam dilatare consuevit. In vitiligine morphaea, quam *albam* vocavimus, si qui pili ad plagam, quam illa occupabat, aut sanam prius, Lepra alba.

aut cicatrice ab igne aut alia laesione violenta foedatam, haerebant: hi colorem non mox a principio, sed tardius mutare, — et macula rotunda, plerumque depressa, albescens, nec sensu in totum privari, nec incrementum habere solebant. Quod si vero lepra his e signis prodibat, nunc ex lacteo color niveus ac splendens morphaeae, ipsique pili albedine, tenuitate distincti, asperitas, porrigo, stupor, anaesthesia, dilatatio macularum manifesta cernebantur. Interdum et pustulae nunc rubrae, nunc citrinae, nunc durae ac lividae, nunc albae, molles, ac cito puriformes, vel et maculae coloris non albi, hanc lepram praecurrebant. Cum magno aegritudinis augmento morphaea, dum locus fricaretur, ruborem non contrahere, aut ferro punctus, hic non sanguinem, sed humorem albescentem, sine sensu, ex profundo plorare, pilosque canescentes, aut albos, vix non omnes dimittere cernebantur. Aliquando universa hominis leprosi cutis nunc ulceribus pustulisque obtegebatur: quae in crustas albescentes, et squamas conversa, si modo carnes fungosae sub istis non laterent, *leprae* quasi *crisin* constituere videbantur. Cum vero sub laxiore solidorum contextu, ac facie inflata, morphaea hucusque depressa, aut pla-

na, cum cute ipsa pallida, subtumida, molli, sed et sicca et aspera, in altum surgebat, ac furfures, vel squamas, ut pellem serpens (*Lèpra Tyria*), deponebat; et rhagades, et ulcera viscosa, et caro luxurians hac in parte nascebantur; cum glandulae, sub cute alba, in mollem tumorem adauctae, oculi lacrymantes ac fatui, gingivarum, labiorum erosio, fungositas, palpebrarum inversio, narium oppilatio, emunctio frequens, salivae effluxus copiosus, venter laxus, urinae albae, crassiores, pingues, et saniosi quid habentes, unguium corruptio, pilorum defluvium, pedumque tumor hydropicus, in conspectum prodibunt: tunc summum jam fastigium haec lepra attigisse, ac plura nunc morbi universalis symptomata communia huic ipsi conjungi videbantur. Lepra tyria.

§. 457. *Lepra squamosa*, *Lepra Graecorum*. Lepra squamosa. Difficilis et fallax hujus varietatis leprosae a *psora* inveterata (§. 435.), — a *psydraciis* diversis (§. 440.), imprimis a venerea, scorbutica, scrophulosa, senili, — et ab *herpete rodente*, *phagedaenico* (§. 422.), diagnosis est; et sicut lepram haec mala interdum mentiuntur, sic ista hinc inde originem, alterius impetiginis sub aspectu, leprosam agnoscunt. Nul-

lum certe, quod satis constans esset, hanc ad lepram Graecorum signum perducit; et si *morphaeam nigram* lubentius ac frequentius in istam, quam in aliam, abivisse dicendum sit, nulla tamen cutis defoedatio aut porriginosa, aut pustulosa, occurrit, quae vitii illius praecursorem non saepius egisse videatur. Quae interim ad pellem crassam, coriaceam, inflexilem, tensam, asperam, aridam, inaequalem, sulcatam, ardentem, ac insigniter prurientem, nec facie excepta, crustae pertinaces, vix non callosae, verrucosae, nunc cinerei aut obscure albescentis coloris, nunc ex flavo subrubrae, vel subnigrae, ad corpus modo integrum, modo crura vel brachia potissimum, vel et partem quamcunque, sine causis alterius impetiginis manifestis, nascuntur, ac in piscium quasi squamas majores, rotundas, siccas, copiosas, vel et corticum testarumque, quasi nive, aut farina conspersarum, sub forma, a cute subtus aut cruda, rubente, aut fissa, sanguinolenta, aut erosa, resolvuntur, ac, iterum iterumque redeuntes, dilatantur, — imprimis quae junctum hinc inde vel in confiniis stuporem, tactusque sensum obtusum, articulorum rigiditatem, unguium corruptionem ac lapsum, et pilorum ex parte affecta defluvium,

aut colorem mutatum agnoscunt, — quae cum sudore nocturno et cum macie extrema incedunt: hae ad *lepram Graecorum* non immerito referuntur, et nunc solae, nunc ipsius morphaeae, vel elephantiasis sociae, incedunt. Si, malo prorsus locali, vel coxas tibiasque, vel brachia crustae densiores, elevatae, aridae, variique, saepe nigsi, coloris, cum pauca sanie ulcus lividescens cum partis stupore, subinde cum inguinalium glandularum tumore, obtegerent: tunc *mali mortui* sub nomine veniebant. Interdum et haec species impetiginis, si copiose ad pellem efflorescerét, *leprae crisin* constituere credebatur.

§. 458. *Lepra tuberculosa*, *nodosa universalis*, *Elephantiasis* Graecorum. Haec morbum de quo agimus, in summo gradu constituit, ac aliarum varietatum symptomata, una cum illis, quae supra (§. 455.) indicavimus, fere singula complectitur. Non quidem haec lepra, *Aegypto* endemica, sub tropicis nec nostris temporibus rara, in Europa vix unquam tam frequens, nec prorsus tamen exul, ut in homine se prodat, aliarum varietatum decursum aut formas illarum absolvat, necesse est; nec prodroma ei signa, nobis quidem nota, ha- Lepra elephant.

bentur, ex quibus *Elephantiasin*, non lepram aliam, futuram esse, sat tuto concludatur; sed praeviis, modo febre, imprimis vero maculis, vitiligine morphaea, erythemate varicode (gutta rosea), modo pustulis, herpete sicco, orbiculato, jam cutis, ad faciem plerumque, sed et alias ad partes, potissimum ad articulos, ad manùs atque pedes, nodosa, tuberosa, cum descripto istorum *elephantino* tumore, aliisque jam satis (§. cit.) enarratis phaenomenis, segnitie totius corporis spontanea, mentis ignavia, proclivitate in somnum, per insomnia turbatâ, stupore, anaesthesia, atque squamis pestinaciter adhaerentibus, ulceribus nunc aridis, nunc rodentibus, subflavis, vultuque nodoso, Lep. conina. rugoso, terribili (*Lepra leonina*), comparet.

Lepra elephantia. Interdum lepra nodosa *localem* magis, quam universalem, ut diximus, affectionem constituit, morbique materia cum totius emolumento ad articulos, manuum, imprimis pedum crurumque, vel ad ungues abinde foedos et *globosos*, deponi videtur. In plurimis, sub morbi principio, febris manifesta, cum rigore, calore, deliriis, inguinisque dolore, tumore glanduloso, occurrit. Mox cruris hac in parte, aut utriusque, inflatio, rubedo, ac dolor, interdum cum stria rubra, sat lata, vasorum lym-

phaticorum decursum indicante, insequuntur: quo tempore et febris et tumor glandularum inguinalium subsidere observantur. Saepius, sed tempore incerto, haec febris revertitur; et in crure, post quemvis insultum, incrementum tumoris, oedemati consimilis, sed magis renitentis, conspicitur: donec, sub melioris valetudinis, si modo *sitim* in quibusdam intensam excipiamus, aspectu, pedis elephantini figura, nunc aequalis, nunc per sulcos plicasque divisa, emergat; et sub pelle crassiori, squamosa, humor tenax, glutinosus, cellulosa dilatata, tenaciori, ac varicibus depicta circumseptus, in substantiam lardaceam concrescat; vel ex cute disrupta, pet fissiones, per ulcera impura, fungosa distillet; aut pars ipsa, sine sensu, post longos modo annos, a vicinis separetur. Interdum localis hic tumor nunc manus, nunc brachium, nunc aures, vel nucham, nunc dorsum, vel lumbos, nunc ipsa pudenda, occupasse est visus; sed frequentior ad pedem ejus sedes est, ac tandem se ex isto universum per corpus dilatasse describitur.

§. 459. *Lepra alopecia*, *Lepra rubra*, *Lepra* Lepra rubra.
complicata, *scorbutica*. Hujus varietatis ab *erythemate varicode*, seu gutta rosea (§§. 397.

399.), principium desumi, est Veterum doctrina. Hoc, insons plerumque nunc temporis, faciei nariumque vitium, nunc leve, nunc pustulis aut siccis, aut saniosis, crustosis distinctum, — interdum non dissimiles aliis in partibus rubores, — ut *lepram elephantiasin* (§. 458.), sic et eam, de qua nunc sermo est, varietatem, praecedunt aut pessundant. Facies hic, et genae, et nares, a tumore profunde rubicundo, pruriente, pustuloso, crustisque saniosis defoedantur, maculae aut flavae ad cutem comparent, ac sponte recedunt, gingivae fungosae ab attactu leviori mox cruorem emittunt, halitusque ac sudor, ac urinae subpingues, aut crassae et rubrae, vel et sanguine commistae, foetorem expirant; ulcera saniosa et rubra superficiem inquinant; supercilia ciliaque pilos in totum amittunt, inflantur, et oculos rubentes lacrymantes nascondunt. Quod nisi facies potissimam hujus morbi sedem formare videretur, nisi tumor superciliorum pilorumque ex istis defluvium accederent, non tam *leprae*, quam *veri scorbuti*, hac in descriptione ex Veteribus deprompta imaginem haberemus. Interim et suam leprae cum scorbuto, venerea cum lue, cum scrophulis, etc. *complicationem* concedimus lubenter, quin ideo

aut *roſam*, ut appellant, *Asturienſem*, aut endemicam Nostratibus *Pellagram* huic leprae varietati pro argumento esse, hucusque ex rationibus suo tempore referendis opinemur.

§. 460. Quid lepram in homine producat; hoc, nisi principium esse dicatur, quod ex parentibus per haereditatem in proles, aut ex infecto quovis, ut contagium, in sanum se transfundat, difficulter eruitur. Vel ex victu perverso atque piscium corruptorum ex usu, vel aquarum locorumque ex infausto imperio, vel ex terrore majori, ac fortunae adversitatibus hunc morbum popularem derivari, vetant rerum earundem sub eadem positione in gentes diversas ac plurimas effectus non idem, et causarum tam communium non exspectanda tam singularis in paucas modo tribus operatio. Ipsa interim contagia, ut ad alios propagentur, certas sibi rerum conditiones omnino exposcunt: atque sic coeli tum calidioris, tum frigidioris ac humidi, constitutio haec ipsa fovere, atque cutem habitantium hoc pro semine recipiendo disponere videtur. De *haereditario* leprae ex genitoribus in prolem, aut saltem in ipsos nepotes, transitu, copiosa, et hodierna adeo, exempla sine dubio testantur. Non Causae.

eadem de *contagio* certitudo habetur, et innumeri leprosi cum sanis uxoribus, insatiabili quidem cum libidine, sed sine damno istarum manifesto, concumbunt. Mulierem a lepra *squamosa* jam multos per annos insigniter affectam, ac non modo *prolium*, hoc a tempore genitarum, *sanissimarum* matrem, sed cum proprio marito, eodem in lecto sine noxa istius, cubantem, nos ipsi conspeximus. Non vanae interim sunt leges, quas ad lepram Hebraeorum (§. 456.) Legislator antiquissimus tanta cum sapientia, — et quas populi vix non omnes, ad horrendam hanc luem a civibus avertendam, ubique tam solicite tulerunt: et vel ipse, quo hic morbus Europam repetito invasit, modus, — tristissima ac recens insularum variarum inter tropicos positarum historia, ac infaustum cum infectis *Africae* incolis in servitutem conductis commercium, nec minus complura leprae ex longa atque intimiori cum infectis consuetudine contractae exempla, abunde docent: *contagium* huic morbo, licet *lentum*, ac modo paucis praedispositis nunc quidem infestum, subesse; nec ob insons hodie apud plures cum *leprosis* commercium posse leges, quas quondam neglexisse Europam non semel poenituit, sub tam incertis

tis rerum mutationibus, humanitatis sine damno aboleri. Quo tamen modo, et per quas demum vias hoc ipsum contagium suscipiatur a sanis, — quas partes id primum invadat et inficiat: hoc non minus, quam ipsius virus natura ac indoles, nos protinus latet. Infantes hoc minus feminasque, ac viros, infestasse, — et quibus *testes* ex istis resecti fuissent, hos aut nunquam, aut mitius affecisse contenditur (§. 462.). An, quod minora infectionis pericula, quam alii sub coitu, incurrerent *Eunuchi?* an ob rationem eandem, qua lepra *haereditaria* pubertatis sub tempore potissimum, — nec sine insigni ac fere proprio partium genitalium, atque generis nervosi stimulo, prorumpit? . . . ignoramus; sed certe et *impuberes*, a parentibus leprosis oriundi, leprae signis maculati incedunt. *Blennorrhoeam* ex *lepra sola* apud quosdam venisse, ob utriusque antiquitatem mali, suspicio esse potest; certitudo non habetur. Ab *insecis*, quae utique sua ova aut larvas ulceribus, quae patent, quibusvis non raro committunt, lepram derivari, vix certa satis observatio concedit; nec illa, quae impetiginum origini adversantur, haec, ut psoram, sic et *lepram* seu *albam*, seu *nodosam*, dispellunt. Interim non minus tumo-

res in *lepra elephantiasi* sub cute conspicui, quam *porcorum* in morbo proprio cutaneo, ut experimenta recentia, praeter u lam veritatis suspicionem, docuerunt, *causam* agnoscere *viventem* possent. Quae ex unico sub cute nidulante *gordio*, imprimis disrupto, symptomata nervosa oriantur, experientia pernoscimus. Quaevis sibi *taeniae*, nec cerebro excepto, pro sede viscera certe eligunt: an in *tela cellulosa subcutanea* apud *leproses* similia contingunt? an potius *glandulosam* tumor originem agnoscit, et *systematis lymphatici* lepra morbus est? experimenta illorum, quibus occasio se offeret, docebunt.

Prognosis. §. 461. Vix quidquam Medicinam in leprae curatione praestitisse, vulgaris est opinio: cui, quotquot hanc artem vel quondam exercuerunt, vel hodiedum profitentur, si de morbo jam provecto loquamur, non difficulter accedunt. Aequivoca signorum, quae hanc luem praecedunt, natura (§§. 451. 455.), solicita eorundem ab aegrotantibus occultatio, causarum ignorantia, et singularis, quo nervosum systema hic laborat, stupor, hanc artis impotentiam excusant. Incipientis tamen leprae, ac morbi jam satis manifesti cum successu dissi-

pati, aut saltem mitigati, exempla non prorsus deficiunt, ac in genere, *squamosae*, quam aliarum leprarum, facilior, aut saltem minus ardua, est curatio. Vitiligo morphaea, in quantum nec numero, nec in latum, nec in profundum crescebat, nec latentem in suo ambitu pilum aut colore immutabat, aut graciliorem, breviorem, lanuginosum reddebat, aut prorsus emortuum expellebat, nec sensu vel calore carebat, sed a frictione rubebat, et ab acu perfossa, doloris non expers, cruorem fundebat: leprae metum praesentis deponi, ac morbi, nisi nimis jam adulti, sanationem sperari concedebat. Contraria de morbi augmento, ac de fomitis morbosi dilatatione plerumque funesta, testimonium exhibebant. Morphaeam *albam*, ad lepram hoc a colore vocatam (§. 456.), — morphaeam *nigram*, ad *squamosam* (§. 457.), plerumque conducere, experientia suffulti praedicebant. Hinc albam prae nigra infamem declarabant, si diutius persisteret, morphaeam. Quid *lepram nodosam* (§. 458.) signorum praecedat? an quasi ex improviso, ac sub dubiis modo indiciis prorumpas? hoc, ut verisimile vix est, ita maximis adhucdum tenebris involvitur. Interdum universalis ad cutem efflorescentia, leprae,

ut diximus, quaſi *criſin* conſtituiſſe videtur.

De methodo. med. lep.

§. 462. Nemo eſt, qui pro morbo nunc temporis tam raro occurrente, et ſuas quoad cauſas tam obſcuro, medendi methodum ab experientia, quod magis intereſt, deſumptam, a nobis tradendam exſpectet. Juvat interim, quam tum alii ingreſſi ſint, tum nos ipſi hoc in morbo tentaverimus, ſanandi viam hic brevibus indicare. Ad *lepram ſquamoſam* (§. 457.) quod pertinet, hanc eadem, quam ad *herpetem rodentem* propoſuimus (§. 425.), ratione aliquoties ſanavimus; ac potiſſimum, in atmoſphaera puriori ac tepida, pro internis antimonialia, hepar ſulphuris cum acidis porrectum (N. LVII.), decocta rumicis ſeu lapathi acuti, dulcamarae, ulmi campeſtris, ligni Guajaci, cum lacte copioſius haurienda, — aut, quae cauſae forte cognitae, vel complicationem facienti, potiſſimum opponantur, tentari merentur. Interdum venaeſectio, ſcarificatio, aut purgans medicamentum, praemittenda ſunt. Interim ſpes major in externa et hic ponenda eſt auxilia; atque balnea tum ſulphurea, tum ex aqua marina, — vel, ſub majori ardore, ex lacte, emollientibus, vel ex

partibus animalium pinguioribus cum aqua decoctis parata, pro virium ratione subministranda, — unguenta, linimenta, vel ex simplici butyro, aut oleo, aut cremore lactis dulci, vel, cum certa ob mercurium contentum cautela, alia, jam in aliis cutis vitiis laudata (N. XLIII. XLVI.),), vel cum succo Nicotianae tabaci, aut cum acido muriatico confecta, aut linimentum saponaceum (N. LVIII.), in opem vocanda sunt. Mercurialia vix unquam cum fructu, sed saepius manifesto cum damno, in lepra *interius* fuerunt porrecta.

Qui lepram elephantiasin aut et albam tractandi quotidiana quondam occasione fruebantur, hi, pro temporis hoc de morbo theoria, ex quo humore aegritudinem generatam esse credidissent, hunc victu ac remediis contrariis aggressi sunt; aut potissimam in cute condecoranda, ac in maculis per *cosmetica*, vel adeo per *caustica*, remedia delendis operam collocaruut. Imprimis vero omnem, quam potuerunt, in *diaeta* ordinanda solicitudinem posuerunt, et a carnibus diversis, leporina, asinina imprimis, atque porcina, quam ultimam *Legislator Divinus* ut impuram rejecerat, — et a cibis crassioribus, flatulentis, viscosis, a piscibus, qui squamis destituerentur, in ge-

nere ab alimentis aut sale, aut aromate acriori conditis, — sed a Venere quam maxime, abstinendum, — corpus vero pro viribus exercendum esse docebant. In cura morphaeae, quae antiqua non esset, ut nostro nos tempore mox a suscepto a sanis contagio faceremus (§. 94.), et vomitum frequentem, et sudores in balneo, theriacam, et frictiones commendarunt. Nec sanguini (quod de morbo, cui febris fere deest, miremur) licet multum non mitterent, parcebant; ac, praeter scarificationes, cauteria, *varices* in *elephantia* (§. 458.) comparentes incidebant, extrahebant, eradicabant; reprimentia, atque ipsas demum fascias, a calcaneo usque ad genu, vel ad inguinem, applicari curabant; atque alvum nunc fortioribus, si phlegma, aut melancholiam supponerent, stimulare, nunc blandis, ut sero lactis, remediis, movere studebant. Nec ad ipsam *castrationem*, ut hunc morbum aut averterent, aut ejusdem progressus praepedirent, descendere verebantur. Quas interim laudes haec operatio mereatur, Recentiorum, nisi contrariis, experimentis destituti ignoramus. Ipsa in *elephantia*, suscepta cruris tumefacti amputatio, quin labes ad alteram mox tibiam verteretur, ut recentior experientia monstra-

vit, non potuit impedire; sed profuit ab initio, et cum febris quasi *intermittentis*, *anomalae*, natura subesset, Peruviani usus corticis, qui sequentes insultus, pedisque tumorem monstrosum impedivisse videbatur. *Viperinae* quoque carnes, et decoctum ex iisdem paratum, veterum Medicorum omni potita sunt fiducia. Ad *arsenicum*, cum *piperis* sex partibus remistum, apud *Indos* jam pridem Medici Sacerdotes confugerunt, et adhucdum his ipsis, ut referunt, cum successu utuntur. *Cuscutae* quoque (*Americanae?*) in aqua infusae, maceratae, contusae, cum succo limonum remistae, maculisque leprosis, tuberculis ac nodis quotidie illitae, — *ledique palustris* saturatum infusum ulceribus impositum, quorundam hoc in morbo sibi laudes promeruerunt. Nos nostrum his de rebus, donec certior experientia loquatur, suspendimus judicium.

FORMULAE MEDICAE

IN §§. PRAECEDENTIBUS CITATAE.

Num. XXXIX.

Massa pro cute depuranda.

Recipe amygdalarum amararum uncias novem,
Pinearum uncias tres.
Terantur in pollinem subtiliorem, cui adde
Vitellos ovorum sex.
Misce.

N. XL.

Vinum camphoratum.

℞. Camphorae rasae drachmas duas.
Terantur cum aliquot alcoholis guttulis.

Adde succum citri unius recenter expressum,

Vini optimi libram unam.

Coletur.

N. XLI.

Linimentum camphoratum.

℞. Camphorae drachmam unam,

Nitri puri drachmas duas,

Mellis quantum sufficit, ut fiat linimentum.

N. XLII.

Unguentum cum sinape.

℞. Pulveris seminum sinapis subtilissimi uncias tres,

Olei amygdalarum unciam dimidiam,

Succi citri acidi quantum satis est, ut fiat unguentum.

N. XLIII.

Unguentum mercuriale rubrum.

℞. Butyri recentis uncias duas,
Cerae albae liquefactae drachmas tres,
Mercurii praecipitati rubri,
Camphorae, ana drachmam unam cum dimidia.

M.

N. XLIV.

Decoctum dulcamarae.

℞. Stipites dulcamarae a drachmis duabus usque ad sex.
Concisos infunde cum aquae libra una cum dimidia, et in vase clauso leniter ebulliant, refrigerata colentur.

N. XLV.

Pilulae antimoniales.

℞. Aethiopis antimonialis,
Gummi-resinae Guajaci, ana drachmam unam,
Extracti stipitum dulcamarae drachmas duas.
Misce: fiant cum syrupo simplici pilulae granorum duorum.

N. XLVI.

Unguentum mercuriale album.

℞. Mercurii praecipitati albi drachmam unam,
Axungiae porcinae unciam unam.
M.

N. XLVII.

Unguentum zinci.

℞. Pulveris zinci calcinati drachmas duas,
Axungiae porcinae drachmas sex,
M.

N. XLVIII.

Ceratum tabacinum.

℞. Succi Nicotianae tabaci,
Cerae flavae, ana uncias tres,
Resinae pini unciam unam cum dimidia
Terebinthinae unciam unam,
Olei myrrhae quantum satis, ut fiat ceratum.

N. XLIX.

Decoctum corticum nucis juglandis.

℞. Corticum viridium nucis juglandis unciam unam,
Infunde cum aquae libra una:
Post tres horas, infusio ebulliat per horae quadrantem; refrigerata colentur.

N. L.

Unguentum Jasseri.

℞. Pulveris subtilioris florum sulphuris,
Vitrioli albi,
Baccarum lauri, ana
partes aequales.
Misce; fiat cum oleo lini, vel olivarum, unguentum.

N. LI.

Solutio mercurialis simplex.

℞. Mercurii sublimati albi grana sexaginta
Solve in aquae distillatae libris duabus.
Misce *pro usu externo.*

N. LII.

Solutio phagedaenica.

℞. Aquae calcis recenter paratae uncias octo,
Mercurii sublimati,
Dulcis, ana grana viginti.
Misce *pro usu externo.*

N. LIII.

Cataplasma ad tineam.

℞. Pulveris herbae malvae uncias quatuor
Coque cum lacte; sub finem adde
Pulveris herbae cicutae unciam unam,
Butyri recentis uncias tres.
Misce, fiat cataplasma molle.

N. LIV.

Pulvis Aethiopicus.

℞. Aethiopis antimonialis grana tria,
Sacchari scrupulum unum.
M.

N. LV.

Pulvis antimonialis.

℞. Sulphuris aurati antimonii tertiae praecipitationis granum unum,
Sacchari scrupulum unum.
Misce, fiat pulvis.

N. LVI.

Decoctum jaceae.

℞. Herbae jaceae, seu violae tricoloris, recentis manipulum unum
Coque in lactis vaccini libra una.
Post brevem ebullitionem coletur.

N. LVII.

Hepar sulphuris calcareum.

℞. Ostrearum,
Sulphuris, ana partes aequales.
Per strata committantur crucibulo, et per horae quadrantem candefiant. Massa refrigerata minutim contundatur, et in vitro epistomio munito servetur.

N. LVIII.

Linimentum saponaceum.

℞. Olei tartari per deliquium,
Olei amygdalarum recentis, ana partes aequales.

M.

Finis Lib. IV.

DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
EPITOME

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK

SAC. CAES. ET REG. AP. MAJ. A CONSILIIS MAGISTRATUS POLITICI ET OECONOM. MEDIOLAN. FACULTATIS MEDICAE AC NOSOCOMIORUM PER INSUBRIAM AUSTR. PRAESIDE, XENODOCHII PAPIENS. AD S. MATTH. MODERATORE, THERAPIAE SPEC. ET CLINICES IN TICINENSI ACADEMIA PROFESSORE P. ET O. ACADEMIAR. REG. SCIENTIAR. GOETTING. MANTUANAE, ET ELECT. MOGUNT. TUM SOCIET. PATRIOT. MEDIOL. ET MEDIC. HELVET. SODALI.

EDITIO SECUNDA.

LIBER V.

DE PROFLUVIIS.

PARS I.

VENETIIS

MDCCXCVII.

DE
CURANDIS PROFLUVIIS
LIBRI V. PARS I.

CLASSIS QUINTA.

PROFLUVIA.

GENERALIA DE PROFLUVIIS.

§. 463. Sub statu valetudinis perfectae, humores in *animalem* jam *materiam subacti*, alii per *circulum* vitalem abrepti in vasis sui generis, aut singulas ad partes, decurrunt, aut ab istis vel continuato itinere, vel resorpti, communem ad fontem revehuntur; alii ad certos naturae fines exhalati, *secreti*, mox proprios in usus colliguntur; mox, ob conti- Integritas corp.

nuas necessitates, sine quavis interruptione, per opportunos canales praefixa in loca distillant; mox, artificio mirabili, qui tardius effluerent, celeriores ad motus coacti, cum impetu prosiliunt; alii vel inutiles ac superflui, vel ob noxas, quas diutius detenti, acriores, inferrent, a sanis separari, — hic, vaporis sub forma, atmosphaerae continuo restitui, — illinc, communes in alveos guttatim deponi, et ab istis vel, a mole excitatis, periodice *excerni*; vel, insolita liquoris acrimonia stimulatis, sine noxa *expelli* observantur.

Sed et illam, quae necdum penitus in animalem naturam conversa est, ac tubo alimentari includitur, *semidigestam materiam*, ut corpori nutrimento esse queat, tum ventriculo, tum intestinis certo temporis intervallo detineri, ac resorbentium vasorum actioni exponi oportet; atque in ipsis humorum ciborumque recrementis e corpore eliminandis natura nequidquam festinat; sed partem istorum, incognitos oeconomiae animalis ad usus, sine *putredinis* formidine sibi ipsi reservat, et custodes, ne citius et indecore aufugerent, canalium excernentium ad ostia constituit.

§. 464. Quotiescunque vero aut *solidorum continentium*, aut decurrentis, quiescentis *contenti* in his ipsis *fluidi*, aut utrorunque ex vitio, vel citius, uberius, quam par est, vel loco ac tempore non aequis, quae diutius, aut semper ex liquidis retineri oportuisset, amittuntur; toties et statum morbosum, quem *profluvium* vocamus, adesse dicimus. Quas scholae *incontinentias* dixerunt, — a *profluviis* hae aliter non differunt, quam quod in illis materia, ad leges naturae, in cavo visceris collecta, ac certum per tempus peculiaris *vi organi*, et *voluntatis* imperio, retinenda, nolentibus aufugiat; in istis humor aut morbose secretus, aut suis e vasis profusus, vel tempore, vel loco, vel copia insolitis excedat. Ad *classem* constituendam vix interest, num *febris* aliqua hunc statum, — an vero nulla, comitetur; an solidorum vel *impulsu*, vel *cessione*, humores aufugiant: cum illud ipsum, quod impellit, aut relaxat, tam varium, — nec minus, quam febris, aut apyrexia, a *profluvio* distinctum est; quin igitur hanc classem aegritudinum, subtiliores quam par est Nosologi, morborum elencho, qui nusquam istorum indolem et causas, sub naturalis defectu systematis, satis exprimit, excludant. Nos plures Profluvii definitio.

hinc morbos, licet indole atque causis, quae innumeras ejusdem rei sectiones exigerent, diversos, ob hoc unum, quod fluida, sanitatis praeter leges, perduntur, *profluviorum* sub titulo conjunctim describemus: sed in generum specierumque divisione, eorundem origines, affinitates, discrepantias, ut alibi jam ſecimus, solicite adnotabimus.

Diversitas. §. 465. Hoc in opere praestando, diversa liquidorum, quae suis ex alveis, naturae praeter leges, aut *placide distillant*, aut *jugiter effluunt*, aut *cum impetu praecipitant*, natura, dicendorum nobis ordinem suggeret: ut primum de *serosi*, — mox de *mucosi*, — ac demum de *cruenti* liquoris morboso profluvio aut simplici, aut aliis tum liquidis tum solidis alimentorum reliquiis *remisto*, disseramus. Mox ut *primaria* hi fluxus affectio, — mox aliorum ut morborum *symptoma* aut *signum*, vel ut longinquae irritationis *consensualis* effectus, — atque nunc *aucto*, nunc *imminuto* sub *vitalis potentiae tenore*, incedunt; sed frequenter nunc maximarum aegritudinum, nunc *criticam* ipsius salutis, scaturiginem uberrimam constituunt. Interim non *totius* ubique vitio, sed, non raro exemplo, ex *locali*, et ad par-

tem, ex qua humor propullulat, reſtricta affectione, profluvia, — nunc *acutarum* ſub periculo aegritudinum, nunc *chronici* ac *habitualis* fere morbi ſub ſpecie, — nunc quovis *ſine ordine*, nunc aequali ſub *periodo*, — ac interdum *epidemicae conſtitutionis* ſub imperio manifeſto, vel *interne*, vel *exterius*, oriuntur; atque *febrem* nunc quamvis, continuam, intermittentem, nunc vero *nullam*, aut modo *ſecundariam*, agnoſcunt.

§. 466. Sub tam denſis doctrinae de vero rerum ortu tenebris, tantarum cauſas aegritudinum indicare, perardui laboris argumentum eſt. Hae interim vel in ipſo vaſorum aut *univerſo*, aut *ſpeciali ſyſtemate*, — aut in morboſa, ab iſtius ſtatu vitioſo plerumque pendente, *fluidorum* natura, — aut *in utriſque ſimul*, quaerendae ſunt; et ex illis, quae (§. 8. 92. 125. 274. 276. 392.) de ſolidorum vel *aucta*, vel *imminuta* in fluida actione, ac iſtorum de vitiis monuimus, quin hic ſingula repetamus, non difficulter eruuntur. Vel enim vis motrix humorum a ſtimulo quocunque univerſali, ſpeciali, ultra modum excitata, nunc *in toto*, nunc *in partibus*, reſiſtentiam vaſorum propriam, ac aetati, ſy-

Cauſae gener

Solidorum actio adaucta,

xui, temperamento competentem, *excedit*, ac liquida a vinculis, quibus a natura coercentur, liberando, ea ipsa *cum impetu* data porta *expellit*; — vel ipsi, per quos haec ruunt, aut servantur, canales, ob causas multiplices, internas, externas, *languescunt*, a fluidis obruuntur, dilatantur, ac per oscula extrema, vel per ampliata naturalia parietum interstitia, vel per novas violentas scissuras, haec ipsa *transmittunt*, ac nunc in cava vicina interne, nunc exterius, *inermes profundunt*; — vel forsitan *glutine* liquidorum animalium naturali per causas in hoc ipsum agentes, per contagia, miasmata, venena, vel acria ingesta, aliisque *soluto*, aut, nutrientis materiae diuturno defectu per haemorrhagias praegressas, *subtracto*, haec ipsa vel minori sub motu, vel febris sub impetu, aut laterales per poros, aut vasculorum per oras aufugiunt; — vel demum, ratione non satis intellecta, tum solida, tum fluida, a statu sanitatis quamplurimum aberrant, ac reciprocum imperium et mutuas affinitates, *transfusionis* sic dictae exemplo, deponunt. In ipso interim solidorum vasorumque contextu, ac vitalitatis principio, vel stimulo quocunque agitatis, vel a materia fibris nervisque infensa, vel mechanica ratio-

Imminuita; Tenuitas humorum, Totius culpa;

ne, infractis, obtusis, depressis, abolitis, potissimae profluviorum quaerendae sunt origines. Singularis ac haereditaria, aut congenita solidorum vel pectoris, vel colli *structura*, non paucas, easque integras, familias, quin labes humorum contribuere videatur, ac sub vivendi ratione meliori, ad pulmonum cerebrique profluvia disponit, ac inopinantes praecipitat. Vel sola jam hominis aetas diversa profluviis ex parte corporis nunc ista, nunc illa, magis favet; ac feminei sicut sexus post alia evolvi perficique solent organa: ita fluxus morbosi ex istis, — alii, vix prius, quam pubertatis ab epocha, — alii, sat raro, nisi partus experto jam ab opere, solidorum certe nervorumque imperio, contingunt. Systematis vasorum libertas ad humorum distributionem requiritur aequalem; et si, alimentis pro universa machinae compage a stomacho robusto huic systemati fideliter transmissis, et hoc in alveo in sanguinem conversis, pars ramorum conspicua, aut membri majoris amputatione ablata, aut *repentina* compressione, aut vi spasmorum, occlusa, contracta, cruentum admittere torrentem recuset: hic ipse non raro, vi cordis non simul intercepta, secretiones quascunque alibi augere, aut certam visceribus

Nervorum actio; violentiam inferre, ac morbosa generare profluvia observatur. Insignis sine dubio *nervorum* in vasa, quae, sensu licet vix magno instructa videantur, non descripto satis in anatomicis modo, tam copiosi tamen cingunt, et tam solicite varii variique amplectuntur, pervadunt, potestas est. Quas non animi violentum pathema hoc in flumine cruento procellas mox provocat! et quantas, apud hominem fere solum, in praecordiis vasorum injurias hae turbae nervosae producunt! Vel mitior verecundia candidissimum juvenilis innocentiae vultum copioso jam sanguine inundat; sub gaudio non minus, quam sub moerore, ac sub rara cum infelicibus misericordia, mox abundans per genas ruit lacryma; a terrore, liquida mox alvus, — et sub hysterico insultu pallidissimae urinae copia insignis, deponuntur; a cibi desiderati vel odore, vel memoria, salivae fontes aperiuntur; a medicinae palato molestae, vel rei cujusvis ingratae aspectu, tum stomachus, tum intestina evacuantur in aliis: quae si in sanis adeo hominibus contingant, quam saepe in morbis a nervorum auctoritate profluvia pendere queant, non difficulter eruitur. Vel ipsam phlogosin localis nervorum praecedit irritatio, et sub ista tam

affluxus humorum increscit, quam secretio augetur, immutatur, et ex vasis affectis liquida in cellularem, aut cava vicina exprimuntur; aut seri, muci puriformis, aut sanguinis sinceri per tracheam, urethram, vaginam, anum, inducitur profluvium. Ex vitio contrario, ex uteri a foetu repentine liberati debilitate, atonia, abundans puerperae ex sinu cruor praecipitat: quem sola frigidae aspersio, genitalibus externis applicatio, nervosae certe actionis auxilio coercet.

Hinc rarius, ac scholae quondam asserebant, profluvia ex fluidorum tenuitate scaturiunt; ac si forte talis occurrat, solidorum sine labe vix oritur, et istorum magis colpa humores vasa deserunt in morbis. *Plethorae universalis*, nisi, ut vocant Pathologi, *ad vasa*, in sanis vix unquam occurrit exemplum; sed, quod illorum, qui plenitudinis hac specie laborare dicuntur, proclivitatem in fluxus sanguineos ac inflammationes inducit, major cordis irritabilitas, ac totius ad stimulos cum impetu subeundos promptitudo est. Si, quem suscipiunt, ac in sanguinem convertunt, succum nutritium vasa continere, vel auctis secretionibus disperdere non queunt, debilitatis in illis hoc signum est: quae saepius in *localem*, quam in Plethora.

universi systematis vasorum affectionem terminatur. *Venarum* illa fere morbus est: quae scilicet vasa, prae arteriis, sicut ad crura, ad anum, funiculum spermaticum, quin ad plexum choroideum, in varices et in saccos nodosos dilatantur; ita ſub difficili, et cum obstaculis luctante cruoris incessu, circa glandulas infarctas, tuberculorum ad basin, ad ulcera cancrosa, et ad viscera laxiora, ob sanguinem collectum turgere, aut istum, data causa, frequentius periodice eructare observantur.

Causae secundariae. Quaecunque hinc, primo, tum cordis, tum vasorum actionem per stimulum admotum intendunt; ac res omnes, quas *febris inflammatoriae*, et *inflammationis localis* ut causas adduximus (§§. 118. 125.); sub canalium resistentia ab earum impulsibus superata, ut in ipsa inflammatione vasa integra laterales per poros jam faciunt (§. 126.), profluvia quaecunque excitare valebunt. Quae vero, secundo, vasorum contextum aut debilitant, aut laedunt, aut nervorum in eundem imperium vel imminuunt, stupefaciunt, suspendunt; vel ob morbosam sensibilitatem (ab ea, quae ad veras inflammationes praedisponit, solicite distinguendam) ad motus spasmodicos, et circulo humorum per partes aequali adversos,

vasculosum systema perducunt, — in genere, quae aut *inflammationes* non veras, secundarias, locales, *erysipelaceas*, vel sine ulla, vel saltem inflammatoria sine febre, vel cum illa, quam *nervosam* appellavimus (§§. 50. — 90.), incedentes, accendunt, — aut universalem, localem in vasorum systemate atoniam progenerant, ac vitalem potentiam in eodem, aut vicino contactu, aut per consensum, infrangunt (§§. 92. 130. 274. 288. 317. 392.), — ea singula profluviorum ut causae considerari merentur.

Sunt vero causae, imprimis externae, quae peculiarem, et vix non, ut vocant, *specificam* actionem, solius *stimuli* ratione vix satis explicandam, in partes corporis diversas exercent. Sic morbillorum, scarlatinae, variolarum, syphilidis, contagia, — sic causa catarrhos, tussimque ferinam epidemice producens, in faucium, et narium, et bronchiorum imprimis membranam pituitosam rapiuntur; sic mercurius, quacunque sub forma, cautela, porrectus, salivales mox glandulas prae parte quacunque exstimulat, — cantharides, asparagus, terebinthina, quin solum jam rhabarbarum, vel sine stimulo in partes alias manifesto, in viarum urinalium superficiem Actio specifica.

actionem potiorem manifestant, etc. Vel sola de obscoenis cogitatio jam sanguinem genitalibus abundantem transmittit, et fertilis liquoris secretionem, excretionem accelerat; a papillarum ad mammas suctione, lochiorum augetur éxcretio; solusque moreror animi copiosas mox lacrymas profundit: quâe singula non ob aliam rationem hic adducimus argumenta, quam ut actiones naturales, morbosas, non ubique tam a stimuli intensitate majori, ant minori, quam saepe a singulari ejusdem in partem vel istam, vel illam effectu, et a legibus sensibilitatis in quovis organo diversis ac propriis pendare demonstremus.

Prognosis. §. 467. Varia profluviorum, pro humoris, qui disperditur, nobilitate, quantitate, pro celeri, vel magis lenta istius jactura, pro aetatis, temperament, sexus, ac morbi ratione, pro causarum, per quas oriuntur, natura, et pro symptomatum junctorum diversitate, est prognosi. Profluvia serosa, nisi major, aut repentina, vel in longum protracta sit excretio, cum damno minori ab aegrotantibus feruntur. Ubi mucus, aut lympha vel cum istis, vel sola, copiose, aut in longum secedunt, majus est nutrientis principii dispendium,

ac

ac debilitas, quam ex seri excreti portione aequali, vel et longe superiori, major insequitur. Praeterea, quas partes hoc a blando liquore obduci, lubricari, laxari, et a mutua concretione praeservari, — quarumque nervos a nimia nuditate, siccitate, asperitate defendi oportuisset: hae mucosa hac veste spoliatae in contrarios affectus labuntur. Huc celerior *chymi* ex ventriculo, et *chyli* per intestina ejectio, aut lymphae ex laeso hujus laticis nutrientis canaliculo diuturna profusio, imprimis spectant: quae si multùm protrahantur, eventum corpori funestum, tabemque aut hydropem praedicunt. A *lactis* uberiori, aut longiori, quam par est, ex mammis profusione, mulieris sanitati non parum detrimenti infertur; ac proprii non modo corporis praescinditur nutritio, sed et pectori, apud matres graciliores, insidiae struuntur, fertilitas naturalis ad pauciores modo partus limitatur, vel utero suscepta nova proles necessario in quibusdam defraudatur alimento. Sed potissimum a *seminis* aut praematura, aut senili aetate, aut quovis demum vitae stadio, frequentius quam par est, aut alio, quam natura jubeat, modo excreti jactura labefactantur et contabescunt animalia. Vix interim tam ipsum, qui hic

dissipatur, mucosum olidumque liquorem, quam *convulsivam*, quae hoc opus comitatur, totius systematis affectionem, debilitatis majoris in se rationem continere vel ex eo comparet, quod et femina, cui *semen* negatur, licet minus ac viri, a Veneris abusu aut masturbationis a vitio plectatur. A *synoviae* per vulnera, vel abscessus ligamenta capsularia penetrantes effluvio, articulorum rigiditas, ankilosis, immobilitas perfecta descendunt. *Puriformis* liquoris, vel et *puris*, diuturna et copiosa secretio, praeter partis sic affectae laesionem, aegrotantes, ob nutrientis principii cum pure secedentis dispendium continuum, exhaurit: et hac ex ratione frequentius, quam puris resorpti effectu, febrem lentam, ac hydropem inducit. Quid a *sanguine* sincero, aliorum humorum penu dispersis, malorum nascatur, nemo est, qui ignoret. Prae aliis, infantes, — minus feminae, quam viri, ab illius jactura offenduntur; ac in genere hydropes, et tabes, lipothymiae, et convulsio, mors ipsa, nunc citius, nunc tardius, haemorrhagias insequuntur.

Haec ex profluviis oriunda, et quae alia in sequentibus dicemus, incommoda, vel ex eo frequenter augentur: quod natura iisdem, cum

diutius persistant, aut saepius revertantur, facillime assuescat, et malorum sic induat, infaustam suo tempore, *habitudinem*. Haec est, quae chronicis periodicisque profluviis tam despotice tunc imperet, ut restituto vix corpori nutriente, quem amiserat, succo, mox novae dira necessitas incumbat jacturae, quae vel ipsis roborantibus reluctatur, et ab illis, quae *falsam plenitudinem* imminuant, exasperatur remediis. Nec interim bonis ubique profluvia tum serosa, tum mucosa, et sanguinea, privantur effectibus: sed, ut in febribus inflammatoriis saepe cruor ex naribus, vel ano, vel utero prorumpens, tum principio saepe illas mox jugulat, tum earundem sub judicio saepe *crisin* salutarem constituit; sic et fluxus naturales forte alibi suppressos, ad partem licet ab illa distantem, profluvia nunc supplent, nunc sub locali visceris plenitudine aut sanguis, aut serum, aut humor puriformis ex viciniis distillans, vel arte naturam imitante extractus, saepe turbas, quod alia vix possent, egregie moderatur.

§. 468. Ex his apparet, non quodvis profluvium, sine causae latentis, sine morbi praegressi, habitudinis, ac symptomatum praesen- Method. general.

tium perspecta ratione, mox esse supprimendum. In genere, vel ex intensiori solidorum in fluida actione, vel ex vitio contrario, vel liquidorum ex culpa, nascuntur profluvia: istorum, si pateant, si praestare id liceat, removeantur mox causae.

Sub impulsu aucto; In primo quidem casu, in ipso jam stimuli exsuperantis effectu latet morbi, quem induxit, remedium: et expulso, quod virium intemperantiam suffulserat, liquido, hae ipsae praescriptos sanitatis ad limites redire, ac profluvium suspendi, haud raro observantur. Ars ipsa ad nimios solidorum impulsus coercendos, ut in febris inflammatoriae (§. 120.) et. in ipsius inflammationis (§. 133.) curatione docuimus, tum victu tenuiori, atmosphaerae ambientis refrigeratione, corporis animique necessaria quiete, ac illius positione opportuna, — tum blandis, ac nimiam irritabilitatem corrigentibus, antiphlogisticis, ut vocant, remediis, et humoris systemati vel integro, vel speciali, molesti, vel generali, vel locali evacuatione, utatur oportet. Hinc a praepostero profluvia, hoc sub casu, sistendi conamine, ipsius sanationis non raro praescinditur subsidium, et morbi vel causa, vel, quae istius effectus multiplicat, nimia,

pro hoc statu irritationis, liquidorum abundantia, in corpore includitur: unde viscerum infarctus, inflammatio, suppuratio, ac tabes, saepe primam sibi promunt originem. Sed quod natura hic adhibet profluvii in profluvio subsidium, hoc ipsum discrimine non vacat; ac malo saepe pejus est, et lethales non raro exitus agnoscit, remedium. Hinc per indicatas, et quae moderamen admittant, opportunis in locis depletiones, non providam ubique, ars suppleat naturam, et easdem sic dirigat necesse est: ne sibi, artificiali cum profluvio, tam facile morbi *causas*, quam *effectus*, a solidis auferri posse, videatur. Saepe stimulus, a vera plenitudine quamplurimum diversus, hominum robustorum in solidis tumultus insignes, et plethorae non modo signa, sed profluvia excitare observatur: quae vasorum quidem depletionem, ut majori jacturae occurramus, sibi exigunt; sed certe non illam, quam natura, vel ars ipsa, sine habito ad causae stimulantis, nec per solam humorum evacuationem eliminandae, naturam respectu, uberiorem instituit, exspectant. Non rarum est, ab acri rheumatico, vel alio, vasorum systema nunc omne, nunc certis in partibus, violentos ad motus

excitari: qui profluvia, ut vocant, *activa* inducant, venaesectionibus, ac eorum quae aestus infringant, usu perutiliter moderanda; sed donec adhaerens, quae stimulat, materia has partes dimittat, profluvia continuant, nec in solis antiphlogisticis est positum hujus mali remedium; nec robusti, ac ad morbos a solidorum vi nimia promptioris sub corporis habitu, *nervosum* systema principalem saepe scenam non ludit: et sub tali rerum apparatu tum febris, tum fluxus ipse, post primas modò turbas a venaesectione, vel ab ipso profluvio sedatas, magis *opio*, quam sic dictis antiphlogisticis, obediunt.

Sub tenore imminuto; Si profluvia ex potentiae vitalis aut in toto, aut in partibus *imminuto* tenore, aut laesione continui oriantur: tunc, deposita antiphlogisticae methodi idea, praemisso ubique causarum (§. 466.) scrutinio, ad illa, quae vasorum laesioni, inertiae, aut nervosae affectioni, hanc ipsam mentienti, generali, locali, opitulentur, solicite recurrendum est. Ad *symptomaticas*, vel ex *consensu* pendentes, plerumque haec profluvia reducenda sunt aegritudines: atque hinc vel morbo primario, vel causae alibi locorum degenti, adhibeatur medicina. Sic in profluviis ex scorbuto

inductis, licet debilitas subesse videatur, non tam felix eorum, quae maxime vel totum, vel partem corroborent, quàm succorum vegetabilium, acidorum, est virtus. Sic ex febris intermittentis forte causis pendenti periodico profluvio Peruvianum mox corticem — ex nervosis affectibus orienti narcotica, nervina medicamenta opponimus; nascentem ex causa biliosa, suburrali haemorrhagiam, methodo (§. 109.) indicata, seu emetico, purgantibus, non alio, vel locali subsidio compescimus. Si febris nervosae, contagiosae symptomata profluvium comitentur, ad ea, quae (§. 94.) diximus, auxilia descendimus; qui debilitatem solidorum universalem, specialem, pro causa, fluxus agnoscunt: hos, illic victus uberior, vinum generosum, aromatica, cortex, martialia, exercitium moderatum, aer rusticanus, — hic vero frigida, adstringentia imposita, injecta, et fasciae componunt; profluvio ex acri, ab externis ad viscera repulso venienti, non alia, quam quae ad pellem hoc reducant, aut corrigant, conducunt: etc.

Haec ipsa, ex parte, jam illa, quae humoribus tribuuntur, vitia comprehendunt: ut quae, si interdum profluviis subesse videan- Sub vitio humorum.

tur, remedia tum cauſis (§. 466.) oppoſita, tum alia, quae ſymptomata compeſcant, requirunt.

ORD. I.

PROFLUVIA SEROSA.

GEN. I.

EPHIDROSIS.

§. 469. Quem per amplissimam cutis superficiem continuo exspiramus, vapor, animalis sub specie distillationis, ab atmosphaerae, se ipso frigidioris contactu in guttulas condensus, *sudorem* constituit. Hic liquor, in sanis caeterum hominibus, transpirationis a materia vix aliter, quam pinguedinosi principii, vel ex adipis subcutanei, vel ex sebi folliculosi connubio oriundi, distinguitur; sed aquosum, viscidulum, subsalsum, ac *urinae tenuiori* vix non aequalem humorem nobis of- Sudoris natura.

fert. Interim, quae (praeter aquam et volatilem materiam, qua canis jam deleta heri absentis vestigia insequitur et ab aliis distinguit, — vel quae partim ex alimentis olentibus ad pellem, vix integre subacta, pertingit, partim distinctis ex glandulis ad genitalia, pedum inter digitos, ad axillas secernitur) principia, humana ex cute atmosphaerae reddantur: haec ab illis, quae pulmones mephitica exhalant, diversa, licet ex retropressi sudoris effectibus, perniciosi quid habere suspicemur, cum sileant experimenta, hucusque ignoramus..

Definitio. §. 470. Sudor ipse in sano homine ubique violentus; et hinc mitis quidem, sed in ea, quae sudat, parte morbus est. Haec vero secretio cutanea vel naturalis, vel ab ista diversa, cum virium jactura nunc, ut sub crisi, imminuta, nunc adaucta, *Ephidrosis* vel *sudatio morbosa* vocatur.

Diversitas. §. 471. Hoc autem sub statu (§. 470.), sudoris plerumque non modo copia, sed et ipsa principia, quod in urinis morbosis contingit; mutari, atque aliis aliisque misceri videntur. Nunc *tenuis* certe et purus sudor, sub calore non magno, mox a cute in auras

ut *vapor* ascendit; aut limpidus per membra, ut lintea vix tingat, distillat; nunc ut crassum, *viscosum*, *frigidumque gluten* superficiem urentem obducit; vel mora siccatum, hanc ipsam, quasi matulam urinae, *sedimento* mucoso, spissiori, ac interdum arenoso, conspurcat; nunc *odorem* hic latex naturalem seu proprium, cuivis homini distinctum, conservat; mox *specificum*, *acetosum*, *urinosum*, *cadaverosum* spirat, ac princeps contagiorum vehiculum constituit. *Sapor* hîc vix notabilis; ibi *salsus*, *amarus*, aut *subdulcis* ac *melleus* apparet. Ob tam varia, nec hucusque satis pro materiae dignitate examinata principia, sudoris quoque *color* nunc *pallide flavescens*, nunc *lacteus*, vel *croceus*, *sanguineus*, ac interdum *subviridis*, *caeruleus*, aut *ater* occurrit. Nunc vero partem modo unam sudor, vel alteram humectat, aut ex latere modo uno exprimitur, nunc ex cute universa propullulat; et hic, *istius ex vitio*, — illic, visceris *consensu*, vel alterius ut morbi *symptoma*, nunc prorsus *sine febre*, nunc *eadem*, vel continua, vel intermittente periodica, vel hectica stipatus, modó quovis *sine fructu*, modo *criticus*, atque in isto *moderatus*, in illo *copiosus*, *colliquativus* prorumpit. Sub coelo ar-

dente humidoque *endemicus* quasi sudor est, ac interdum *epidemice* per provincias cum periculo, ſere pestis adinstar, grassatur. Vel sub ipsa sanitate, certorum cutis hominum foetorem insignem continuo exspirat.

Natura morbi. §. 472. De sudore febrili, vel *symptomatico*, qui sub continuarum principio, vel inutiliter, vel manifesto cum damno, profunditur; aut qui intermittentium paroxysmos, non febrim ipsam, claudit, — vel *critico*, qui morbi sub fine, — rarius, et per artem, contagiosarum sub febrium initiis, expellitur, jam diximus (§§. 6. 16. 35. 85. 87. 88. 91. 94. 97. 100. 140. 186. 323. 331. 332.); et cui pellis cum visceribus, potissimum abdominis, et cum utero, *consensui* subjaceat: exanthematum (Lib. III.), ac impetiginum (Lib. IV.) satis docuit historia. Hinc pauca de sudore dicenda supersunt, quae secundarium non magis quam primarium cutis morbum respiciant.

Sunt, quibus urinae copiosius, quam aliis, — sunt, quibus alvus frequentius in die, sanissimis, solvantur. Sic et cutis in multis abunde transpirat, facilesque sudores sine virium jactura, et quin morbum adesse dica-

mus, per propriam naturam contingunt. His axillae, pedes illis, continuo, quin ex suppressi hic locorum sudoris phaenomenis ad praevium in humoribus vitium concludere mox liceat (§. 373.), madescunt. Sed quemadmodum aliarum organa secretionum, nunc a stimulo aut sibi ipsis admoto, aut visceri affini adhaerente, agitata functionem, cui praesunt, accelerant, pervertunt, aut protinus suspendunt; nunc vel ob virium propriarum defectum, vel ob causae deprimentis, longinquae actionem, mox tardius parciusque absolvunt, aut deserunt, mox impulsui humorum resistentiam non ponunt, ac laticem susceptum, iners ut cribrum, transmittunt; sic et cutis, certe saepius ex consensu, vel morbi non sui devicta imperio, sed interdum vel *nisu*, vel *inertia sibi propriis*, a sudore copioso vel ubique, vel certas ad partes inundatur. Verum est, et a cordis vasorumque vigore adaucto, et a stimulo per consensum in pellem dominante, sudores moveri; sed nunc, sub intenso febris inflammatoriae impulsu, haec ipsa sudoribus siccissima resistit; nunc, absente stimuli cujusvis insoliti indicio, hoc organum vel sponte mollescit, ac proprii humoris delectatur in balneo. Nemo est, cui, vel stra-

gulis modo leviter obtecto, matutinis sub horis, sine febre, et quovis interno sine stimulo, sudores non interdum sat largiter prorumpant, diversum a naturali odorem manifestent, et novas quasi corpori vires, et pridie ignotam animo hilaritatem concilient. Alii sine causa evidenti, sine febre, sudoribus potissimum nocturnis per menses diffluere, ac macie, debilitate, inappetentia multari cernuntur. Mutuum renes inter et cutem, vel apud sanissimos, secretionis commercium existit: ac minorem illorum actionem, istius mox functio adaucta, — non modo per vaporem invisibilem, sed et per sudores, sub eadem positione, faciliores, ac vicissim, supplere consuevit. Vel ipsi, quos *criticos* appellant, sudores, saepe cutis solius actione, sine stimuli, vel debilitatis febrilis augmento, sine quovis longinquo consensu, quin praevio sub caloris decremento, copiosi ex cute distillant; ac sicut febrium plurimarum in pelle prima sensatio ac forsitan origo est, sic et criticos sudores aut levis in ista horror, aut pruritus, aut certe singularis tractabilitas et mollities, cum pulsu molliori ac undoso praecedunt: quae singula sat clare manifestant, hanc partem corporis tam late expansam, tam sensi-

lem, totque vasis ornatam, non servile ut colon, sed frequenter vi propria, humorum nunc undas repellere, ac vaporem, sudores arcere; nunc aperto illos sinu suscipere, ac in corporis vel beneficium, vel certam perniciem, hos ipsos uberius profundere.

§. 473. Sed ipsa causarum, quae cutis secretionem adaugent, vel immutant, natura, haec (§. 472.) ulterius illustrat. Ac primo quidem, quaecunque vel in sanguinem delata, vel irritationis localis imperio, cordis vasorumque in fluida contenta impetum adaugent, nisi majori, quam par est, stimulo agitentur, aut in extremis vasculorum ostiis obstaculum resistat: ea secretiones in genere, atque, nisi frigus externum, quod ubique non facit, hoc impediat, sed tepor gratus ad recipiendas cruoris undas vasa cutis disponat, atque vel siccus vasculorum extremitates exstimulat, vel humidus relaxat, sudoris illam promovere pernoscimus. Secundo, quae corpus humore tenui aquoso locupletant, quin hic ipse vel ob cutis a frigore, a densitate majori resistentiam, vel ob salinam forte liquidi naturam, ad renes, quibus haec magis favet, potissimum dirigatur, aut in tela cellulari sub- Causae

cutanea, anasarcae sub specie, restagnet: ea, sub conditione corporis ac atmosphaerae vix exposita, ac imprimis sub urinae alvique excretionibus moderatis, aut tardis, transpirationis sudorisque augmentum producunt. Quae tertio, principia in sanguinem deducta, vel ob *volatilem*, qua pollent, naturam, vel ob indolem incognitam, sub eodem rerum statu aut majorem cum pelle affinitatem alunt, aut vasorum exhalantium extrema potissimum afficiunt: ea, licet glandulae sudoris non praesint secretioni, istius tamen, cum nihil est quod obsit, incremento prae aliis favere videntur. Quarto vero, quae res internae vel proprio contactu, vel actione longinqua, contextum cutis relaxant, aut nervorum in istam imperium refringunt: illa non minus, ac ea, quae exterius admota hunc ad finem conspirant, cutis rivulos aperiunt, aut potius vitali, qua in sano homine clauduntur, custodia privant. Hinc vel solus musculorum motus, cutis frictio, irritantia quaecunque, vel excitans animum viresque cordis pathema, vel febris, vel auctus atmosphaerae calor, transpirationem, et cum singula conspirent, sudores accelerant. Hinc vel solus jam potus copiosus, vel caloris insimul principio suffultus, tam facile

cile per cutem, nisi frigore vel aliter contractam, nunc vaporum sub forma, nunc in guttulas collectus, mox diffluit. Hinc superaddito huic potulento volatilis, aromaticae naturae medicamento, eo certius, si modo atmosphaerae non reluctetur conditio, sudores proliciuntur. In genere, contagia non pauca, variolosum imprimis (§. 331.), prae aliis morborum causis, aut cutem ipsam invadunt, aut in illam ex longinquo dominantur: ac non raro, quin illorum aut in vasa impetus, aut deprimens in nervos actio id ipsum ubique efficere videatur, sudores expellunt. Hinc demum ipsa fluidorum a vasculis cutaneis, ob calorem externum, ob laxitatem, ob circuli sanguinei ad viscera impedimenta, vel ob spasmos internos, receptorum multitudo, ac eorundem a potu copiosius assumpto tenuitas, — aut iterum illorum a contagioso, vel et purulento principio mutata conditio, — vel arcte circumfluens aut partis, aut corporis totius vapor atmosphaericus, aut proprius, — vel congestus in primis viis, ac abdominales in nervos agens saburrarum putridarum fomes, — vel inhaerens vento meridionali incognita nervisque inimica potestas, — vel febris *elodes* (§. 85.), *diaphoreticae* intermittentis (§. 35.)

causa, — vel demum nervorum, ut ad partes modo quasdam, vel ut in convalescentibus, in debilioribus, somnoque meridiano, nocturno detentis, aut scorbuticis hominibus, sub terrore, doloribus, anxietate, lipothymia, vel agonia, suspensum, aut vix non prorsus ablatum in cutem imperium, — frequentem, atque saepe nimis in febribus nervosis, contagiosis funestam, sudorum sistunt scaturiginem, ac loco blandi tenuisque liquidi, humorem alienis principiis, atque ipso interdum sanguine, inquinatum ex pelle profluere cogunt. An sub *colliquativo*, ut appellant, viscidiori plerumque, sudore, cujus a fluxu mox corpus contabescit, ut in urina illorum, quos *diabetes* (§. 480.) exhaurit, *saccharinum*, aut nutriens principium per cutem quotidie difflatur? . . . certe chylus aut humor lacteus per vasa cutis cum sanguine circumactus *sudoris acidi* in multis rationem offerre, ac sudoris, licet rarioribus exemplis, nunc *lactei*, nunc *mellei*, nunc *oleaginosi*, *crystallini*, observatio, id indicare videntur; atque primam, quae dabitur, haec experiundi nanciscemur occasionem.

Prognosis. §. 474. Quod sudoris febrilis, symptomatici aut critici, ad *prognosin* attinet, hanc alibi

jam satis exposuimus. Nec sermo hic esse potest de aliorum morborum sudoribus, ut quorum significatio ex illorum natura potissimum desumitur. In genere sudores, sine febris aut stimuli alterius ratione, vel in parte, vel ad omnem superficiém facilius, quam par est, prodeuntes, istarum debilitatem, vim nervosam infractam, vel obstacuſa circulationis, secretionum, excretionum aliarum, interna portendunt; et quo profusius per cutem distillant, aut quo magis a naturali tenuitate, colore, odore, sapore recedunt, eo majus vel de solidorum fluidorumque turbis, vel de secretionis cutaneae vitio, atque de humorum utilium jactura, testimonium largiuntur. Qui interim ad pedes, axillas, in multis sudor prorumpit: hic, licet foetidus ac ingratus, sanitatem non ita, ut incaute suppressus, offendit. Qui sub tabe purulenta, vel alia, profusus ex cute sudor ruit, hic citum vitae miserandae terminum imponit; aut per frigus externum retentus, diarrhoeam colliquativam inducit.

§. 475. Sudori febrili tum symptomatico, tum critico, medendi rationem exposuimus (Lib. I. II. III.). Aliorum, qui morbos quoscunque ut symptoma comitantur, medela Cura.

vel ex tradita istorum, et causarum, e quibus oriuntur, doctrina elucet; vel ex iis, quae alibi dicenda supersunt, patebit. Qui ex contracta cum hac pellis excretione consuetudine sudores nascuntur, hos per artem arcere, jam dicta pericula vetant. Qui interno sine morbo facilius, quam par est, sudores prosiliunt: hos, illa, quae sudoris habitudinem inducunt, fugiendo, sepositis potu balneoque tepidis, diaphoreticis, ac nimiis, quibus cutis mollities augetur, vestimentis, debilitate per corporis exercitia, frictiones, balneorum frigidorum, aut simplicium, maritimorum, aut corticis Peruviani, vel salicis albae decocto junctorum auxilio, correcta, vel unguentis oleosis dissipari licebit. Illorum, qui ex morbis gravioribus resurgunt, sudores per victum nutrientem, vini haustum generosi, per elixir vitrioli, ac quotidianam in aere liberiori et puro equitationem, vel per navigationem frenantur. Infusum salviae, cinnamomi, cum vino paratum, quam optime huic fini respondet. Nimios sub aestatis calore sudores superaddita potulentis spirituosi portio liquoris, et quies moderantur. Plures vero, sub coelo calido, ob sudorum impatientiam, gravissimis ab illorum suppressione morbis occasionem dederunt.

ORD. I. GEN. II.

DIABETES.

§. 476. Quod *renes* secernunt, ac vesica per urethram dato tempore expellit liquidum, pro hominis aut sani, aut morbosi aetate, sexu, temperamento, — pro potus, cibi, medicamenti ingesti, — pro coeli, atmosphaerae, — pro cutaneae, alvinae, excretionis, — pro corporis, quin pro animi ipsius aut quieti, aut stimulis agitati, — ac demum pro temporis, quos suis in alveis retinetur ac stagnat, conditione, tam copia, quam indole diversum: hoc vel abundantia, parcitate, principiis vitiatum, vel a naturali non tam alienum, aut citius quam par est, aut praeter voluntatis imperium, aut tardius et cum labore excretum, vel protinus suspensum, plurimorum nunc signum ac effectus, nunc causam morborum con- Secret, urinae vitia.

stituit. Ex istis modo illi, qui ex lotio vel copia insigniter adaucto, vel naturae praeter leges principio nutriente onusto, vel aegroto nolente ac inscie excreto, nascuntur, *profluviorum* ad classem spectantes, *diabetis*, ac *enuresis* sub titulo, attentionem sibi nostram exposcunt.

Diabetis infrequ.

§. 477. Rarissimam aegritudinem dixerunt esse *Diabeten* sive *Dipsacum*: ac nos ipsi, *viginti* per annos in *Patria Germana*, diversas inter gentes, medicinam exercentes, modo *tria*, quae multis nec unquam se offerunt, hujus morbi conspeximus exempla. In *Italiam* transvectis interim, *diabetes* nobis, vel brevi *octo* annorum curriculo, jam *septies* oblatus est; nec dubium nunc quidem alimus, hunc morbum frequentius, quam cum aliis non ita pridem nos ipsi credebamus, ubique locorum occurrere, et a Medicis, in urinae quantitatem, aut saporem haud satis attentis, non semel non adverti.

Definitio.

§. 478. Est autem *Diabetes* vera corporis per urinam colliquatio, aut lotii profluvium, vel copia potum longe superante, utplurimum, vel *principii sacharini* admistione excedens,

cum siti inexplebili, cute arida squamosa et macie extrema sine febre in longum plerumque incedens.

§. 479. Vario sub aspectu hic morbus incedit, ac in plures hinc species distinctus fuit. Nunc etenim *insipida*, aquosa, nunc quasi a melle admisto *dulcis*, quae excernitur, urina est. Quem *lacteum* (chylariam, *coeliacam urinalem*) dixerunt: hunc, si ab urina *subalbida*, quae, susceptâ largas post epulas sat valida deambulatione, a sanis hominibus subinde sine damno excernitur, recedamus, nos ipsi nunquam conspeximus diabeten; atque multis *purulentam*, cum urinis certe non raro copiose remistam, pro *chylo* imposuisse suspicamur materiam. Non interim *lacteum* colore diabeten, viri scilicet septuagenarii hoc in *Ticinensi* nosocomio degentis observatione freti, existere prorsus negabimus. Hic scilicet, ob insigne humeris sat longo tempore impositum pondus, post octo demum a nixu dies, ab insigni ad ultimas lumborum vertebras dolore, tandem a febricula hinc inde, ad noctem crescente, correptus, insigniter sitire, et urinas *quasi lacteas* atque adeo copiosas excernere coepit: ut plures per menses quotidie, Divisio.

nunc sexdecim, nunc viginti hujus liquidi subdulcis libras, potum, licet plurimum ingereret, non parum superantes, per urethram expelleret. Sitis ingens, fames aucta, et macies torosi prius hominis extrema, cum tanta urinae copia collata, hoc in casu vix adeo *purulentam*, quam illam, quae diabeten comitatur, tabem latuisse, indicare videntur. Nec desunt similia, apud alios, *chylosi diabetis*, quae difficulter a purulenta materia repetamus, exempla. Quem *lienteriam urinalem* compellant, in qua celerrima et copiosissima potus assumpti, *nec mutati*, per renes et vesicam evacuatio contingat, conspeximus nunquam. Nec *mucosam* hoc in morbo urinarum naturam, nisi *mucum*, qui tenui pallidoque liquori dulcedinem conciliat, appellent, observare potuimus. Qui diabeten *idiopathicum* a *symptomatico* distinguunt, hi forsitan sat recte id faciunt: sed ultra, quam nobis quidem de hujus mali origine constet, sapere videntur; aut *spurium*, hystericum, febrilem, rheumaticum, qui sine tabe ac siti tam intensa incedit, cum *vero* diabete confundunt. Sed quamvis per longum tempus decurrere hic morbus consuescat, non desunt ideo *acuti*, brevi tempore lethalis, quin *periodici*, *intermittentis*, et *critici*,

nisi *spurius* hic fuerit, diabetis exempla: et ipse, quem in *clinico Instituto* curavimus, aegrotus, cum sub calore aestivo ac coelo sereno parum in urinis excederet, autumnali ac hiemali sub frigore, vel cum pluviae instarent, quamplurimas mingebat. *Congenitum* diabeten, nisi majorem illam vel sanos apud homines, qui forte parcius transpirant, urinarum copiam pro tali declarent, non vidimus. Duos unius ejusdemque familiae homines ex diabete periisse, compertum habemus; ac duorum, qui ambo hoc morbo laborarunt, fratrum alibi exemplum narratur. *Complicatum* cum *urinae incontinentia* diabeten non ita pridem in sene, — *pleuriticos dolores* duobus in viris, atque in uno ex istis *diarrhoeam* simul cum diabete *insipido*, lethali, — tum in hoc vero, tum in aliis quibusdam, leucophlegmatiam, hydropem simul *asciten*, qui saepius dispersus mox iterum redibat, observavimus. Rarissima complicationis hoc in morbo est species, qua *retentionem urinae* quamplurimae, quamvis copia parva potus assumeretur, diabeten comitatam esse refertur. Hinc licet hoc in morbo urina plerumque sine quovis dolore, atque sub coactae quidem, sed non deletae voluntatis imperio mingatur; est tamen

ubi non tam facilis ejusdem a *dysuria*, ab *enuresi*, distinctio habeatur; nisi vel ad *copiam* urinarum, potulentis ciboque fluido ingestis longe uberiorem, vel ad *melleum* earundem saporem, ad *sitim* intensissimam, et ad *maciem* aegrotantis extremam simul respiciamus. Vel *paucam* urinam, sed *dulcem*, et tabis, ut in morbo communi, causam, sistit *diabetes decipiens*.

Symptom. §. 480. Prima, quae in diabeticis, quos vidimus, occurrebant, et *ex improviso* plerumque hominem prehendebant, symptomata, *oris siccitas subitanea*, ac *sitis* vix poculo a labris remoto recurrens, nec verbis describenda, fuerunt: et urinae non prius, ac a potu copiosius ingesto, augmentum habuere. Interdum morbus a siti, ac urinae profluvio *simul incepisse* refertur; sed et sanos apud homines vix ab aquis affatim epotis mox lotium excerni, tam rarum non est; ac urinae sub diabete non minus copiam, quam nutrientis, quae cum ista secedit, materiae jacturam, ab ipso potu tam exuberante repetere liceret, nisi major longe, quam per fauces ingeratur, liquidorum ex vesica quantitas prorumperet.

Urinae copia. Haec ipsa vero tanta hoc in morbo esse so-

let: ut, cum puella non sisi *septem* tum solidi alimenti, tum potus *libras* assumpsisset, *triginta sex* tamen *pintas* urinae dimitteret. In viro paucos ante annos a nobis ad *Clinicum Institutum* suscepto, urinae quotidie ad *libras quadraginta*, vel et, semel, *quinquaginta cum duabus* ascendebant. Majorem urinae quantitatem hoc in morbo excerni, alii viderunt. Vix mitior nobis casus oblatus est, in quo non lotium ad dimidium, vel duas tertias ad partes, *ingesta*, — et excreti liquoris *pondus*, jam paucas post dies, illud *corporis totius* quam maxime superaret.

Atque sub tali aegrotantis positione, saepe frigoris, aut frigescentis quasi liquidi ex lumbis in vesicam descendentis sensatio, ardor stomachi, et calor viscerum mordax, — interdum dolor ad suras, aut pedem, insignis ubique virium prostratio, cutis arida, plerumque squamosa, porrigo, hunc morbum comitantur. *Anorexiam*, quam aliqui diabeticis attribuunt, vel *aquae horrorem*, quem fidi Auctores hoc in morbo se vidisse testantur, haud unquam observavimus. In unico aegrotante febris mox morbi ab initio jam aderat, ac intermittentis tertianae quasi typum imitare videbatur; alias, plerumque febre, donec mor-

bus adolescat, carere videntur. Vix non apud omnes, vel sub ipso *sitis incipientis* momento, vel paulo tardius, magna, nec a consueto convalescentibus cibo, apud nos sat copioso, mitiganda *fames* in conspectum prodibat, crescente morbo quamplurimum, donec febris sat conspicua se adderet, adaucta: quo tempore et arteriae debiliores, mollissimae, et tandem crebriores sentiuntur, debilitas quotidie increscit, atque calor, ut singula symptomata, ad noctem exacerbari observatur. *Noctis* tempore praesertim, inter diabetis principia, urinae copiam majorem fluxisse, apud alios notatur. Potens quondam Veneris in castris miles, hoc a morbo vix correptus, non modo omnem cum uxore coeundi potentiam, sed, ut nobis referebat, seminalis vestigia liquoris in totum amisit. Interea plerisque oris labia, cum lingua et faucibus insigniter siccescunt, et vox debilis, fere rauca, cum tenaci ad gulam pituita et spumosa saliva, persaepe observantur. In alio dolorem ad fauces sine phlogosi constantem, vehementem, ac pustulas ad linguam ac labia exortas, conspeximus. Sed sub linguae vel naturali, vel, a potu tam copiose assumpto, artificiali madore, non minor sitis in aegrotis quibusdam, ut vi-

idimus, ardebat; ut quae certe apud omnes magis impetuosa est, quam sub febre quavis ardentiſſima, et sub majori faucium, ac in *diabete*, siccitate, vel unquam alibi potus desiderium viderimus flagrasse.

Urinae dulcedo.

Sed ipsa urinarum natura, quae res Veteres omnino latebat, hoc in morbo mutata est.

Quamvis enim et ab aliis, et a nobis ipsis *insipidam* vel expertem dulcedinis urinam aliquando observari licuerit; plerumque tamen in ista, licet pallida, serosa, limpidissima, *sapor melleus*, vel sueco *alni betulae*, verno tempore perforato e trunco profluenti, persimilis dulcedo se prodit. Hoc lotium ac ignem vapores suaveolentes exhalat, atque ad certam spissitudinem redactum, melliformem, brunam, vel saccharinam, — atque ulteriori solutione, inspissatione, facile depurandam, et ad sacchari communis puritatem, saporem, colorem reducendam largitur materiam; vel sibi ipsi commissum, fermentationem tum vinosam, tnm acidam subire observatur. Pulcherrimas *acidi saccharini crystallos*, *alcohol*, et *acetum* hoc animali ex liquido parata, in *pathologico* hujus Regiae Academiae *museo* conservamus; atque ex quatuor et viginti urinae libris, viginti sex materiae saccharinae uncias

obtinuimus; nec desunt, qui majorem istius quantitatem diabeticorum ex lotio deduxerint.

Diab. decipiens.

Quod interim ex *unica* hucusque alterius observatione non ita pridem innotuit, est saccharini principii in urinis aegrotantis tabe lenta consumpti, *licet ultra*, *quam sanus consueverat*, aut quam ingesta exigerent, *non mingeret*, quantitas tam insignis, ut ex duabus urinae libris, saccharinae non minus quam sex unciae prodirent substantiae: quo tempore caetera diabetis symptomata, sitis indelebilis, lingua sicca, cutis arida et squamosa, aegrotantem vexabant, donec morbo sub deliriis, convulsionibus, ad mortem properante, illud ipsum in urinis principium ad quartam sui partem decresceret.

In genere hic morbus *lentissime* decurrit, atque per annos non raro protrahitur. *Acutioris*, ut diximus, pauciora, nec visa nobis, exempla diabetis habentur. Nec rarum est, sub tam diuturno morbi decursu, urinas ad *sanas* interdum paullisper accedere, ac odorem non tam suavem, sed quidquam foetentem, ut sanae faciunt, spargere, atque salia, sub evaporatione, diversa ad majorem quantitatem largiri, sed mox vel quovis tam vegetabili, quam *animali* sub victu, ad pristinam dulce-

dinem urinae decedunt. Nocturno sub tempore majorem aegroti nobis copiam urinae, ac interdiu, *continuo* dederunt; et ob crudelem, mox a poculis ab ore remotis, istius siccitatem, vel, etsi hoc satis maderet, ob sempiternam tum bibendi, tum mingendi necessitatem, vix palpebrae a miseris clauduntur. Hinc major indies debilitas, cutis siccitas pergamena, ac macies, quam ultimam tamen aliqui defuisse viderunt, sequuntur: et sub tam insigni licet aquarum profluvio, ad pedes tamen, ad lumbos oedema, et ad ventrem, ascites, nascuntur; vel hydropi diabeten, huic vero hydropem vicissim successisse, alii testantur; vel ut in diabete *insipido* conspeximus, et alii notarunt, *diarrhoea*, quae paucos juvisse dicitur, miserias adauget. Hoc tandem rerum sub statu calores vespertini, pulsus debilissimi, frequentes, anorexia, anxietates, tremores, stupor, lipothymiae, vox rauca, deleta, urinarum profluvio se adjungunt, atque optatum aegritudini tam dirae ac vitae ipsi finem imponunt.

Vel ipsum sanguinis hoc in morbo a quibusdam educti *serum* aliquando, non ubique, *dulcedinem*, — cruor ipse, *crustam* nunc aliquam, nunc vero nullam exhibuit. *Salivatio*.

nis ac *diabetis*, quae vicissim incesserint, exemplum narratur, sed an *dulcis* tunc *saliva* effluxerit (§. 491.), observationi, quod plurimum lucis accendisset, non additur.

Diab. spurius. Quam longe a *spurio*, ut vocant, *diabete* haec distant! et quam parum hunc inter et *verum* affinitatis intercedit! Sunt scilicet, qui a prima juventute copiosas, sed non diversas a statu naturali urinas excernant; sunt, qui sub spasmis hystericis, hypochondriacis, dentitionis sub opere, in rheumaticis affectibus, sub crisi morborum, sub hydrope, ab epoto diuretico medicamine, copiosas pallidasque profundant urinas: sed vel sitis vix urget, vel potum ingestum non superat excretio, vel parum haec ipsa in longum extenditur; nec adeo mutata est urinarum a sanis conditio; nec macies, debilitas extrema, *symptomaticos* hos fluxus comitantur.

Viros saepius, quam feminas, a *vero* diabete consumi, ex nostris saltem, quae hujus morbi in istis exemplum haud suggerunt, et ex non multis, quae apud alios occurrunt, observationibus conjicere licebit. Caeterum et juvenem, octavum cum decimo vix annum superantem, et mediae aetatis viros, et septuagenarium jam, sed floridum adhuc robu-

stum-

stumque senem, hoc a fluxu correptos conspeximus.

§. 481. Obscurissima causarum hoc in morbo est ratio: et ex illis, quas caeteris profluviis subesse videmus, vix ulla diabetis satis explicat phaenomena. Qui *locali* pro affectu eundem considerant, hi *renalium vasorum laxitatem*, *debilitatem*, aut *paresin* subesse opinantur; ac renum, diabeticorum a morte, pallidorum, molliorum, acidumque odorem spirantium, nec ignota nobis, exempla adducunt. Quos viri ex diabete defuncti, junioris, renes *injectione* anatomica praeparari curabamus: hi, sub impetu moderato, *lacerationem* vasorum sunt passi. Sed forsitan ob longiorem, a morte, istorum in tepida macerationem hoc ita successit; ac certe frequentius haec renum ac tubulorum secernentium debilitas, dilatatio morbosa, post inflammationes hujus visceris, post diuturnas urinae suppressiones, post mictum sanguinis cruentum, purulentum, quin diabetes sequatur, — ac morbi magis effectu, quam ut causa, subesse, — nec sola partis secernentis major debilitas, secretionis in illa augmentum, — ac majorem longe urinarum, quam liquidi ingesti copiam, Causae.

explicare videntur. Qui *spasmodicos* inter affectus hunc morbum collocandum esse contendunt: hi, validioribus innixi argumentis, *spurium* diabeten sub spasmis hystericis, ab animi pathemate, a dulcibus ingestis, dentitionis a stimulo, frequentem pro exemplo adducunt. Interim vel ipsae, quae a *spurio* tam frequentes *diabete* tenentur, exempla *veri* vix offerunt *hystericae*; ac sub tam quotidiana morborum spasmodicorum frequentia, diabetes rarissimos inter morbos censetur, et vel ipsi *nephralgiae* vix unquam accedit. Renali sub *calculo* diabetis hinc inde exempla narrantur: sed praeterquod sub tam frequenti calculorum praesentia hic morbus rarissime occurrat, copiosior hunc necdum urina constituit, et certe *cum calculo* diabetes incedere, quin *ex hoc ipso* oriatur, potest. Ex *renali abscessu* diabetis originem petierunt, qui, *lactescentis* urinae aspectu decepti, *puris* in lotio solutionem pro fluxu *chyloso*, — et hunc ipsum pro *diabete* habuerunt. In *hepar* alii obstructum, scirrhosum, ac in bilem vitiatam, vel saponis adinstar humores solventem, vel, si prorsus deesset, non satis aquam cum cruore miscentem, diabetis causam collocarunt: ast vero tam plurima, sine hepatis, aut visceris al-

terius obstructione, hujus morbi exempla habentur, quam ipso sub *ictero* diabetes vix sequitur; ac rarior foret, pro causa tam communi, effectus, quam ut aliquam haec opinio auctoritatem tueatur. Sunt, qui potius in *ventriculum*, *intestina*, et in *assimilationis ex debilitate istorum pendentem defectum*, quam praedictas, aut alias in causas, hujus culpam aegritudinis conjiciant; sed cum plurimorum, qui diabete laborant, *famem*, et symptomatum, quae *stomachi inertiam* nobis indicent, absentiam consideremus, nec haec quidem fundamento fulciri sat firmo videtur opinio. Cum vero tam siccam, ac saepe squamosam in diabete *cutem* observarent, et simul ad urinae copiam ingesta quaevis quamplurimum superantem respicerent: non pauci illo ipso in organo hujus morbi, tam in arteriarum *exhalantium* obturatione, quam in aucta vasorum *inhalantium* in cute actione, et in aqua copiosius atmosphaerae ex penu ab iisdem resorpta, originem eo magis derivarunt, quod constrictis vel hiemali sub frigore, vel a terrore, aut spasmo, vel abdominali a stimulo, cutis spiraculis, urinarum mox quantitas et pallor augerentur. Interim, praeterquod eam ipsam, quae ad cutem sese prodit, *siccitatem*, non

minori argumento pro *effectu*, quam pro *cauſa* aegritudinis declarare queamus; cur tanta hic *ſitis*, ac tanta *urinarum* in diabete *dulcedo* obſerventur, haec ſola quidem ratio explicare non poteſt. Qui *ſanguinis* hoc in morbo *reſolutionem* in auxilium vocarunt: his, cruoris in illo, nunc *corium*, nunc naturalem conſiſtentiam, — chronicam diabetis extenſionem, ac aliarum ſub eodem integritatem functionum conſideranda offerimus.

Tam facile aliorum de cauſis diabetis ſubvertere opiniones, — ac tam difficile eſt, his ipſis *meliorem* ſubſtituere! Sed propriae melius eſſe cenſemus fateri paupertatem ſcientiae, quam fuco fucum, humani cum ſanguinis diſcrimine, ſuperaddere.

Opinio propria.

Quod ſi tamen, quae cauſarum ſub rigoroſiore examine ſe nobis obtulerit, opinionem, aliorum ſubmittere judicio hic recuſare nequeamus: fateamur oportet, nos, ſicut in *rabie canina* ex *animali veneno*, aut homini cum infecta ſaliva inſerto, aut ſponte ejuſdem in corpore evoluto, ac faucium in nervos praecipue furiente, *horrorem ab aqua* ſingularem derivamus; — ita *violentum liquidorum deſiderium*, ut potiſſimum diabetis ſymptoma, ex contrario eoſdem in nervos ſtimulo, ac

imprimis *ex systematis lymphatici actione praeter modum incitata*, repetendum esse, ob rationes non paucas, suspicari. Certe, si *dipsadis* serpentis (§. 480.) *virus*, quod Medici ex Veteribus praecipue, ad unum omnes, confirmant, *diabetem* per morsum induxisse, ut credimus, ad fabulas haud spectat, jam summum opinionis expositae argumentum se vel nolentibus obtrudit. Sed ejusdem naturae virus posse sub rariori vitae positione, vel et interdum sub febribus tam acutis, quam intermittentibus, in corpore humano praeparari: ex adducto *hydrophobiae spontaneae* exemplo, et ex tribus aliis, in quibus sub ipso diabete *horror aquae* comparuit, ni fallimur, sat satis apparet. Hoc ab acri, suo modo, ac per nervos in *systema lymphaticum* agente, mox resorbentium vasorum ad quascunque superficies, internas, externas, ad oris, stomachique cavum, ad cutem ipsam, intenditur ac morbose increscit officium. Hinc primum diabetis symptoma intensa *sitis* est, et extrema vasculorum inhalantium oscula, quod roris animalis ac muci in ore ac faucibus exstillat, hoc omne promptissime ingurgitant, ac vel perpetuam siccitatem, vel sensationem in sitis organo perversam, ac inexhaustam bibendi ne-

cessitatem his in locis inducunt. Similia in ventriculo, intestinis contingunt: ac non modo *fames morbosa*, ardoris in ventriculo, vel et syncopis sensus, sed citissimus *chyli*, non adeo ob *stomachi debilitatem*, quam ob celeriorem resorptionem, *vix satis* in abdomine *subacti*, crudioris, secundas ad vias transitus promovetur. *Vasa cutis resorbentia* non minus actionem in ambientem *atmosphaeram*, insolitam exercent, ac *universo quasi corpori sitienti* copiosum, quod ex illa offertur, humidum praecipitanter advehunt. A tanto liquidorum undecunque resorptorum torrente, continuo cum potulentis tam avide ingurgitatis ad renes directo, secretio cutanea languescit, pellis aspera quasi corium exuritur; cum interim materia urinae, quae non modo *liquidi ingesti*, sed, brevi temporis intervallo, *totius aegroti pondus longe superat*, abundanter suggeritur; principium nutriens, tum illud, quod ex alimentis quotidie novum hauritur, atque, minus subactum, potissimum saccharinae substantiae elementum constituit, — tum alterum, quod in animalem humorem jam conversum est, omne per renes dissipetur, ac *tabes*, ut vocant, *ad matulam*, quae cum illa, quae in sexu sequiori ex *lactatione* diuturna

vel *galactirrhoea* (§. 552.) contingit, quamplurimum conspirare videtur, continuo increscat.

Hanc morbi tam obscuri originem confirmare videntur tum inexspectatus ac celerior plerumque diabetis ingressus, tum ordo ac natura symptomatum non minus, quam latissima illius ad sexum, aetatem, temperamenta quaecunque, ac ad debiles aeque ac robustos ad homines, extensio. Diabetis, quem *ossium emollitio* praecesserat, conservatum in fastis medicis exemplum non minus huc spectat, atque stimuli, vasorum lymphaticorum actionem nunc in solida (§. 399.), nunc in fluida augentis, ideam nobis excitat. Nec alterum, quod nobis in viro oblatum est, cui *diabetes*, dum pustulae summopere ardentes, dolentes, ad coxas prodirent, illico (licet iterum sat longam post moram rediturus) disparuit parvi faciendum esse putamus confirmatum, simili aliorum observatione exemplum. Quod si vel *insipidus*, vel *decipiens*, ut vocavimus, *diabetes* difficultates hic pariant: hae forsitan, si *primum*, ex *chylo* in sanguinem suscepto *pauciori*, aut priusquam hic per urinas secedat, in animalem naturam jam magis, ac in diabete *mellito* locus est, converso, — *alte-*

rum, si ex succo chyloso secundas ad vias copiosius citiusque resorpto, per potum tam copiose non haustum, minus diluto, derivemus, non improbabili conjectura solvuntur.

Quod si illorum, quae hoc in morbo prae aliis auxilio fuerunt (§. 483.), licet admodum inter se diversorum, agendi rationem diligentius rimemur, haec omnis in eo consistere videtur: quod stimulo, illi, quem morbi causa exercet, opposito, abdominales praecipue in nervos agendo, *sensationis* in istis et in faucibus *perversae* conditionem immutando, ac in universum, hoc ex loco, nervosum systema operando, lymphaticorum vasorum resorptionis in opere intemperantiam frenaverint. Hoc scilicet modo, licet minus intellecto, sicut illa, quae resorbentium vasorum actionem intendunt, *hydropem* longinquum nunc alvo, nunc renibus expellunt: ita laudata in *diabete* medicamina, moderato *violentae suctionis* hoc in systemate impetu, tum *sitim* intensam extinguunt, tum necessariam *chylo*, quo sectius in primis viis subigatur, moram concedunt; tum denique cutaneae *inhalationi* praescriptos a natura limites assignant. Qui *sitis* rationem in morbis intellexerit: hunc latere non potest, a pauca interdum bile corru-

pta, circa stomachum collecta, a cibo putrido vel acri, ac sale condito, a minima ingesti veneni portione, quin solo a spasmo, ac dolore abdominis violento, insigne mox potus desiderium accendi. Nec ignota esse possunt, quae a vermium in ventriculo, intestinis, reptatu, in faucibus ac vocis in organo contingant; et ab ascaride per ductum choledocum ad *hepar* delato, vel ipsius *hydrophobiae* comparuisse symptomata. Hinc mirum non erit, si et *vermes* interdum *diabetis* ad causas in pueris a quibusdam revocentur: cum istorum, hoc a stimulo, urinae non raro tum quantitas augeri, tum lotium, seri lactis adinstar, subalbescere videatur; et cum in uno ex nostris aegrotantibus incredibilis *ascaridum vermicularium* in ano *diabetem* tam praecesserit, quam perpetuo comitata sit, copia. Sed nec ad sola *animalia*, nec solos ad *renes*, limitari videntur principii nutrientis, saccharini, morbosa secretie, excretio. Vel ipsa *plantarum* ad *folia* et *cortices* non saro gummosi, dulcesque liquores, ad stirpis ipsius *tabem* usque, transudant, et insecta, *aphes* innumeros, ut totidem parasitas, alliciunt. A cutem hominis, *sudor*, *mellea dulcedine* instructus, non semel comparuit; ac talem *sudoris colliquativi* inter-

dum esse indolem, non immerito suspicamur (§. 471.). *Dulcissimam salivam* in morbis alii non tam raro detexerunt; ac nota est *phthisicorum* plurimorum, sub fine morbi lethalis, insignis et ad nauseam usque molesta *dulcedo sputorum*. Vel ipsum *aurium cerumen* in sanis tam amarum, *dulcem* aliquando manifestavit saporem; ac forsitan saepius, quam sciamus, saccharini et nutrientis principii per *chronicas diarrhoeas* jactura, tabis illi, quam *diabetes* inducit, aequalis potissimam reddere nobis posset rationem.

Prognosis. §. 482. Ex dictis (§§. 480. 481.), quam *veri diabetis* infausta plerumque sit *prognosis*, jam satis comparet. Non desunt quidem illius, feliciori sub omine, curati hinc inde, quae spem erigant, exempla, et ex nostris *duos* salutem recuperasse reminiscimur: sed ut *ex viginti*, quos uno celebrique a Medico conspectos fuisse legimus, *nec unus* quidem hoc a morbo liberatus est, sic et qui; perfecte apud nos convaluisse videbatur, et optime nutritus per plures jam menses incesserat, ab eodem, ut nobis per literas innotuit, morbo, quo mense pridem incoeperat, prehensus perivit; alter vero aestivo sub tempore, quo

morbus et alias, licet tunc minus, sopiri consueverat, ad suos ut sanus dimissus est. Hinc *senes* magis, quam *juvenes*, periculum hoc a morbo incurrere, nisi prognosi eâdem ad omnes simul morbos extensâ, vix dicere audemus; nec, an *bibaces* magis homines, quam alii, gravius a diabete plectantur, ut dictum est ab aliis, satis certo pernoscimus. Ubi febris jam lentae symptomata hunc morbum comitantur, tunc citius in pejus ruit, — sed interdum adhuc per annum et ultra vitam protrahit aegrotans. Vix non ubique se hydrops diabeti senescenti adsociat. An et hydrops interdum in *diabeten acutum* convertitur? Aegrotus certe, qui rheumatica pleuritide, diarrhoea simul ac pedum oedemate adfectus erat, ad *Clinicum* depositus, in *asciten*, cum pauco primum lotio hîc incidit. Post vigesimam a morbo diem augentur urinae, venter subsidet, sed sitis ac fames increscunt. Mox potum longe superant urinae *non dulces*, et quotidie, licet alvus copiose semper flueret, ad quindecim, aut decem et octo, interdum viginti quatuor ad libras pallidae secedunt: donec, morbo per dies adhuc sexaginta et septem, eodem tenore, protracto, extrema sub tabe aegrotus exspiraret. Jam ante-

hac conspeximus hydropicos, quibus aquae; vel sponte ac paucarum intervallo dierum, per urinas impetuose profluxerant: quibus, insignem ad gradum emaciatis, pellis, inanis ut saccus, ab ossibus pedebat; et qui, cum de hydrope tam feliciter devicto laetabantur, post paucas modo dies exhausti, inopinato et medios inter congratulantes amicos, ut funus, concidebant. Forsitan urinarum, quod in istis neglecimus, examen, non solas modo aquas, sed nutriens principium se per renes cum istis praecipitasse, in talia attentos docuisset. Qui morbi alterius *crisin* constituisset, *verum diabeten* non vidimus.

Cura. §. 483. Sub tanta causarum, quae diabetem inducere creduntur (§. 481.), ambiguitate, ac felicioris curationis, quae vel unam, vel alteram ex illis, ut proximam, confirmet, sub defectu, vix aliud hic a nobis exspectari censemus, quam ut ea, quae pluribus profuerint, — atque alia, quae nobis ulterius hoc in morbo rebelli tentanda esse videantur, exponere moliamur. Nullibi plerumque Medicina auxilii tam egena est, quam ubi majores remediorum divitias pro una eademque aegritudine possideri gloriantur Theoretici: atque in

ipso diabete tam multa, tamque contraria inter se auxilia laudata fuerunt, ut vel ex hac sola rationis medendi inconstantia, plurimorum jam nimis manifestetur inertia.

Pro varia scilicet, quam sibi quisque de causis diabetis formaverat, idea (§. 481.), nunc stimulantia, roborantia, adstringentia, nunc anodyna, sedantia, nunc vero calculo adversa vel et resolventia, et stomachica, et diaphoretica, vel demum antiseptica, in usum vocavit remedia. Hinc alii *alumen* aut in pulvere (N. LIX.), aut sero lactis solutum (N. LX.), bis terve in die, a scrupulo ad drachmam usque dimidiam, aut ferrum, aquae martiales pro potu, vel corticem Peruvianum, aut quercinum, rhabarbarum, gummi Kino, quin ipsam cantharidum tincturam (N. LXI.), a guttis quinque ad decem, ac sensim sensimque ad triginta cum aqua, vel et balneum ex frigida, vel renum fascias compressionem, in usum traxerunt; — alii ad aquam e calce paratam, — hi ad ea, quae obstructiones reserarent, — illi ad amara ciborumque digestioni faventia medicamina confugerunt; — vel calido alii ex balneo; ex variis diaphoreticis, imprimis vero ex pulvere *Dovveri* (N. XXXII.), a granis decem ad viginti, triginta, quin gra-

datim ad sexaginta, quotidie ad noctem porrecto, auxilium petierunt; — alii, quae sanguinem tenuiorem inspissarent, vel acria in eodem involverent, demulcentia cum lacte porrecta, mucilagines, emulsiones ex gummi Arabico, tragacantha, vel, quae putridam solutionem averterent, antiseptica ex cortice, vel et acidis mineralibus, praeferenda esse duxerunt; ac demum alii, ut cutis spiracula, quae aquam atmosphaerae ex sinu nimis avide haurire creduntur, obturarent, pellem integram cum oleo solicite ungendam esse putarunt.

Ex tam contrariis inter se remediis tum pulverem *Dovveri*, tum cantharidum tincturam et alumen, frequentius, quam alia, profuisse, apud Medicos Scriptores — sed in propriis nequaquam diariis, reperimus. In diabete *insipido*, ab adhibitis modo *decem* tincturae praedictae guttulis, pauciores quidem, sed cum dolore, mingebantur urinae: suspenso medicamine, dysuria disparuit; eoque iterum porrecto, remedium quidem pertulit, sed vicinus jam morti auxilium non habuit aegrotans. In alio, ejusdem tincturae dosin gradatim ad drachmam in die adauximus: sed licet urinae hac sub methodo difficulter non prodirent, earum tamen copia vix quidquam imminuta fuit. Fe-

liciori cum successu ex nostris quondam *Auditoribus* unus, vesicans emplastrum ossi sacro imposuit, atque *duos* ab hoc morbo aegrotantes restituit. In ipso vero *diabete mellito*, in quo nec alumen, nec tinctura cantharidum, nec pulvis *Doweri* cum camphora, nec corticis Peruviani cum simaruba decoctum, nec demum myrrha cum sale martis, auxilii quid praestiterant: ab assae foetidae, cum extracto myrrhae aquoso et Valeriana, usu, conspicuum urinarum decrementum, — ac tandem a *cupro ammoniacali*, bis in die a grano dimidio ad granum integrum porrecto, perfectam valetudinem, quam lautior simul victus confirmavit, obtinuimus.

In genere, sub tanta principii nutrientis per urinam jactura, atque sub fame tam insigniter in plurimis urgente, alimenta ad eam simul, quae vires in malo tam diuturno sustentet, quantitatem augenda, atque talia, quae succo nutritio abundent, quin eundem vel leviori digestionis sub opera profundant, eligenda sunt. Quam celerrime hoc opus in plerisque aegrotis absolvitur: hinc istis a cibo leviori et cum nimia facilitate extrahendo, mox novi latratus stomacho et ardores succedunt; vel chymus, vix e ventriculo descendens, a potu tam

largo abluitur, et diarrhoeae sub forma, quin emolumento esse possit, expellitur. In aegroto, cui alvus sub *diabete* quamplurimum fluebat, urinam copiosam quidem, sed expertem dulcedinis, observavimus; ac licet alter diarrhoeam cum lotio sat dulci hinc inde pateretur, dulciorem forsitan sub alvo sicciori urinam minxisset. Potulenta hoc in morbo diversa, lac ipsum cum saccharo remistum, sat aequali cum rerum eventu porreximus. Interrogatus, quem sibi minus officere, atque sitim magis extinguere sentiret potum, aegrotus, *vinum* esse respondit. An *alcohol* aquae superadditum, ut et sitim in messoribus magis fallit, et liquida, ne cito nimis per cutem aut renes aufugiant, cohibet, in diabete conduceret? . . . Ex acidis mineralibus cum potu remistis utilitatem, quod sciamus, non habuere aegroti. Qui acidum in primis viis praedominans interni ardoris pro causa aspiciunt, hi aquam ex calce paratam cum lacte commiscent; sed morbum hoc potu non frenant. Melius emulsio ex amygdalis et cum gummi Arabico, quibusdam conduxisse videbatur. *Sudores* in *diabete*, si partis unius madorem excipiamus, a tepido nequidem balneo promoveri conspeximus. Nec *opium* aegrotis,

nisi

nisi breve, solatium concessit. An *balneum vaporis* hanc cutis secretionem restituendo, morbosam simul vasorum resorbentium actionem inverteret? Ab *oleo*, quod cuti illinivimus, urinae copiam imminui non vidimus. Cum vero fauces tam insigniter hoc in morbo, nervorum, ut putamus, ex vitio, siccescere observamus: an forsitan *mercurius*, vel excitata cum eodem *salivatio* conducerent! ... Qui morbi, de quo agimus, *raritatem* considerat, is talia a nobis *dubia*, non *facta*, proponi condonabit.

ORD. I. GEN. III.

ENURESIS.

Natura morbi.

§. 484. Quem pro urinis, ne, perpetuo foetore molestae, indecore aufugerent, in pelvi natura recondidit, alveus; hic in sano animali per horas sat multas transmissum sibi a renibus lixivium, quin stimulum persentiat, conservat; donec et mole, et pondere, et acredine impuri liquoris adauctis, pro potus, ciborum, transpirationis cutaneae, ac propriae capacitatis, sensibilitatis, consuetudinis ratione, admonitus, non sine pleno voluntatis arbitrio, vi sua, vel abdominalium musculorum, diaphragmatis auxilio suffultus, contenta vel placide, vel cum impetu expellat; aut, si aliter modestia, occupatio intensa disponant, diutius coerceat. Hanc lotii, vel medio sub flumine, *retinendi* potentiam oeconomia ani-

malis non proprio, qui deest, sphincteri, sed fibris a musculo, quem *ani levatorem* appellant, in subsidium vocatis concessit: ut quo *pseudosphinctere*, sub alvo fluente, laxato, urina nullum, quam comprimentis, aut compressae vesicae imperium agnoscit, ac nolenti animali subtrahitur. Diversis autem in morbis, quid quod apud pueros profundo sub somno, ac in sexu sequiori, cui debilior ad vesicam est custodia, sub variis positionibus, similia interdum contingunt: ac lotium, vel minori quantitate collectum, evacuationem, frequentia, non dolore, incommodam exposcit; aut antequam se homo ad mictionem componat, vel nolentis praecipitatur ex urethra, — aut somno detentis in lectulos aufugit, — aut insciis, delirantibus aegrotis per vias naturales, vel et alias, morbosas, quod *enuresin*, vel *urinae incontinentiam* vocamus, effunditur.

§. 485. *Enuresis* hinc est lotii vel sani, vel morbosi, succedens praeter arbitrium ac indolens ex vesica per urethram, aut per vias non suas, stillicidium, profluvium; vel potentiae urinam coercentis sublatum aequilibrium, debilitas, aut perfecta abolitio. Definitio.

Differentiae. §. 486. Diversa foedi hujus morbi (§. 485.) natura est: atque nunc prorsus nolentibus, aut insciis hominibus urina profunditur, et *completa* est *enuresis*; nunc vix admonitis de nova collectione, priusquam ad mingendum se accingere quis possit, praecipitatur (*Enur. incompleta*, — aut sub somni, vel animi delirantis ludibriis (*Enur. nocturna*, *delirosa*) subdole aufugit hoc lixivium; — atque talia vel ipsius vesicae ob morbum (*Enur. idiopathica*), vel ob causas, quae in ista non resident (*Enur. symptomatica*), vel rarius (*Enur. accidentalis*), vel, consuetudine contracta, frequenter et longos per annos (*Enur. habitualis*) contingunt. A *diabete* (§. 478.) distinguitur *enuresis*, quod lotium in ista, neque copia, neque sapore, cum illius urina conveniat; quod sitis tam intensa non urgeat, nec tabes aegrotantem emaciet. Interim, quod in superioribus jam dictum est (§. 479.), *cum diabete enuresis interdum complicatur*, atque diagnosis difficultatem, nisi attento in singula animo, non parvam opponit. A *dysuria*, *enuresis* differentia, ob dolorem, ardorem, qui illam comitantur, sat facile eruitur: sed et has affectiones subinde *conjunctas* incedere non implicat; ac sicut ipsam *urinae*, im-

perfectam licet, *suppressionem* simul cum *enuresi* incessisse haud raro conspeximus, ita ex non absimili ratione, urinam subinde et cum dolore, praeter voluntatem, in illis, qui abscessum aut ulcera vesicae ad collum, vel ad prostatam patiuntur, emitti videmus.

§. 487. Vix alia, quam recensita hucusque (§§. 484. — 486.) symptomata, vel illa, quae proprio vesicae, vel alii hoc in viscus agenti morbo conveniant, in *enuresi* occurrunt. Interim et foetor insignis, qui continuum urinae profluvium comitatur, atque a quavis societate humana aegrotantes excludit, et facilis genitalium, perinaei a tam acri liquore erosio, *intertrigo* (§. 397.), huc spectant. *Puerorum* imprimis, ac *senum*, enuresis est morbus; sed et *feminae* jam partum expertae non raro huic subjacent; et in genere hic sexus, ob dictas rationes (§. 484.); sub impetu, sub violentis vel tussi, vel cachinno, urinae portionem non raro invitus dimittit. Symptomata.

§. 488. Quod in aliis animalibus, — hoc et in homine, non ad vitae socialis urbanitatem ac modestiam, sed a sola natura ad tur-

pitudinem educato, contingere videtur: ut, quo loco ac tempore ab urina vesicam stimulari persentiat, hoc statim ac sine pudore hunc alveum exoneret. An caeterorum pulli animalium, humana ut proles, sub somno urinam deponant, nos quidem nescimus: sed certe nulli tam longa et incommoda, quam homini, est infantia animali; nec primis adhuc plumis destituta avicula nidum, ut puer, conspurcat.

Debilitas. *Pseudosphincteris debilitatem*, *relaxationem* apud multos ut causam enuresis cum aliis admittimus: sed qui talem apud infantes aut pueros in se ipsos sub somno mingentes ubique supponunt, hi aut vesicae *sensibilitatis* majoris, aut propriae huic aetati incuriae, aut insomnii, ac pravae consuetudinis effectus cum vera debilitate confundunt. Non infrequens est interim *incontinentiae* haec ratio: et vel a casu, contusione ac vulnere perinaei, vel ab ani, vaginae, uteri, prolapsu, ab hernia vesicae, a calculo, collo istius diutius inhaerente, vel ruditer extracto, a partu difficili ac longo, a nixu sub tussi ferina, vel ad alvum reserandam violento, ab inflammatione colli vesicae praegressa, a spasmo hujus visceris frequente, a Veneris abusu, carneus hu-

jus partis custos non raro debilitatur, relaxatur, distenditur, distrahitur, et a sphincteris officio removetur. An corporis totius debilitas sine vitio locali enuresin apud infantes senesque producat, dubitamus.

Frequens, neque cum sola *debilitate* confundenda, incontinentiae urinae causa est *paralysis*: cujus origo nunc ipsum ad cerebrum, — plerumque lumbalium vertebrarum in antro, — interdum ad nervos colli vesicae ac pseudosphincteris, delitescit. Ipsius quidem vesicae totius resolutio frequentius, quam colli aut sphincteris solius paralysis, his a causis descendit, ac vitium *enuresi* oppositum, *retentio urinae*, si viscus ipsum resolvatur, inducitur: sed praeterquod utrunque hoc mali genus non raro conjunctim et eadem ex causa procedat; interdum ad sola nervorum, qui pseudosphincteri concessi sunt, principia vel dedursum, licet pathologicae sectiones id ubique non indicent, morbi causa haerere videtur. In febribus acutis, nervosis, aegroti frequenter, quod et ebriis hominibus contingit, urinam per stragula vel inscii, vel delirantes effundunt: ac primum vesicae, mox et ani sphincteres officio praeesse recusant. In multis affectus soporosi, paraplegia, hemiplegia, hydrocephalus Paralysis.

internus, ventriculorum cerebri hydrops, cyphosis, contusio, concussio, luxatio, fractura, caries, exostosis vertebrarum, hydrorachitis, aut hydrops in ossea hac specu, a nobis vel adultos apud homines aliquoties conspectus, depositio rheumatica, vel alia, inflammatio, abscessus, enuresin, plerumque cum urinae retentione complicatam, aut saepius hanc solam, producunt. In aliis, calculi, aut fistulae ad anum suscepta sectio, aut longa in balneo frigido remora paralysin sphincteris pro effectu habuerunt. Hoc igitur vitalitatis ad inferius vesicae segmentum infractae, vel abolitae sub statu, urina vix ureterum ex ostiis in hunc alveum delata est: cum hunc ipsum decliviores per vias mox deserit, ac *sine sensu*, *continuò* per urethram obscoene distillat.

Sensibil. augm. Sed vel contrario ex vitio, *sensibilitatis*, *irritabilitatis* ad superficiem vesicae internam *intemperantia*, vel nativa; vel per ipsam consuetudinem inducta, vel ex stimulo quocunque oriunda, urinae frequentius, quam par est, aut et praeter voluntatem redduntur. Sunt certe, qui lotium sat diu, — sunt, qui per paucas modo horas, irritationis sine sensu, hoc liquidum retineant: quae diversitas non a sola hujus alvei capacitate minori, majori, —

sed *propriae sensibilitatis* a gradu, vel a contracta urinas aut frequentius aut rarius mittendi *consuetudine*, dependent. Quae, ab urinis soluta, forte solito vel parum acriora, vesicam alluunt: haec, licet ardorem necdum, vel dysuriam inducant, mejendi necessitatem in pluribus mox augent. *Infantum* his a causis frequenter proficiscitur enuresis: ac interdum unius ejusdemque familiae proles ad unam omnes hoc vitio, non semper sine labis congenitae, scrophulosae, arthriticae dispositionis suspicione, laborant. Sic omnes parentum a podagra vexatorum filios ad pubertatis usque tempus *enuresi nocturna*, quaecunque demum subministrarentur subsidia, pertinaciter afflictos fuisse novimus. Vix menstrua filiae proruperant, cum sponte ac praeter opinionem hic morbus dispareret: sed brevem post moram, haec ipsa *spasmodicum* in *asthma*, licet corporis eleganti firmoque habitu gauderet, conjecta, et *herpetibus* hinc inde ad cutem notata est. Quibus aut renes a calculo, aut urethra ex blennorrhoea irritantur: his et vesica redditur sensibilior; et hac ultima jamjam dispersa, hoc receptaculum a minori, quam pridem solebat, urinae quantitate ad istius excretionem sat diu solicitatur. A rheumatico,

catarrhali vesicae affectu, a chronica hujus visceris phlogosi, a sanguinis menstrui, haemorrhoidalis, has ad partes congestione, quin dolor ubique se prodat, — et interdum, ut diximus, a solo cum partibus aliis consensu, hujus alvei sensibilitas et mictionis frequentioris necessitas non raro increscunt. A spasmo vesicae, vel abdominalium musculorum violento, urinas cum impetu expelli, epilepticorum exemplo comprobatur. An et *vermes* subinde vesicam humanam exstimulant? ... *hydatites* cum urinis excretae, et qui *canum* in *renibus*, ac, prout nos ipsi conspeximus, in ejusdem animalis *vesica*, reperti sunt vermes ascarides, a polyposis concretionibus his in locis interdum reperiundis, ob organicam structuram diversi, vermium in vesica repertorum exempla de hominibus, a variis Scriptoribus adducta, confirmare videntur. Ex recto intestino per ulcus in vesicam intrasse, de quibusdam, — sed, quod canis exemplum sani nos docuit, non de omnibus dicendum est.

Vitium organicum. Quaecunque vesicae cavitatem imminuunt: ut ejusdem, ab utero scirrhoso, cancroso, hydropico, vel steatomate praemagno, vel et *ossea* substantia, quae in museo pathologico possidemus, vel polypis repleto, vel gravido,

al foetus capite, aut clunibus, a scirrho intestini, mesocoli, vesicularum seminalium, angustatio, compressio, — membranarum, quae vesicam componunt, vel universalis, vel circa collum, ab ulceribus, a calculo inducta crassities, callositas, — excrescentiae fungosae, polyposae, iterumque calculus, tumores purulenti, scirrhosi, quae vesicae portionem inferiorem occupando, urinam ab eadem excludunt, contractionem aequalem, aut pseudosphincteris actionem impediunt, vel mingendi necessitatem perpetuant; — haec singula mox *enuresin*, mox vitium huic oppositum, mox illam cum isto conjunctam, constituunt.

Huc spectat urinae, vitio aut congenito, aut a praegressa inflammatione, exulceratione vesicae derivando, per vias haud naturales, atque voluntatis imperio nequidquam subjectas, ex hypogastrio, umbilico, perinaeo, intestinis, contingens egestio. Sic vesicam sub abdominis integumentis ad pubem prolapsam, ac duplici externoque ostiolo obscoenum liquorem perpetuo exstillantem, *Bruchsaliensi* in juvene, ac in tenero infante conspeximus; post longas ischurias urinam per urachum sibi vias aperuisse, experientia testatur; a mesocoli carcinomate cum vesica cohaerente atque corroso,

istius, et intestini communicationem, — atque similem in *rectum* intestinum vesicae aperturam in viro a dysenteria, — et in altero, ab haemorrhoidali inflammatione correptis; observavimus; ex prostatae suppuratione, ulcere venereo, aut ex calculi sectione, frequentes ad perinaeum urinales nascuntur fistulae; ac mulieribus non paucis a partu difficili, artificiali, ex inductis colli vesicae, ac urethrae inflammatione, concretione, ac subsequente laceratione vel ulcere, urina foedo per vaginam aut alvum spectaculo decurrit; atque tribus in viris, in exemplum hic adductis, nunc flatus, nunc faeces per urethram exivisse deteximus.

Prognosis. §. 489. Cuivis ex enumeratis (§. 488.) incontinentiae urinae speciebus, sua et propria est prognosis. Quae solam *debilitatem* pro causa agnoscit, nec diu continuaverit, — quae modo sub somno profundo, longiori contingit: ea remediis, opportuna vivendi ratione, adhibitis, vel sponte, crescentibus annis, disparet. Quam herniae, prolapsus inducunt, hanc repositio sat cito suscepta dispellit. Quae ex *paralysi* descendit incontinentia, ea, nisi causâ illius mox ab initio sublata, perraro,

— ac si talem auferri non liceat, nullo tempore sanatur. In morbis acutis, enuresis, cum simul alvi excretio praeter arbitrium accedat, frequenter, non tamen ubique, mortem praenunciat. Quae ex *morboſa* vesicae *sensibilitate* proficiscitur: ea, si causam istius dissipare valeamus, vel tractu temporis et sponte cessabit. Ex pessimis est enuresis, quam *vitium* vesicae, aut partis vicinae, *organicum* induxit: atque sic mali de quo agimus, ex causarum, quibus debetur, consideratione potissimum eruenda est prognosis.

§. 490. Ut quovis alio in morbo, sic et in *enuresi*, praecipuum curationis momentum in causis removendis consistit: quod cum frequenter obtineri non queat, imperfectam, aut nullam hoc in casu medelam aegritudo admittit. Cura.

Nascentem ex debilitate incontinentiam, nisi provectam nimis, corroborantia, excitantia, ipsi loco adfecto admota, feliciter dispellunt. Hinc repetita partium vicinarum in frigidam immersio, frigida, vel spirituosa, aromatica fomentatio, linimentum volatile cum oleo nucistae expresso, *perinaeo* apposita, clyster frequens cum camphora ex corticis deco- Enur. ex debil.

cto, quod ultimum et interne cum rhabarbari aequa portione adhibendum est, praecipue indicantur. Interdum tinctura cantharidum a quinque guttis ad quindecim, viginti, cum debita cautela, bis in die, ex aqua porrecta auxilium concessit.

Enur. ex paralysi.

Non multum diversa, sed longe difficilior, ac plerumque infausta, est enuresis ex *paralysi* medela. Praeter ea igitur, quae morbum primarium, aut praegressam apoplexiam, paraplegiam etc. concernunt, tum dicta jam remedia in opem trahenda sunt, tum vesicans ossi sacro imponendum, regio lumbalis linimento volatili cum camphora ungenda, viresque electricitatis, ab ossis sacri confiniis ad perinaeum dirigendae sunt. Injectiones ex cortice Peruviano paratae, hoc vesicae sub statu, per urethram mox refluunt, atque in illius universali paralysi nobis, licet retentae, perparum praestiterunt.

nur. ex sensib. excessu.

Quibus urinae ex nimia vesicae *irritabilitate*, *sensibilitate*, vel citius, frequentius, qnam par est, vel praeter voluntatem se praecipitant: his, suppressa primum, aut saltem moderata morbosae dispositionis origine, remedia ex causae ipsius cognitione petenda, atque hinc alia aliaque conducunt. Sic, ubi

suppressio menstruorum, haemorrhoidum, plenitudini vasorum circa vesicam, atque tensioni, nimiaeque mobilitati occasionem praebuerint: hanc tollunt appositae vel pudendis, vel ano, perinaeo, hirudines, enema, fomentatio ex frigida cum aceto. Si ab acri rheumatico, vel alio, sensibilitatem perversam contraxerit vesica: remedia huic acri corrigendo, ab hoc viscere avertendo, idonea indicantur. Quam calculus hoc in receptaculo contentus irritationem inducit, hanc sectio illius avertit; vel, si ab instituta operatione, vel post blennorrhoeas jam abactas, vel post alios spasmodicos affectus, vesica morbosam sensibilitatem diutius manifestat, *opium* sat larga dosi per clysteres intestino injectum conducet. Infantes sub nocturnis insomniis in se ipsos mingentes ad coenam tum potu copioso, tum cibis, qui urinae copiam adaugent, abstineant; ut lotium, quo lectulum petunt tempore, deponant, advertantur; ac hora nunc ista, nunc illa, ex somno longiori, ut vesicam exonerent, evigilentur. Nec minae, nec verbera, nisi ratio et pudor, aut aetas major id faciant, habituali huic vitio medentur. Si forsitan universalis debilitas cum nimia vesicae sensibilitate conjuncta videatur: tunc chinae

decoctum, ac caetera roborantia, — atque si per consensum vesica stimulari videatur, nunc opium, nunc illa, quae longinquae irritationis causam debellent, in usum trahenda sunt.

Enur. ex vitio organ.

Orientem *ex vitio organico* enuresin vix unquam Medicina dispellit. Interim si urethra mulieris ex partu difficili in vaginam aperiatur, cathetere flexili ad vesicam conducto, ac lotio per illum tempore sat longo solicite evacuato, rarò quidem, sed interdum urinae per vaginam defluxus avertitur. Vix unquam tam felices esse licebit, si vel ipsa vesica lacerata incontinentiam producat; interim *Genuensis* nobis exemplum juvenis notum est, cui vesicae abscessus cum recto intestino sat aperte communicans, vel solius auxilio naturae sanatus est. Quam caput foetus, vel uterus gravidus in vesicam exercet, haec saepe facili negotio aufertur compressio. Vesicae scirrhus, callositas, excrescentiae, nullum ab arte humana auxilium admittunt.

Quo igitur in casu enuresin auferri non licet, urina saltem, ne foedo spectaculo nolentibus effluat, ac partes subjectas erodat, instrumentis, quae *Chirurgia* pro sexu quovis suppeditat, colligenda est.

ORD.

ORD. I. GEN. IV.

PTYALISMUS.

§. 491. Fons triplex *saporis* atrium irrorat, atque subtilem, penetrantem ille vaporem ubicunque exhalat; hic blandam, lubricantem lente eructat pituitam; tertius insipidam limpidissimamque undam nunc placide scaturit, nunc rapidam ac divitem cum impetu expellit. Insignis hanc ultimam, pro cavo non magno, glandularum congeries vel sponte, vel nervorum imperio, irritatione quacunque, pressione coacta, profundit: nec febris hanc perennem scaturiginem, ut illam muci, aut vaporis in ore penitus exsiccat. Ex cognita hucusque salivae humanae analysi, vix tanta, ut vel ab aqua puriori suppleri non posset, nobilitas resplendet; et animalis na-

turae, praeter suam originem, hic liquor vix multum ostendit : sed aliter nos docent digestionis ciborum sub nimia ejusdem jactura languentis effectus, — aliter observatio, aperto scilicet, sub arificiali salivatione, hoc fonte, principium vitale has per vias, quasi in ipso diabete per renes, ruisse, — saporem hujus liqnidi, cum sano in homine nullus esse consuevit, conspicuam in aliis *salsedinem*, in aliis *dulcedinem* insignem ac melleam prodidisse, — febres malignas, nervosas non modo praecipuam depositionum circa glandulas salivales sibi sedem eligere, sed per abundantem salivae fluxum, quem aphthae non producant, non raro dispergi (§. 91.); — hunc ipsum liquorem potissimum *hydrophobiae* vehiculum, cujus unica jam guttula hunc morbum in sanos propaget, constituere; — ex omnibus humani animalis secretionibus nullam a solo nervorum imperio tam celeriter, quam istam intendi; — insigne glandulas salivales inter et testes, et mammas (§. 174.) et ventriculum, et ipsa intestina sensationis commercium existere : quae singula salivae dignitatem tum sano, tum aegrotante in homine, abunde demonstrant.

§. 492. Quod si igitur salivalis hic liquor (§. 491.) copiosius, quam naturae ad usus requiratur, secretus, aut continuam atque molestam deglutitionem exposcit, aut ex ore praeter modum ubertim distillat, aut ob ductus laesionem se per genas praecipitat, *Ptyalismus*, *salivatio* vocatur. Definitio.

§. 493. Ptyalismus vel sponte ab ipsa natura promovetur (*Ptyal. spontaneus*), vel ab arte inducitur (*Ptyal. artificialis*); atque ille vel *primarius* est (*Ptyal. idiopathicus*), vel morbi alterius *symptoma* (*Ptyal. secundarius*, *consensualis*) constituit. In quibusdam saliva non semper, sed *periodice* ex ore distillasse observata est (*Ptyal. periodicus*). *Epidemicam* interdum ptyalismus, *secundarius*, ut credimus, naturam assumpsit (*Ptyal. epidemicus*); et *criticae* salivationis tum febrilibus, tum aliis in morbis exempla numerosa (*Ptyal. criticus*) habentur. Ptyalismum *traumaticum* vocamus, cum saliva ob ductus proprii laesionem externam, utplurimum copiosius, quam naturales per vias fecisset, delabitur. Differentiae.

§. 494. Rarior spontaneus ptyalismus est, Symptomata.

qui ex propria glandularum salivalium affectione descendat; frequentior ille, qui aliis sub morbis symptomatice propullulat. Quocunque tamen hic modo nascatur, oris antrum continuo limpidissimi liquoris, vel simul muci, affluxu obruitur, et ad continuos screatus urgetur. Spumosam saepe indolem a muco commisto salivae assumunt, atque vel loquente, vel dormiente aegroto, per labia et mentum nauseoso aspectu distillant; vel qui clauso forsitan ore obdormiunt, hi suffocationis, ab irruente per laryngem saliva, metu perculsi, desiderato a somno arcentur. Rarum est salivam tam copiose secretam non alio simul vitio laborare, quo cavum oris a phlogosi correptum, ab ardore, calore ac pustulis ulcerosis inquinatur. Interdum dolor ac tumor ad glandulas parotides, submaxillares, conspicuus occurrit. Sunt, quibus ob miram ad partes faciei laxitatem salivae per flaccida et pendula oris labra continuo derivantur; atque alii vel sola consuetudine, vel a copia salivae inducti, lacu salivali vicina sibi loca quaecunque inundant. Omnibus vero a quotidiana salutaris liquoris jactura digestio ciborum difficulter absolvitur; et corpus, sub majori illius dispendio, quod

salivatiouis mercurialis exemplo docemur, contabescit. Qui acida, vel pingui et rancida ventriculi, intestinorum saburra laborant: hi, praevia *ustionis*, et quasi *flammae ex stomacho per oesophagum ascendentis*, molestissima sensatione, limpidissimi liquoris quantitatem sine vomitu sat magnam cum levamine eructant. Hic liquor, licet imo a pectore aut ventriculo ascendere videatur, salivalis protinus naturae est, et quasi metallico sapore instructus, cum maxima oppressione, anxietate rejicitur. Potatores hoc malum sub horis matutinis frequenter molestat.

§. 495. Si majorem nervorum in glandulas faciei conglomeratas potentiam excipiamus, qua, ferculi desiderati odore, aspectu, vel sola percepti quondam saporis recordatione, saliva cum impetu jam prosilit: non aliis ex causis salivae, quam aliorum humorum (§. 466.) secretio naturalem excedit. Qua demum ratione *mercurius* salivam prae aliis secretionibus, quacunque sub forma porrectus, tam facile ac potenter adaugeat: hoc, sicut ex lege stimulorum generali explicari non potest, ita certam humoris alivalis cum hoc metallo *affinitatem*, licet minus intellectam, Causae.

supponere videtur. Huic similem quodammodo subtiliora pestilentialium morborum *contagia* (§§. 83. 92.), externae *cynanchis causae* (§§. 174. 176.), atque criticae salivationis materia incognita, sat evidenter ostendunt; quamvis quicunque stimulus, oris cavo, vel ipsis glandulis salivalibus admotus, ut a sola jam ſumi tabacini suctione apparet, eosdem effectus producat. Sic dentitionis difficilis sub opere, a dente carioso, a dolore, seu trismo, ut vocant, faciei, a gingivarum exulceratione, a linguae, aut faucium inflammatione, mandibulae fractura, vel tetano, convulsjone, quin a sola jam oscitatione, glandularum, ductuumve salivalium a musculis compressione, a calculo sub lingua, vel in ductu salivali haerente, copiosam aegroti ex ore salivam profundunt; et ab aphthis deciduis, non minor humorum ex buccis excretio succedit. Suppresso ex pedum refrigerio, aliave ex causa, perspirabili vapore, vel renum secretione imminuta, vel menstruis obstructis, vel adeo sub menstrui in teneris virginibus principio, sputorum interdum mox copia augetur. Salivatione praecedente, alvus dura, urina pauca, secretiones omnes parciores observantur; a diarrhoea sub-

orta, vel perspiratione adaucta non raro ptyalismus dissipatur; ac ad salivationem a mercurio praeveniendam non certius, quam tepor atmosphaerae, et aucta transpiratio, remedium habetur. Sed jam solus ad ventriculum, ad intestina stimulus abundantem mox prolicit salivam. Ex nausea, vomituritione, copiose hic latex ex ore distillat; a scirrho oesophagi, gastritide, cardialgia, a colico dolore, a vermium reptatu, similia contingunt. Vel a sola conceptione, quanta non a gravidis sputorum rejicitur copia! et quanta non ab hypochondriacis, hystericis, melancholicis, ab illis, qui acidam aut rancidam in ventriculo saburram circumferunt, aut a *pyrosi*, exspuitur saliva (§. 494.)! In homine ex *pancreate scirrhoso* contabescente, ad decem haec ipsa libras quotidie rejecta est. An oriens a suppressa salivatione diarrhoea, ex aucta ejusdem naturae *pancreatici liquoris* secretione descendit? Abundantem nuper salivationem in viro conspeximus, cui *paralysis ad linguam, intacto saporis officio*, pene omnem hujus particulae, quasi tabe laborantis, *motum* abstulerat. Caeterum, quae a faucium, genarum, pharyngis paralysi subsequitur salivatio, ea plerumque non ex aucta salivae co-

pia, sed ex musculorum hunc liquorem coercentium inertia, aut ex deglutitione impedita, per mentum delabitur.

Prognosis. §. 496. Sub tam raro salivae *primario* effluxu, *prognosis* momenta ex historia morborum, quibus ptyalismus ut *symptoma* accedit, repetantur oportet. Qui sub fine morborum sine virium jactura majori contingit, hic salutarem plerumque illarum per has vias solutionem praedicit; atque talem per plures hebdomadas cum evidente beneficio fluxisse conspeximus. Qui salivam vel ex mala et indecora consuetudine, vel ex rebus acrioribus, masticatione, suctione tractatis, copiose rejiciunt: his ciborum digestio labefactari, atque aliae secretiones excretionesque imminui observantur. A fortiori, neque critico ptyalismo, ut ab eo, quem pridem ad luis venereae curationem promovebant, non minus ob humoris nobilioris jacturam, quam ob impeditae masticationis, atque ob somni denegati rationem, extrema corporis debilitas ac macies brevi tempore inducuntur.

Cura. §. 497. Quae ratio medendi *secundario*

ptyalismo conveniat, hoc vel aliis hujus operis in locis jam expositum est, vel in sequentibus succincte traditur. Quae ex propria glandularum affectione descendit, rarissima est salivatio, atque ex stimulo his organis proxime admoto, plerumque, ut videtur, catarrhali, rheumatico, facilius, quam ex sola debilitate, explicatur. Talem nos ipsi *habitualem* in juvene conspeximus, atque alterum ptyalismi, sex jam per annos verno tempore recurrentis exstat de femina exemplum. Si calculus salivalem ad ductum aut glandulam suo stimulo ptyalismum inducat: peregrino hoc corpore prudenti sectione ablato, importuna simul exsiccatur salivatio. Quam sibi methodum *traumaticus* ptyalismus exposcat, Chirurgia nos docet. Ex quocunque demum stimulo glandulae salivales irritentur, fomentatio nunc sicca ex farina, vel cineribus cum herbis aromaticis atque camphora remistis, nunc humida ex emolliente decocto, cataplasmate, seu calor loci affecti aequalis, moderatus, plerumque conducunt. Salivationem rebellem vesicans nuchae appositum hinc inde moderatur. In aliis, balneum, et quae pellem ad sudores disponant, evacuatio alvina, profuerunt. A collutoriis vi

adstringente instructis in primario ptyalismo vix multum exspectamus; atque in genere retinendum est, salivationem, quae morborum ut *crisis* incedit, cum periculo repelli; et vel symptomaticum ptyalismum, ne difficilis diarrhoea insequatur, cum prudentia majori esse pertractandum.

ORD. I. GEN. V.

EPIPHORA.

§. 498. Epiphorae, ut *symptomatis*, quod oculorum inflammationem frequentius comitatur, alibi (§. 150.) mentionem jam injecimus: sed, licet profluvii hoc genus rarissime *primarios* ad fluxus pertineat, ejusdem nihilominus considerationem, ut Medicorum attentione non indignam, pro meliori systematis morborum intelligentia hic breviter resumimus. Non paucis quidem animalibus lacrymales glandulas natura distribuit; sed nulli ex istis tam durum ac frequens, quam generi humano, hoc de fonte hauriendi imposuit onus. *Lacrymarum* vero sub nomine tam rorem illum, qui ex oculis et contigua palpebrarum superficie *insipidus*, ut videtur, evaporat, quam commistum huic ipsi *salsum*, et ex De elacrym.

glandulis sibi propriis distillantem, humorem intelligimus: qui, licet ob separationis solius intemperantiam vix debilitatem inducat, ob organi tamen hunc humorem aut secernentis, aut continentis, aut ab oculo ablegantis vitium, incommodam ac foedam aegritudinem, quam *epiphoram* dixerunt, constituit. Naturam lacrymarum quod attinet, ea, si extremam oculi sensibilitatem consideremus, in propria, nec a longiori stagnatione acquisita, sed recentissimo liquori jam concessa, et ipsius adeo urinae acorem superante *salsedine*, jam primo aspectu non indignum admiratione argumentum nobis offert. Limpidus nempe et inodorus, sed, si modo pauca *dulcescentis* sub ophthalmia lacrymae exempla excipiamus, ubique *salsus* hic liquor secernitur: qui, ut recentior Gallorum analysis demonstrat, aquam distillatam pondere modo parum excedit; tincturae heliotropii colorem non immutat, sed maculam in charta vel a violae, vel a malvae succo caerulea, constanter *viridem* inducit, super igne copiosas et aliqua tenacitate non destitutas bullas mox contrahit; lentius et solo ab aere exsiccatus, *crystallos* ex pauco sale marino et materia alcalina compositas, — citius vero ab igne inspissatus, reliquias,

vix partem *centesimam* et *quartam* constituentes, olei et aquae pauxillum, ac tandem carbonem salina materia onustum subministrantes largitur. Haec liquoris miserorum principia tam calculorum, in caruncula, in sacco lacrymali repertorum, quam crystallorum ex acido amararum, sub ophthalmia ad palpebras observatarum, historia illustrant. Vel ipsum *sanguinem* non tam raro cum lacrymis se miscuisse, vel *caerulei*, aut *lactei* coloris materiam circa limbum palpebrarum haesisse, exempla testantur.

§. *499.* *Epiphora* igitur est lacrymarum, non tam animi dolentis, quam morbosae affectionis imperio inducta, profusio. Definitio.

§. 500. Rarior est, quam *primariam* vocari liceret, epiphora, et lacrymae plerumque ex alio, quam ex proprio has secernentis organi vitio, abundant, aut palpebris aufugiunt. Est interim, ubi glandulae lacrymales, ut de salivalibus jam dictum est, a phlogosi leviori correptae, aut quocunque demum stimulo agitatae, vel uberiori secretioni indulgere, vel secretum humorem citius, quam par est, e propriis canaliculis emittere videntur. Num Different.

sola *debilitas* a praeviis ophthalmiis, vel a studiis immodicis inducta sine majoris sensibilitatis ratione, epiphoram *primariam* relinquat, dubitamus.

Natura. §. 501. Evidentior in homine, quam in quovis alio animali, sub tristi mentis affectu delacrymatio est; atque nil impedit, quin et hunc vitae statum breviores ad morbos referamus. Plerumque oculorum aliquis pruritus, tremula pupillae inundatio, palpebrarum angustatio, nictatio, suspiria, respiratio inaequalis, retractio labiorum, has procellas annunciant. Mox humor oculis circumfusus tam a punctis lacrymalibus suscipitur, atque naribus celerrime advectus frequentius emungitur, quam guttatim per genas se praecipitat. Quem longa inspiratione pulmones aerem profundius inspirarunt, hunc, a diaphragmate succussi, cum impetu, ac mira vocis inflexione per vices expellunt. Sunt interim, quibus lacrymae sine fletu, ac furtim pallescentes per genas delabantur; atque sub diuturno illarum effluxu, calor, rubor, et quasi phlogosis oculorum, palpebrarum, vix celanda per horas doloris vestigia relinquunt. Vix autem hae, tam communi hominum sorte expressae, ad *epiphoram*

revocandae sunt lacrymae ; sed vel ex aucta per causas alias in glandula lacrymali secretione, vel ex impedito humoris ad nares defluxu, hic idem, non raro manifesta simul acredine instructus, per genas, quas interdum arrodit, inflammat, devolvitur ; atque ingrato non minus aspectu, quam visus obnubilatione manifesta, *oculum* sub animo quieto *lacrymantem* constituit.

§. 502. Est aliquid in lacrymarum secretione, imprimis apud hominem, quod non satis intelligamus: singulare nempe moeroris, gaudii, tenerae misericordiae in glandulam lacrymalem imperium, ut, si modo salivae in esurientibus celeriorem affluxum excipiamus, nullibi tam subitaneus, tam involuntarius, tamque conspicuus in organum secernens effectus, eo major, quo sensibilior est homo, apud infantes atque mulieres certe maximus, habeatur. Sunt adeo inter istas, quibus sub ficto protinus dolore, aut tenero affectu, lacrymae, prout occasio ac astuta voluntas id jubeant, copiosae prorumpant. Interdum non ab animi tristitia, vel organi ex vitio, sed ab incognita nervorum affectione, similis in glandulas lacrymales, quam a fortissimo moerore, actio Causae.

se prodit: ut plurimas sub fletu involuntario, fere per horas extenso, lacrymas ab hystericis, hypochondriacis aegrotis, cum nullam sibi fletus causam esse fatentur, effundi videamus. A fortiori tamen animi dolore, lacrymarum secretio impeditur; et, quod mirum est, a fluxu istarum abundante non exiguum moestitiae solamen obtinetur. Sunt, quibus ob constitutionem peculiarem, ab animi tamen insensibilitate longissime diversam, nec moderatus, nec summus moeror oculos vel unquam humectet. Facillimos in lacrymas et fletum post apoplexiam, paralyses, aegrotantes deprehendimus; ac in febribus nervosis, sine animi consensu, liquor ille ex palpebris decurrit. Interim ex nervorum irritatione pars maxima lacrymarum scaturit. Sub dentium dolore feroci, aut mechanico nervorum, qui hos ipsos, aut nares adeunt, stimulo, copiosa mox lacryma distillat. A corporibus peregrinis oculo illapsis, a trichiasi, distichiasi (§. 150.), a quovis acri tum oculis, tum naribus admoto, ut a fumo, vapore spirituoso, ab allii, caeparum, raphani rusticani odore, masticatione, quin a frigore, vento, a luce vividiori, lectione longa, imprimis nocturna, a contagio morbilloso; varioloso, a phlogosi

ca-

catarrhali, effectus iidem habentur. Nec minus sanguinis subitanea et impetuosa, sub tussi, risu, sternutatione fortiori, ad caput congestio huc spectat. Similia occurrunt, si vel palpebra inferior praeter modum relaxetur, vulneretur, erodatur, aut, extrorsum conversa (*ectropium*) lacrymas, quod et tumor ad carunculam lacrymalem (*encanthus*) facit, ab oculi cantho interno divertat; vel si puncta lacrymalia, aut continui his saccus, aut ductus, a tumore, ab inflammatione catarrhali, rheumatica, variolosa suppuratione, materia tenaci, a polypo, vel a calculo, vel quovis demum modo, angustentur, exedantur, obliterentur, atque superfluum ad oculos humorem ad nares, forte simul a polypo infarctas, obstructas transmittere recusent.

§. 503. Nisi partium, quae lacrymas coercent, abducunt, ex vitio epiphora contingat; haec ipsa, in febribus praesertim, nunc morbillos, interdum et variolas, futura, nunc instantem per nares haemorrhagiam, nunc deliria, significat. In febribus nervosis lacrymatio pejoris indicii dicenda est. Frequenter feminarum, quae fluore albo laborabant, oculos quasi lacrymis innatare conspeximus. Quae Prognosis.

ex vitio canalium lacrymalium originem trahit, aut a longo jam tempore continuat, epiphora, ea, pro causae ratione, aut difficilem, aut nullam curationem admittit.

Cura. §. 504. Cum ex alio magis, quam organi secernentis e vitio, lacrymarum profluvia succedant: medendi methodus, ad morbi causas potissimum dirigenda, aliis hujus operis e locis, atque ex chirurgicis notionibus plerumque eruenda est. Quam nimia oculorum sensibilitas lacrymationem excitaverit, hanc paucis tincturae Thebaicae (N. XIX.) guttulis quotidie in oculum stillatis corrigimus. Si debilitas organi sensibilitatis intemperantiam aut produxerit, aut comitetur, tunc junctum opio saturni extractum (N. LXII.); — et si ab acri stimulante materia lacrymarum secretio augeri videatur, vesicans emplastrum temporum regioni appositum, atque illa, quae in ophthalmia his a causis excitata commendavimus (§. 154.), indicantur.

ORD. II.

PROFLUVIA MUCOSA.

GEN. I.

CATARRHUS.

§. 505. Consideratis hucusque (§§. 469. — 504.) profluviis, quae tenuiorem atque *serosam* animalium humorum partem dissipando sanitatem offendunt, ad earum nunc, quae *mucosa*, vel simul *lymphatica* sanguinis principia disperdunt, considerationem nos accingimus. Haec quidem, nutritioni potissimum dicata, materia tum ipso cum sanguine, tum imprimis seroso cum latice tam intime conjuncta incedit, ut apertis, cujuscunque demum generis, vasorum ostiis, vix unum sine al- Introduct. gener.

tero liquidum aufugiat; sed concessa aliqua mucosis principiis quiete, vel obstaculo naturali, morboso, celeriori humorum cursui opposito, vel mutatis vasorum secernentium, ex inducta laxitate, aut et stimulo majore, officiis, — haec seri animali cum glutine unio ac affinitas tam intima infringitur; aufugit illud, aut a vasculis resorbentibus abducitur; ac solvente sibi ablato vehiculo, nutrientis materiae junguntur magis, magisque cohaerent principia: in lympham, a qua non aliter, quam sanguis ab ista, perfectae scilicet elaborationis ab organis animalibus necdum expertae ratione, differunt, non magno intervallo abitura. Hinc ab exigua hujus nobilioris principii continuata in longum jactura, longe major, quam profluvio *seroso*, nisi forsitan cum lymphatica substantia uberius saturato (§§. 473. 480.), insequitur debilitas ac macies; nec paucae, per quas corpus humanum hoc necessario nutritionis adminiculo defraudetur, sunt viae, quas singulas attente a nobis investigari nunc interest.

Definitio catarrhi. §. 506. Ac primo quidem *Catarrhus* considerandus hic venit: qui scilicet in membranae pituitariae, per vias respirationi patentes ex-

tensae, affectione, plerumque ex suppressa transpiratione oriunda, frequenter febrili, plus minus inflammatoria, ac molesto vanoque ad partem nunc istam, nunc illam, excretionis molimine, vel primum in serosae, salsae et acris, — ac tandem in densioris viscidaeque materiae rejectione consistit.

§. 507. Pro tanta vero antrorum, sinuum, anfractuum, canalium, quae aer, respirationis sub opere, continuo allidit ac permeat, amplitudine, extensione, — pro tanta membranae, quae haec spiracula investit, sensibilitate, mollitie, — pro tanto nervorum, vasorum, glandularumque numero, — pro tam insigni inter se ipsa et longinquis cum partibus consensu, — pro functione organorum tam diversa, pro corporis dispositione praegressa, vel debili et laxa, vel firma et robusta, — oportet morbum, licet originis et causae agentis ratione prorsus eundem, diversa tum in locis affectis, tum in aliis, vicinis non minus, quam distantibus, et in variis hominibus, symptomata agnoscere: quae interim, quamvis et exitus et methodi medendi respectu non ubique in omnibus conveniant, uno nihilominus eodemque tractatu absolvi, et, quibus inter Species variae.

se confluant, lege, ac ordine exponi merentur.

Nunc vero, *coryzae* sub nomine, *cava narium*, ut *sinus frontales*, *sphenoidales*, aut *antra maxillaria* catarrhus occupat; nunc *faucibus*, velo pendulo adhaeret, ac descriptam jam alibi (§. 172.) *cynanchen catarrhalem*, — vel, ad laryngem extensus, *raucedinem*, seu *branchum*, — atque tam dictum ad locum, quam ad *tracheam*, aut ad *bronchia* defixus, *tussim*, seu *laryngis*, *tracheae*, *pulmonum*, *catarrhum* constituit. Pro varia origine, ac pro febre, quae morbum eundem, *catarrhalis* sub *febris* denominatione, comitatur, diversa, vel et prorsus absente, aliam aliamque hic ipse naturam assumit: nunc *simplex*, nunc alio cum vitio, venereo, scrophuloso, etc. conjunctus, — nunc sine totius labore, *localis*, — nunc vero vel *primarius* cum febre, plerumque *inflammatoria*, *gastrica* interdum, ac, sub corporum, ob humidiorem atmosphaeram, vel ob vivendi rationem, laxiorem, debiliorem, ac magis sensilem habitum, — vel, difficiliori sub rerum decursu, non sine contagii apud *equos* in *coryza virulenta*, licet aliter Vir eximius contenderit, manifesti, *epidemiae* imperio, vigentis, suspicione, *nervosa*, et in homine cum *exanthema-*

te, imprimis *miliari*, lubenter incedens; — vel *secundarius*, ab acri morbilloso, varioloso, venereo, aut stimulo alium per morbum excitato, *symptomatice* inductus. Non paucos *habituali* catarrho vexari, ac plures ex istis, ubi pulmo debilior, sensibilior, hoc ad vitium juniores disponat, ulcerosam ad phthisin properare videmus. Alii, crescente mucosae materiae in bronchiis secretione morbosa, magnam quotidie pituitae puriformis copiam cum tussi rejiciunt, et ex tam longa nutrientis principii jactura, quin ulcus pulmonum, ut causa, subsit, *pituitosam* in *tabem* labuntur. Aetatem senilem, sub habitu corporis laxiori, catarrhi pulmonum frequentes, ac vix non perpetui, seu *chronici*, sine tanto discrimine divexant. Nec *periodice* incedentis, plerumque *symptomatici*, exemplis destituimur catarrhi. Varius autem est muci, quem partes catarrho affectae excernunt, color; consistentia, natura et copia sunt variae: quae singula, ex tradenda nunc generum historia, adamussim patebunt.

§. 508. Narium catarrhus, *coryza*, *gravedo*, vocatur (§. 506.): quae, pro magna specus nasalis extensione, nunc istius modo Coryza.

partem, nunc omnem superficiem prehendit; ac diversa nunc levia, nunc vero sat gravia, symptomata inducit. *Gravedinem*, ut scholae quondam jusserunt, a *coryza*, quod in illa tenax pituita sub dolore, ut vocant, *gravativo*, — in hac vero, serosa, tenuis, acrisve materies effluere dicatur, cum modo gradu et tempore hae differant, distingui nil interest: sed juvat, singula, quae simpliciori hoc morbo quasi sub oculis aguntur, non contemni, sed ut fidelem eorum, quae in trachea, et in bronchiis, graviora in aliis, contingunt, imaginem attente contemplari.

Catar. narium.

Sub *narium* ipsarum *catarrho*, siccitatis ingratae, plenitudinis, tensionis sensatio, aquae oculis subturbidis, languidis, rubellis; suffusae, vox obtusa, nasalis, ut vocant, odorum, et adeo saporis, perceptio imminuta, cum cutis universae ad frigus sensibilitate majori, aurium susurrus, emungendi continua necessitas, sternutatio frequens ac molesta, praecedunt. Haec sequitur indecora liquidi serosi, calentis, subsalsi, lacrymae non absimilis, et acris, copiosissima interdum, distillatio: qua narium pars ima, per labrum, rubescit et ardet. Interea mucosa illarum, ac ductuum, saccorumque lacrymalium interna membrana turget, et aeri

non minus ad nares ingressum, quam lacrymarum ad illas descensum praecludit. Hinc istas ad oculum morari, vel calentes, per genas devolvi; ac spiritum, cum edimus, dormimus, nisi ore aperto, quod teneris infantibus, his necdum assuetis, permolestum est, somnumque arcet, difficulter hauriri oportet. Accedunt capitis obnubilatio, gravitas, aut dolor frontis sat molestus, horripilationis, caloris vagi, ad noctem crescentis, sensatio, ac ipsa demum febris, ac phlogosis per nares extensae, graviori sub affectu, non desunt indicia. Per plures haec dies, non aequali tamen semper vigore, interdum per multas, continuant, dolorque obtusus, internus, per velum palatinum, posterius, ad fauces expanditur: quo loco mucus ab aere inspirato, sub somno, in lemas aut crustas exsiccatus, irritationem adauget, ac levem simul deglutitionis sub opere dolorem inducit. Tandem nunc citius, nunc tardius, loco seri pellucidi, liquidum paulo crassius, mucosum, ac sensim sensimque, cum facilitate majori, glutinosa, vel alba, vel flava, interdum subviridis, vel striis ex sanguine remistis, sat foetidi subinde odoris, pituita copiose ac plures per dies emungitur, ac pristina odoris, saporis, spiri-

tusque integritas, non sine magnae levitatis ac promptioris ingenii sensatione, restituitur.

Vel eodem, quo nares a catarrho tenentur, tempore, vel hac parte vix adeo affecta, similia *sphenoidales*, ac *frontales* ad *sinus*, ad *antrum maxillare*, vel uno, vel utroque ex latere, contingunt. Sed praecipuam attentionem sibi cava in ossibus frontis, et maxillae superioris exculpta merentur: quae caeteris capacitate majora, causisque laedentibus magis exposita, non raro difficiles obscurosque catarrhos patiuntur.

Catar. sinus front.

Nunc etenim tensionis, plenitudinis, caloris interni, et vel obtusi, vel satis acuti, lancinantis, profundi tamen, doloris, a nasi radice, per unius, vel utriusque supercilii regionem extensi, sensatio, cum hemicrania, cephalalgia, oculorum lacrymatione, rubore, de *sinus frontalis* catarrho testatur.

Catar. antri maxill.

Nunc ad maxillam supernam loco dentibus oculoque intermedio haec dicta, et communia catarrhis, signa premunt, nasique cavum vicinum siccescit, aut emunctionis sub opere, cum doloris incremento, nil muci excernit; aut gena pallide hic tumet, calet, aut rubore suffusa est; vel dentes, imprimis sub attactu, manducatione ciborum, affecto in la-

tere obtuse dolere videntur; gingivae calent, rubentque, nec palati ad fornicem ubique pressionis desunt, aut ponderis, tensionis molestae symptomata. His vero amplioribus in cavis a phlogosi, aut et violenta inflammatione, occupatis, non minus, ac ad alia (§. 126.), *hydropes acuti* hinc inde nascuntur; ac serum copiosum nunc purum, nunc puriformi liquore inquinatum, colligitur: quod, vel remoto ad ostia cum narium cavitate communicantia obstaculo, vel sub capitis in partem aegrotanti adversam decubitu, interdum copiose, cum impetu prorumpit; aut propria vesicula, seu cystide inclusum, abunde distillat.

Sed, quod jam de narium ipsarum catarrho in optatam resolutionem abeunte monuimus, elapsis aliquot, aut pluribus, a primo hujus morbi insultu, diebus, tenuis loco seri, aut siccitatis molestae, pituita viscida, glutinosa, nunc alba, flava, subviridis, nunc puriformis, ac striis sanguineis notata, interdum sat foetida, interdum, ut vidimus, densissima, fere cerea, vel, capite ad anteriora reclinato, ex *sinu frontali*, — vel, illo in latus sanum converso, ex *sinu maxillari* affecto, emungitur copiosa, et morbus dissipatur in integrum.

Abscessus ozaena.

§. 509. Non vero tam felix erit morbi has ad partes haerentis, et vel inflammatione violenta stipati, vel ab acri virulento, vel quocunque a stimulo, qui auferri sat cito non possit, inducti, exitus. Non rarum est scilicet, a causis catarrhi, aliisque non paucis (§. 513.), tum ipsas ad nares, tum ad sinus, praecipue *frontales*, vel et *antra maxillaria*, *abscessus* nunc satis manifestos, nunc maxime obscuros, clandestinos, generari: qui, praeter communia internae suppurationis phaenomena (§§. 126. 128.), odoratus majorem, minoremque laesionem, spongiosos ac tenues hujus osseae compagis lamellas vel comprimunt, vel situ naturali expellunt, vel maxime distendunt, extenuant, ac plurima Chirurgis non ignota incommoda parturiunt. In *ulcus* sordidum ad nares, vel dictas ad partes, mutato abscessu, *ozaena* subsequitur nunc *simplex* atque satis *benigna*, nunc vero ob cariem ad partes vicinas extensam, ob foetorem insignem, vel ipsis aegrotis non minus ac aliis intolerabilis, ob causae virulentae, specificae actionem, ob fistulas, excrescentias fungosas, polyposas, steatomatosas, scirrhosas, cancrosas, *complicata*, vel summopere *maligna*, vel curatu difficillima.

Ab *sinum* scilicet *frontalem* vel unum, vel alterum, *abscessus*, *ozaena*, — sub dolore in aliis obtuso, in aliis pulsante, acutissimo, — sub febre in his magna, in illis pauca, vel nulla, — nisi acerrimo ichori exitus ad nares paretur, ossis, in quo hic stagnat, substantiam, exeso periostio, emolliunt, distendunt, erodunt; ac, vel ablato, quod sinus frontales bipartit, sepimento, in lacum communem hos efformant; vel, lamina sinus interna ad cerebrum protrusa, soporem, stuporem, ac, rupto repagulo, mortem aegroto apoplecticam inducunt; vel carie superiorem in palpebram patente, hanc ipsam sanie rodente suffundunt; vel demum aliam, per orbitam erosam, viam sibi pandunt, ac unum subinde cum naribus et antro maxillari cavum constituunt. Nares in totum cum ossibus palati, velo pendulo, ab *ozaena venerea* exesas, atque ut *unam* cum antris maxillaribus specum aspectu horrendam formarent consumptas, in Viro, tandem a phthisi pulmonum perempto, et a nobis *Bruchsaliae* dissecto, conspeximus. Similes tumorem hoc in sinu luxuriantem, spongiosum, scirrhosum, tam a pressione, quam a maligna, cancrosa suppuratione, calamitates exspectant.

Oz. antr. max. Nec multum ab istis distant, quas *antri maxillaris ozaena*, excrescentiae fungosae, cancrosae, exostoses, inducunt, miseriae: Non quidem simplex puriformis, vel et foetidi, liquoris, hoc ex sinu defluxus, latentem in antro *suppurationem* sat valide confirmat: ast vero, cum inflammationis hac in specu diutius vigentis exposita jam phaenomena praeiverint; — cum puris jam facti signa (§. 128.) sequantur, ac doloris pulsantis, lancinantis, sub decubitu in partem affectam, et sub emunctione aucti, sensus succedat; — si gena rubeat, tumeatque, aut maxillae vel exterius, vel palati ad fornicem, prominentiam sub digitis cedentem, fragoris non ubique expertem, exhibeat; — si, capite in partem sanam converso, ichor bruni aut atri coloris foetidusque distillet; — maxime vero si fistula vel caries ad malam, vel ad orbitam, gingivam, alveolos, palatum existat, ac si dentes hoc loco vacillent, longiores videantur, aut cariem ostendant; tunc de latente hoc in antro ulcere carioso, vel ozaena, aut saltem de fungosa hic loci luxuriante excrescentia, vix dubium relinquitur.

Raucedo. §. 510. Non raro faucium, laryngis mem-

brana mucosa eodem, quo narium illa (§. 508.), modo afficitur; atque *cynanchen* illinc *catarrhalem* (§. 172.), hic vero *branchum*, ut diximus, — interdum utrunque simul vitium, constituit. Saepe fauces titillatione ingrata correptae, ad noctem imprimis, siccescunt et ardent; subsequitur vox aspera, obscura, imminuta, vel *raucedo*; nec cibi tam facile per pharyngem, nec aer tam expedite per laryngem, iter absolvunt; sed tussis sicca, vel saltem screatio materiae aquosae, salsae, levis horripilatio, vagusque calor, sitis, lassitudo, inappetentia, hominem, vix lectulo adstrictum, tenent. Post aliquot dies, praevia subinde nausea, horis matutinis, ejicitur mucus sensim sensimque copiosior, crassior, tenax, albescens, nec tamen e pectore, sed solis e faucibus, larynge, eductus: vox redit sonora, expectorationis imminuitur necessitas, ac pristina spirandi, deglutiendi facilitas restituitur. Sunt, qui, praecipue ex senibus, quotidie praemagnam a somno pituitae ex faucibus copiam eructent, atque *chronico pharyngis catarrho*, sine magna molestia, in perpetuum, aut tempore hiberno, humidoque praesertim, laborent. Sunt alii, quibus sine tanto muci apparatu vox plurimum *raucescat*, aut etiam

deleatur in totum. Multiplex hujus mali, non raro pertinacis, ac interdum *periodici*, natura est. Ipsum quidem *vocis*, cujus instrumentum larynx est, *abolitionem*, *aphoniam*, — *loquelae* vero, quae oris proficitur organo, jacturam, *alaliam* dixerunt. Utrunque mali genus, nunc ex causa ad ipsa vocis, loquelae instrumenta residente, *primarium*, oritur; nunc morbi alterius symptoma, *secundarium*, constituit, atque non raro ex viscerum cum larynge *consensu*, prout alibi docuimus, ac loco opportuno uberius referemus, descendit. Quae branchi acuti, facileque lethalis referuntur, — ea vel ad *cynanchen laryngeam* (§. 173.), vel ad convulsivos hujus fistulae affectus, reducenda sunt exempla.

Aphonia.

Alalia.

Catar. tracheal. bronchial.

§. 511. Non aliena ab istis (§§. 509. 510.) in *trachea*, et in *bronchiis* contingunt: quae, cum *tussim*, ut princeps symptoma, inducant, ab hac ipsa non sanis aptam, ac morbis aliis, indole quamplurimum diversis, non minus concessam, denominationem habuerunt. Qui vero catarrhus haec loca paulo fortius prehendit, is affinia descriptis (§§. 173. 186. 188.), aut facile in *tracheitidem*, *peripneumoniam* tum *veram*, tum *notham*, abitura, symptomata

mata excitare consuevit. Nunc etenim *febris* manifesta catarrhum tracheae, bronchiorum, comitatur: quae ipsa indolem frequentius *inflammatoriam*, — hinc inde vel *gastricam*, vel et *nervosam*, ab annua constitutione, aegroti habitu, vel causae praegressae ratione, assumit; nunc *febris nulla*, aut certe pauca, hoc, locale quasi, vitium distinguit; ac mitiora sunt catarrhi trachealis, pulmonalis phaenomena. Non rarum est, coryzae, raucedinis symptomata cum istis conjungi; sed in multis modo aspera arteria, aut bronchia affecta sunt: ut in quibus, sub eadem licet membranae mucosae, quam ad nares aut fauces aegrotantes, conditione, diversa tamen symptomata succedunt. Praeter communes scilicet catarrhis vespertinos, levesque horrores, calores fugaces, dolores tum dorsi, tum artuum tensivos, pungentes, lassitudinem, quae sub noctis ingressu cum febre, si haec simul adfuerit, augentur, tempore matutino remittunt, — siccitatis, titillationis ingratae, ardoris, vel tracheae ad tractum, vel in pectoris profundo, sensatio, spiratio plus minus difficilis, ac tussis continua, ab initio maxime, ob siccitatem, molesta imprimis a loquela, forteque

ac profunda inspiratione mox augenda, insurgunt. Si quid primis hujus morbi diebus ex trachea expellitur: aquosum, salsum spumosumque humorem hoc offert, sub impetu tussis majori, striis hinc inde cruentis remistum. Tam vehementer interdum haec tussis urget, ut vomitus vel in illis, quibus alia caeteroquin ad hunc causa non est, nunc simplex aquosus, nunc bile, alimentis remistus, frequenter moveatur; in gravidis non raro abortus, in aliis prolapsus vaginae, aut herniae, vertigines apoplecticae, lacrymationes involuntariae, haemorrhagiae per nares, pulmones, hos motus thoracis feroces, convulsivos, ac vix non suffocantes, sequuntur. Post aliquot, nec certos tamen numero, dies, matutinas imprimis ad horas, jam spissior quodammodo, sed pauca adhucdum, materia, sub tussi minus violenta, facilius educitur. Quod si rectam vivendi rationem observet aegrotus, res in dies in melius convertitur; ac sputa gradatim copiosiora, tenaciora, albescentia, cum magno pectoris emolumento plures per dies, donec iterum decrescant, facillime secedunt; transpiratio aequalis, vaporosa matutinas ad horas subintrat, urinae sedimentum lateritium deponunt, ac pristina valetudo restituitur. Negle-

ctis vero morbi initiis, vel catarrho stimulantibus, ac methodo calefaciente tractato, vel demum frigore incaute, ad pulmones imprimis, admisso, difficultas spirandi, tussis violentia, pectoris ardor internus, ac febris augentur; nec raro, sub fallacissimo catarrhi innocentis aspectu, in plenam discrimine peripneumoniam aegritudo convertitur; ac saepe nimis pulmonis suppuratio, ac phthisis ulcerosa, imprimis apud illos, qui hunc in morbum inclinant, aut praevia in pulmonibus tubercula tulerunt, succedunt.

§. 512. Tum vere, autumno, catarrhi inter infantes, pueros, senes, laxaeque structurae homines, ob tempestatis vicissitudines, quam maxime regnant: sed nullo non tempore, ac imprimis sub atmosphaerae ex calida in frigidam humidamque transitu subitaneo, populares redduntur. Interim, quin tam evidens ubique in ambiente nos aere mutatio praecesserit, interdum catarrhi febriles per provincias divagantur; ex una in alteram serpendo, per integrum vix non orbem passu lento vel celeri, sed ad certam itineris morbosi directionem suscepto, non sine magna latentis contagii suspicione feruntur; ac omnes fere inco- Catar. epidemii. influentia.

las, sine habito aetatis, sexus, conditionis, vitae generis discrimine, infestant. Symptomata *epidemici* hujus catarrhi cum descriptis in genere conveniunt, ac simul omnem membranam mucosam, qua late partes respirationi apertas investit, plus minus affectam testantur; sed celerior, vehementior est febris, ac interdum ipsius catarrhi, decursus, — evidentior per crises cutaneas solutio est. Confestim, ac die vix non eodem, fere omnes habitantes invadunt torpor artuum, dorsi lassitudo, debilitas universalis, vertiginosa capitis obnubilatio, horripilatio vaga, mox horror, plerumque sat validus, calor vehemens, insomnia, in quibusdam deliria; cephalaea, in multis nausea, amaror oris, vomituritio, vomitus, sitis vel ingens, vel pauca, coryza, vehemens sternutatio, lacrymatio, ac rubor oculorum, raucitas dolorque faucium, tussis sicca, in quibusdam sputa sanguini commista, cum pectoris oppressione, dolore hinc inde quasi pleuritico, pulsus frequens, in aliis mollis ac parvus, in aliis magnus et durus; sanguis eductus nunc corio obtectus, nunc eodem privatus; urina sub initio fere cruda; aquosa. Quibus sudor copiosus vel sponte post primam mox diem prorumpit, hi facile

a morbo liberantur; in aliis, remittentibus matutinas ad horas symptomatibus, ad noctem similia ac pridie contingunt, ac saepe tertia, quarta, quintave die, post vehementem horrorem, calorem ardentem, deliria, sudor copiosus, odoris acidi, viscosus excutitur; aut ad labra pustulae efflorescunt; urinae sedimentum lateritium deponunt, ac febris profligatur vix non omnis. Non sic tussis in omnibus cum febre sedatur, sed in pluribus per multas adhuc dies continuat, ac sputa tenacia, glutinosa copiose secedunt. Haec interim non in singulis eodem se modo manifestant: sed levior, ac prorsus sine febre, in istis, gravior in illis, aegritudo occurrit; nec non pro varia vivendi, medendique ratione, nunc paucis a diebus haec dispellitur, nunc plures per hebdomadas neglecta decurrit. Pro tanta vero symptomatum gravitate, modo pauca morbi lethalitas sub ipso quidem epidemiae decursu apparet; sed plures post menses sat multi, ut vidimus, pulmone suppurati perierunt; et qui vitio pulmonis, vel alio, jam pridem laboraverant, hi utique majora discrimina subibant. Abortus non pauci sub tam communi affectione in civitatibus contingunt.

Inflammatoriam plerumque *catarrhus epidemicus*, ac benignam, ut vocant, naturam observat: sed febris nervosae cum eodem non minus, quam cum catarrho quovis sporadico, aut alio, conjunctae exempla non desunt; et magna interdum huic morbo cum *cynanche maligna*, *ulcerosa* (§§. 175. 296.), aut cum *peripneumonia nervosa* (§. 190.), est affinitas.

Sub eadem catarrhali epidemica aegritudine subinde dolor et ardor ventriculi, intestinorum, cum ventris fluxu, tenesmo, in quibusdam insurgit; et causae ejusdem in viscera magis abdominis, quam pectoris, actionem ostendit.

Tabes pul. pituit. §. 513. Ad *chronicum catarrhum* retulimus affectum, quo, sub muci copiosi in bronchiis secretione, ac sub materiae puriformis screatu, in longum protractis, debilitas, febricula, macies, ac phthiseos pulmonalis quamplurima, quin ulcus pulmonem devastet, symptomata sequuntur (§. 506.). Bronchiorum hic status vix ab illo vaginae apud mulieres fluore albo laborantes, vel urethrae a chronica blennorrhoea affectae, differt: sed ob majorem illorum superficiem, ob muci morbose hic se-

creti abundantiam, ob visceris nobilitatem, tristiores effectus inducit. Hoc scilicet viscus, omnis, qui toto ex corpore redit, cruor, — et, qui vix huic admistus fuit, chylus, allidit. Non mirum hinc videbitur, si pars major principii nutrientis, ut in ipso *diabete* per renes, sub muci albescentis, *subdulcis* aspectu, per amplissimam bronchiorum superficiem aut nimis laxam, aut simul stimulo morboso ad exuberantem secretionem coactam, aufugiat; et sub tussi continua, sub multiplici sputorum conditione, *tabes*, cui debilitas conspicua, febris lenta, sudor nocturnus, dyspnoea, oedema pedum, ut s mptomata et phthisi pulmonali ex ulcere productae communia, accedant, nascatur. Hinc plures, qui ex ulcere pulmonum contabuisse, et mortem traxisse videbantur, aperto cadavere, nec minimum illius vestigium obtulere; nec sputa, quae purulenta in viventibus fuisse quivis jurasset, aliam, quam perversae secretionis, communem cum muco in coryza, in fluore albo, in blennorrhoea secreto, originem habuere. Nec desunt illorum, qui hoc in morbo ex pulmone integro, aut certe ulceribus haud quaquam obsesso, sanguinem rejecerint, ac fixum in aliquo thoracis loco ardorem, dolo-

rem accusaverint, exempla: ex quibus singulis, quam incertae sint phthiseos pulmonalis feliciter sanatae historiae, et quam fidem remedia ad ulcus pulmonum consolidandum laudata mereantur, elucet. Difficilis hinc morbi utriusque diagnosis, eoque certe difficilior dicenda est, quod *puris* a *muco* ubique distinguendi adhucdum nos lateat peritia; quod sub tabis pituitosae provectiori gradu, quod hanc non induxerit, *ulcus accedere*, ac phthisis vera pulmonum adjungi queat. Si quis interim ad phthiseos pulmonalis ulcerosae, quae alibi exponemus, signa attentius respexerit; si longum morbi catarrhalis, sine febre mox conjuncta, in homine vix ad phthisin praedisposito, sed laxae constitutionis, ac aliis forsitan mucosis fluxibus, primarumque viarum incommodis, non ita raro subjecto, decursum consideraverit; si febrim non prius, ac major jam debilitas secuta fuerit, diuturno catarrho accessisse conspexerit; si materiae per tussim rejectae color, pelluciditas, tenacitas, rotunditas, levitas, quantitas a primo jam morbi initio conspicui, diversam a pure, quod parvum ulcus largiri jam posset, indolem ostenderit; si major sub inspiratione profunda libertas et immunitas a tussi subfuerint; si spu-

ta interdum, comparente imprimis alibi dolore rheumatico, quin febris, dyspnoea sequerentur, per menses disparuisse, ac tempore pluvioso, frigido, et catarrhis favente rediisse sint visa; si methodus corroborans aegrotanti conduxerit: tunc morbum non ex ulcere pulmonis, sed ex perversa in bronchiorum membrana mucosa secretione venire, spes magna affulgét.

Qui *chronico catarrho* sine tanta pituitae profusione, plerumque senes laxique homines, laborant: hi aut febre immunes, aut modo per vices et post atmosphaerae mutationes manifestas ab eadem correpti, nec maciem conspicuam, nec virium decrementum, ut in tabe pituitosa pulmonum, ostendunt; tenacem, in filos ductilem, ac fuso quasi vitro consimilem pituitam cum tussi, praeeunte sat miti dyspnoea, matutinas ad horas expectorant; hoc facto, liberius respirant, ac plures per dies, interdum per menses, imprimis hibernos, similia patiuntur; sub coelo sereno calidoque valetudinem recuperant, ac saepe aetatem provectam sine aliis incommodis attingunt. Nec semper pulmo, sed pharynx interdum, aut aspera cum larynge arteria, catarrhi hujus chronici sedem constituunt: ac primo in ca- Catar. chr.

su, screatu pituitae copiosae matutino, — in altero, tussi, sub dyspnoea moderata, sat facili, ac sputis globosis ac viscidis, interdum erysipelate, aut herpete, quo pridem laboraverant, ad cutem redeunte, sine mora liberantur. Non rarum est interim, homines a chronico catarrho vexatos, ac flaccidis pulmonibus instructos, fortiori sub accessu, *peripneumoniae*, quam *notham* vocavimus (§. 188.), pericula incurrere; ac ob muci non minus visciditatem, quam copia pulmones obruentem, et pituitae tenacis expectorandae impotentiam, a *catarrho*, quem *suffocatorium* ex effectu denominant, brevi temporis spatio, strangulatorum adinstar, perire.

Causae. §. 514. Causae catarrhi tum generales, tum speciales, recensendae nunc veniunt. Quaecunque scilicet membranam, quae vias respirationi dicatas obducit, pituitariam, stimulo ad majorem fortemque inflammationem non protinus sufficiente afficiunt, affluxum sanguinis haec ad loca adaugent, secretionem immutant, pervertunt: ea producendi catarrhi vim possident. Frequentissima ex istis est materiae, quae per cutem expellenda fuisset, per frigus repentine admissum retentio. Haec si ad par-

tes musculosas, periostium, ligamenta; vel ad viscera feratur, *rheuma*, — ad mollem, qua mucus, nares, fauces, tracheam, bronchia obliniens secernitur, membranam delata, *catarrhos* producit. Qua ratione id faciat, id satis obscurum est; et quod magis difficultatem adauget, est quod rarius ex corporis *totius*, quam ex *partis* solitariae, refrigerio catarrhus oriatur. Mephitim, quam pulmo, — hanc certe cutis non spirat; sed aliud, incognitum principium, quod excerni impeditum, quocunque feratur, irritationem inducat pro parte irritata diversam, transpirationis materiae inesse, communissimi effectus testantur. Forsitan quae ad omnem corporis superficiem simul retinetur: ea, ob copiam, per alia mox organa, per renes potissimum, nec raro per tubum intestinalem, promptius, ac pauca, quam partis unius refrigerium cohibuit, eliminatur materia. Nec mirum est, si destinata per cutem externam difflari, — sed ab eadem repulsa, internae transpirationis affinia, laxiora, ac simul sensibilissima ad organa facilius, quam alias ad partes, ferantur principia; — vel, si illa ipsa, frigidioris ab aurae attactu occlusa, irritata, quam exhalare debuissent, sinu proprio stimulantem retineant

foveantque materiam: qua scilicet causa, adaucto humorum affluxu, exhalantium vasorum manifestius stillicidium, folliculorum mucosorum infarctus, phlogosis, mutata secretio, plenitudinis, ardoris sensus, ac singula catarrhi, seu inflammationis superficialis et quasi erysipelaceae, symptomata, sine culpa praevii in humoribus vitii, sibi mutuo succedunt. Si mitior est phlogosis: tunc, febri excitandae impar, localem modo, brevique temporis spatio absolvendam affectionem producit; si fortior est stimulus, aut major sensibilitas, vel praevia totius, aut partis, longo sermone, clamore aestuantis, ad phlogosin dispositio: tunc membranae mucosae phlegmonosa inflammatio, cum symptomatibus et exitu, pro partis affectae varietate, diversis, accenditur.

Sub hac igitur materiae transpirabilis retentae, nec alias per vias sat prompte excretae noxa, quaecunque aut majorem, ac par est, humorum ad cutem affluxum excitant; — aut morbosam hujus organi sensibilitatem inducunt: — quaecunque membranam narium, faucium, tracheae, bronchiorum, mucosam ad suscipiendam, retinendam stimulantem materiam praeparant: ea partes praedictas ad catarrhos quam maxime disponunt. Hinc immo-

dicus hypocausti calor, ac succedens huic frigus atmosphaerae repentinum, — hinc partis corporis unius prae altera, vel camini ad ignem, vel solis ad radios, vel fotu vestium nimis solicito, vel continuato exercitio inducta calefactio, ac subsequens illius ab aura frigidiori perflatus, — hinc vestium hibernarum ad inconstantes veris tepores praecox depositio, aut aestivi, levioris amictus protractus in serum autumnum usus, — hinc anxia, nec tamen ubique possibilis, aurae liberioris fuga, ac certa quasi hominum literatorum, effeminatorum *aerophobia*, balneorum calidorum, sudoriferorum, eorumque, quibus cutis robur infringitur, sensibilitas augetur, abusus, — hinc frequens catarrhalis affectionis ad partem eandem reditus, ac inducta hic loci, cum sensibilitate morbosa, laxitas, — hinc forsitan congenita instrumentorum respirationi dicatorum imbecillitas, ad provocandos catarrhos praecipue disponit.

Sed et alia existere videntur, quae vel per aerem inspiratum sub quocunque caloris gradu admota, vel ab eodem ex pulmonibus non satis eliminata, membranam pituitosam non aliter, ac transpirationis retropressae materia, afficiant. Vapore sulphuris, arsenici, licet

pauco, per atmosphaeram diffuso, vel fumo, aut re quavis subtili, irritante per aerem dispersis, ac pulmonibus incaute susceptis, mox fortis in sensili membrana tracheae, bronchiorum, stimulus, et catarrhi breviora, vel longiora symptomata succedunt. Saepe sub aere nebuloso, quin hic frigore notabili offendat, catarrhi, vix non omnes, vel ob latentem in hoc, subfoetido interdum, atmosphaerae lixivio irritantem materiam, vel quod illud ipsum ab aqua jam nimis saturatum exhalatos pulmonibus vapores minus prompte suscipiat, vel quod humidum copiosius cum aere inspiratum membranam bronchiorum mucosam continuo relaxet, prehendunt. An specificum, quod catarrhos apud homines subinde inducat, *contagium* existat, dubitare liceret; sed illius, quod morbillos, variolas, scarlatinam evolvit, manifesta in membranam narium, faucium, bronchiorum mucosam actio, ac celerrima catarrhorum sub diversa atmosphaerae conditione per familias eodem sub tecto habitantes expansio, nec non ozaenae virulentae inter equos contagiosa natura, verisimile hoc reddunt.

Nec rarum est, ab acri, quocunque a partibus externis, internis, respirationis ad vias

conjecto, catarrhales affectus oriri; ac frequentia ex ulcere, impetigine quacunque antiquis, blennorrhoea, sudore pedum, axillarum incaute tractatis, a rheumate, erysipelate, metastasi has ad partes aliunde conversis, catarrhorum exempla habentur.

Ex ipso adeo *consensu*, abdominali imprimis, non modo tusses, sed ipsos catarrhos oriri, experientia confirmat. Nec certe, cum et oculos (§. 152.), et fauces (§. 171.), et ipsos pulmones (§. 189.), hac a causa non raro incendi sciamus; cum tantam pituitae sub tussi ferina, cujus saepe in abdomine origo est, copiam in pectore secerni videamus; mirabimur, sensilissimam bronchiorum superficiem internam a nervis ventriculi, intestinorum, per bilem acriorem, saburras corruptas, aut per vermes, continuo irritatis, similia experiri, aut longas vanasque per tusses ad phlogosin ac morbosas secretiones incitari. Hinc ratio summae interdum virtutis emeticorum, purgantium in catarrhis, praeprimis epidemicis, cum gastrica febre manifeste conjunctis, atque adeo spontaneae, qua non pauci catarrhi solvuntur, diarrhoeae, elucet; quin igitur, cum summo aegrotantium damno, mox quamvis aut oris amaritiem, aut linguae spurcitiem,

aut nauseam, vomituririonem, vel ipsum adeo vomitum, utpote prorsus in multis symptomatica, pro sufficienti emeticorum indicatione habeamus (§§. 186. 189.). Enarratae vix causae in membranam mucosam, nunc, qua late per has vias expanditur, omnem, nunc modo in partem illius, operantur.

Caus. special. Coryzae.

Coryzam tamen (§. 507.), capitis ipsius, pedumque, apud teneros infantes frequentissima, refrigeratio potissimum inducit. Facilius haec in illis, qui nimiis caput integumentis fovent, succedit. Non raro acria quaecunque ad nares, utpote declive, semperque pervium stimulis externis muci colatorium, ſeruntur. Ab acri arthritico ad nervos narium ac linguae deposito, et gustus, et odoratus in viro jacturam, ut nec salis ammoniaci volatilis penetrantissimum odorem distingueret, sed modo aliquem ab illo stimulum accusaret, observavimus. Singularis plane *virus venerei* in membranam faucium nariumque mucosam est nisus, et frequens abhinc *ozaenae*, his partibus facile funestae, occasio. *Morbillosum* praecipue coryza praecedit, comitatur contagium; atque ipsae *variolae* interdum hoc signo incedunt; vel ipsas abscessuli nares infestant, exulcerant, vel prorsus, ut vidimus, obliterant.

rant. *Scarlatinae* malignae furores in fauces, cava narium, jam alibi (§. 296.) adduximus. Nec vobis *leprosi* virus, in nares praecipue ruentis, tristissimi effectus (§. 455.) ignoti sunt. *Erysipelas* (§. 281.), et ipsa *tinea faciei* (§. 447.) non raro internam narium membranam infestant: ac sicut nares infantibus neonatis copiosius stillant, ita *dentitionis* imprimis sub opere coryza symptomatica huic aetati familiaris, et abundans seri mucique nasalis secretio est. Non raro dentes, alveoli maxillae superioris cariosi, istius ad antrum phlogosin, secretiones morbosas, et ulcera inducunt. Ictus, violentia quaevis ad nares, ad sinus maxillares, frontales, — vel et insecta his in cavis recepta, evoluta, similes in aliis effectus agnoscunt. Vel ipse *Nicotianae tabaci* pulvis, qui saepe rebus non parum suspectis et acribus commistus ad nares ducitur, istarum superficiem interdum aggreditur, exulcerat, ac sensum odoris non parum in multis obtundit, aut prorsus abolet. Nec minus *polypus*, excrescentia fungosa tum narium ipsarum, tum sinuum maxillarium, frontalium, irritando, comprimendo, coryzae symptomata inducunt, vel forsitan violenter extracta, ad ulcera vel cariem narium contribuunt. Chro-

nicus, a *calculo* ad nasi cavum haerente catarrhus describitur: in aliis juncta cum laxitate membranae mucosae sensibilitas major, aut angustior narium conformatio, ad coryzas habituales disponere videntur.

Branchi. Praeter generales catarrhi, fauces, laryngem aut asperam arteriam occupantis, causas, aliae commemorandae hic veniunt. Ipsis quidem *raucedinis*, seu *branchi* (§. 509.), difficillimae saepe curationis morbi, causa est multiplex: ac illius non minus, quam *aphoniae*, frequens longinquis in partibus, in pulmonibus, ipso in utero, ac imprimis in abdomine origo est. Insigne in vocis organon nervi, *recurrentes* potissimum, imperium exercent. A scarabaeo vivo, ab infante deglutito, mox raucitas observata est. *Aphoniae* a vermibus inductae exempla tum aliis, tum nobis ipsis oblata sunt; atque alibi (§. 217.), eandem *peritonitidis puerperalis* non insolitum phaenomenon sistere, retulimus. Ab injectione adstringente, post abdominis paracentesin, ventris in cavum instituta, — ab inflammatione pericardii, quo loco plures, ex *recurrentibus*, ramulos nervosos accipit, aphoniam, dysphagiam, et mira vocis nunc in acutissimam, nunc in profundam, mutatae phaenomena

alii notarunt. A nervo *recurrente* aut lateris unius, aut utriusque, sub experimento in animalibus capto, — vel in homine, sub bronchocelis operatione, vel sub vulnere juguli, discisso, aut raucitas insanabilis, aut perfecta vocis extinctio, insequitur. Vix morbus est gravior, qui vocem aegrotantis non valide afficiat; ac, ipsa quantum pubertas ac prima *seminis* secretio apud pueros vocis organon immutet, est nemo qui ignoret.

Sed cum toties, longinquas ad causas, vocis aliter aliterque instrumenta respondeant: frequentius tamen ad haec ipsa, ad fauces, laryngem, raucedinis causam haerere, experientia confirmat. Sunt, quibus per vitam vox clara, sonora recusetur, et qui perpetuam, sine morbo, loquendo raucedinem prodant. Potissimam vero istius causam sistunt, muci blandioris, laryngem ac fauces oblinientis, defectus, aut major, quam par est, copia, aut excedens tenacitas, aut a pulvere in tracheam illapso impuritas; membranae ipsius mucosae laxitas, flacciditas; istius, ac folliculorum, glandularum intumescentia, inaequalitas, phlogosis, varicositas; exanthema, impetigo, erosio vel ulcus ad epiglottidis, laryngis internam superficiem; cartilaginum, quae laryngem con-

ſtituunt, rigiditas ſere oſsea, immobilitas, fiſsio, fractura, compreſsio; depoſitio materiae rheumaticae, arthriticae, calcariae, tophaceae, metaſtaſis; ſpaſmodica, paralytica, musculorum laryngis affectio. Caeterum, quae alios catarrhos inducunt, imprimis ſusceptum poſt cantus, exercitia oratoria, vel longas vociferationes, ex vento gelido, contrario, ex potu glaciali, corpori aeſtuanti ingeſto, refrigerium raucedinem excitare valebunt. Qui vini potu vel maxime ſunt dediti, vix non perpetua raucedine laborant.

Cat. trach. bronch. Ab iſtis vix differunt cauſae, quae *tracheae, bronchiorumque catarrhum*, tam acutum (§§. 511. 512.), quam chronicum (§. 513.), progenerant, ac omnis ex loco, in quem illae agunt, eſt diverſitas. Ipſa quidem *tuſsis*, quae principalem hic ludere ſcenam videtur, commune multis, ut ipſi catarrho, affectibus *ſymptoma, non ipſe morbus eſt*; totieſque oritur (quod in genere monendum hic ducimus), ac ſtimulus quicunque aut intimus, aut vicinus, aut diſsita ex parte veniens, vel in diaphragma, vel in pulmones ipſorumque veſiculas, vel in bronchia, vel in aſperam arteriam, vel in laryngem, harumque partium nervos convertitur. Frequen-

tissima tussis causa est membranae tracheae, bronchiorum internae, sensilissimae, irritatio. Quam acerba non thoracis universi convulsio ex aquae innocentis guttula, nec oculis quidem molesta, per glottidem delapsa, mox oritur! Atqui cum in pulmonum substantia, vel bronchiorum in cavis, similia contingunt, et a corpore peregrino per tracheam pulmonibus adacto, a calculo hic genito, ab inspiratis longo tempore ac bronchiali cum glutine in unum concretis, diversae indolis, materiis pulverulentis per atmosphaeram volitantibus, — aut a polypis ex lymphatico coagulo in bronchiis arteriosi ramosique sub vasis fallaci aspectu, formatis, — a bronchialium glandularum, folliculorum infarctu, a tuberculis, vomica, scirrho, — aut ab aere, aquis, cruore, puriformi, purulenta materia in celluloso pulmonum contextu collectis, — a vasculis istius varicosis, aut quascunque ob causas a sanguine praeter modum extensis, — ab irritante vapore cum aere in pulmones attracto, — a materia sudoris, a metastasi, ab exanthemate, impetigine, vel acri quocunque ad pulmones conjectis, stimulus admovetur; — cum partes pulmonibus vicinae, pleura, mediastinum, pericardium, cor ipsum, vasa majora, oesopha-

gus, diaphragma, hepar, ventriculus, lien, inflammatione, tumore quocunque, aneurysmatico, steatomatoso, scirrhoso, aut ulcere laborant, cum in cavo thoracis fluidum quodcunque colligitur; aut ipse thorax, morbosa ossium structura deformis, luxatione, fractura, carie costarum, vulnere, suis in motibus impeditus est, — cum longinqua nervorum cum illis pulmonum, tracheae, bronchiorum, affinitate junctorum irritatio, prout de *branchi* origine jam diximus, succedit, — his innumeris in casibus mox tussis nunc sicca, nunc humida, nunc primaria, nunc secundaria, generatur. In catarrho pulmonum, ea ipsa membranae mucosae, quam descripsimus, affectio, tussis molestias inducit'. Post *chronicos* catarrhos, ac post ipsam, quam *pituitosam* vocavimus, pulmonum tabem, flacciditas hujus visceris conspicua per sectiones pathologicas detecta fuit. Haec *effectus* non minus, quam *causa*, hujus morbi esse potest; nec certe sola laxitas, nisi stimulus localis, quem ulcus antiquum, impetigo praepostére sanata, fluor albus, haemorrhoides, blennorrhoea, sudor pedum, axillarum, etc. incaute suppressa, non raro suppeditant, accedat, qui stimulus secretionem morbosam hic loci tum augeat, tum

quodammodo pervertat, sufficere videtur.

§. 515. Ex illis, quae (§§. 507. — 514.) Prognosis. dicta sunt, *prognosis* catarrhi jam satis elucet. *Narium fauciumque catarrhus* raro, nisi morbi alterius symptoma constituat, aut major inflammatio, suppuratio, accedant, periculum inducit. Aliquando tamen, post diuturnam ac molestam *coryzam*, ipsius cerebri affecti symptomata sequuntur; nec ita pridem conspeximus virum, cui a narium catarrho, per duos fere menses protracto, vehemente obscuritas visus, aurium susurrus, loquelae difficultas, circuli calvariam cingentis sensus, tremor maxillae cum epileptico insultu sat frequente, ac cruris manusque, e latere sinistro, debilitas conspicua, — quin alia istorum causa apparuerit, non sine aquae in cerebri ventriculis collectae metu, successerant. Nata ex causis virulentis *ozaena*, perdifficilis, ac arte saepe major morbus est. Neglectis, aut irritatis a pulvere tabaci, aliisque, narium ulceribus, caro fungosa, nunc mollis, alba, vel rubra, sed expers doloris (sarcoma narium), — nunc livida dolensque, in *cancrum* degenerans, — nunc in longum, ut e naribus, vel anterius, vel in fauces posterius, propen-

dens, extensa, *polyposam* naturam assumens; nascitur. *Raucitas*, ut morbus, periculum vix affert; ut signum, non raro exitialis observatur. *Catarrhus bronchiorum*, nisi male tractatus, aut in illis, qui tuberculis pulmonum, ac certa in phthisin praedispositione laborant, plerumque sine noxa incedit. Periculosior est ille, quem dyspnoea, calor, et febris comitantur: ac milleni, qui haec flocci penderunt, inflammatione pulmonum correpti perierunt; aut, tuberculis hoc in viscere relictis, futuras ad phthises praeparati fuerunt. Catarrhus in longum protractus, licet febris deesse videatur, nihilominus suspectus est, ac transitum pituitosam pulmonum in tabem minatur. Haec ipsa, minora quidem, ac phthisis ulcerosa, discrimina agnoscit: sed facile aut in istam[a], — aut, sputis derepente suppressis, in spuriam peripneumoniam convertitur.

Cura. §. 516. Sine Medici auxilio quamplurimi a catarrhis, vel, tempore brevissimo, per largos spontaneos sudores, — vel, longiorem ac inaequalem post moram, per pituitae densioris, aliquando striis sanguineis remistae, copiosae, ex parte affecta secessum, — vel denique per blandas diarrhoeas sub fine morbi

succedentes, liberantur. Hinc in simplici, nec febre, nec dolore fixo, vel dyspnoea stipato catarrho, res ipsi naturae committi, ac illis, quae cutaneam transpirationem intercipiant, aut stimulum localem adaugeant, solicite evitatis, tenuiori sub victu, potuque tepido, tempus, quo sponte solvatur catarrhus, exspectari sine artis quovis alio conamine potest. Sunt adeo, qui, loco potus tepidi, diapnoici, ad frigidae, ipsiusque glaciei ad usum in catarrhis, non certe ob aliam, quam quod saepe haec ipsa transpirationem externam promoveant, ac phlogosin localem incipientem hinc inde dispellant, cum successu confugerint.

Sed, quotiescunque febris, aut gravius symptoma catarrhum comitatur, habito ad indolem istius, ad morbi causam, ad partem affectam, ad habitum aegroti, et ad anni constitutionem respectu, artis sine mora adhibendae necessitas urget. Rarum est, *coryzam* tam violentis symptomatibus, aut febre conspicua incedere: sed interdum haec utique subintrant; atque inflammationis ad nares, ad sinus frontales, maxillares, signa et abscessus metum futuri manifestant. Hoc in casu videndum est, quae febris phlogosin localem comitetur; ac si indolem vere *inflammatoriam*

agnoscat, ad regulas jam traditas (§§. 46. 62. 71. 95, 112. 120.), — in casu vero febris *nervosae*, ad principia exposita (§§. 94. — 96.), tractanda est. Vapor aquae vel solius, vel cum aceto remistae, naribus, nisi penitus obstructis, attractus, — hoc vero in casu, ac in illo phlogosis ad fauces extensae, balneum oris ex lacte tepido, malvae decocto, praeter alia potissimum conducunt. Devicta localis inflammationis formidine, morbus sibi ipsi, prout diximus, committendus est. Si forsitan tenacitas pituitae excretioni resistat, tunc vaporis, aut mannae in aqua solutae, per nares attractio hanc ipsam solicitat. *Sternutatoria* aliquando hic opem praestiterunt, — sed ob incertam ac facile justo majorem actionem, non satis arrident, medicamina.

Jam facto ad nares internas, vel ad sinus frontales, maxillares, abscessu, hic ipse, ne ossa subjecta corrodat, quam prompte fieri id potest, Chirurgiae ad leges, pure contento liberandus, vel materia purulenta, ichorosa sinu frontali, maxillari inclusa, educenda est. Perforatio sinus frontalis mature et caute suscepta, ratione et experientia fundatur. Pus, in antro maxillari detentum, nunc dente mo-

lari, qui hunc ipsum attingat, uno vel altero, imprimis carie praesente, extracto, et sectis, quae antrum investiunt, membranis, forsitan adhuc integris, — nunc, vel ad alveorum radicem, vel ipsas ad genas, vel palati ad fornicem, loco scilicet maxillae magis prominente, inciso, educitur. Ossis maxillae cum dentibus tribus a carie affectae portionem sat magnam separari curavimus: quo facto, aegrota liquores assumptos ex ore in antrum, et ex isto per narem cum impetu projicere per jocum solebat, et tandem hoc a vitio perfecte convaluit. Sed ostium, quod ex antro ad nasi cavum in sanis patet, frequenter a praesente inflammatione obturatur; nec facile, ut aliqui proponunt, injectio ipsas per nares haec in antra apud omnes perficitur. Quo loco sinus maxillaris morbose cum oris cavo communicat, eo ne ciborum, sub esu, portio penetret, cavendum est. Si ulcus cum carie, vel carne fungosa, hoc in secessu nascatur, haec artis chirurgicae auxilio curentur oportet. Quae, ex causis virulentis, ipsis in naribus *ozaena* se prodit: ea quantocyus internis, virulentiae specifice oppositis, impugnanda, et simul externis remediis solicite tractanda est. Inter ista, mercurii corrosivi diluta solutio,

ac tandem ſuffimenta, potiſſimam hic laudem merentur.

Ad *branchum catarrhalem* quod ſpectat, is eadem, ac cynanche hujus indolis, ratione (§. 178.) percurandus; — ac ſi forte phlogoſis intenſior accedat, ut mitior cynanche *laryngea* (§. 179.) tractandus eſt. Vapores aquoſi hic iterum egregie conducunt, et collectam ad laryngem pituitam reſolvunt, rejectionem facilitant. Quas olim ſyrupo de *eryſimo* virtutes in raucedine tribuerunt, — hae non alio; quam caetera, quae fauces lubrefaciunt, obducunt, et ab acri ſero quodammodo defendunt, fundamento nituntur. Linimentum volatile cum tinctura cantharidum (N. LXII.) laryngis regioni illitum, — aut veſicans emplaſtrum huic ipſi impoſitum, in caſu latentis rheumaticae, aut alterius, acredinis conveniunt.

In *catarrho bronchiali*, ut in caeteris ſpeciebus, — ſed, ob majorem pulmonum nobilitatem, ſcrupuloſius, jam traditis generalibus praeceptis inhaerendum eſt. Humanitati non parum exitioſa fuit vulgaris, ac ſi venaeſectio in catarrho ubique noceret, opinio. Haec quidem in caſu febris catarrhum comitantis *nervoſae*, aut *gaſtricae*, experientia plerumque fundata eſt; ac ſi vires deeſſe vi-

deantur, aut laxitas pulmonum constituat habitualis causam catarrhi, subministrata venaesectio catarrhum, dyspnoeam augere, vel ad pulmonis tubercula aegrotum disponere valebit: sed frequentius, in juniori praesertim floridaque aetate, inflammatoria catarrhi febrilis est indoles; et omissa cruoris, fortiori sub malo, detractio, aut calefaciens adhibita methodus, aegrotantes in peripneumoniam, haemoptysin, aut et phthisin praecipitant. Vix interim tanta hic urget, ac alibi, sanguinis copiosius emittendi necessitas; nec facile *catarrhus*, ut vera pulmonum inflammatio, per solam superatur lanceolam: sed certe naturae vires, certumque tempus, ut in *narium*, — sic *bronchiorum* in catarrho requiruntur; sub quibus stagnans in folliculis mucosis pituita, mobilitatem, expelli ut possit, adipisci, vel stimulus a pectore revelli, ac impetus humorum a pulmonibus in cutem derivari, aut forsitan illud ipsum, quod pulmones irritabat, per cutem sub aequali blandoque sudore separari queat.

Quidquod non raro, leviori ac recente sub malo, vel et in ipso *catarrho epidemico*, diaphoresis per haustum salinum pulveremque *Doweri*, aut refractas tartari emetici doses, per

potus tepidos ex floribus sambuci et ex malva; vel thapso verbasco, vel hordeo paratos, promota, — aut vapor aquae per fistulam ad pulmones aliquoties in die attractus, ad bronchiorum catarrhum sufficiant! Vel et frigida epota apud alios suffecit, ac sua, per stomachum, pulmonum, aut cutis in nervos actione stimulum a bronchiis abegit, mutavit, ac breviori temporis intervallo, contradicente scholarum theoria, catarrhum dissipavit.

Sed maximas hoc in morbo laudes remediis, quae *bechica*, *pectoralia* dixerunt, tribuendas esse crediderunt, qui specificam his ipsis in pulmones virtutem adscribere nequidquam dubitaverant. Haec inter medicamina, tum illa, quae blanda mucilagine instructa sunt, ac similis farinae syrupi, vel et pinguia, oleosa, — tum contraria his ipsis stimulantia, ex squilla marina, oximele imprimis scillitico, ex gummi-ferulaceis, gummi ammoniaco, ex kermete minerali, aliisque, numerata fuerunt. Haec iterum theoria, neglecto casuum, sub quibus haec profuisse videbantur, accuratiore examine, quamplurimis damnosa evasit: et cum a pinguibus oleosis persaepe ventriculus apud illos laederetur; apud istos, praesente jam phlogosi, ex novo stimulo admoto, non ali-

ter, ac de ipsa peripneumonia monuimus (§ 198.), inflammatio membranae mucosae bronchiorum non parum augebatur. Saepe istius, a membranae, quae fauces obducit, affectione descendit, et a dulci mucilagine vel oleo sedatur irritatio: vel quae nauseam, ut squilla, kermes, emetica, inducunt, per consensum ventriculi vel pectoris in nervos, vel in cutem operantur, non virtute specifica pectoris pituitam incidunt, resolvunt; sed saepe ob stimulum, quem nimis jam augent, puriformis copiam liquoris in bronchiis augere, et expectorationem supprimere cernuntur.

Varia hinc et hoc in catarrho medendi, atque nunc debilitans, nunc excitans, pro febris, causarum, aegroti habitu, diversa est ratio: Vomitorium interdum, sub certa inflammationis verae in bronchiis absentia, sub morbi cum saburris complicatione, sub pituitae collectae copia, tenacitate, vel debilitate, quam ut expelli haec posset, majori, sub tussi habituali, ac sub ipsa pulmonum tabe pituitosa, egregie conducet: sed tutior plerumque in catarrho aucto, praemissis, quae ob febrem, aut ob localem affectionem requiruntur, auxiliis, est haustus salini cum refractis tartari emetici, aut vini antimoniati dosibus, usus; nec

raro tussis nocturnae cum fructu per opium sopitur ferocia.

Sub *tussi diuturna*, quae senes, laxosque homines divexat, antimonialia non minus, quam polygalae infusum amarae, gummi ammoniacum aceto scillitico solutum, — si acre herpeticum, vel aliud subesse videatur; vesicans, vel ulcus artificiale, potissimum conducunt. Similia in *tabe pituitosa pulmonum*, sed simul roborantia ex cortice parata, victusque nutriens, equitatio, itinera maritima, vel sub coelo sereno ac altioribus in locis instituta, — interdum, ut diximus, emeticum, fumigationes aromaticae, indicantur. Si *periodica* catarrhi natura, aliaque, eundem ad *intermittentium* familiam spectare docuerint: ex cortice, ut in istis, porrecto, medela est.

ORD.

ORD. II. GEN. II.

MEDORRHOEA.

§. 517. Conſideratis membranae mucoſae, vias aeri hauriendo dicatas obducentis *catarrhosis* affectibus (§§. 504. 512.), ad eos, qui, non abſimili mechaniſmo, pudendorum mucoſa intimaque velamina frequenter prehendunt, et *Medorrhoeae*, ſeu *fluxus pudendorum*, generali ſub nomine compellari merentur, deſcendimus. Tranſitio.

§. 518. Eſt vero *medorrhoea*, vel ſeri, muci, vel puriformis praeſertim, ſanguinolentae interdum, materiae, ex verendis morboſa, et cum variis, vel ex phlogoſi praeſente, vel ex partis impedimento, vel ex humoris jactura, vel ex lege conſenſus oriundis ſymptomatibus incedens, diſtillatio. Definitio.

Var. spec. §. 519. Varias profluviorum hoc genus (§. 517.), et quas scholae passim illuc diverso sub nomine demandant, species agnoscit. Vel enim sexus *virilis* nunc ex glande, ejusdem viciniis, nunc ex ano, mucum, puriformem humorem, praeter ordinem naturae eructat; — vel sexus *sequior* nunc dictis ex viis et illi communibus, nunc ex sinu, labiis genitalium, nunc ex vagina, nunc ex utero, pituitosum liquorem foede profundit; — vel haec ipsa ex causis diversis (§. 532.) propullulans aegritudo nunc celeri, nunc lento decursu absolvitur; atque obistas, accidentales certe magis, quam ob constantes validasque rationes, ut mala inter se distincta spectari, atque nunc *gonorrhoeae*, *blennorrhoeae*, vel acutae, vel chronicae, nunc *fluoris albi*, *leucorrhoeae*, nunc *haemorrhoidum albarum* denominatione aut falsa, aut morbi sedem, materiae excretae indolem, haud satis exprimente, venire solebant. Ut rectius in hisce procedamus, hunc morbum distinguemus ratione loci, ex quo scaturit, in *internam*, scilicet urethrae, vaginae, ac recti intestini, — in *externam*, ut puta, glandis apud viros, — apud feminas, labiorum, aut sinus vulvae, — ratione causae, in *primariam*, mechanicam, phlogisticam, atonicam, contagio-

sam, — in *secundariam*, metastaticam, *criticam*, verminosam, gastricam, calculosam — in *simplicem*, et in *complicatam*, — in *acutam* denique, seu brevioris potius intervalli, — et in *chronicam*, *habitualem* medorrhoeam.

§. 520. Hae, unius ejusdemque morbi dif- Symptomata.
ſerentiae, illam symptomatum inducunt, ac fere protinus *localem*, — nunc magis extensam, ac febrilem interdum, symptomaticam scilicet, affectionem constituunt. Ea nempe, quae urethram, quae cavum uteri, vaginam, sinum muliebrem, anum, investit dives nervis, vasculis, ac folliculis mucosis membrana, glandulae quae prostatam constituunt, quae penis ad coronam, ad vulvae labia, subtili velamento contectae, jacent, a stimulo quocunque affectae, non aliter, ac similis ad nares, fauces, laryngem, tracheam, bronchia haerens membrana, irritantur, ac in phlogosin, *erysipelaceae* plerumque, *phlegmonosae* interdum naturae, rapiuntur. Sed juvat potiora ex istis, quo scilicet ordine incedant, possibili brevitate exponere.

§. 521. Ac primo quidem de *urethrae*, utri- Medorrh. urethrae.
que sexui communis, apud viros longioris ma-

gisque incurvae, apud ſeminas amplioris, brevioris, nec recto intestino, ut in illis, sed vaginae appositae, *blennorrhoea*, seu *fluxu mucoso* (*medorrhoea urethrali acuta* seu brevi) sermonem faciemus. Apud, *feminas*, medorrhoeae haec species *urethralis*, per *consensum* fere magis, quam ob propriam urethrae hoc in sexu phlogosin, oriri videtur.

Hic morbus, eo quod frequentius ab impuro concubitu, quam aliis ex causis (§. 533.), oriatur, a scholis plerumque sub eodem, ac ipsa *syphilis*, tractatu exponi, et a plurimis cum eadem sine tanto, ut credimus, experientiae fundamento, et a multis cum certo aegrotantium discrimine, confundi consuevit. Si quis interim consideret, *medorrhoeam urethralem* quocunque ex stimulo huic fistulae illato originem agnoscere, admissa virus syphilitici in illa producenda potestate, fatebitur, hanc urethrae affectionem multarum causarum effectum esse. Nec minus Veteres, qui, liquidum hoc in morbo per urethram distillans pro *semine corrupto* declarantes, hunc ipsum *gonorrhoeam* dixere, aut, epitheto *virulentae* superaddito, ab illa, quae benigna sit, distinguere voluere, veritatis a tramite aberrarunt.

Eadem hoc in morbo, quam in *c*[illegible]

(§. 508.), — sed ad ambitum in viris certe minorem, et ob majorem urethrae sensibilitatem, angustiam, positionem diversam, ob necessarium urinae per istam decursum, fortiora plerumque symptomata, pro sexus, causarum, constitutionis, diuturnitatis differentia, diversa, et certa per stadia non inepte dividenda, se offerunt.

Ac primo quidem, vel stimulo mechanico, locali, vel delata, alia ex parte, ad urethram irritante materia, vel contagio, mulieris infectae ex sinu, nunc paucas ante horas, — frequentius tres, quatuorve post dies, — nunc post hebdomadem, — rarissime, si unquam, multo tardius, suscepto, nascitur, hoc ultimo in casu, ad partem urethraem anteriorem atque infimam, in alio, ad aliam, pruritus, titillatio, genitalium caeterorum inguinumque consensus, ac fere major in Venerem infaustam proclivitas. Succedit citius, tardiusve tensionis, caloris, ardoris primum moderati, — ac urinae, licet paucae, ad sui excretionem frequentius stimulantis sensatio. In viris, membri spontaneae, nocturnae imprimis, et ingratae erectiones, cum aliquo labiorum urethrae rubore, tumore, pruritu super glande externo, — in feminis, urethrae vaginaeque Stad. inv[illegible]

extremas ad oras, ad lacunas mucosas, phlogosis, per labiorum vulvae superficiem et commissuram extensa, — in utrisque, post urinam expulsam, ardores majores novaeque mictionis necessitas sequuntur. Hoc sub statu; secunda tertiave die, ex urethra plerumque humoris mucosi, puriformis, albescentis, guttulae modo paucae, copia, tenuitate et acredine, quo major est irritatio, plerumque augendae, ac lintea flaviusculo colore tincturae, distillant.

In quibusdam vix aliquid, praeter unicam puriformis materiae guttulam in ore urethrae haerentem, comparet; ac leviori sub causa malum, hoc solo jam stadio contentum, post paucos modo dies absolvitur. In aliis, non multis, majori scilicet morbi sub impetu, nec primo, nec alio in stadio secretio in urethra augetur; sed in sola istius inflammatione, eâque ob majorem violentiam *sicca*, aegritudo consistit.

Stad. infl. Ardore sub mingendo, ac nixu in expellenda vel pauca urina crescentibus, *stadium secundum*, tertiam plerumque, vel quartam ad diem, orditur. Sub illis scilicet symptomatibus, continuo adauctis, os urethrae magis magisque rubet, rigetque; dolor saepe per omnem urethrae lon-

gitudinem ad perinaeum extenditur, ab attactu, anteriori imprimis parte, *navicularem* ad *fossam* increscit. Glans penis, aut feminei labra sinusque pudendi, rubent, lucentque; penis ipse calet, ac vel minime erectus, volumine augetur, aut plurimum retrahitur; cavum urethrae angustatur, nec lotium, nunc magis tinctum, aequali, indiviso, recto, plenoque rivo effluere sinit; erectiones frequentes, dolentes, imprimis ad noctem, dorsoque decumbentibus, succedunt: sub quibus urinae excretio ad parturientis quasi mulieris nixus ac tormenta aegrotum cogit. Pollutiones, sub his membris virilis tensionibus violentis, spasmodicis, sub somno contingunt; aut a vigili, voluptatis expertes et miserias aucturae, subinde tentantur. Jam vero major humoris puriformis quantitas per urethram continuo, sed praecipue matutinas ad horas, profunditur; qui humor flavas potissimum, atque subvirides, pertinaces in linteis maculas relinquit; ac saepe cum sanguine, per strias, aut intime remistus, secedit, aliquando totum per morbum humor effluens colorem album retinere observatur. Quo major phlogosis, et, quae hoc mali sub impetu accedit, febris est; eo tenuior, magisque saniosus, foetens, atque acer,

ut partes vicinas, quas alluit, erodat, exulceret, liquor distillat.

Suspensio fluxus,

Inflammatione majorem ad gradum adaucta, et magis magisque expansa, hic fluxus, imprimis apud viros, a frigore admisso potissimum, vel adstringentium injectionum ab usu, a nova Venere, masturbatione, exercitio violento, a potu spirituoso, suspenditur. Mox ardor ac dolor sub mingendo insigniter increscit; universa nunc urethra tenditur, riget; penis ipse inflammatur, calet, tumescit, ac duritiem assumit; erectiones virgae frequentes, priapismus, cum doloris lancinantis ac urethram perfodientis sensu, ad frenulum imprimis directo, subintrant. His, *testiculi* unius, utriusque tumor inflammatorius (§. 524.), aut *bubo* inguinalis (§. 523.), interdum *ophthalmitis* (§. 150.), — ad anum, tenesmus, accedunt. Continuus ad *siccam* nunc urethram mingendi stimulus urget, nec fere gutta exprimitur lotii; repleta ex pelvi assurgit vesica, lumborum dolor, nausea, vomituritio, vomitus, anxietas, jactatio, pressio, tensio, summusque dolor perinaei sequuntur; ac, nisi promptius feratur auxilium, cum abscessus, paralysis vesicalis, gangraenae, vitaeque instanti periculo, excretio urinae in totum

supprimitur. Interdum plures, per urethrae longitudinem, glandulae lymphaticae tument, et dolent: quae, forsitan suppuratae, ac in illam apertae, tot impuros ac patulos urinae abscessulos fistulasque scroti, perinaei, constituunt. Haec *inflammatoria* medorrhoeae urethralis periodus, tam vehementia, quam diuturnitate symptomatum, pro causae, sensibilitatis, habitusque universi ratione diversa, nunc brevior mitiorque est; nunc, si contagium praecesserit, plerumque ad octo, decemve dies extenditur; longiorem, sub vivendi, medendi ratione perversa, in moram protrahenda. Sed alia his cruciatibus persaepe junguntur, quae describi hic magis, quam alibi, merentur.

§. 522. Quod si scilicet una magis ab urethrae parte inflammatio, sat profunda, praedominet, ac sub ista, ut solet (§. 125.), humor puriformis in ambientem lateris illius cellulosam transudet, — aut glandula lymphatica, folliculus mucosus ad conspicuam magnitudinem turgeant; aut spatia cellulosa, recipiendo sub erectionibus sanguini dicata, ex praegressa inflammatione, deleta, vel quamcunque ob causam ex parte destructa sint; oportet, ut penis erectus, quo loco corpora cavernosa a vicino Chorda.

tumore compressa, vel ipsamet ab inflammatione correpta, vel ob cellularem concretionem deleta, turgere minus possunt, a solita rectitudine declinans, in latus illud (*chordam* dixerunt) vel brevi, vel *chronico* affectu, curvetur. Ad inferiora vero penis, quo loco urethram corpus spongiosum amplectitur, potissimum deflectit. Est interim in iisdem subinde aegrotis inconstans veretri, licet aeque erecti, incurvatio: quod non minus, ac ipsa medendi ratio (§. 537.), ac demum ipse *tumoris* sub penis *curvatura* defectus, *spasmi* praesentiam saepe multum hoc ad phaenomenon contribuere docet. Rarum est, nec visum nobis, quod ligamento penis suspensorio ab inflammatione correpto, ad pubem retrahatur hic idem. Interdum sub violenta penis incurvi erectione, sanguis, quod *stymatosin* vocamus, cum impetu, ac plures, ut novimus, ad libras, ex urethra prorumpit: quo facto, symptomata inflammationis in quibusdam sedantur. Sed in quavis fortiore medorrhoea urethrali sanguis, ut monuimus (§. 521.), facile cum muco, quin igitur conspicua vasorum laesio ubique praecesserit, excernitur.

Bubo. §. 523. In aliis, sub ipso morbi impetu,

glandulas inguinales a tumore cum phlogosi, tensione, dolore, ac certo in suppurationem nisu prehendi, seu *bubonem* (§. 83.), cujus varia est indoles, contrahi videmus. Triplici verum modo, causa morbi vel ipsas ad glandulas deducta, — vel alibi, vasorum lymphaticorum ad oras, — vel denique ad nervos genitalium, haerente, *bubo*, *idiopathicus* illic, hic vero *symptomaticus*, nascitur. Uterque ex istis variam aut pro materiae absorptae, aut pro stimuli longinqui differentia, naturam agnoscit. *Symptomaticus* vix non ubique est bubo medorrhoeam urethralem simplicem, aut vix nascentem, aut vigentem concomitans: et sicut vulnus, emplastrum vesicans, vel sola adeo punctura, parti sensibiliori, et ex qua glandulae lymphaticae vascula sui generis suscipiunt, ad longas etiam distantias, illata, jam saepe buboni in illis generando sufficiunt; ita et quaevis ad urethram irritatio, vel solus ab acri, cujuscunque demum sit indolis, eidem introducto contactus, vel simplex inflammatio, quin haec ipsas ad glandulas penetraverint, bubonem producere queunt. Producunt vero *superiorem*, quam vasa genitalium lymphatica ascendunt, glandularum inguinalium ad *seriem*; cum stimuli ex

crure affecto venientes, si (non rara caeterum) utramque inter seriem vasorum communicatio lymphaticorum defuerit, *inferiores* potissimum ad glandulas tumorem promoveant.

Quamcunque vero causam in medorrhoea urethrali bubo agnoscat, nisi ulcus syphiliticae naturae se simul manifestet, incerta est tumoris, utrum idiopathicus, symptomaticusne dicendus sit, diagnosis; ac utraque in specie dubia est, a morbi initio, tum illius, quae resorpta sit, — tum ejus, quae simplici contactu stimulet, materiae natura. Nec etenim semper, qui *symptomatice* extollitur, bubo aut mitior est, aut facilius dissipatur, et suppurationem effugit; nec tumor *idiopathicus* aut crescit celerius, aut resolvi omnis recusat; nec denique minus *alia*, quam scilicet vasa lymphatica susceperunt, et inguinales ad glandulas duxerunt, materia, ac *virus* ipsum *venereum*, bubonem hic loci producere potest.

In una, alterave glandula, praevia plerumque stimuli in genitalibus sensatione, bubo inguinalis comparet. Tensionem, et quasi chordam ex illis ad inguina tensam aegroti accusant; et in glandula affecta calor, tensio, tumor durus, dolor ab attactu sensibilior,

occurrunt. Si plures simul glandulae affectae sint, tumor inaequalis insurgit; sed una ex illis, caeteris incremento celeriori praecedit. Hoc facto, cutis colore mutatur, rubet, calet ac tenditur ipsa. Varium sic bubo volumen acquirit, et ab ovi, ad pugni magnitudinem, motum corporis gressusve protinus impediens, ascendit. In multis, febris sat intensa his phaenomenis accedit; in aliis, pauca inflammatio dolorque paucus se produnt, cutis pallescit, ac oedematosi tumoris naturam bubo assumit. Hinc varius istius, ac pro causae violentia, pro subjecti, medelae ratione, diversus est exitus. Pars plurima bubonum, quod pridem ob falsam hypothesin timuerunt, felici cum eventu *resolvitur*; alii ex istis in *abscessus*, non raro perquam taediosos, mutantur; *scirrhosam* aliqui duritiem, caloris sensusque expertes, assumunt; paucissimi *gangraenam* subire cernuntur.

Ne vero bubo cum *hernia* inguinali confundatur, curandum est. Distinguitur ab ista, quod magis durus dolensque sit; quod loco profundiori haereat, magisque mobilis ab initio esse soleat bubo; quod lentius plerumque, ac hernia, et ex causis diversis, oriatur; quod cutis ruborem mox contrahat, doleatque; quod her-

niae symptomata deficiant. Non facile cum scrophulis bubonem aliquis confundet, si latius illas, quam istum, extendi, si lentiori origine, vel ab ipsa infantia, nasci, si doloris plerumque expertes, nec tantae inflammationis, quam bubo, capaces esse cogitaverit. Utriusque complicatio mali per attentum in ea, quae bubonem praecesserint, vel quae eundem comitentur, animum eruitur.

Epididym. §. 524. Frequens medorrhoeae urethralis symptoma *Epididymitis* est: quod nomen morbo, quem inepto *herniae humoralis*, *testiculi venerei*, *gonorrhoeae in scrotum delapsae*, sub titulo hucusque novimus, melius convenire videtur. Non modo scilicet cum liquoris puriformis ex urethra excretio quamcunque per causam supprimitur; sed et medio, — quidquod aucto sub affluxu, et, ut vidimus, sub dubio adhucdum istius principio, vel et sponte cessante blennorrhoea, tumor mollis et quasi pulposus prope ipsum, ut fere duplex videatur, testiculum comparet. Dolor ventris, lumborum, coxarum, nausea, ructus, interdum vomitus, borborygmi, diarrhoeae, nonnunquam praecedunt; pondus ad testem sentitur, ac aliquis sub ingressu, vel attactu dolor se

prodit. Post diem unum alterumve hic tumor dolorque increscunt. Plerumque vero *epididymidis* portio inferior, vel et *tunica vaginalis*, non ipse testiculus, tumoris sedem constituit; ac in molem illa convexam, tamque amplam, ut testem vix non omnem, manifeste molliorem, circumdet, extenditur. Nunc dolor, imprimis ad noctem, augmentum capit; ac tumor ipse, jam durior, per totam epididymidem, per vasis deferentis, ac funiculi spermatici portionem, sub figura ovali, pyriformi, ascendit, ac pugni virilis magnitudinem non raro acquirit. Hoc rerum sub statu, vel ipsi testiculo, vel tunicae vaginali, ipsique scroto, inflammatio communicatur subinde; vidimusque, ex ista, paucarum intervallo dierum, *hydropem* tunicae vaginalis *acutum* atque conspicuum venisse. Interea et ipsum *vas deferens* turget, ac tensum quasi refert funiculum, et venae spermaticae sanguine ultra modum distentae, et quasi varicosae, tumorem adaugent, et abdominalem ad annulum, forte ex spasmo constrictum, *strangulationis* periculum, sub ventris dolore, meteorismo, vomitu, singultu, minantur. Quicunque nunc motus, aut corpore erecto ingressus, prae dolore per nervos spermaticos ad renum regio-

nem extenso, impeditur. Nec tamen febris ubique hic urget, sed pauca est in multis, nisi major hanc sensibilitas et plethorica excitaverint constitutio: quo sub statu, et nausea, et dolores ad coxas, et tormina, ex lege consensus oriuntur. Plerumque hic tumor inflammatorius, qui ipse irritationis, phlogosis ad urethram praegressae, aut praesentis, *symptoma* est, post unam alteramve hebdomadem *discutitur*, ac rara est illius, modo recte tractati, *suppuratio*. Rarissima hic loci, ac forsitan ex dicta funiculi spermatici abdominalem ad annulum strangulatione repetenda, *gangraena* est. Frequentior epididymidis, a morbo superato, *durities*; interdum cartilaginea, et fere ossea, occurrit: quae interim, nisi major sit, et a causa irritante in molem fungosam excrescat, aut forsitan in plenum periculo carcinoma mutetur, per multos saepe annos, suspensorio suffulta, sine tanto salutis, vel ipsius fertilitatis, detrimento perfertur. Hoc rerum sub statu, aliquando *hydrocele* tumori testis accedit. Interdum ex uno ad alterum testiculum quasi transilit inflammatio; interdum omnis, restituto muci per urethram, suppresso forsitan, effluxu, disparet.

§. 525. Praeputii, penis *ante coronam*, ut reduci super istam non possit, morbosa strictura, *phimosis* vocatur. Haec interdum pueris *congenita* est; ac facilem urinae excretionem apud istos, — in viris, penis erectionem completam impedit. Sed *accidentalis*, multiplices ob causas, inducitur *phimosis*: ubi vel praeputii, glandem cooperientis, extremum ad limbum, diameter imminuitur; vel coles ipse molem hac sua vagina majorem acquirit. Rarius hoc ultimum, nisi ob natas forte tardius in glande inflammationem, excrescentis, verrucas, — frequentius primum, ob oedema, phlogosin erysipelaceam, ulcera, callum, frenuli laesionem, contingit. Ex praegressis variolis, et abscessulo ex istis praeputii ad limbum relicto, phimosin conspeximus. Scilicet ob laxam internae praeputii membranae, telaeque cellulosae, qua haec cum externa connectitur, naturam non minus, ac ob declivem et pendulam hujus veli positionem, facilis est serosi, lymphatici, puriformis humoris, — quin, ipsius urinae, ex urethra, per ulcera lacerata, ab anasarca, vel a phlogosi praegressa, infiltratio. Sub ista praeputium stringitur, tumet, pallescit, interdum vesiculis seu *bullis crystallinis* superiorem ad marginem obsidetur, ac Phimosis.

viam lotio, vel et muco, saniei, alluentibus, aucto abhinc sitimulo, praecludit. Hinc frequens apud illos, quibus longum et augustum est praeputium, ad phimosin, tam sub urethrae, glandis medorrhoea, quam si ulcera venerea, alia, hic loci lateant, occasio habetur; ac nisi promptum huic malo feratur auxilium, praeter urinae, saniei, excerni impeditae incommoda, et praeterquod glans ipsa penis erosa, interdum vicina cum praeputii portione concrescat, — per alteram; acri a sanie collecta, abscessus sua forma elevatam, consumptam, vel, quasi glans altera, pro parte, vel tota, penetret, stranguletur, ac junctam cum *paraphimosi* (§. 526.) *phimosin* formare videtur, — a celeri haec tenuis membrana *gangraena* corripitur. Alias in longum satis tempus trahitur, et *chronicam* phimosis indolem assumit.

Paraphim. §. 526. Contrarium exposito (§. 525.) vitium, cum scilicet praeputium arcte penis *retro glandem* contractum, hanc super ipsam abduci nequit, *paraphimosis* vocatur. Haec igitur, ipsa ex *phimosi*, repulso violenter, nec prius laxato, post glandem praeputii annulo, aliquando exorta, communior apud illos est,

quibus brevius magisque angustum natura praeputium, ac ampliorem sine velo glandem esse voluit. Interna scilicet potissimum illius membrana subtilior, laxior, sensibilior, quacunque ex causa, irritata, et cum tela cellulosa vicina a phlogosi correpta, intumescit, revolvitur, et a cute externa in unum, vel plures in annulos contracta, cum ipsa glande, quae tumet, livet, vel bullis crystallinis obsidetur, non sine celerrimae *gangraenae*, colem mutilantis, vel adeo lethalis, periculo strangulatur. Interdum, minus vehemens, hoc malum, ob insertas praeputio verrucas, per longum satis tempus, quasi *chronicum*, protrahitur. De tumoris insignis, a lympha coagulabili, inter praeputii laminas congesta, producti, ad capitis infantilis magnitudinem in paraphimosi adaucti, et ab experto Chirurgo feliciter resecti, exemplo nobis constat.

§. 527. Jam alio in loco (§. 150.) *ophthalmitidis*, quam medorrhoea urethralis violenter suppressa inter omnes *acutissimam* inducit, mentionem injecimus. Difficilis hujus, rari quidem, phaenomeni explicatio est; ac si genitalium cum oculis consensus, ut videtur, pro causa debeat admitti, non minor ta- Ophtalmit.

men illorum cum larynge, vel cum thorace consensus, similem in ista morbum, quod sciamus, non inducit.

Stad. relax. §. 528. Haec fere sunt praecipua, quae stadium medorrhoeae urethralis inflammatorium apud multos circumdant, et ex partium consensu oriuntur, symptomata. Sed, unde consulto recessimus, ad morbi principalis (§. 521.) descriptionem redeamus.

Tantorum scilicet sedes malorum, licet ardor dolorque per totum urethrae decursum se prodant, raro a foſsa naviculari ultra pollicem cum dimidio extenditur: quo loco, ab attactu potissimum, ut a carbone accenso, dolente, rubor erysipelaceus urethrae superficiem, et cryptas mucosas suffundit. Interim frequens prostatae glandulae, post hunc morbum ab aegrotis diutius neglectum, vel aliquoties repetitum, suppuratio, scirrhus, ac pendens ab istis ischuria, — phlogosin non tam raro, ac creditur, ad urethrae posteriora haerere, et ipsius perinaei tensionem, tumorem, dolorem, in aliis symptomatica, in vera prostatae ac colli vesicalis, vel seminalium interdum vesicularum inflammatione consistere, nimis confirmant.

Hoc igitur stadium, sub quo majora medorrhoeae urethralis discrimina urgent, ac febris interdum valida accenditur, per octo, decem fere dies protrahitur; quo tempore, sub debita cautela, symptomata vel sponte decrescunt; humor effluens magis magisque albescit, tenacitatem majorem assumit; ardor sub urinae minus tinctae excretione, erectiones dolentes gradatim sedantur ac denique cessant; muci copia quotidie imminuitur, ac potissimum densae, albescentis, ponderosae nubeculae sub forma, aut filorum vermicularium pellucidorum adinstar, fundum urinae petit; nec raro, urethrae extremum ad ostium, in *pseudomembranulas* hoc ipsum obturantes, ac momentaneum lotio allidenti obstaculum posituras, coalescit. Tandem unius, aut alterius spatio hebdomadae, singula hujus morbi localis, nisi novis erroribus, quod, ob reliquam in urethra irritabilitatem, facile est, — aut ob menstrua feminae plethoricae, irritabili supervenientia, etc., revocati, ac demum in *chronicam medorrhoeam* (§. 532.) conversi, symptomata disparent.

§. 529. Ex dictis vero symptomatibus alia sexum modo unum, alia utrunque divexant. Medorr. vag. acut.

Sed licet feminae, sub mictu, ad urethrae principium, ac omnem posthac per vulvam, non parum doloris accusent: prima tamen in ea, quae per contagium patiuntur, medorrhoea, irritationis indicia, loco, quo virus proxime pertingit, ad *vaginam* esse, demonstrant succedens mox ab impuro concubitu hac in parte titillatio, calor, ac tensio; demonstrant summus vaginae, ab attactu, vel ab admisso viri congressu, dolor; ac demum ipsa interdum oculorum inspectio: qua, mucum, licet omnis ad ostium vaginae declivius *confluere* videatur, ex hoc tamen ampliori superficiei canali potissimum depluere docemur. Hinc major ille sub urina mittenda tenesmus, non minus quam uteri ipsius, ligamentorum, pubis, lumborumque lassitudo, dolor, vel ex solo harum partium cum vagina consensu, — vel in quibusdam a modo congressus, conceptionis ob metum, inconfecti, quo contagium externis magis applicatur, pendebit. Haec igitur *medorrhoea vaginalis*, quoad materiae profluentis colorem ac indolem, cum urethrali (§§. 521. 528.) conspirat; sed longe mitius plerumque feminas, quam viros, mulctat;
Medorr. urethr. licet plura in illis, ad *anum*, ob vaginae viciniam, ob muci acrioris ad istum confluxum;

incommoda scaturiant; ac ob spongiosam laxamque vaginae structuram, ob declivem ejusdem positionem, ob novas a menstruis recurrentibus irritationes, frequentior in *chronicum* affectum (§. 532.) mutatio contingat. Exempla, ubi feminae medorrhoeam, cujus ipsae symptomata necdum persenserant, viris dederunt, haud pauca habentur,

§. 530. Vel sine contagio et quovis a stimulo mechanico, vel alio, imprimis herpetico, rheumatico, *recti* intestini ostio applicito, vel a muco infecto, sub horizontali decubitu, ex vagina versus anum confluente (§. 128.), vel haemorrhoidum tumentium, vel scirrhi prostatae, aut alterius tumoris actione, demum ex nefando flagitio, — sub iisdem interdum, ac in ipsa dysenteria symptomatibus, ad *anum* medorrhoea comparet, ac mucus puriformis, a pure, quod fistulae, abscessus, hic loci non raro largiuntur, diversus, coloris albi, flavescentis, aut viridis, subinde sanguinei, copiosus, sponte secedit. Medorrh. rect. int.

§. 531. De muci puriformis ex labiis sinuque mulierum externo fluxu jam diximus (§. 521.). Sed et viri interdum, licet raro, ex Medorrh. externa.

glande penis sola, vel loco istam ac praeputium intermedio, seu veretri ad collum, vel demum ad internam praeputii superficiem, imprimis sub phimosi (§. 525.), eundem copiosae, nec dote ab illo, quem urethra plorat, distinctum, sine ulceris praesentia, cum partis affectae rubore, splendore, ardore, tumore fundunt: quod mali genus *spuriam* quondam *gonorrhoeam* dixerunt. Nullus hoc in casu urethrae ardor, nulla in mittenda urina, ubi simplex, nec ad urethram extensum est malum, difficultas occurrunt: sed tenax albaque materies glandem, aphtharum, ulceris, aut et pseudomembranae sub forma, integram et illaesam obducit; ac, pro causae natura, vel paucas post dies, vel solito medorrhoeis descriptis (§§. 521. 528. 529.) longiori decursu, secedente interdum epidermide, siccatur.

Medorrh. chronica.

§. 532. Quaecunque vero ex dictis medorrhoeae speciebus (§§. 520. 528. — 530. 531.), cessantibus licet irritationis sensibilis indiciis, ac stadio *relaxationis* (§. 528.) jam aliquot per hebdomadas protracto, nihilominus aut nunquam siccatur, aut ob exiguas rationes repullulat: ea, utroque in sexu non infrequens, in sequiori frequentior, *habitua-*

lis, vel *chronica* vocatur. Scilicet, quin ad locum, ex quo mucus effluere continuat, sub mictu, vel ardor, vel dolor, — quin in viris erectio molesta, vel sub humoris genitalis ejaculatione, urentis caloris sensatio in urethra, — quin ad vaginam in feminis, sub coitu, perceptio ingrata supersint, humor tenax, albi plerumque, — interdum et alterius, coloris, — nunc paucus, matutinas imprimis ad horas, vel tempore, quo nixus suscipitur, aut stimulus praecessit, nunc multus, continuo, distillat, ac viscidum sensimque acredinis et proprii foetoris non expers gluten genitalia inquinat, viresque, sub muci secedentis excessu, non parum infringit. Atque haec est *secundaria*, quae utroque in sexu ex acuta, et ex ea, quae contagium agnoverat, neglecta, vel iterum iterumque redeunte, frequenter procedit, medorrhoea. Glandis, sub ista, *impetiginem*, nisi talem, quam impuritas produxerit, breviorem, non vidimus.

Alterius originis, non vero diversae penitus naturae; est humoris, aspectu mucosi, ex feminarum genitalibus fluxus diuturnus, *fluor albus*, *leucorrhoea* Auctorum: quod genus profluvii *medorrhoeam feminarum insontem*, vel contagio carentem, vocabimus. Med. fem. insons.

Copiosi, utilissimique vapores ac muci fontes, uteri, tubarum, vaginae cava irrorant. Haec ita contingunt, ne sana in femina, aut virgo sit, aut mulier, excepto menstruorum, coitus, partusque vicini, praesentis, peracti, tempore, indecorus e vagina fluxus sequatur. In humana interim, quae corpore erecto incedit, femina, frequenter, ex causis adeo non semper tam magnis, liquidum hic loci aut copiosius, quam par est, et morbosum secernitur; aut per vasa lymphatica abduci non potest: quo fit, ut humor serosus, mucosus, puriformis, coloris subalbidi, flavescentis; vel ad viridem, subnigrum tendentis, — odoris nauseosi, vel et foetidi, nunc modo paucis, cum menstrua vel instant, vel cessarunt, diebus, vel sub nixu, motu corporis fortiori, ciborum, potuum spirituosorum intemperantia, perspiratione suppressa, vel ad horas matutinas, vel incertis, vel periodicis subinde intervallis, — nunc vero continuo, aut paucus, aut plurimus, nunc blandus, nunc acris et vicinias arrodens, distillet. Non absimilis tunc membranae, quae genitalia obducit, status, ab eo narium, gutturis, tracheae, bronchiorum, quem (§. 506.) descripsimus, dicendus est; ac saepius verum *vaginae catar-*

rhum, acutum, chronicumque sistit; — alias ex coryza suppressa nascitur; — vel hanc ipsam, a pudendis aversa, ut exempla docuere; et tussim, et asthma, et tabem pulmonum pituitosam (§. 513.) producit medorrhoea.

Communissimum haec ipsa, urbium inter Dispositio.
humidaeque regionis delicatulas, imbelles, cachecticas, laxique habitus incolas motu corporis privatas, — frequentiorem apud juniores puellas, vel illas apud mulieres, quae saepius abortum, aut, aetate teneriori, plures, sibique vicinos nimis, difficilesque partus, — aut nullos usquam, steriles, expertae sunt, — quae propria crudeles prolibus ubera subducunt, — quae semetipsas masturbant, — quae menstruo fluxu privantur, aut parcum nimis, difficilemque fundunt, aut nimium patiuntur, morbum constituit: sed nulla est aetas, nullusque corporis est habitus, quae medorrhoeae hac specie, ex causis diversis (§. 533.), non interdum laborent; et virgo impubes, matura, et femina caelebs, et uxor, et vetula imprimis, hoc a fluxu haud raro foedantur. Vel sub ipsa graviditate fluor albus interdum feminam continuo divexat.

Quo ex fonte profluvium hoc morbosum Sedes.

scaturiat, est quaestio. Ex *utero* venire negant, qui hujus ad osculum in teneris puellis, in virginibus, in gravidis, clausum respiciunt. Uterum accusant, qui menstruum ex hoc ipso fluxum stillare noscentes, fluoris albi vel praevii, vel mox a menstruo cessante venientis, vel menstrua supplentis, successionem considerant. Nos certe sinum externum, vaginam prae aliis, non raro et uterum, et tubas istius aliquando, humorem, de quo agimus, largiri, sectione pathologica id ipsum docente, putamus. Virginibus os uteri connivet; praegnantibus humano clauditur ab ovo: sed quoties hae viae patent, toties ex uteri, tubarumque cavo humorem quemvis morbose secretum per loca declivia ferri, ac per vaginam stillari nil impedit. Nisi uterus hoc in morbo frequentius ipse laboraret, vix tanta in abortum sub isto proclivitas, nec sterilitas tam saepe in feminis hoc profluvio affectis observanda venirent.

Materiae indoles.

Nec certe, quae hoc sub morbo fluunt, ex pituitae folliculis singula venire, aut sistere *mucum*, credendum est: sed humor *puriformis* (§. 128.) ex omni, qua lata patent genitalia, superficie irritata, non aliter, ac de urethra stimulis affecta diximus (§. 521.),

secernitur, et cum muco cervicis uterinae vaginaeque excernitur mixtus.

Hinc difficilis non raro *medorrhoeae insontis* tum ab illo, quod contagium plerumque ex urethra non minus, quam vagina induxit (§§. 521. 529.), profluvio, tum a *purulento*, ex latente in genitalibus mulierum internis, aut vicinas, quae cum istis communicant, ad partes abscessu, vel ulcere, pendente effluxu diſtinctio; et nec materiae per vaginam defluentis aspectus, nec alia ejusdem, quam sensus discernant, qualitas, nisi ex cauto rerum, quae praecesserunt, ac symptomatum examine lux aliqua affulgeat, ad diagnosin sufficiunt. Difficultatem vix parit *menstruorum decolorum*, *pallidorum*, *albidorum*, ex sero vel muco potissime consistentium, vix sanguine tinctorum, quae virgines interdum ac mulieres chloroticae sub certis periodis patiuntur, a fluore albo, qui promiscue ac sine ordine, vel cum inordinatis, aut nimiis jam mensibus succedit, distinctio. A pure, vel mucosa materia ex ipsa vesica veniente, medorrhoea per continuum effluvium, quod ex vesica, a paralysi non affecta, non nisi laxato pseudopshinctere contingit, sat facile distinguitur. A vera *gonorrhoea* (§. 547.) differt medorrhoea, Distinctio morbis.

quod seminis fluxu, nisi voluptas, — sensus tamen aliquis comitetur, ac major debilitas sequatur.. Ad *purulentum* e vagina effluxum quod spectat., hic sese origine, quam praegressa inflammatio, suppuratio ad uterum, vesicam, intestina, peritonaeum, exhibuit, ac signis istarum (§§. 227. 267. 243. 220.) a *medorrhoea vaginali chronica* et *insonti* distinguit. Magis ardua, impossibilis interdum, est istius, ab *acuta*, per contagium plerumque inducta, vel ab aegrotis celata, vel quodammodo protracta, vel demum complicata (§. 529.) distinctio. Si fides coitum impurum neganti haberi queat, et cohabitantis mariti sanitas testimonium confirmet; si ardor, dolor, vel urinae difficultas, conspicua, a morbi initio defuerint; si profluvium passu lento, aut brevi tempore, priusquam menstrua prodirent, aut mox ab istis, inceperit; si junioribus puellis, loco sanguinis, serosa, mucosa ex utero materia, sub iisdem, ac solent menstrua, phaenomenis, ac certis modo periodis, effluat; si blanda primum ac pauca satis, albidaque materia, sub mitioribus symptomatibus, ac sensim sensimque copiosior, sub lumborum, ossis sacri, coxarum dolore, ventriculi languore, effluxerit; si laxa corporis conditio, vitaque i-

ners, aut quae diximus alia, vel quae infra dicemus (§. 533.), praecesserint: tunc profluvii indoles insontis et chronici vix dubiis obruitur. Augebitur difficultas, si major effluentis liquoris acredo jam adsit, ac, sub debita licet genitalium puritate, haec ipsa tamen, aut illa viri coeuntis arrodat, exulceret, vel medorrhoeam urethralem (§. 521.) ex istis, quae interdum contingunt, inducat. Interim facilior breviorque istorum in viris, quam a contagio suscepti, malorum est cura, ac fidelis symptomatum, quae feminam a morbi principio blandiora tenuerunt, et nunc magis ad lumbos ventriculumque divexant, hic facem, — nec tamen semper, ne errori sit locus, sat claram, accendit. Fluorem album sub fluxu menstrui cessare, quod menorrhoea ex *contagio* non faciat, sine quovis fundamento, cum humor uterque cum sanguine mixtus distingui non possit, dixerunt.

Sed ipsa symptomatum, quae medorrhoeam chronicam ac insontem feminarum circumdant, historia, diagnosis certitudinem adauget; ac si forte simplex, sine ulcere *venereo*, medorrhoea neglecta (§. 529.) illam, quod non raro contingit, induxerit, non magno certe in praxi errore haec causa ignorabitur. In genere *lo-* Symptomata.

calem medorrhoea aegritudinem, nisi totius debilitas systematis praecesserit, constituit; et quae caetero in corpore sub illa succedunt, hujus morbi symptoma, effectum, non vero causam sistunt. Hinc pauca, in sanis caeterum mulieribus, donec major humorum jactura sequatur, ab initio, et per menses, quin annos, totius corporis incommoda se produnt; ac primum sibi genitalia plus aequo madere, mox vero quibusdam, antequam menstrua se prodant, ac postquam cessaverint, diebus, humorem serosum, lintea ex pallido tingentem ex vagina aufugere observant. Sensim sensimque in plurimis, nam in quibusdam derepente hic fluxus sat copiose prorumpit, cum horis matutinis lectum, in quo supinae nil adverterant, deserunt, pituitosum sibi humorem e vagina per crura descendere percipiunt. Hic effluxus interim suspenditur; sed sub alvo cum nixu deposita, sub corporis exercitio, post lautum prandium, redit, atque temporis tractu augetur. Jam primum oculi quasi humidi, aut *vitrei*, et arcu sublivido, plumbeo, utriusque tumor palpebrae aquosus, cum faciei pallore, tumore, comparent. Morositas, pigrities, lassitudo, ac aliquis ventris, dorsi, lumborum dolor per os sacrum extensus, acce-

cedunt. Ventriculi tandem functiones labescunt, digestio tarda, difficilis, oppressio, morsus, dum jejunae sunt, ventriculi, ructus, et aquae vomitus acidae, sequuntur; interdum alvus adstricta, interdum laxa est; debilitas corporis, genuum impotentia, crurum perfrigeratio quotidie augentur; sub motu corporis et acclivium ascensu, cordis palpitatio, anhelatio, se produnt.

Hoc rerum sub statu, periodicus sanguinis ex utero fluxus consueto ab ordine, plerumque tardior et paucus, interdum nimius, recedit. Augetur muci hoc tempore, vel et parum a sanguine tingitur, fluxus; incommoda plura, lumborum tensio, dolor obtusus per uterum, laterum mollitudinem, abdomen, pelvim et crura extensa increscunt. Interea color habitusque materiae mutatur: flavescit, virescit ista; odorem spirat nauseosum; ipse vaginae sensus a spisso, quod hic confluit, glutine obtunditur; fastidium creant maritis uxorum amplexus; quae interim, licet et hoc interdum sub statu concipiant, plerumque tamen, ob systematis vitium uterini, vel steriles redduntur, vel partum immature expellunt. Saepe uterus, aperto, praeter ordinem naturae, osculo, et gravior, profundius descendit,

ac interdum prolabitur. Gluten ipsum genitalia inundans ex parte per urinas abstersum, vel turbidas, subalbas, *asininas* has reddit; vel floccos, aut filos in illis capillares, pellucidos, aut crassam gravemque nubem ad fundum constituit; ex parte, vaginae inter rugas et in profundis lacunis diutius retentum, corrumpitur, acredinem, foetorem contrahit; ac in ichorem conversum, pruritum, voluptuosum interdum, ardorem ac phlogosin internam producit; vaginae superficiem arrodit, ac uterum, vesicam, anum, in consensum trahit. Interdum saniosa, livida, subatra; foetidissimi odoris materia tam copiose prorumpit, ut et gressus impedire, et lectulos altius subterpositos illuvies penetrasse sit visa. Hoc tandem sub statu, pallor subflavus corporis, debilitatis, nervosi systematis affecti symptomata, anxietas, tristitia, cephalaea, anorexia, increscunt; accedunt febricula lenta, cum pulsu parvo, duro, inaequali, frequente, macies cum tussi arida, quam breves per intervalla thoracis dolores, ac nocturni sudores pessundant; vel pedes primum, mox vero crura, corpus universum, hydropico tumore inflantur; uteri interdum haemorrhagia jungitur; ac singula tristem morbi perlongi eventum praenunciant.

§. 533. Sub diversarum medorrhoeae specierum historia, causarum simul potiorum mentionem injecimus. Quae vero ex istis referendae supersunt, aut, ad meliorem morbi intellectum, uno quasi agmine disponi merentur, has adduci nunc interest. Causae

Medorrhoeae acutae *urethralis* (§. 521.), *vaginalis* (§. 529.) *recti intestini* (§. 530. *externae* (§. 531.), causam, in quovis stimulo, mechanico, vel alio, has in partes agente, quaesivimus. Quae vero causae hunc ipsum inducunt, has tum ipso *in corpore*, — atque tunc, mox ipsam ad partem, quae aegrotat, mox alibi, generari, atque hic, vel ad illam deponi, vel lege consensus, vel partium mechanismi, in eandem operari, — tum corpori, vel parti, quam offendunt, ab *extus* inferri, — tum *ambobus* his modis oriri, dicendum est. In dictis hinc partibus, ut in aliis, communibus ex causis, phlogosis accendi, et ad humoris mucoso-puriformis secretionem porrigi occasio potest. Frequentius, ut nos ipsi non semel observavimus, rheumatica materia, aliunde in urethram profecta, medorrhoeam induxit. Similes de podagrico, seu arthritico, aliove ab acri observationes in fastis medicis occurrunt. Ex sola gingiva, ob Med. acut.

dentem eruptioni vicinum, dolente, ut in aliis frequenter diarrhoeam, — sic pluries eodem in homine medorrhoeam urethralem exortam esse legimus. Ex fortiori, per catharticum, stomachi, intestinorum stimulo, praesens medorrhoea augetur. Ex recto intestino a phlogosi haemorrhoidalem, vel aliam, ob causam correpto, ad urethram medorrhoea nonnunquam comparet. Ex fluxu vaginali, perinaeum ac anum infestante, hic ipse ad similem secretionem stimulatur. Ex vicino urethrae, vaginae, recto intestino, tumore, vel ex prostatae induratae, ex polypi, aut scirrhi uterini, aut abdominalis ex visceris morbosi has in partes pressione, medorrhoea haud raro scaturivit. Ex cereolo canali urethrali, — ex pessario vaginae diutius immissis, a cerevisiae, vini, recentium, nec fermentatorum potu, ex materia acriori pudendis injecta, ex concubitu cum femina fluore albo acriore laborante, leprosa, vel summopere impura, frequenter medorrhoea originem desumpsit. Sub alterius stimulantis materiae in parte corporis quadam praesentia, admotus urethrae, vaginae cujuscunque naturae stimulus, latitantem alibi fomitem has ipsas ad partes invitat, accendit, et medorrhoea *complicata* inducitur.

Nec certe, ut iſta ſequantur, *ulcus* in urethra requiritur; nec in ipſa, quam contagium ex concubitu impuro excitaverat, medorrhoea, pathologicae ſectionis teſtimonio, niſi raris, et complicatis, ut videtur, in caſibus, ulcus, aut reliqua ex iſto cicatrix detecta fuerunt. Praeterea nec ulcus, primis jam morbi diebus, cum vix incipit phlogoſis, adeſſe, — nec, ſuperficiale et parvum, mox tantam puriformis copiam materiae largiri, — nec tam celeriter, ac ſolet, medorrhoeam repelli poſſe, ſupponi prudenter poteſt. Vel ipſa tandem partium caeterarum, narium, oculorum, anique, puriformem materiam ſtriaſque ſanguinis, ſub acuto dolore, ſine ulcere, fundentium copioſa exempla, et nudus genitalium, in mulieribus medorrhoea laborantibus, aſpectus, priſtinam, quae ulcus in ſimplici communique medorrhoea ſupponit, theoriam falſitatis convincunt. An ex ulcere?

Praeſentis aliquanto, ad urethrae canalem, *ulceris*, facile *venerei*, ſigna indicare ſat certa vix poſſumus. Si violenta, ac diuturna ad urethram inflammatio, cum perverſa vivendi, medendi methodo, praeceſſerit; ſi, ceſſante jam illa, modo pauca, interdum vero nulla, ſub inſigni ardore, dolore, ſub atta-

ctu, loci semper ejusdem, materia effluat; si cereolus tenuior, canali immissus, cruciatus quamplurimum exasperet; si effluens materia non intime cum sanguine, sed cum striis cruentis remista, secedat; si longum per tempus haec symptomata consuetis remediis resistant: tunc utique justa satis dubia de urethrae integritate nos premunt. Interim ardentissimum, et constantem uno eodemque in loco, ac simul a quovis attactu violenter adauctum, cum nullo effluxu, urethrae, a concubitu suspecto, dolorem, sine lue insecuta, observavimus.

An venerea? Communissimam vero causam medorrhoëae (§§. 521. 529. 531.) sexus unius cum altero, ex simili contagio genitalibus infecto, congressus constituit. Hujus contagii origo prima nos latet: sed quacunque ex causa, nunc quidem cessante, sponte primum descenderit; an *idem* cum illo, quod *luem veneream* inducit; dicendum sit, sub judice lis est. Ex eadem certe scaturigine propullulat utrunque; — sed indole, si modo, *simplex*, cum altero non confluat, *diversum* et nobis utrunque (§. 521.) videtur. Omisso interim, quod satis incertum sit, *antiquitatis* hujus profluvii prae *lue* majoris argumento, potiora, quae alla-

tam opinionem ſuſtineant, fundamenta, ab eximiis licet Viris ſat fortiter concuſſa, adducimus.

Donec igitur infenſi hominibus contagii, quod *ſyphilidem* communicat, indolem rectius definire diſcamus; id ipſum, virus eſſe dicamus, quod concubitu impuro plerumque corpus, praevio locali affectu, ſubintrat, — ſuſceptum ab iſto, ſolius naturae, vel aliorum, quae nota ſint, auxiliorum beneficio *nunquam*, — per ſolum vero *mercurium* ſyſtemati vaſorum ingeſtum; ac ab iſto incognitas ad leges mutatum, efficacia, certitudine, quam nullibi morborum internorum hoc metallum manifeſtet, evidenter majori, celerique, ſeu *ſpecifica*, virtute, extinguitur. Medorrhoea, quae ſimplex ſine *ulcere venereo* incedit, ſponte, vel ſine artis auxilio plerumque, ſub debita modo cautela, diſparet; et a mercurio medelam certe nullam, non raro vero damnum ſat evidens, agnoſcit. Ab hac ipſa vel male tractata, vel inconſulte ſuppreſſa, non paucae aegritudines deſcendunt: ſed *luem veneream*, ſeu morbum a ſolo mercurio, tam celeri, tam evidente ſucceſſu, domandum, *viginti octo annorum* in arte medendi experientia inſtructi, abhinc

venisse conspeximus *nûnquam*. Dolores artuum nocturnos hoc ipso in Clinico Instituto accusabant non pauci, qui sola medorrhoea sese pridem füisse affectos testabantur: sed *mercurio* hos dolores, vel alia, quae de lue suspicionem alebant, symptomata, non potuimus auferre; mitigarunt, abstulerunt hinc inde, quae in *luem* sola nil possunt, alia auxilia. Praeterea in nullo veritas tam saepe Medicis, quam in istorum examine, nasconditur. Feminae, quae ulcus genitalibus haud offerunt, in *vagina*, quo oculus non penetrat, id ipsum pati, — et sub aspectu *medorrhoeae*, *luem* viro incauto conferre queunt. Sub angusto latet interdum ulcusculum praeputio, vel latet forsitan, quin symptomata id doceant, in urethra. Vel ea, quae longo a tempore suscepta fuit, continuat, et sub recentioris medorrhoeae symptomatibus huic ipsi inconsulto adscribitur, antiquior jam istâ, lues. *Circulationis extra vias* jacere ad urethram in illa virus, est dictum: sed quomodo, quam tantas tamque longas, in parte tenuissima epidermide instructa, turbas excitare videmus, *resorberi non posse*, non debere, dicetur materia, cum vel ipsum cuti applicitum acre *cantharidum*, licet cuticulam non elevet, re-

sorberi, — vel osculo, vel suctione *luem* oris cavo inseri fateamur? Opinionem, a muco urethram, ne hic ulcera ex acri nascantur, defendi, vel ipsum hoc elui ac prius excerni, — symptomata, longitudo medorrhoeae admitti recusant. Quot non denique vel a solo puriformis in medorrhoea materiae effluxu, praeputium inter et glandem, ob solius saepe munditiei in viris defectum, — vel anum inter et vulvam in feminis, ulcera nascuntur! quae, licet de affluxu humoris iniqui continuo ex urethra testentur, *benigna* tamen indole vel paucis, solisque externis remediis jam cedunt, nec luem inducunt! . . . Experimenta quorundam, qui se cum desumpto ex ulcere venereo et in urethram deducto ichore medorrhoeam creasse, — vel ex materia puriformi, sub ista, per urethram stillante, et vulnere per artem inducto inserta, *ulcus venereum* produxisse docuerunt, ignorare non possumus: sed primo, minime virus venereum in urethram advectum, vel, quod necdum conspeximus, ex corpore jam a lue infecto in hunc canalem depositum, *medorrhoeae venereae* aliquando producendae impar esse censemus; et *medorrhoeam* interdum, licet casu, in quo ulcus urethrae dess-

se vix credimus, rarissimo, virulentam hanc indolem habere, ac luem propagandi potentia valere, nequaquam ex eo, quod hanc nunquam sat certam viderimus, negamus; secundo, ex paucis hac super re institutis, nec satis hucusque confirmatis, experimentis inconcussa veritas quod *ulcera benigna* frequentius sub ipsa *medorrhoea*, quin indolem *veneream* ostendant, inundentur ab ista, infringi haud potest. Quamplurimi, qui *luem* ex concubitu acquirunt, non *fluxum* ex urethra, contagio licet maxime exposita, sed *ulcera* ad penem rebellia, ut luis praenuncia, patiuntur; et qui utroque ex malo laborant, hi saepe per mercurium a *lue*, — a *medorrhoea* nequidquam liberantur.

Causae bub. epid. etc.

Quodsi vero communis et simplex medorrhoea contagio inducta, ex *acri sui generis* oriatur, et veneream rarissime originem agnoscat; oportebit et *bubonem* (§. 523.), et *epididymitem* (§. 524.), et *phimosin*) §. 525.) et *paraphimosin* (§. 526.), quae profluvii illius symptomata constituunt, nisi forsitan praesente simul venereo ab ulcere oriantur, similis esse prosapiae. Ac revera hoc ipsum vel sola jam, quod a cereolo urethrae immisso per merum consensum *bubones* oriri

sciamus, experientia confirmat; ac altera, quod sine mercurio, ac methodo communi, haec symptomata medorrhoeae, quin *lues* unquam sequatur, felicissime dissipentur, vix dubium relinquit. Ab ulcere tibiae leviori per externam violentiam inducto, mox eodem in latere bubonem inguinalem observavimus; a digiti laesione, glandulae axillarum in tumorem durum assurgunt (§. 523.); hinc ex urethrae phlogosi ex suppressa cum adstringentibus, vel a frigore, medorrhoea, similia vasorum actione lymphaticorum contingunt. Ab istis portionem liquidi morbosi sub ipsa medorrhoea abduci, nil obstat: sed licet hoc fiat, licet *circulationis extra leges* haerere tunc dici hoc virus non queat; nihilominus, modo ulcus venereum non adsit, *lues*, — vel bubo resolvatur, vel suppuret, si ex propria judicium experientia feramus, non sequitur.

Nec minus *epididymitis* (§. 524.) ex solo, qui urethram divexat, stimulo, ad leges licet non semper cognitas, proficiscitur. Ab incauta spirituosorum, adstringentium in urethram instituta injectione, a frigore suscepto, quibus saepe medorrhoea supprimitur, ab equiratione, coitu, sub ipso hoc fluxu continuatis, frequenter hoc malum inducitur. Qui testes Epididym.

mox a primis medorrhoeae diebus suspensorio committunt, his rarius ex ista has ad partes inflammatio succedit; sed hoc ipsum rem satis non explicat. Ex urethrae vasis lymphaticis nulla cum testibus communicant; inflammatio in urethra locum anteriorem magis occupans, in communi medorrhoea vix deferentes semen canales attingit, licet graviori sub malo ad hos ipsos extensam sectio pathologica monstraverit. Cum parvo in urethra sub urina mittenda ardore, sat longo, priusquam signa medorrhoeae sequerentur, tempore, hunc se morbum manifestasse conspeximus. Post suppressum in illa profluvium, saepe dolor, inflammatio in urethra, quamvis tumor circa testiculum nascatur, non urgent; restituto interim profluvio hic ipse tumor facilius dissipatur. Videtur hinc solus urethrae ab acri, vel a stimulo mechanico, irritatae, cum testibus consensus hoc mirum symptoma explicare; nec certe veneream hic morbus frequentius, quam ipsa medorrhoea, indolem agnoscit. Vel a sola urinae retentione, et stranguria qualicunque, testiculos cum dolore tumuisse, ac, illis dissipatis, subsedisse, observationes docuerunt. Ex mercuriali unguento potiorem, quam ex aliis exterius adhibitis,

effectum non vidimus; nec *luem* hoc ex malo, nisi ulcera praecessissent, oriri conspeximus.

De phimosis (§. 525.), paraphimosis (§. 526.) natura idem dicendum est. Nascuntur hi morbi ex quovis tum glandi, tum praeputio, vel utrisque, applicito stimulo, per violentum, vel et naturae contrarium, congressum, per frenuli sub concubitu laesionem, per acre quodcunque hic loci collectum, receptum; depositum. Saepe ulcus venereum, ut causa, hic latet; frequentius sola impuritas ac puriformis materiae, sub medorrhoea glandis, praeputii, urethrae profluentis acredo haec symptomata, — interdum ulcera superficialia, benigna producunt; quae *lues* non magis, quam ipsam, quae simplex est, medorrhoeam, insequitur. Ex phimosi violenter post glandem reducta, paraphimosis non difficulter exoritur. Phimos; paraphim.

Nec alia est fluxus puriformis, mucosi ex *ano* (§. 530.), vel medorrhoeae *externae* (§. 531.) natura; et causae prorsus similes haec mala producunt. Ex suppressa medorrhoea vaginali, mulierem ad *anum* eodem morbi genere affectam fuisse novimus.

Chronicae medorrhoeae (§. 532.), pudendorum plerumque *debilitas*, cum *morbosa* his Medorrh. chron.

in partibus *sensibilitate*, pro fundamento est. Universi interdum debilitas systematis, et quae istam inducunt, inertia corporis, victus parum nutriens, viscidus, pinguis, aquosus; potuum, balneorum tepidorum abusus, atmosphaera humida et frigida, laxa fibrarum a nativitate constitutio, haemorrhagiae aliaeque evacuationes, morbi, vim vitae frangentes, praegressi, labor nimius, animi pathemata deprimentia, somnus diuturnus, hoc ad profluvium disponunt. Interim, nisi major his genitalium se jungat *laxitas*, et innixa huic ipsi peculiaris *sensibilitas*, vix fluxus, de quo agimus, ex sola totius debilitate orietur. Ubi stimulus sat longus genitalia vexavit, et impetuoso humorum affluxu, vasorum robur infractum, nervorum sensibilitas adaucta sunt, haec ipsa, ut secretio morbosa minori sub stimulo, quem congestio humorum suppeditat, in longius tempus continuet, jam sufficit. Sic praegressa medorrhoea acuta, vel male tractata, vel ob diaetae errores protracta, vel pluries renovata, in sexu utroque, sub valido licet totius systematis robore, in chronicum ac rebelle frequenter mutatur profluvium. Ex sola urethrae virilis per phlogosin praeviam quamcunque inducta certis in locis *angu-*

stia, — post istam, urinae allidentis, vel calli comprimentis a stimulo, chronica medorrhoea provocatur. Ex *ulcere* interdum, licet rarius, profluvii istius origo est. Quae vim uteri vel maxime infringunt, ac majorem hac in parte sensibilitatem relinquunt, abortus, partus praematurus, difficilis, aut in tenera aetate sibi nimis vicinus ac frequens, placentae extractio violenta, veneris abusus, masturbatio, haemorrhagiae uterinae, aut vasorum hujus visceris a menstruis suppressis nimia dilatatio, potissimam chronicae medorrhoeae causam largiuntur. Sed nihil sensibilitatis perversae hoc in morbo actionem tam manifeste, quam fluoris albi, menstruorum instante, vel declinante periodo, incrementum, demonstrat. Hoc quidem phaenomenon, alii vasorum systematis uterini sanguineorum in uterum patentium, auctae tunc temporis, nec tamen sanguini transmittendo adhuc satis capaci, diametro attribuunt; vix autem aliam muci ex utero, vagina, quam ex sexus utriusque urethra, eodem certe sub morbo stillantis, suspicamur esse originem; nec tam *mucosae*, quam *puriformis* est indolis, quae hic funditur, ac levi sub phlogosi, menstruorum impulsu in feminis periodice renovata, ex in-

tegra partis affectae superficie *secernitur*, *non* ex sanguine, jam *facta*, *propellitur materia*. Hinc ex stimuli augmento, quod menstrua periodus ad uterum inducit, chronicae hoc in sexu medorrhoeae periodicum incrementum, — nec aliter, quam illud, quod ex coena lautiori, ex potu spirituoso, ex solo corporis exercitio majori, ex repetito concubitu, utroque in sexu aequaliter succedit, derivandum est. Eodem fere modo depositum ad uterum non gravidum, ad vaginam, urethram, vel ad anum, acre rheumaticum, herpeticum, scrophulosum, vel aliud, si visceris debilitas praecesserit, aut morbi diuturnitate inducta sit, rebelles ex istis fluxus, qui stimulante alias in partes conjecta materia illico dissipantur, ac aliorum haud raro *crisin* morborum sistunt, inducit. Hinc ex dispersis, ut diximus (§. 514.), coryza, catarrho bronchiorum, vel et asthmate, impetigine, ulceribus chronicis, sudore pedum, axillarum, sat saepe medorrhoea in feminis, — et hac ipsa cum repellentibus incaute suppressa, vel pristina iterum salutis incommoda, vel pejora, nascuntur. Quae vero sanguinem copiosius, quam par est, ad uterum cogunt, vel alliciunt, et congestionibus hoc ad viscus viam sternunt: ea vaso-

rum

rum his partibus tonum infringunt, ac sensibilitatis simul morbosae rationes adaugent. Huc spectant imprimis vestes, seu thoraces, quibus feminae a tenera juventute utuntur, arctiores: ut quorum actione mechanica, cruor, corporis superficie sat ampla, et visceribus pectoris, abdominis, non parum compressis, pelvis ad vasa nimis urgetur; lectio librorum libidinem excitantium, praematura matrimonia, negatum uteris fertilibus conceptionis partusque, salutare quamplurimis, officium, — crurum, genitalium noxius, per *carbones* accensos, vel et *turbam*, ut vocant, infensam nervis uteri mephitim spirantes, suppositos, vel per balnea tepida fotus frequentior, — arcta nimis, aut rarius renovata fasciarum, quibus menstruo sub fluxu genitalia circumdant, applicatio, ac sanguinis in vagina collectio, stagnatio, — cruoris, a puerperio, natura sic jubente, ad *mammas* ruentis, lactisque fontes aperientis, violenta, in pueros inhumana, his a glandulis aversio, et ad uterum, his, lege consensus, adeo affinem, a partu viribus exhaustum, revulsio, — lochiorum major, hoc ipso denegatae lactationis ab opere inducta copia, diuturnitas, — partus partum insequentis, pendens iterum hoc ipso

a vitioso conamine, nec igitur civium numero favens acceleratio, — remediorum, quae *emenagoga* dixerunt, aloeticorum, irritantium abusus, — uteri, vaginae descensus, prolapsus, — pessariorum, ob ipsa haec mala, gestatio diuturna. Sed imprimis vestium muliebrium, quibus hiberno sub gelu fere iisdem ac sub fervida aestate utuntur, tenuitas, et crurum, regionis uterinae ab aura frigidiori, *caligarum*, quibus *Asiae* mitioris feminae prudenter utuntur, defectu, neglecta custodia, reprobandae hic veniunt. A cutanea transpiratione suppressa, nisi renes mox suppleant, diarrhoea frequenter descendit; ac sub uteri systemate jam infracto, facilis est serosi ac suspecti humoris hanc ad partem conversio. Non raro ex frigore genitalibus admisso fluor albus, quasi verus *vaginae catarrhus*, inducitur: qui, saepius repetitus, chronicae medorrhoeae excitandae non est impar. Interdum et aliae hunc morbum causae, spinae vitia lumbalis, ac istius, vel et uterinae regionis, contusio, concussio, violens ab ictu, casu, quibus uteri quaedam, ut aliis a causis, *paresis* inducitur, inferre videntur.

De profluvii puriformis ex ani vitio locali pendentis causis jam diximus (§. 530.).

Haemorrhoides, ut vocant, *albae*, non ex vasis hoc nomine instructis, sed ex stimulo per varices inducto, ac per phlogosin intestini recti superficiei, ac folliculis mucosis hujus loci illato, propullulant. *Pollicaris* ab *ascaridis* numero majori ad rectum nidulante, frequenter hoc stimulum, tenesmum, et auctam muci puriformis secretionem experitur. A praegressa dysenteria diuturnus saepe stimulus intestinum divexat, ac puriformis prolabitur materia.

Externam medorrhoeam (§. 531.), major genitalium, apud viros non minus, quam apud feminas, imprimis a menstruis absolutis, impuritas, — in parvulis subinde *ascaridum pollicarium* ad vulvam ascensus, ac inductà ex istis continua irritatio, genuerunt.

§. 534. Varii, quos magna jam parte exposuimus (§. 520. — 532.), nec ab illis, qui alias inflammationes sequi noscuntur (§. 126.) diversi, *medorrhoeae acutae* sunt exitus. Frequentissime haec ipsa *resolvitur*; aut in fluxum pertinacem, contagio carentem, seu *chronicam medorrhoeam*, convertitur. Rarior *suppurationis*, nisi male tractati, neglecti, hujus morbi, eventus est; ac licet illa Prognosis.

sequatur, nisi virus *venereum* inflammationem generaverit, hujus indolem nequaquam sponte assumet. Interdum, quamvis rarius hoc fiat, sub stadio medorrhoeae inflammatorio, quod in genere majoris hoc in morbo significationis est, accedente imprimis novo, ex spirituosis assumptis, ex celebrato concubitu, masturbationis commisso vitio, alioque stimulo fortiori, *gangraena* penis succedit. Quae, inflammationis ob summam violentiam, fere *sicca* est urethrae affectio, ea majori, quam si plurimum efflueret, periculo stipatur: sed *siccam* conspeximus, licet valde ardentem, per sex fere hebdomadas extensam, quam nulla periculi indicia circumdabant, medorrhoeam. Non ideo, si multum puriformis, contagiosi liquoris ex urethra distillet, quod virus susceptum promptius *eliminetur*, — sed quod minor inflammationis sit impetus, citius hic morbus absolvitur. Contagii principia, ab initio modo unica forsitan humoris infensi guttula, per urethrae ostium (ut seminis, a coitu cum muliere menstruis correpta, sanguine, ipsa virili in urethra, tincti exempla docuerunt) suscepta, secretionem morbosam, qua idem contagium copiosius, quousque phlogosis continuat, evolvitur, inducit. Nec finem, quo

cesset hoc ipsum, sat certum, nisi omnis jam in urina emittenda, vel ejaculando in semine calor et ardor urethrae disparuerit, erectiones violentae, dolentes, cessaverint, indicari, — nec humorem, qui effluere continuat, licet aliqua ex istis supersint, cum certitudine virulentiae accusari licebit. Non raro haec phlogosis urethram, maxime virilem, certis, pluribusque interdum in locis, inaequalem, duriorem, crassiorem, et quasi callosam, cum diametri illius decremento, tortuosam relinquit. Hoc urethrae sub statu, lotium difficulter aut tenui, ac in plures diviso rivo, aut guttatim, praemissa puriformis, et post locum obstructum collecti, liquoris portione, exprimitur. Nunc fere continua sunt haec obstacula, et certis temporibus minora, post corporis exercitia violenta, equitationem imprimis, ac potuum spirituosorum, Veneris post abusum, majora, — nunc, *spasmodicae* magis naturae, in totum sat diu, ut videtur, sublata. Sub majori hunc ad canalem impedimento, urinae fluxus in universum, et cum vitae periculo, nisi citius auxilium feratur, supprimitur. Plerumque haec urethrae vitia post repetitas, licet minime fortiores, medorrhoeas, non modo ad *bulbum*, quo loco phlo-

gosis primariae sedes haud fuerat, sed et plures post annos comparent, et difficilem propriae originis explicationem efficiunt. Interim in multis, a medorrhoea acuta, frequentius, ut ex symptomatum silentio apparet, dissipata, nihilominus major urethrae sensibilitas, et in pristinos affectus, vel, minoribus ac minime contagiosis ex causis, promptitudo se prodit: et sub ista, *phlogosis chronica*, vix dolens, et *occulta*, ut in oculis, ac ipsis in bronchiis apud dispositos ad phthisin homines, non rara est, frequentius, quam ipsi animadvertant aegroti, subesse, — per universum canalem ad bulbum, ipsamque ad prostatam, et collum vesicae, lente extendi, — telam cellularem, quae urethrae membranam mucosam exterius laxe circumdat, non minus quam illam, quae vasa prostatae in glomerem coadunat, lympha coagulabili infarcire, — ac tandem callosam harum partium duritiem; non aliter quam *chordam* a medorrhoea acuta relictam, *chronicam*, in aliis, inducere videtur. Hanc genesin, prompta semper loci penes callum haerentis, ad phlogoses natura confirmat, et abscessuum spatii illius, ac in prostata, mole saepius insigniter aucta, frequentia ostendit.

Haec *prostatae* a pluribus certe causis pendens, sed post multiplices medorrhoeas acutas, urethrales, licet multos ab illis post annos, apud senes frequentior, durities, ex eo, quod vel uno, vel utroque ex latere, urethram distrahat, comprimatque, fere perpetuas urinae difficultates, suppressiones frequentes, discrimine plenas vesicae nimis dilatatae paralyses, ac fere eadem, quam ex calculo vesicae, symptomata inducit. Portio hujus glandulae, quae ad urethrae ex vesica egressum, ac loco posteriori est posita, tumefacta vesicam versus assurgit, hujus ostium obturat, atque, ut aliorum observatio, ac aliquae hoc in *museo pathologico Ticinensi* conservatae ex cadaveribus virorum vesicae docent, hujus visceris in cavum altius et ad ovi anserini magnitudinem interdum, — lotii non modo egressum ex vesica, sed aliquando et descensum per uretheres in istam, praepeditura, — vel et ostii vesicalis, ne claudi quavis ex parte possit, et hinc simul urinae incontinentiam, productura, ascendit. Alias, uno ex latere magis tumida, scirrhosa *prostata*, vel et *seminalium vesicularum*, quos iterum hoc in *museo* utroque ex latere vesicae magnos possidemus, *scirrhi*, vesicam exterius ac lateraliter

Scirrh. obs. prostat.

comprimendo, similes effectus producunt. Vel ad recti intestini confinia extensus glandulae tumor, docente cereolo, atque digito in anum immisso, sub perpetua in perinaeum pressione, ac sub tensione, dolore ad urethrae radicem constante, ingressu difficili, hoc ipsum coarctat, faecum has per vias descensum intercipit, vasorum haemorrhoidalium infarctus, tenesmum ac ani medorrhoeam rebellem creat. Crescunt hae miseriae, quotiescunque nova phlogosis tumori se jungit: qua saepe lenta suppuratio, abscessus hanc ad glandulam insignis, vel plures minores excitantur. Hi abscessus omnem urinae defluxum nunc supprimunt; nunc, ostio vesicae distracto, homine nolente, partim effluere hanc sinunt; nunc sponte vel in urethram, vel in rectum intestinum, vel in spatia huic ipsi et vesicae intermedia, vel per sinus fistulosos in perinaeum, aperti, licet lotio interdum pristinas per uretram vias aperiant, mox novo ichore repleti, pristina symptomata reducunt; vel, fistulis cum urethra, et cum ipso perinaeo, scroto, vel recto communicantibus, urinae simul et ichoris his ex partibus, apertura vel unica, vel multiplici, effluxum foedum et gangraenas generantem inducunt.

Caeterum incerta est satis medorrhoeae acutae vel mitis, vel fortioris, quoad morbi durationem exitumve, prognosis. Sub leviori phlogosi, diuturnior saepe medorrhoeae decursus, — sub paucioris materiae effluxu, major, ne ad urethram callosa succedat durities, metus est: ac saepe, qui parum sub initio urgebat, morbus aegrotantis, Medici, vel causae ignotae ex culpa, cum discrimine inopinato augetur; saepe alter, a principio ominosus, sub recta vivendi medendique ratione, brevi tempore fugatur. Sub optimo, ut apparet, rerum successu, timor est, ne *chronicam* hic fluxus, facile leviores per stimulos revocandus, naturam assumat. Apud feminas, ob majorem sensibilitatem, laxiorem partium ob habitum, ob irritationem a menstruis periodicam, frequentius quam in viris, haec ita succedunt. Constitutio corporis laxa, debilis, sensibilior, scrophulosa, vel alio ab acri frequentius vexata, adultiores jam homines, prae aliis, ex medorrhoea acuta cogit in chronicam labi.

Sub *chorda* (§. 522.), ubi penis validius erigitur, non rarum est, sanguinem ex urethra effluere: quo saepe profluvio, illud morbi symptoma quamplurimum imminuitur.

Bubon. *Bubones* ex solo *consensu* venientes, resolutionem vix non ubique admittunt. Qui ex resorpta simplicis medorrhoeae materia ortum, *idiopathici*, sumpserunt: hi sine luis periculo resolvi queunt; ac si forte suppurent, non aliter, quam abscessus in parte glandulari, qui lentiorem quidem, pro ratione inflammationis, sed felicem plerumque curationem admittunt, considerari merentur. Difficilioris curationis est, qui cum scorbutica, scrophulosa diathesi incedit, ac facile in ulcus mali moris mutatur, bubo. Quem ulcera venerea non ob solum consensum, sed paulo tardius *idiopathicum* producunt, bubo, hic luem certe indicat, ac inducit veneream. *Secundarium*, ex lue confirmata venientem, sine ulcere pudendi, bubonem non vidimus. Bubones, qui resolvi, suppurare recusant, *scirrhosam* aliquando, remediis rebellem, — et hoc rerum sub statu interdum malignam, *carcinomaticam*, sub cruris, cui respondent, tumore aquoso, motusque jactura, indolem assumunt. Similia ad *testes*, sub medorrhoea acuta, ad epididymem inprimis, inflammatos, nec benigna, saepe lenta, resolutione liberatos, in quibusdam contingunt, tumorque scirrhosus interdum funiculum spermaticum fere integrum infestat.

Quibus semel ex medorrhoea acuta testes tumuerunt, his facilius ex novo contagio hae partes inflammantur. An cum jure sit dictum, testiculorum ex hoc contagio duritiem in *carcinoma nunquam* abire, de hoc quidem dubitamus: sed exemplis sat certis, ac propriis destituti, contrarium defendere non possumus. Febre *nervosa*, lethali, vetustum testiculi tumorem fere integre disparuisse, observatio habetur. De *phimosis*, *paraphimosis* periculis jam satis monuimus (§§. 525. 526.). Concretio praeputii cum glande, in prima ex istis, lubenter succedit, ac penis erectionem, concubitum fere impedit. Factam interim a tribus jam septimanis praeputii concretionem cum parte glandis laterali, per injectiones solvere nobis licuit. Utroque in malo, praeputii, in paraphimosi, ipsius etiam glandis, gangraena timenda, et ex maculis sublividis, nigris, ex vesiculis sero similis coloris turgescentibus, praevidenda est. Rarior est, sed exemplis non caret, bubonis in *grangraenam*, quam haemorrhagiae subinde praecedunt, comitantur, mutatio.

Difficilioris curationis est *chronica*, tum illa, quae ex acuta, contagiosa, descendit, tum altera, quae *fluoris albi* apud feminas sub Med. chron.

nomine venit (§. 532.), ac *habitualis* jam reddita est, *medorrhoea*. Augetur difficultas, cum, praeter pudendi laxitatem, sensibilitatem morbosas, — vel totius languor systematis; atque prona in spasmodicos affectus dispositio, — vel scrophulosa, scorbutica, arthritica, rheumatica, impetiginosa constitutio accedat. Si forsitan vitium organicum, si polypus recisionem non admittens, aut si major arte humana scirrhus uteri, recti intestini, vel prostatae, stimulo, compressione, pudendorum secretionem morbosam inducant: tunc prognosis illorum, et illam chronicae medorrhoeae, plerumque infaustam, constituit. Praeter frequentem mulierum hoc profluvio laborantium *sterilitatem*, si forsitan conceperint, frequentes ex causis non magnis *abortus* patiuntur. Quae urethrae ex callo, angustatione, propullulat: — haec, chirurgicis auxiliis, novae inflammationis, et aucri effluxus beneficio, dissipata duritie, interdum dissipatur medorrhoea. Non parva interim profluvii, licet morbosi, cui natura jam dudum assuevit, habenda est ratio; atque eodem, citius quam par est, per artem suppresso, frequenter incommoda salutis majora, ut videtur, non ex ipsa cessantis tunc effluxus materia alias in

partes deposita, — sed stimuli assueti, cum parte alia, affine, communicati, ignotas ad leges (§. 374.) nascuntur. Hinc variis a morbis feminas, medorrhoeae hac a specie *praeservari*, tum hoc quidem sensu, tum eo, quod latens morbi alterius materies ad uteros ferri consueta profluvium hic excitet, minus illo incommodum, — vel quod causae morbi antiqui, quasi per *fonticulum*, pars aliqua quotidie diffletur, non ubique tam absurde a vulgo contenditur. Non rarum est, diuturnae medorrhoeae difficilem vaginae, vel uteri ipsius *prolapsum*, — ac tandem plenas discrimine *cruoris* hoc e viscere *jacturas* accedere.

§. 535. Cura medorrhoeae, in genere, a causarum, sedis, temporis, symptomatum ratione dirigitur. Desideranda, nec ficta pietate arcenda forent, si certiora, quae contagiorum medorrhoeae, vel et luis ipsius, potentiam delerent, nossemus, auxilia. Res in *Europa*, sub tanto populorum cum Exteris commercio, perardua, nec legum subjecta imperio esse videtur proposita a quibusdam, sed soli forsitan tempori reservata, utriusque veneni *destructio*. Major interim in illas, quae corpore quaestum in Republica faciunt, Magi- Cura gen.

stratus attentio, — virorum, qui uxorem, quam possent, ducere recusant, minorem in civitatibus ad numerum reductio, — submininistrata celeriter infectis, tacita, et gratuita, pro miseris, subsidia, infaustos virus tam late diffusi per provincias progressus ubique non parum frenarent. Quod ab impuro concubitu contagium utrunque certius avertat, vel susceptum mox corrigat, deleatque, adhuc quaeritur remedium: summa interim partis contagio expositae, nec protracta in longum, mundities, et genitalium, ad ultimos recessus, cum liquido, ne tempus perdatur, quocunque, imprimis cum sapone, purgatio, vel instituta, illius sub defectu, cum pulvere quovis absorbente aspersio, — lotii mox a concubitu suspecto emissio, — cauta tepidae, vel aquae calcis, in urethram, vaginam, injectio, pericula quodammodo imminuunt. Securos non reddit viros, muliebrium, attentum licet, cum ad vaginam hoc extendi non queat, examen. Illorum urethra vel sponte, vel anterius compressa, si dolorem manifestet, aut ploret, si rubeat ad ostium, nisi morbi alii, contagii insontes, forte praecesserint: concedendi amplexus id satis indicabit pericula. Post praevium, qui suspectus est, congressum, quin ju-

stum symptomata timorem adhucdum confirment, ab omni tamen cum sanis intimiore commercio, quod adhaerens pudendis externis, internis, virus, sine hominis infecti morbo evidenti, sese facile communicet, abstineatur oportet. Caeterum ab illis, quae universum systema, vel imprimis quae pudenda stimulare, quae sanguinis ad ista affluxum provocare, vel quae urinae acrimoniam augere possent, sibi caveant aegroti. Necessaria in viris est testium, seu scroti, mox a morbi initio, suspensio. Frequentius humor, qui effluit, vel, sub longiori et angusto praeputio collectus, id ipsum, vel glandem stimulat, exulcerat, tepido cum lacte abluatur, vel injecto simili, vel aquoso liquore educatur oportet. Decubitus in dorsum mollior, pollutiones in viris nocturnas excitare, — in feminis, virulenti, corrosivi humoris defluxum ad anum, cum damno dirigere consuevit. Positio coxarum declivis, materiae, supino corporis sub situ, in vagina stagnantis effluxum promovebit.

§. 536. Nullibi auxiliorum tam ferax est, quam ubi morbi vel *sponte*, qualicunque, non prorsus contraria, sub methodo solvuntur, Scriptorum ingenium; atque hinc tantae in C. med. acut.

medorrhoea, de qua loquimur, curanda, — quin ideo morbi magis pateat indoles, aut quibus certo ille vix indiget, divitiae! Quam *venereo* sine ulcere contagium induxit, — ea, sub recta vivendi ratione, non minus, ac aliae, quas insons forte stimulus invexit, medicae sine artis subsidio, vel a sola natura, perfecte, quin *lues* timenda sit, vel in plurimis, persanatur *acuta medorrhoea*. Prout virus istius natura, — sic et verum, quo extingui mox posset, antidotum, nos latet; et quae forsitan, primis a concubitu suspecto diebus instituta, medorroeam illico et in cunabulis jugulasse legitur, — ea, vel modo animi, ob suscepti contagii timorem agitati, ac, ut sibi facile persuadet, jam sensu pruritus, caloris in urethra, vagina, multati, curas delmulsisse, — vel, quaecunque demum fuerit, saepe magis venenum his e canalibus *eluisse*, quam in istis *subegisse*, *suffocaſſe* videtur, *injectio*. Non raro nimios illorum, qui se in contagii pericula incurrisse accusant, timores nutriendo, vel methodi adhibitae laudes immodicas decantando, — si non lucri cupedinis, aviditatis, — saltem levitatis, inscitiae, suspicio movetur. Sunt interim aliqua, nec certe spernenda, quae fortiora mitigare medorrhoeae sympto-

pto-

ptomata, quae pericula avertere, et quae saepe breviorem morbi decursum reddere queant, artis praesidia.

Praeter illa scilicet, quae a suspecto concubitu facienda, evitanda esse docuimus (§. 535.), oportet nimiam partis a viru, aut alio a stimulo correptae, irritationem, inflammationem, et, quae ex vitio locali, vel alibi per solum consensum descendunt, symptomata compesci; oportet morbi effectus, qui chronicam inducere medorrhoeam minantur, praeverti.

Quamprimum igitur stadii, quo morbus hominem ex contagio *invadit* (§. 521.), symptomata comparent, non pauci, et eximii inter hos Viri, praeditos virtute aut *stimulante*, aut partis infectae mucum *solvente*, aut nervorum illius sensum *obtundente*, aut denique irritatam ejusdem superficiem *defendente*, liquores, per syphonem huic operi idoneum, tepide, frequenter, et caute injiciendos praescribunt. Ut, quid nos ipsi sentiamus, fateamur, quaecunque sub *acutae medorrhoeae* principio, et inflammatorio sub stadio, in urethram pelluntur, res, ejusdem a sensu naturali alienae, — licet sapor id linguae haud indicet, irritantium effectus hic edunt; ac nul- Per injectiones.

la, quam intensionis ad gradum, intercedit differentia. *Stimulantium* usus aut hypothesi, qua, per auctam ab illis muci secretionem, et nunc demum contagium posse ablui, expelli, ⁊ aut alteri, qua factam a viru irritationem huic propriam, per aliam, ab ista diversam, posse protinus deleri, sibi promittunt, innititur. Quid de virus suscepti, per auctum ex urethra effluvium, *eliminatione* sentiendum sit, jam supra (§. 534.) docuimus: et quamvis facta per artem *secundaria* irritatio *primariam* interdum posse auferre videatur (§. 375.); vix tamen hoc ipsum in casu suscepti indomabilis *contagii* locum inveniet. Vel ipsi hujus methodi fautores, irritationem artificialem, nimis exiguam, vix agere, ⁊ majorem, quam par sit, nocere fatentur. Quis igitur, sub tanta sensus in urethra, sub diversis temporis intervallis, inconstantia, ⁊ sub tanta in variis hominibus irritabilitatis urethralis differentia, vel praescribendae arbitrio *formulae*, vel solius, quae idem non eodem semper modo sapit, *linguae* judicio, irritationis gradum faciendae sat certo docebit? Quis impetum, quo liquorem in urethram propelli deceat, ac illius quantitatem, vel satis ut penetret, vel ne stimulo nimis aucto offi-

ciat, probabili conjectura indicabit? Quis curationis, vel a Chirurgo, rerum satis experto, labore per horas repetendo, absolvendae, patentia in vulgum incommoda, — vel si res ipsis tam variis aegrotis committatur, laesionis pericula in censum non vocabit? Quis denique tempus, quo ab injectione vel inutili, vel noxia, oporteat desisti, sat aeque definiet? Plura tamen, hunc in finem, pro injectione, adhibita fuerunt: inter quae praecipue sunt solutiones vitrioli martis, cupri, zinci, aeruginis, ammoniaci salis, olei terebinthinae, balsami alterius. Ex mercurio variis sub formis injecto, aliqui efficaciam, quam nec ipsa in *lue*, nisi jamjam evoluta, agnoscit, *specificam* quaesiverunt. Qui virus venereum a *muco* perpetuo involvi, vel aliter; contagii potentiam deponere contendunt: hi certe, supposita etiam venerea medorrhoeae communis natura, veneni in superficiem folliculosam *effectum*, *pro causa* habuerunt. Nec *acida* venerei virus indoles sat firmis argumentis, ut ex *alcali* caustico, ex lapidis caustici, vel demum aquae calcis ex usu, quae utrunque in finem adhibent, spes magna virtutis affulgeat, innititur. Qui artem destruendo contagio imparem agnoscunt: hi saltem

nervos urethrae, vaginae, ut minus sentiant, cum calcis plumbi, ex aceto solutae, — vel opii, aqua distillata dilutorum auxilio, obtundere satagunt; et conspecta, istius imprimis, in chronica ophtalmitide virtus (§. 154.), huic satis opinioni suffragatur: sed in *acuta medorrhoea* vix aliter opium, quam stimulum augendo, operatur; atque tam parum ex remedio in urethram injecto hic loci, vel tempore brevissimo, retinetur, ut liquori injecto, quae interdum hunc sequitur, symptomatum mutatio vix queat adscribi. Qui urethram defendit mucus, hic alio vix unquam, sine stimulo manifesto, suppletur, viscoso, quod vix penetrat, aut satis urethram oblinit, medicamine.

Quae interim hucusque injectionibus opposuimus dubia, ea ad negandas clarorum Virorum experientias nequaquam movemus. Nostrum sat raro ab aegrotis, sub primis *medorrhoeae acutae* jam jam certe praesentis initiis, expetitum fuit auxilium: et quoties hoc ipsum novae methodo favebat; toties, quod caeterarum nos phlogosium cum injectionibus tractatarum analogia docere debuisset, poenituit consilii. Sed ut cautos vos reddere, ut nimios multorum hoc in morbo tam communi cu-

rando ausus, quoad rationes id possunt, frenare, daretur: *experientiae*, ad quam toties, qui experiundi scientia haud pollent, appellant, in Medicina fallacias et hic morbi tetigisse, non credidimus inutile.

Nos igitur, qui *tutiorem*, quodammodo li- C. exspect. cet longiorem, *breviori*, sed facile ancipiti, curationem praeferimus, acutam sibi ipsi relinquimus medorrhoeam; ac modo symptomata istius, si forsitan nimis urgent, moderari curamus. Ad victum quod pertinet, modo febris si desit, consuetum, sed a rebus irritantibus, aut difficulter subigendis alienum, concedimus. Quae sale abundant, ea, quod urinae ardorem mox augeant, evitari oportet. Pro potu aquam, eamque, ne pauca, et hinc acrior, urina urethram offendat, sat multam, propinamus; sed nimia, aut gravi stomacho mucilagine saturata, quod haec in sanguine mutata ad urethram non veniat, potulenta reprobamus. Si vino assuetus sit aeger, nec multum irritabilis videatur, nec febricitet, hoc ipsum portione moderata ad prandium concedimus. Alvum, nisi sponte apertam, clystere emolliente quotidie movemus. A motu fortiori, equitatu, saltatione, contrectatione, refrigerio, compressione genitalium, a le-

cto molliori, a sexus alterius, las civiam excitante, consortio, ab animi pathemate majori, abstineant aegroti. Effluentem ex urethra materiam cum tepida, aut lacte subcalido, frequentius abluant; aut, quibus longius, angustius praeputium impedimento est, injectione, qua et mulier vaginam repurget, simplicissima, bis terve in die, utantur. Urinam, nisi satis recollectam, quam minus frequenter id possint, emittant.

Si febris accedat, et, in homine robusto plethorico, inflammatoriae naturam assumat:, detracto mox vino, et ciborum quantitate ac indole mutatis, venaesectio, antiphlogistica sine sale aut nitro, tamarindorum decoctum, indicantur: sed rarior istius, sub dicto regimine, necessitas, — ac in corpore debili, gracilique, manifesta satis a sanguine detracto damna, sensibilitatis adauctae effectus, comparebunt. Sub magnis pudendorum tensione, calore, dolore, cataplasma anodynum cum laudani portione, vel et balnea tepida tum corporis dimidii, tum imprimis localia ex lacte, vel malvae decocto, usurpentur frequentius. Si ob spasmi magis, quam inflammationis vehementiam, ex urethra nil effluat, ex *opio* medicina petenda est. Si major verendorum

inflammatio id jubeat: hirudines peni, ad locum dolentem, ad perinaeum, vel ad labra muliebria, ponantur. Saepe interim has turbas, erectiones dolentes, spasmodicas, pene quidquam ad inferiora depresso, *opium*, ad noctem porrectum; — ac si corporis debilitas, sensibilitas morbosa subesse videantur; si tenuis ac diaphana materies ex urethra distillet, ac pulsus frequentes, contracti tangantur: corticis Peruviani decoctum, cum tincturae Thebaicae portione, dissipabunt. Interdum clyster emolliens cum opio injectus quam optime conducit. Fortiora alvum hoc in morbo purgantia; quae urinae difficultatem, ac singula symptomata mox augent, cane pejus fugienda sunt.

§. 537. Nec aliter symptomata, quae sub stadio medorrhoeae inflammatorio emergunt, praepediri, tractari merentur. Ad penem *incurvum* (§. 522.), cataplasma emolliens, hirudines ponenda sunt, vel et opium liberaliter interne porrectum conducet. Sub dolente ac violenta penis erectione, *priapismo*, princeps in *opio* est positum remedium. Chordae.

§. 538. In bubone (§. 523.), cui *ulcus venereum* non subest, curando, ad stimuli, Bubon.

quo inducitur, indolem respiciendum, et hic ipse tollendus est. Suppuratio tumoris glandulosi, ut inutilis, taediosa, ac foedam cicatricem inducens, quovis modo praecavenda, et bubonis *resolutio* tentanda sunt. Si fortior ad urethram inflammatio hunc generet, tunc illi ad methodum praescriptam (§. 536.) succurrendum est. Si forte spasmodica ad urethram affectio stimulum cum inguine communicat, tunc ea, quae ad istum commendavimus (§. *cit.*), in subsidium vocentur. Si forsitan suppressus ex urethra, vagina, materiae effluxus, hoc malum induxerit: tunc, suppressionis pro causa vel inflammatio in illis arcenda, vel spasmus tollendus, vel ope cereoli, pessarii, secretiones morbosae revocandae sunt. Sub incipiente glandularum inguinalium affectu, praemissis praemittendis, rasisque hac in parte pilis, frigidam applicari conducet. Sub inflammatione jam provecta, fortiori, si venae sectio instituta sit, aut minus indicetur, hirudines parti bubonibus vicinae applicandae sunt, vel cutis tensa ac rubra scarificanda est leviter. Post haec auxilia, mitiori sub malo superflua, cataplasma ex lacte et pane, nec tamen nimis calidum, sub die, — ad noctem vero, ob metum refrigerii, emplastrum gum-

mosum, continuo tumori imponenda sunt. Sub vehementi, spasmodicoque dolore, folia hyoscyami, cicutae, in pulvere, aut opium cataplasmati jungenda sunt; ac ad noctem ex opio medicina porrigenda est. Ab *emeticis* in bubonum curatione, ut in aliis inflammationum speciebus, licet aliqui laudaverint, abstinemus. Nec *unguento mercuriali*, quod cruris, quo ex latere bubo est, parti internae illiniunt, sed quod modo venereae metus infectionis adhiberi consuluit, hic opus est. Si tamen, sub tardiori bubonis vix calentis ac rubri ingressu, aliquo ad promovendam resolutionem stimulo indigere videamur: tunc linimentum volatile, vel mercuriale, quod hic specifice non aget, unguentum, possunt indicari; sed facilius hunc finem, victus abundantioris, vini concessi, et levis frictionis ad inguen institutae, decocti corticis beneficio obtineri licebit. Interdum, quod et nos conspeximus, vicina bubonis suppuratio, ac purulentae fluctuatio materiae jam tactu distingui videtur: quae tamen signa, quin tumor felicissime resolvatur, subinde haud impediunt.

Si bubonis *suppuratio* evitari non queat, in ea rite pertractanda ad regulas (§. 134.) praescriptas respiciendum, et nunc vires to-

tius systematis, vel modo partis, erigendae, nunc vero moderandae sunt. Lentior est suppurationis in glandulis progressus; ac melius plerumque naturae, quam arti, nisi cutis tenacitas hoc jubeat, committitur abscessus divisio. Tunc vero vel ferro, vel causticis haec fiat, modo plenam abscessus maturitatem acquisiverit, nil interest. Si pejor hic suppuratio sub aegrotantis debilitate contingat: saepe cortex, vinum, lautior victus, — vel, si dolor violens accedat, opium, huic remedio junctum, conducunt. Caeteras in abscessu, vel ulcere bubonis curando cautelas Chirurgia vos docet. *Mercurio*, ut specifico, hic nunquam, nisi *lues* simul ex ulcere accesserit, indigemus: sed in ulcere calloso et antiquo percurando, mercurius praecipitatus ruber, eidem inspersus, ac methodus confortans, meliora praestabunt.

Si *scirrhosa* his in glandulis durities sequatur: tunc ad ea, quae (§. 135.) dicta sunt, ac alibi dicentur, spe felicis eventus, eheu! non magna, descendimus. Nec tamen reliqua in quibusdam, a bubone resoluto, glandularum inguinalium *plenitudo* majorque *sensibilitas*, vel *dolor inconstans*, quae saepe victus lautior, chinae decoctum, unguentum volatile

cum tinctura Thebaica, maris balnea, dissipabunt, pro *scirrho* imponant! *Carcinomatis* vix unquam sanationem, ad regulas alia hujus operis in parte exponendas, impetramus. Rarior hic loci *gangraena*, praescriptas (§. *136.*) ad leges tractanda est.

§. 539. *Epididymitis*, medorrhoeae acutae effectus (§. 524.), pro causae ac symptomatum ratione, diversam medendi methodum exposcit. Nunc enim ſebris haud magna vix sanguinis missionem sibi exigit; nunc, mitis ab initio, post primos jam dies augetur, ac tam intensa fit, ut non una, sed plures interdum venaesectiones reddantur necessariae. Jam sub praevia medorrhoea, testiculos suspendendi consilium dedimus (§. 535.): interim stadio inflammationis cessante, testes sibi ipsis committi, in multis opportunum est. Qua ratione tumor scroti increscit, eo magis suspensorium relaxandum esse, ne compressio succedat, quivis ſacile intelliget. A motu quovis abstineat, ac in lecto supinus in dorsum decumbat aegrotus. In robustis, plethoricis hominibus, venaesectio, tumoris, ac doloris incremento majori praemittenda, ac, si vehemens tunc ſebris cum pulsu pleno ac duro C. epidid.

insurgat, ea ipsa aliquoties repetenda est; aut, si hoc minus necessarium videatur, hirudines decem vel quindecim scroto apponendae sunt. Sanguine, si ita videatur, detracto, mox a morbi principio frigidam aut puram, aut cum saccharo saturni remixtam, circa scrotum continuo applicari, ac testes frequentius in illam demergi oportet. A camphorae spiritu cum extracto saturni et aqua remixto scrotum inflammari, conspeximus. Praeterea alvus clystere solvenda, vel et blando ex manna, tamarindis, medicamento movenda est. Cibi modo pauci, facilesque concedendi, spirituosa, calefacientia fugienda sunt. Si major ad urethram, perinaeum inflammatio simul urgeat: emollientia huic ipsi, quod frigidà, confirmata jam phlogosis vix perferat, apponenda sunt. Si magis nervorum irritatio, ut vidimus, quam vera inflammatio, epididymidem ad consensum vocaverit: tunc *opium* ad noctem propinandum, vapores aromatici ex sella perforata, ad scrotum, testiculis suspensis, dirigendi, ac imprimis clysteres cum laudani portione fere dupla, liberato prius a faecibus intestino, injiciendi sunt. Vel in ipso, qui cum valida inflammatione incesserat, morbo, sanguine jam satis emisso, *opium* sub reliquo in

nervis stimulo porrigatur. Sub majori jam testium tumore, duritie, dolore, et provecta jam nimis inflammatione, cataplasma emolliens, quod sub initio nocuisset, applicandum est. Mercuriale unguentum, quod plures hic scroto illiniunt, sine quovis effectu, nisi malo, adhibuimus; et si aliis profuisse asseritur, hoc minus remedio, quam morbo in resolutionem tam prono, adscribendum videtur. Sub fortiori inflammatione, fluida circa testem collecta materia per tactum discerni videtur: sed licet manifestam et praemagnam hac a causa *hydrocelen acutam* conspexerimus (§. 524.), incauta tamen foret, ac facile gangraenam induceret tricuspidis hoc in casu administratio. Testiculum, ab incauto Chirurgo, hydrocelis curationem cum tricuspide suscipiente, in medio perfossum, ac diras abinde convulsiones, inflammationem horrendam in *Bruchsaliensi* Nosocomio inducta, observavimus. Illa interim a regula, in viro ad Clinicum Institutum suscepto discessimus: cui, violento sub coitu, sanguis ex urethra copiosus prorupit, ac altera jam die tumor magnus sinistri accessit testiculi. Dolor ingens, tensio, figura ipsa tumoris, dysuria, singula nobis, primo aspectu, morbi indolem celaverant. Cum ve-

ro manifestam in parte fluctuationem distinguere licuisset, sectionem tumoris institui curavimus. Effluxit humor copiosus, primum flavus, pellucidus, acris ac foetidus, mox vero puriformis albidaque materies. Nato posthinc ad urinam mittendam novo stimulo, haec ipsa non per urethram, ut pridem pauca, sed ipsum per scroti vulnus multa, effluxit. Hinc istud, ad locum usque, unde lotium, *lacerata* sub coitu ex *urethra*, in scroti telam cellulosam descenderat, dilatatum, immisso urethrae cathetere flexibili, viginti fere dierum spatio sanatum fuit.

Medorrhoeam, ubi forsitan, *suppressa*, epididymis inflammationem produxit, candelarum, et, ut aliqui proponunt, cereolorum novo *contagio infectorum*, in urethram sub ipso inflammationis vigore mittendorum, auxilio restituere, inopportunum, damnosum esse putamus. Inflammationis in urethra *effectus* est; in multis, testiculorum inflammatio; illaque ipsa medorrhoeam non raro *exsiccat*, non a suppressione profluvii inducitur; urethrae inflammatio. Cessante vero ad urethram phlogosi, si tumor testiculi continuet, cereolorum interdum cum fructu tentabitur applicatio. Vel a sola *angustiae* ad urethram cum cereo-

lis medela, ad testem tumor illico disparuit.

Si, quod rarum esse solet, *suppuratio* testiculum, aut vicina eidem integumenta, hoc ex morbo prehendat: *luis* sine metu, in emollientis usu cataplasmatis; donec pus molliter promineat, perseverandum; aut emplastrum ex gummatibus apponendum est. Inflammatum, ex ictu scIopeti vicino, suppuratumque testiculum sectione aperiri curavimus: ac licet pars magna substantiae, filiformis materiae sub specie, e vulnere exiverit, major tamen testiculi portio matura sectione salvata fuit. Suppuratio, quae sub scroto, illaeso testiculo, contingit; a ferro brevi tempore curatur.

Suppuratione longe frequentior est *epididymis* non modo, sed et ipsius *testiculi*, ab inflammatione praegressa, *durities*, ex quo satis patebit, quod; si ab initio non ipsum adeo testem inflammari sit verum; sub fine tamen morbi res aliter se habeat, et phlogosis, et pendens ex ista, lenta progressu, durities, tum illum, tum funiculum spermaticum, quam longe ad renes fere usque pertingit, non raro corripiat. Varias, et hoc gravi sub malo, methodos commendant Scriptores. Epididymis durities saepe sponte disparet, aut, manens, pericula haud movet

(§. 534.) ; ad testem conversa, difficilis curatu, et saepe nullo, melius, quam valide agente, irritante, et mali exitum forsitan in *carcinoma* praecipitante, remedio, suspensorio solum suffulta, tractatur durities. Quam alibi (§. 135.), sub inflammationis in duritiem exitu, proposuimus, — haec et praesenti in casu tentanda est methodus. Mercurius stimulum, non raro scirrhis funestum, inducit; et nec specifice hic agere, nec, scroto, perinaeo inunctus, per vasa lymphatica in ipsum transire testiculum potest. Linimentum volatile, unguentum cum camphora, atropae belladonnae, mandragorae radices, externe, cicutae, aconiti extracta, interne-exterius, adhibita, ononidis spinosae, daphnis mezerii decoctum, gummi ammoniacum in aceto scillitico solutum, electricitatem, ac ipsos adeo cancrorum lapides, commendari, — sed malum nunquam ab istis superari, sat certo novimus. A scroti balneo, ex aqua cum opio remixta, frequenter instituto, hoc ipsum dissipatum fuisse, experto a Viro percepimus. Num usus candelarum, medorrhoeam revocandi fine, in urethram missarum, ut alias, ex suppressione istius inductas aegritudines, sic et testiculorum aliquando duritiem dissolverit: de

hoc

hoc ex propriis decidere nequimus exemplis; nec aliquem, per novam medorrhoeam, ab eo testium affectu liberatum fuisse, unquam audivimus.

Si majorem jam molem ac duritiem testiculus acquisiverit, ac dolor lancinans eundem frequentius penetrare sentiatur, tunc certe testis mature suscipienda est amputatio. Si spermaticus simul usque ad annulum jam tumeat, ac durus percipiatur, funiculus: tunc, ob portionis istius abdominalem supra annulum haerentis in malignam inflammationem, in carcinoma, vel in gangraenam abiturae, vel lethalis haemorrhagiae ob metum, pejori sub omine operatio suscipitur. Post *sarcomatis* testiculi *recentis* sectionem, ab illustri, a versatissimo in chirurgicis Viro arteriam spermaticam, quae suo, necdum fracto vi temporis, elatere se citissime abdomen versus retraxerat, non potuisse ad annulum ligari; ac sanguinem copiosum exinde lethali cum eventu interna ad loca prorupisse, exemplo nobis constat.

§. 540. In *phimosi* (§ 525.), quae ut medorrhoeae acutae symptoma incedit, curanda tum penis ipsa corona, tum praeputium, C. phimoſ.

ita ut hoc super glande reduci queat, praeparanda sunt: hinc impeditae reductionis ad causas probe respiciatur oportet. Sursum coles ad ventrem, si modo profluvii ex urethra hoc sub situ difficultas non impediat, deligandus; motusque corporis evitandus est. Si febris, pulsusque pleni ac duri simul adsint: venaesectio, pro necessitate repetenda, hirudines, ac methodus debilitans, clysteres indicantur; nec major praeputii, quae raro hic sese manifestat, *rubedo* exspectanda est. Post venam sectam, cum satis recens est inflammatio, *frigidam* eidem vel solam, vel cum aceto, saccharo saturni, conjunctam applicari, saepiusque renovari oportet. Sub majori jam et fere phlegmonoso praeputii tumore; tensione, fomentatio, vel balnea penis continua, tepida cum lacte, decocto malvae, cataplasmata anodyna, sat mollia, praeferenda sunt. Lac tepidum, decoctum hordei, vel malvae, emulsionem Arabicam, dilutam, ut glandis, praeputii superficiem probe abluant; concretionem impediant, sine impetu, frequenter injici nunc competit. Phimosis sub fine, si tumor praeputii *oedematosus* supersit, aluminis solutio applicata conducit. Praeputii, quam aliqui hoc in casu instituunt, sectionem, ob non pauca

pericula, ob deformitatem perpetuam, et congressus impedimenta futura, vix unquam, — ac certe minus, si ipsa *gangraena* accesserit, admittendam esse censemus. Si forte, ablata jam praeputii phlogosi, ulcera sub illo haerere videantur: tunc mercurii sublimati grana aliquot, in aqua distillata soluta, ter, quaterve in die, injiciantur; vel si longioris callositas praeputii extremum ad limbum, ne reduci hoc possit, impediat, hujus partem velamenti circumcidi juvabit. In *phimosi chronica*, cum tumore praeputii, scarificatio istius frequens, moderata, obstacula solvit.

§. 541. *Paraphimosis* (§. 526.) ad curam C. paraph.
quod spectat, in ea, ne penis stranguletur, et glandem a gangraena mox corripiendam amittat, ne lotii quaevis supprimatur excretio, festinandum est. Coles igitur, erectus, ad glandem, a manu, cui nivem, aut glaciem subtiliter contusam imposuimus, aliquomodo comprimendus, — vel saltem frigidae cum glacie, et saturni extracto remixtae, immittendus est: quo saepe praesidio praeputium super glandem posse protrahi, contingit. Si spasmodica magis constrictio esse videatur, ad *opium* sine mora veniendum est. Si res minus succedat, tunc

ad regulas chirurgicas praeputium sine mora, quot in annulos post glandem vitiose contractum est, ne corpus cavernosum unum vel alterum laedatur, ac tumori *varicoso* concubitum impedienti locus sternatur, incidendum est. Si forte glandem gangraena prehenderit: haec raro cavernosa ad corpora, firmiori tegumento celluloso instructa, penetrabit; sed vel sponte, vel facili negotio, glans tota separabitur. Hoc praestito, ne urethra, ut docuit exemplum, concrescat, per fistulam eidem immissam, cavendum est. Interim gangraena, paraphimosin sequente, ac partem cellulosae, quae corpora cavernosa investit, consumente, penis *chronica curvatura* originem aliquando agnovit. In *chronica*, mitiori scilicet, *paraphimosi*, ut ipsa in phimosi (§. 540.) scarificationes praeputii conducent.

C. stad. relaxat. §. 542. Consideratis stadii medorrhoeae inflammatorii symptomatibus (§§. 537. — 541.), ad illius, quod *relaxationis* appellavimus (§. 528.), curam descendimus. Haec vero in plurimis ab ipsa natura absolvitur. Nunc igitur, si quid de solito illinc victu detraximus, vel si, ob febris praesentiam, antiphlogisticis, ac potui paulo magis indulsimus:

sub fuga veneris in longum tempus continuanda, diaetae rigorem pro gradu stimuli minoris imminui, ac methodo debilitanti, ne *chronicam* profluvium hoc indolem, quod in feminis prae viris timemus, assumat, renunciari oportet. Si totius debilitas systematis aut morbum praecesserit, aut inquietas ob noctes, ob dolores violentos, ob victus tenuitatem, ob humoris mucosi jacturam, sequatur: tunc, ultimì sub fine hujus stadii, praeter cibos nutrientes cum vini portione liberius porrectos, ad corticis vel frigidum infusum, vel decoctum ascendimus. Sed plures, hoc a morbo, *localis* modo, in genitalibus, *debilitatis*, *laxitatis*, *sensibilitatis* morbosae reliquiis, laborant; atque hinc localibus magis vel solis, nel corroborantibus universum systema superadditis, remediis indigebunt. Per gradus igitur ad ista veniendum: genitalia frequenter cum frigida in viris lavanda, in feminis simul eluenda sunt. Si longius, quam par est, profluvium continuet, *injecti* in urethram, vaginam, aque calcis recenter paratae, solutionis cum opio, vel solius (N. LXIII.), vel superaddito saccharo saturni (N. LXIV.), nunc utique tentari sine ullo discrimine potest: qua certe sub methodo, brevem in sat multis, — nec tam

longum in aliis, morbum ſiſtit medorrhoea, ac praecipitis non incurrimus curae pericula.

Ex ulcere *venereo* pendentem medorrhoeam, vel cum, *luem* adeſſe, ſymptomata teſtentur, adhibito mercurio, ut hanc ipſam, — et quod reliquum eſt, expoſita vix methodo, tractamus.

C. med. fem. §. 543. *Vaginali acutae* (§. 529.), non alia, quam *urethrali* utroque in ſexu (§§. 535. 536. 538. 542.) *medorrhoeae*, medendi eſt methodus. Tepida ſemicupia in feminis majorem, quam in viris, in ſtimulo frangendo utilitatem manifeſtant; ac potior eſt, vel ſub ipſo ſtadio inflammationis, injectionum cum emollientibus, vel cum lacte, emulſione Arabica in vaginam, ſine impetu factarum, quam in urethram, leniendi facultas. Venam tundendi rarior hoc ſub morbo apud feminas neceſſitas habetur; nec potus quantitas ſiti major, quod vaginam ſaturatior paullisper urina non allidat ac irritet, et quod major genitalia poſt emiſſam urinam lavandi concedatur facilitas, requiritur. Sed, ut communior hoc in ſexu medorrhoeae acutae in *chronicam* eſt tranſitus, ita fere majorem *relaxationis* in illa, quam *inflammationis*, ſtadium at-

tentionem Medicorum sibi exigit. Hinc ſeſe lecto tunc temporis, ſub majori corporis ac animi quiete, mulier committat; ac, ſi forte majores fluxum ſanguinis nervorum turbae comitari conſueſcant, has cum opii portione componat. Tardiori, a ceſſante jam phlogoſi medorrhoeae, cum externis (§. 542.) medendi, melior, abſoluto a diebus jam tribus aut quatuor menſtruo, habebitur occaſio. Facile fortiorem *vagina*, quam urethra virorum, opii, vel ſacchari ſaturni portionem admittet. Sat profunda ſit, ac ſaepius in die, praemiſſo cum aqua ſimplici vaginali clyſtere, inſtituatur indicata adſtringentis ſolutionis injectio: quam ſupino in ſitu mulier per aliquot minuta retinere conetur, appropinquante vero menſtrua periodo prorſus omittat.

§. 544. Habito ad cauſas reſpectu, non aliter, quam acuta urethralis, vaginalis medorrhoea (§§. 535. 536. 542. 543.), tractandum eſt muci puriformis ex *ani* locali affectu inductum profluvium. *Haemorrhoides mucoſas*, ut vocant, eaſdem, quas ſequenti *de ſanguineis profluviis* libro trademus, ad regulas moderamur et ſanamus. Similiter de teneſmo, ac mucoſo ex vermibus recti inteſtini C. med. recti.

profluvio, tum de illo, quod ipsam dysenteriam insequitur, alio sermonem transferimus. Si ex acri, vel a contagio, recti orificio admotis, irritatio ac phlogosis oriatur: nisi ulcus venereum, quod specialem sibi curam exposcit, hic lateat, tunc, positis circa anum hirudinibus, vasorum repletionem moderari, alvum cum oleo assumpto laxam servari, ac, stimulo fortiori sublato, ex emulsione Arabica injectiones institui oportet. Cessante jam phlogosi, et profluvio in longum decurrente, externa, quae in medorrhoea vaginali commendavimus (§. 543.), remedia adhibenda sunt. Feminam cum felici curationis eventu tractavimus, quam, ex suppressa cum adstringentibus medorrhoea vaginali, impuro concubitu contracta, mox similia illi ad anum symptomata, — et neglecto, a duodecim jam annis, feroci hoc incommodo, recti intestini indurati pertinacissima; et faecum, nisi diffluentium, excretionem protinus nunc impediens constrictio afflixerant. Frequentes, sed parvas, ex lactis cremore dulci, injectiones tipidas in anum institui, butyrum caccao eidem intrudi, posthinc vero agarici frustula praeparari, ac post ista cereolos sensim sensimque majores immitti curavimus, ac fere naturalem

hac methodo habitum extremo intestino conciliare potuimus. Nec ad ipsam vaginam, imprimis vero externum ejusdem ad ostium, hujus exitus medorrhoeae, imprimis recidivae, cum ulceribus conjunctae, in duritiem parietum insensilem, ac virgineam angustiam, desunt exempla.

§. 545. Sub *externa medorrhoea* (§. 531.), C. med. extern.
non seposita causae, quae morbum induxit, ratione, potissimum in munditie partis affectae studium ponendum est. Hinc fotus aquosi, demulcentes, emollientes locis a phlogosi correptis admovendi, ac similia, sub longiori praeputio injicienda sunt. Dissipato cum istis stimulo, ad externa, quae robur infractum restituant, majorem partis sensibilitatem corrigant, imprimis ad ea, quae (§. 542.) adduximus, fortiora paullisper, remedia maturius pervenimus.

§. 546. Qua ratione *chronica*, ex acuta de- C. med. chron.
scendens medorrhoea (§. 532.), praecavenda, curanda sit, partim jam diximus (§§. 542. —545.) Quod si proposita jam methodo superius esse malum, docuerit eventus:
tunc potissimum, an *ulcus*, vel, cum rarissi- Ex ulcere.

me hoc adsit, exulceratio superficialis, in urethra lateat, inquirendum est (§. 533.). Est interim sua et huic rerum aspectui fallacia, et exquisitam longamque saepe locus sub medorrhoea acuta affectus, sine ulceris praesentia, sensibilitatem, ut novimus, conservat; nec aut puris, ichoris, ab humore *puriformi*, in cryptis urethrae mucosis stagnante, tam facilis est distinctio; aut sanguinis pauxillum in illo conspectum, continui laesionem sat certo confirmat. Quod si etiam de *ulcere* securos nos esse jubeat diagnosis: an *veneream*, seu malignam, hoc ipsum, an vero benignam modo indolem foveat, priusquam *luis* symptomata compareant, haud satis constat; vel, si forsitan constaret, *mercurialium* tamen usus internorum, nisi viru jam in corpore evoluto, proficuus haud foret. Interim injectio mercurii corrosivi (N. LXV.), non quidem *specifici*, ut vocant, sed ulcus deputantis remedii virtutem promittit. Si hoc ipso, frigidae, vel ipsius glaciei, frequenter ac brevi tempore anteriorem ad urethram applicandae, per usum, molestum non cesset profluvium: tunc aut spiritus vini rectificatus cum aquae sex vel septem partibus remixtus, aut vitrioli solutio (N. LXVI.), vel et corticis quercus junio-

Per inject.

ris, ex diluto tandem ad saturatius veniendo, decoctum, aut lapidis caustici solutio (N. LXVII.), aut myrrhae liquamen, cum tinctura Thebaica, saccharo saturni et aqua (N. LXVIII.), per longum satis tempus, sed majori sub cautela, adhiberi merentur. Interdum rhabarbarum ad dosin, quae alvum vix moveat, vel et balsamus Copaivae, terebinthina, apud *viros*, per quorum urethram remedii vis penetrat, exhibita fuerunt. Vel ipsa cantharidum tinctura, qua tamen vix uti hoc in casu vellemus, sine laude non fuit. In casu sensibilitatis ad urethram morbosae, potissimam ex *opii* vel sola (N. LXIII.), vel juncta cum saccharo saturni (N. LXIV.), solutione actionem speramus. Ab *internis*, hoc sub malo, nisi debilitas universalis subesse videatur, exspectari effectus haud potest. *Olibani*, hoc sub statu laudati, experimentum hucusque non fecimus.

Nec minor est virtus *cereolorum*, vel et syringis ex resina elastica paratae, tam in casu, quo *ulcus* latere suspicamur, quam imprimis si laxitas urethrae, profluvii causam formare videtur. Jam sola interdum *equitatio*, et inducta per istam moderata perinaei concussio, — vel et vini abusus, aut novae me- Per cereol.

dorrhoeae susceptum contagium, phlogosin acutam in urethra revocando, longaevae finem imposuit medorrhoeae. Parum refert, quae demum cereolorum, qui singuli tantum mechanico in urethram stimulo agunt, ac eandem comprimunt, extendunt, eligatur compositio; modo gradatim a minoribus ad majores ascendi, ac eosdem, laesionis sine periculo immissos, tempore sensim sensimque longiori in urethra non modo relinqui, sed et ad ventrem firmari curemus. In vesicae cavum delapsi, et calculo crystallino pro nucleo servientis, cereolis in museo pathologico servamus exemplar.

C. angust. urethr. Sed ad feliciora hujus seculi inventa, vix dicti cereoli, vel ex resina elastica cylindri, catheteres, cum vel *chronica medorrhoea*, vel *urinae difficultas*, *suppressio*, non ex urethrae aut phlogosi, aut spasmo, sed ex mechanica ejusdem *angustia*, nascuntur (§. 533.), licet morbum radicitus vix tollant, numerandi sunt. Sub ulcere, fistulis urethrae, perinaei, sub prostatae tumore, abscessu, ac pendente ex istis ischuria, saepe unicum in hoc summo subsidio solatium habetur. Si vel minor, quem majoribus semper praemitti oportet, cereolus urethram haud penetret: tunc *musica* inter-

dum *chorda*, prius oleo inuncta, canalis feliciter, ut nos quoque novimus, angustias superavit.

Si fortis in urethra inflammatio, vel aliud urinae fluxui contrarium obstaculum, cereolorum, catheteris introductionem impediat: tunc, maturo consilio, vesica aut per rectum intestinum, aut ad perinaei, aut denique ad pubis regionem, cum tricuspide, ut in sexto *de retentionibus* libro diffusius exponemus, perfodienda est. Plerumque his in chronicis urinae suppressionibus vel prostatae, vel colli vesicae tumor ac durities, ne tricuspis per rectum intestinum, perinaeum, sine laesionis periculo, ad vesicam feratur, impediunt; ac optimo *ad pubem* hoc viscus perforavimus consilio. Qua vero nos lege cereolis, cathetere, tricuspide, his in casibus uti conveniat, qua denique ratione abscessus, fistulae perinaei, urethrae, tractandi sint, *Chirurgia* vos docet. Vix prius, ac dum jam nimis adoleverint, tumoris, et duritiei chronicae ad prostatam symptomata se produnt, vel accusantur ab aegris. Hinc raro, si unquam, auxilium a methodo (§. 135.) exposita admittunt; nec unguenti mercurialis ad perinaeum, laudata a multis, inunctio, nec interna, ex

Suppressio urinae.

cicuta, mercurio, vel aliis, medicamenta nobis opem in casu graviori tulerunt. Plerumque tamen per vices invadit, et nova ex *phlogosi* augetur urinae ex prostatae tumore difficultas: quam saepe hirudines, linimentum volatile perinaeo applicita juverunt. Interdum a *spasmo* excitantur, et per vapores aromaticos ex sella perforata perinaeo admisso, per clysterem emollientem cum opio injectum; vel per cataplasma anodynum perinaeo appositum tepidumque per balneum, moderantur haec incommoda.

C. med. insontis. Quae feminam divexat, vel ex *acuta*, contagiosa (§. 529.) descendens, vel aliis ex causis (§. 533.) oriunda, *insons medorrhoea* (§. 532.): haec equidem vix aliâ, quam *chronica* quaevis, methodo generatim tractanda est; interim propiorem sibi mali istius, urbium apud incolas quotidie invalescentis, cura considerationem exposcit. Quae igitur occasionem huic foedo profluvio dederunt (§. 533.), ea solicitudine vel maxima evitari, — atque num illud alterius, primariae, aegritudinis effectu, — num totius systematis conjuncto, num solo genitalium e vitio descendat, — num femina majorem cum hoc fluxu habitudinem jamjam contraxerit, imprimis di-

scerni, — ac tandem, desumptis ex hac ipsa cognitione indicationibus; symptomatum, si urgeat, vehementiam opportunis auxiliis frenari oportet.

Cum vero facilius praeveniri, quam adultum auferri, queat hoc vitium: interest quamplurimum, ut cura parentum tenerioribus puellis, a prima pubertate, tum *menstruae* excretionis imminentis, tum pendentis ab ejus neglectu, vel a vivendi ratione perversa; *morbosi* profluvii matura suggeratur cognitio. A sola rerum, quae proprii conditionem sexus; ac valetudinem concernant, communi ignorantia, et a male intellecta multarum verecundia, quamplurimas virginum, mulierum; matrumque juniorum aegritudines, a primo principio, neglectas, ac multum, priusquam paterent; adauctas fuisse, doluimus; nec earum, quae jam per annos non paucam, quin de morbo suspicionem formassent, vel eandem parentibus, Medicis prodidissent, pituitam ex uteris stillaverint, nobis desunt exempla. In genere, nisi major in urbibus, quam sperare audeamus, sequioris in sexus physica, et morali educatione mutatio succedat; — nisi matrum corpora futurarum *victu*, *vestitu*, *artuum exercitio*, sanitatis ad leges accommodatis, majori, C. prophyl.

quam solent, solicitudine firmentur; nisi nuptiae in civitatibus praematurae evitari, matrumque circa prolem alendam officia, ut ab ipsa natura, sic a legibus praescribi queant; — ac demum, nisi major illarum, quae cives Reipublicae donant, partus sub opere, cura apud omnes habeatur: — Ars Medica quidem amissam mulieribus hoc ex profluvio salutem hinc inde restituet; sed morbum tam late inter illas extensum, ac numero populorum tam infensum, praevenire sola non potest. A frequenti imprimis *pudendorum catarrho*, quem toties frigus illis a subdito forte igne calefactis admissum inducit (§. 533.), et quo major cum profluvio habitudo in multis inducitur, feminae sibi caveant.

C. interna. Quod si igitur vel morbus quicunque alius, vel totius laxitas, debilitas systematis, hoc profluvium induxerint, comitentur: tunc illa, quae his ipsis opposita sit, methodus, — sub majori autem fibrarum inertia, corticis imprimis, martialium, cibi nutrientis, vini, exercitii moderati, balneorum frigidorum usus, — ac lenta si febris jam urgeat, elixir vitrioli, *localis* simul *affectionis* curationi praemittenda sunt. Nec prorsus ea, quae *interne* adhibentur, generali laxitati dicata, medicamina

suos

suos in ipsa genitalia effectus perpetuo recusant: sed vidimus feminam hoc a fluxu violenter vexatam, cui, quoties martis limaturam stomacho ingesserat, toties fluor illico sub magna anxietate suspendi, usuque martis seposito, reverti consuevit. Rarum est, huic morbo *plethoram* pro causa subesse; ac si menstrui defectus frequenter eundem praecedat, ex eadem utrunque symptoma origine, locali scilicet ad uterum obstaculo, plerumque descendit. Hinc *raro*, si unquam, *venaesectio* feminam *chronico* huic fluxui subjectam non laedet. Nec minus ea, quae, ob serosi, mucosi humoris in sanguine redundantis insanam hypothesin, toties commendarunt, purgantia ventrem remedia, tum ex eo, quod totius debilitatem, sensibilitatem adaugeant, tum quod viscera pelvis stimulo contrario exagitent, cum damno praescribuntur. Si latens in ventriculo, intestinis, saburra haec exigere videatur: emeticum ex radice ipecacuanhae, vel rhabarbarum cum magnesia calcinata, juncto cinnamomo, praeferri merentur. Si vel solâ cum magnesia, vel lapidibus cancrorum, vel aqua calcis, profluvii hoc genus aliquando exsiccatum fuisse legimus: id certe, symptomaticum, ex ventriculo, ab acida saburra vexato, hinc

opportunam corpori nutritionem denegante, uterique secretionem per consensum turbante, originem potissimum traxisse, arbitramur. *Mercurius*, quem aliqui hic morbi laudarunt, si, pro purgante alvum remedio aegrotis praebeatur, non minus ac alia hujus classis medicamina, debilitatem praesentem adauget; — si, ob *mucosam*, ut supponunt, cruoris indolem, pro *incidente* remedio offeratur, ad hypothesis magis, quam verae indicationis ad leges praescribitur. Si forsitan acre venereum, herpeticum, vel scrophulosa dispositio fluorem ex utero induxerint, aliquem subinde locum mercurius habebit.

C. externa. Sed, vel universi debilitas systematis hunc morbum praecedat, comitetur, sequatur, vel ex vitio genitalium locali hic pendeat, *externorum* ubique requiritur subsidium; ac ultimo in casu haec jam sola sufficiunt. Temporis interim, quo feminam profluvium ex utero vexavit, et contractae cum eodem *habitudinis*, rationem non parvam hic haberi oportet; externaque remedia sub majori cautela, sensim sensimque a mitioribus ad fortiora progrediendo, adhibenda sunt. Si alius, isque major forte, morbus a fluente ex utero pituita subsidium habuisset, incauta profluvii suppres-

sio primariam facillime aegritudinem revocaret. Plura interim *habitudinis* ex legibus infractis, quam quod in aliam iniqua materies repulsa, deposita sit, partem, nascuntur a suppresso hoc profluvio salutis incommoda (§. 534.).

Primum, quod *externe* adhiberi mereatur, remedium est *frigida*: qua pro balneo locali genitalibus affusa, vel lumborum regioni aliquoties in die, a certa altitudine, instillata, ac simul ex syringe sat crassa, pluribusque foraminulis instructa, in vaginam injecta, puriformis per stagnationem, locique calorem hic corrupta materies eluitur, et nervorum inertia, et laxitas partium quam optime corriguntur. Sub majori pituitae acredine, foetore, *aqua calcis* vel sola, vel cum corticis Peruviani decocto, frigide injecta, melius conducet. Sub magis diuturno ac rebelli profluvio, ad illas, quas in urethrae chronica medorrhoea, ex opio, saccharo saturni, vitriolo albo, commendavimus (§. 546.), — sed ob minorem vaginae, quam urethrae, sensibilitatem fortiores, injectiones (N. LXIX. LXX.) gradatim ascendimus; vel has ipsas per spongiam marinam, coni inversi figura instructam, filoque munitam, — vel contortum, pessarii in mo-

dum, similique liquore imbutum linteum, aliquot per horas vaginae, cujus simul prolapsum impediunt, committimus. Nec minus *suffimenta* ex thure, mastiche, aliisque rebus aromaticis, ad externa genitalia, vel simul per tubum, ne calor vaporis obsit, sat longum, ad vaginam directa, commendari merentur. *Equitatio* in multis hoc sub morbo egregie conducit; nec profluvium abinde, ut exspectari licuisset, augeri, sed manifeste imminui, intelleximus.

ORD. II. GEN. III.

GONORRHOEA.

****

§. 547. A*medorrhoea* (§. 518.), ſeminis humani morboſum profluvium, *Gonorrhoeae* ſub nomine, ob indolem prorsus ab ea diverſam, conſulto ſeparamus. Est vero *gonorrhoea* fluxus ſeminis, vel analogi humoris, morboſus, vel *continuus*, ac ſtillatitius (*completus*), vel ſine penis erectione perfecta, et a minori, vel a nullo, libidinis ſtimulo *hinc inde* contingens (*incompletus*). Definitio.

§. 548. Homorem in matura aetate ad teſtes ſecretum, ac per vaſa deferentia in veſiculas ſeminales depoſitum, natura pro ſpeciei humanae propagatione hoc non amplo receptaculo futuros in uſus cuſtodit: donec copia adauctus, et ex parte reſorptus, genita- *Morbi nat.*

les non modo nervos, sed et totum systema, vi magna exstimulet, atque animal humanum generationis ad opus invitet; vel ab illo quibuscunque ex causis huic stimulo rrsistente, sub insomniis, pro aetatis, constitutionis, vitae, ac morum ratione, saepius, aut rarius, *pollutionis nocturnae* sub nomine expellatur. In vigilante interim, sanoque viro, si stimulos externos evitet, seminis praeter voluntatem perraro fit excretio; ac ut ista in homine volente naturae ad finem succedat, veretri erectio praecedat, et ad copulam foecundam praeparentur genitalia, necesse est. Nec in dormiente adeo homine frequentius, quam id seminis collecti copia inducat, hic liquor sub somni ludibriis disperditur: nisi aut victus succulentior, potus spirituosi, sub vita otiosa, ingesti, aut intimius cum sexu altero commercium, vel amor, vel obscoenorum lectio librorum, imaginum lascivarum aspectus, libidinosa colloquia, mollisque in dorsum decubitus, naturam exstimulent. In aegrotante vero homine, vel dormiat, vel vigil sit, ob varias rationes, et imprimis vel ob totius systematis nervosi, — vel ob specialem genitalium debilitatem, sensibilitatem, vel demum ob stimulum his partibus admotum, semina-

lis excretio liquoris constitutos a natura limites excedit, et cum insigni sanitatis detrimento vel sub somno, vel, quod pejoris jam conditionis signum est, sub ipsis vigiliis, a causa minori, ac saltem sine debita penis erectione, aut et sine consuetae voluptatis sensu, contingit *pollutio*. Sed et altera existit, rarior longe illâ, virorum conditio: cum semen dormientis non minus, quam vigilantis ex urethra, praeter omnem voluntatem non modo, sed et libidinis, voluptatis sine sensu, ac sine veretri erectione, distillat.

Sunt quidem, qui vivi semen viri, quod sponte in cadavere factum esse concedunt, sine sensu voluptatis ac tentigine, vel, in dormientibus, sine animae ludibrio venereo, effluere negaverint; sed quamvis haec raro Medicorum ad aures perveniant mysteria, duo tamen nobis ipsis jam pridem, quae contrarium ostendant, oblata sunt exempla: unum juvenis, sed impotentis cum uxore dilecta, viri, qui suae culpam impotentiae in seminis sub somno sine quovis, de quo sibi constaret, animi ludibrio, ac sine ulla voluptate effluentis, frequentem jacturam non immerito rejecit; — alterum, quod magis rarum est, viri a prima juventute castissimi,

ac, licet sexaginta jam annos numerantis, plurimo tamen semine dotati. Hic nempe, cum in aetate juvenili robustus, laute nutritus, et a quovis alio sibi stimulo venereo longe cavens, in febrem malignam incidisse, ac in summo periculo versari, Medico celeberrimo videretur, ea ipsa, qua mortem hic timuerat, nocte *ter* semen copiose sub somno emisit, ac altera jam die sanitate perfecta gavisus est. Cum vero hujus viri jam senis nobis commissa valetudo fuisset, frequenter in illius urinis, nisi semen hinc inde dormiens, a quo plurimum reficiebatur, perdidisset, hoc ipsum ad pollicis unius et majorem altitudinem in fundo vasis deteximus. Ex *prostata*, ut alii jusserunt, hunc album, seminique simillimum, liquorem derivavimus: sed cum aliquando curru saxosas per vias celerrime ruditerque veheretur, sub medio cum nobis sermone, et cum certe nulla venereis de rebus cogitatio subesset, sibi lotium ex urethra praeter arbitrium fluxisse monens, id ipsum quod effluxerat, *semen*, odore, colore, consistentia, distincte nobis obtulit. Nil certe obest, quin sub majori vesicularum seminalium plenitudine, vel sub laxo ostiolorum, quibus istae in urethram deplentur,

habitu, vel sub praegressa ſoraminulorum excernentium eroſione, sub nixu corporis fortiori, equitatu, hic liquor in urethram exprimatur.

Quid *femineo* in sexu humorem sub coitu, non certe quovis, nec omni a femina, sed tamen a multis, sub optato congressu, profundi solitum constituat, — quam ille originem agnoscat: hoc, licet de re perquam communi agatur, hanc usque in diem sat certo non perspicimus. *Semen* esse Antiquitas, *ovaria* pro *testiculis* considerans, pronunciavit; Recentiores ex magnis rationibus negarunt: sed, forsitan minori veritatis argumento, a muci, circa extimam vaginam, fontibus prodire dixerunt. Haec scilicet excretio, in multis, — copia, celeritate, et impetu majori, quam a cryptis mucosis repeti ut queat, contingit; nec humor expulsus tenacem, ut mucus, indolem ostendit. Augetur quidem et istius, sub coitu, per vaginam, secretio: sed quae sub iisdem ac in viro phaenomenis per pauca momenta copiosius contingit, ea non minus in sexu sequiori, quam seminis in viris effusio, voluptatem ex coitu perceptam, oestrumque veneris promptissime extinguit; vel, stimulo continuato, lentius, aut mini-

me, succedit; vel, si frequentius provocetur, eadem, quam major in viris jactura seminis, laesae valetudinis incommoda (§. 549.) producit. Haec denique, diversa a muco vaginae, materia, non minus ac semen virorum, sub somni ludibriis, sine quavis genitalium irritatione externa, muliebri e sinu hinc inde profunditur; et commune nimis utrunque apud sexum masturbationis vitium, aequali in utroque successu, suscipitur, aequali demum salutis amissae poena castigatur. Frequentius in *equariis*, plurimarum equarum, num venerem appeterent, et ad conceptionem essent pronae, examini attente interfui- mus. Uno hic ab equo plures ad venerem equas, ad mammas, genitalia, admoto capite, irritari, ac suam generationi ad opus promptitudinem largissima liquori flavescentis, pellucidi, ex genitalibus explosione significari, observavimus. Quod certe, in uno ex grandiorum classe animalium observatum, tam conspicuum phaenomenon, quid in femina humana conceptionis sub opere contingat, sat clare manifestat.

Quod si vero, quae ad prolem generandam utroque in sexu contingit, tam seminis virilis, quam humoris apud feminas

analogi, excretio, vel a stimulis aequo minoribus, vel praeter arbitrium, tentiginem, suscitatur: tunc morbus, quem *gonorrhoeam* vocamus, oritur, cujus flebiles in ipsos non minus aegrotantes, quam in generis humani propagationem, effectus describere conabimur.

§. 549. Non modo qui praeter arbitrium aut medio sub somno, aut vigiles, obscoenum liquorem e genitalibus, minori sub stimulo, deperdunt (§§. 547. 548.); sed et illi, qui, necdum *gonorrhoea* laborantes, tamen, ultra quam aut aetas, aut vires permittant, venerem ardentius libidinosi colunt, aut semetipsos masturbant, juniores imprimis sponsi, uxores, immaturae aetatis pueri, puellae, aut senes tardiori matrimonio juniore cum femina juncti, ex nobilissimi, licet pauci, liquoris dispendio non minus, quam ex *convulsiva*, quae singulos coitus comitatur (§. 467.), et quam in ipsam epilepsiam transivisse ex variis exemplis utroque in sexu captis recordamur, totius systematis agitatione frequente, primum, viribus languentes, de flatibus, de stomachi infracto tenore, conqueruntur, pallescunt, ac pristinae Symptomata.

formam elegantiae deponunt; capite gravantur, susurrus aurium, aciem oculorum imminutam, animi moestitiam, anxietatem, sub motu suscepto, dyspnoeam cordisque palpitationem accusant, tremunt manibus, et cruribus vacillant. Interea febris haud adest, ac cibos sat avide assumunt: sed in corporis nutritionem converti, quotidie magis magisque macilenti, non sentiunt.

Tabes dorsalis.

Huc vero malorum cum ventum est, vel et illi, qui ex propria semen voluntate jam nimis sparserunt, aut cum uxore, aut soli, decumbant, cum palpebras vix clauserint, mox, imprimis in dorsum extensi, ac lecto molliori cubantes, veneris sub somno ludibria, ac novam seminis jacturam patiuntur. Jam vero, si novo concubitu id mali praevenire contendant, se minus aptos ad coitum persentiunt, ac saepe sub dimidia, vel nulla, penis erectione, priusquam sinum mulieris adire potuerint, — interdum jam a solo feminae dilectae aspectu, vel, oblata rei lascivae imagine, commemoratione, sponte liquorem seminalem sub exigua, aut fere nulla, voluptate amittunt, ac vera *gonorrhoea* laborant. Interdum, quod jam divus medicinae fundator intellexit, cum urinam, aut ster-

cus reddunt, semen genitale copiosum et liquidum profundunt. *Ex prostata* partem ijstius venire, cum ratione asseritur: sed magna, quae hoc profluvium insequuntur, *debilitas*, nervosa symptomata, ea satis, nobiliorem hic simul liquorem deperdi, et ex partium, quae hoc secernunt, violento et in longum continuato stimulo, secretionem seminis enormiter, et cum totius interitu nutritionis, augeri, demonstrant. *Spinalis* vero nervos *medullae* hic magis, quam alios, hoc sub morbo vexari, tum ſormicarum, aut et ſrigoris, ex collo per columnae vertebralis longitudinem descendentium sensatio, tum lumbalium musculorum major, quam aliorum; ut spinae dorsi promineat, extenuatio, satis ostendunt, ac *tabis dorsalis* nomen, licet aliam haec originem interdum, quam *ex venere*, agnoscat, non ineptum esse confirmant. Non raro summi ad caput, nucham, lumbos, vesicam, anum, dolores hic urgent; vidimusque hoc ipso in *Clinico Instituto* juvenem, qui, *Onaniae ex* crimine, tum vertigine caduca, tum pedum tanta, ut eisdem insistere non potuerit, debilitate, tum denique crurum, ad articulos imprimis, quin macies jam magna adſuisset, dolore vehemente

laborabat. Alterum conspeximus, qui sub ipso onaniae delicto, cum terror accedens spermati omnimodam excretionem violenter cohibuisset, a dimidii corporis paralysi correptus fuit.

Quodsi nunc malo, quotidie incrementum sumenti, obicem non ponant, *febris lenta* accedit, ac sub pulsu exili, celeri, pomeridiani horrores, rubores genarum, calores interni, urentes, sudores, nocturni, colliquativi sequuntur; hebetes fatuique fiunt, cadaveris speciem ambulantis assumunt, vel corpore obstipo rigescunt; tument oedemate pedes; variae ad cutem maculae, vel pustulae, vel et ulcera nascuntur; oculi in profunda, et fere vacua orbita sepulti, caecutiunt; diarrhoea accedit, deciduntque capilli; et qui nimiam, plerumque vanam, sic aliis generandis operam dederunt, hi vitam vel ipso juventutis sub flore ephemeram aut sponte efflant, aut manu violenta, suarum, quae tantis calamitatibus stipatae sunt, dierum pertaesi, concludunt. Non rarum est, epilepticas convulsiones hanc originem agnoscere; et qui sub fortioribus epilepsiae alterius insultibus frequentius polluuntur, hi citius non adeo primarium ob morbum, quam ex *tabe dorsali* per seminis jacturam in-

ducta, necantur. Nec fortissima animalia hoc funesto libidinis effrenis excipiuntur effectu: sed, *equos mares* summi pretii, qui sibi ipsis, sub violento lumborum motu, semen elicere solebant, in tabem eandem incidisse, ac perversae poenas voluptatis dedisse; memoria tenemus.

§. 550. Variae ad *gonorrhoeam* (§§. 547. 549.) causae contribuunt. Nunc etenim *debilitas*, *sensibilitas morbosa*, *universalis*, nunc illa *genitalium* potissime, subesse observantur. *Convalescentes* hinc inde semen ex illa, sub somno, frequentius, quam sub ipsa sanitate, amittunt, ac vires deperditas difficilius recuperant. *Inedia*, *meditatio*, ac *studia profunda*, *moestitia*, non minus huc spectant: ut qui nimiis veneris cupiditates jejuniis, animique intensis lucubrationibus, arcere conentur, nocturnae pollutionis causam saepe longe adaugeant. Sed frequentius certe ipse *veneris abusus* tam ob auctam systematis universi debilitatem, quam ob genitalium infractum robur, ac morbosam sensibilitatem, hunc morbum inducit. *Debilitatem genitalium* majorem progenerant nimium harum partium in suis functionibus adimplendis exercitium, stimulus Causae.

continuus, sanguinis congestio, ac frequentior seminalium receptaculorum depletio; vel illa, quae istorum ſoraminulis excretoriis vim facere, ac eadem laxare, erodere queunt. Hinc, amato objecto destituta, et vi solius phantasiae difficilius promovenda, semini per masturbationem expulsio; — hinc coitus brevi temporis intervallo frequentius, quam natura exposcat, tentatus, sub quo ſanguinem interdum, loco spermatis, a viris libidinosis excretum ſuisse, docuit experientia; — hinc seminis violenta, sub ipsa ejaculatione, ob terrorem incussum retentio; — distractio vesicularum seminalium ab hernia vesicae, tumore scirrhoso, tum proprio, tum visceris adjacentis; — spermatis collectio in corpore laute nutrito, nec sibi satis a stimulis venereis cavente, nimia; — frequentior plenarum vesicularum, sub nixu ad alvum deponendam fortiori, compressio; — equitatio diuturna ac incommoda; — lapsus in perinaei regionem, aut violens contusio; — sectio calculi praegressa; — frequens urethrae, testiumque, sub medorrhoea acuta, irritatio, potissime huc spectant.

Sensibilitatem morbosam his in organis inducunt tum ea ipsa, quae robur istorum in-

ſrin-

ſringunt, tum imprimis morbi urethrae, proſtatę, veſicae, vaginae, uteri, ovariorum, rectique inteſtini, praegreſſi, ac iterum medorrhoea acuta, ſpaſmus veſicae, calculi in iſta, vel in ipſis veſiculis ſeminalibus haerentes, draſtica remedia, vel diuretica, apud viros, fortiora, *aphrodiſiaca*, imprimis cantharides; acre quodcunque verendis admotum, rheumaticum, arthriticum, herpeticum, venereum, leproſum, ſemen ipſum varias ob cauſas corruptum; — vel quaevis his in partibus phlogoſis, vel ſuppuratio, ſub fiſtula ani, ulcus cancroſum, venereum proſtatae, colli veſicae, ſeminis excretionem, — nec ſemper per *urethram*, ſed, quibus patet *via morboſa*, per loca, provocaſſe ſunt viſa. Sed vel ipſa ſeminis aequo frequentius excernendi infelix conſuetudo ſaepe facit, ut, ad minus volumen reductae ſeminales veſiculae, vel pauco et aquoſo a ſemine ad novas depletiones facilius ſtimulentur. Quin ſolicita magis, quam corporis, maturi ac vegeti, vitaeque ſocialis, nec a victu lautiori, nec a ſexus alterius conſortio ſibi ſatis caventis, conditio id ſuadeat, fuga veneris, in quibusdam a natura fervidioribus hominibus, pollutionis nocturnae ac nimiae cauſam largitur: ut *veneris morboſae*

non raro ipsa *conjugali in venere* sit posita medela. Haec ipsa vero ex genitalis humoris abundantia descendens pollutio, si diutius continuet, in *habitualem* converti, et a causis non magnis in corporis detrimentum in dies frequentius succedit.

Sub majori vero tam universi systematis, quam genitalium ipsorum debilitate, cum sensibilitatis incremento morboso conjuncta, vel sola imaginatio, vel longinquae adeo partis non summa irritatio, ad mirum frequenter pudenda consensum provocabunt: *Hydrophobia* enormes interdum erectiones, ac unum intra diem triginta pollutiones, induxit. Apud viros literatos, hypochondriacos, nimis frequens subinde seminis jactura est. Jam sola de rebus venereis cogitatio, vel papillarum ad mammas irritatio, quibusdam ex sexu sequiori, genitalis secessum liquoris inducit. Ipsa purgantia medicamenta, quae in vesicam et urethram proprie non agunt, ob nervorum tamen communia principia, erectiones fecerunt. Temporalis ex musculi vulnere, pollutionis historia occurrit. Dum virgis caeduntur pueri jam puberes, non erectionem modo, sed et seminis jacturam aliquando patiuntur. Vel solus jam clyster calidiori ex aqua injectus, pollu-

tionem induxit. Ex colica spasmodica lethali pollutio secuta est.

§. 551. Jam ex sola, quam hic exposuimus, morbi historia (§. 549.), ejusdem simul pericula sat clare elucent. Nulla quidem tam *aurea* fuit, quin temperantiae *amor* leges violaverit, *aetas*: sed multa sunt, in quae descendere, praescripta hic vetat brevitas, et quae mores hominum ab antiquis discedere, ac unius, in omnem quasi gregem, vitia proserpere fecerunt. Tam late scilicet luxuriosas per urbes, per plurima utriusque sexus proli alendae, educandae dicata hospitia, per integras virorum, mari terraque sine conjugis consortio viventium, societates, expansum *Onaniae* vitium, quemadmodum a solis Medicorum hortatu monitisque extingui omne non potest; ita promptius a bonis legibus ac morum disciplina restitutis, quam ab arte salutari, auxilium exspectat. Innumera hoc ex fonte in quavis Republica, ob deletam in prima juventute cum uxore coeundi potentiam, divortia, orbata prolibus conjugia, ac praematura civium funera quamplurima repetenda sunt. Quot non systematis nervosi vitia, convulsiones, epilepsiae, paralyses, he-

betudines, amentiae, vitae taedia, — quot non haemoptyses, phthises; febres lentae ac hecticae, — quot non leucorrhoeae, uterique haemorrhagiae, prolapsus, ex hac unica obscoena scaturigine propullulant!... Quae morbi alterius symptoma est, ea prognosin illius fere sequitur, vel exacerbat, atque nunc facile, nunc vero difficulter superatur, gonorrhoea. Tristior est status viri, cui semen vigilanti, ex pene non erecto, sed flaccido, effluit; tristissimus, si ulcus, aut fistula, quae auferri non possint, alienas huic fluido vias aperuerint. Ubi lenta jam febris hominem adurit, et in exhaustis a tenera juventute, vel longam per venerem corporibus, tam ipsa gonorrhoea, quam, socia huic morbo, coeundi, generandi impotentia, medelam vix non omnem recusant; ac in genere, provectior, vix unquam, — quae recens est, non facile, gonorrhoea curatur.

Cura. §. 552. Ex ipsa causarum (§. 550.) cognitione, hoc etiam in morbo, curationis petendae sunt regulae. Vel quovis in casu, quae totius systematis actionem paulo fortius incitare, ac sanguinis ad laxiora, sensibiliora genitalia affluxum augere queunt, potus

generosi, aromatica, lasciviae incitamenta, decubitus in lecto molliori ac in dorsum, fugienda sunt. Subita et omnimoda consueto a concubitu abstinentia periculo non vacat. Qui nimio veneris ex cultu, cum somno indulgent, polluuntur: hos ex isto interdum de nocte expergefieri, ac lotium, si possint, ut mittant, moneri oportet. Si stimulum praesentiant, tunc lectulum quantocyus deserendo, pollutionem non raro avertent. Cui sub somno ex pene erecto semen effluere consuevit, huic, ut a primo erectionis molimine evigilet, suspensorio et scrotum et coles simul munienda sunt.

Pollutiones nocturnae ac nimiae, ex seminis, aut analogi apud feminam liquoris *abundantia* oriundae, non aliter, ut diximus (§. 550.), quam veneris salutari prudenti concesso usu domantur. Interdum victus tenuior, vegetabilis, corporis exercitium ac labor, vini, et rerum, quae stimulum genitalibus addunt, evitatio, in plethoricis venaesectio, jacturam moderabunt: sed pauci sanitatis particulam majoris, cum auxilio, quod optimam in dubiam aut pejorem convertat valetudinem, nubere si possint, lubenter rescindent; ac saepe, ex certa organi fertilioris constructione pendens abundantior secre-

tio, a quovis artis, nisi noxio, molimine, sibi leges imponi haud sinit.

Quae vero nocturnae, diurnae, pollutiones, gonorrhoeae, *debilitatem* pro causa agnoscunt; has victus facilis, sed nutriens, parva, saepius, portione, ex carne tenera, succosa, — cancrorum, testudinum, ranarum jusculis non calidis, cum ovo, — ex amygdalis, *chocolode*, ut vocant, ex recentibus; ac paucis aliis vegetabilibus, farinaceis porrigendus; — potus ex frigida, cum vini generosi non magna quantitate, — motus corporis, pro viribus, in aere sereno, nec frigido nimis, nec calido, susceptus, frictiones cum pannis asperis fumo aromatico imbutis, cauta, genitalia ne irritet, equitatio, amica proprio cum sexu consortia, non parum moderabunt. Evacuatio hic quaevis, nisi aliae sat fortes rationes hanc exigant, evitanda: sed simul quae roborent, cautissime, ne stimulum augendo, fluxum seminis mox revocent, longo tempore adhibenda sunt.

Peruvianus hinc cortex cum aqua decoctus, emulsione Arabica, et aquae cinnamomi portione superadditis, egregia hic praestat. *Aquarum* usus *mineralium*, ob validam in urinis pellendis potentiam, non satis tutus apud bi

mnes videtur; et facile *martis tinctura* cum ſucco pomorum parata, vino martiali, ſuppletur. Vel et ferrum in pulvere, cum cortice cinnamomi ac ſaccharo porrectum, conducet. *Spadanae* interim non raro hic cum fructu vel ſolae, vel lacte remixtae, porriguntur. Ex *balſamicis*, niſi obſint, hic parum exſpectamus auxilii. *Adſtringentia* interne porrecta, cum in *chronica medorrhoea* rarius fluxum cohibuiſſe ſint viſa, parum quoque aut nihil in teſtes ac veſiculas ſeminales operari viderentur: interim, cum major ſimul totius ſyſtematis hoc in morbo, quam in quavis habituali medorrhoea, debilitas occurrat, adſtringentia levi manu porrecta, qua ipſe cortex et ferrum virtute proſunt, interdum conducent. Potiſſimam hic laudem meretur *frigida*, corpori, lumbis, perinaeo, genitalibus ipſis, brevi tempore, ac ſaepius adſperſa, vel per clyſteres hinc inde, ſed pauca quantitate, in rectum inteſtinum injecta. Apud feminas, niſi jam nimis hac in parte irritabiles, frigidae per vaginam injectio ſuadenda eſt. Sub corporis non jam extrema debilitate, balnea, ac tandem natationes in frigida, conveniunt. Sed cum tanta in aegrotis, per ſeminis jacturam exhauſtis, *ſenſibilitas* hic urgeat: *opium* a multis hoc in mor-

bo laudari, rejici ab aliis, videmus. Non raro hoc genus remedii, ob stimulum, quem prima actione inducit, ob lasciviae imagines, quas in praedispositis revocat, non minus quam ob virium inertiam, quam illo cessante relinquit, cum damno porrigetur: sed quemadmodum in penis, sub *acuta medorrhoea*, erectione, curvatura violenta (§. 537.), sub testium tumore symptomatico (§. 539.), insignes *opium* virtutes praestitisse est visum; sic quoque sub isto morbosae sensibilitatis ad genitalia effectu, imprimis per clysteres ex frigida, vaginae, vel ano injectum, non minora aegrotis beneficia praestabit.

Primorum vero Medicorum consilio, *lactis*, in gonorrhoea et tabe dorsali, usus non immerito commendatur. Hoc igitur tam ad victum, quam alia ratione, qua copia debili et in acidum coagulum proclivi a stomacho perfertur, imprimis cum latens *acredo* genitalia exstimulet, concedi, ac *humanum*, ex ipsis, nisi stimulus, apud viros timendus, hoc vetet, uberibus sugi, vel mulsum recenter ex capris, aut vaccis, quod magis lacte asinino, tenuiori, hoc nutriat, praeberi cum fructu potest. Si flatus, pondus ad ventriculum, ructusve acidi sequantur: *lac* illico suspendi,

ac post sedatas cum magnesia calcinata, et rhabarbari pauxillo; turbas, iterum, cum aqua calcis, vel *spadana* remixtum, tentari, — si vero facilius ab aegroto perferri non queat, in totum seponi meretur.

Si forsitan *mechanicam* gonorrhoea, ex calculo, fistula, tumore, ulcere cancroso, agnoscat originem: nisi aliquod interdum *Chirurgia* hic offerat, — nullum *Medicina* hic suggerit consilium.

****

ORD. II. GEN. IV.

GALACTIRRHOEA.

******

Secretio lactis.

§. 523. Duplicem vitae fontem natura pusioni humano maternum ad pectus aperuit, et magna *chyli*, haud plurimum mutati, copia has vastas per glandulas quotidie, genitricis sine damno, in filium transfunditur. Per longam annorum seriem vix alia, quam ipso virili in sexu, hujus mirae scaturiginis vestigia comparent; ac puellis non magis, quam pueris, vix utero exclusis, mamillae hinc inde rubent, calent, dolent, ac tumidae serosum liquorem profundunt. Quodsi *virgines* intactas, vel ex morbo, vel uberum suctione praemissa, *lac verum* dedisse, experientia aliquando docuerit: id et pinguibus laxisque *viris*, quin *vetulis*, et mulieri, quae *ulcus*, aut *molam* in utero gerebat, aut cui *menstrua sup-*

pressa fuerunt, ex mammis sat abunde stillasse, docet eadem rerum magistra. Sed ab aetatis *duodecimo* fere anno, in quibusdam celerius, sepultae hucusque glandulae ex virginis thorace assurgunt, protuberant, et globosam firmamque in molem adauctae, tardioris uteri cruentum tributum exspectant. Hoc tandem soluto, per *triginta* vix non annos, functionis subeundae promptitudinem in virgine, perpetuo *arentes*, mirifice conservant, ac suum cum utero consensum *periodice* non modo, turgentes, dolentes, ostendunt; sed et sanguinem hinc inde, cui transitus per uterum, forte morbo correptum, negatur, easdem ad leges transmittunt.

Sed utero vix humano ac foecundo a semine irrigato, mammae post *primos* jam menses, in aliis a quinto ad sextum, a sero, vel sat denso interdum a lacte, duriores volumine increscunt, tenduntur ac dolent, vel in illis, quae partum jam expertae sunt, secretum non raro liquorem sponte effundunt. Est tamen, ubi aliter res accidit, et vidimus mulierem, cui mammae, cum gravida non esset, continuo, ad novam usque conceptionem, lac multum fundebant; quando primum vero utero conceperat, lac omne dispa- In gravidis.

rere solebat. Quo partui vicinior est gravida, eo moles mammarum, et serosi humoris secretio magis magisque augentur.

In puerper. Excluso foetu, natura foecundi curam uteri gerit: vasa prius extensa, dilatata, retrahit, coarctat, exprimit, emungit; affluxum sanguinis superflui avertit, ac minores, vasorum hujus torrenti, diametros opponit; unde, excreto, qui *lochiorum* sub nomine venit, sanguinolento, partusque reliquiis remixto humore, *tertia* fere, aut *quarta* etiam die, magnum jam opus quodammodo absolvit, uterumque ad illum saltem statum, quo major arteriis praepotentibus resistentia opponatur, reduxit. Novae hinc sanguini leges imponuntur; neque sine omni tum uteri, tum universi systematis turba, hoc opus absolvitur. In illo scilicet, excretio saniosi liquidi per breve tempus quodammodo languet, tensionis, plenitudinis sensus in pelvi percipitur; — in hoc, motus febriles insurgunt: levis, et sub cute quasi repens, aut per columnam vertebralem descendens horripilatio puerperam corripit; hanc sequitur calor auctus, facies accenditur, caput dolet, sitis accedit, pulsus frequentia, plenitudine augentur, inquietudo cum insomniis turbulentis, pectoris quaedam angu-

stia, dolor glandularum axillarium, brachiorum movendorum difficultas, molestant mulierem: cujus ubera magis nunc assurgunt; tenduntur, dolent, ac seri albescentis majori secretioni indulgent. Sudores, acescentem spirantes odorem, copiosi erumpunt; et post unam alteramve diem, his motibus a natura impensam, *lochia* demum quidquam augentur: sed serosa, mucosa magis, et albida, et puriformia sistuntur, continuantque in illis, quae mammas puero sugendas praebent, per *quindecim fere dies*; in illis vero, quae hoc fungi officio aut non possunt, aut fungi, in filium crudeles, recusant, per *sex* aliquando, et ultra, *hebdomadas*. Hanc igitur *febrim*, ex solo mammarum turgentium, dolentium, ac lactis nunc aucti phaenomeno, *lacteam* Medici dixerunt. Interim hanc ipsam uberum, jam prius ac febris illa accedat, lacteo humore plenorum affectionem, *symptoma* potius laborantis adhuc, vulnerati quasi, ac sese depurantis uteri sistere, ex statu *virginum*, quibus menstrua parantur, et quibus tunc ubera turgere, sororiari, dolere, ac febrilia interdum symptomata subnasci observamus, manifeste docemur. Nec enim ad solam *lactis secretionem* tot motus excitari dicemus: cum

nulla sit, quae febrim tantasque turbas sibi exigat, secretio. Certe, quod in gravidis ad mammas *aperitur*, — id sine stimulo insigni perficitur, secretionis sat amplae in multis negotium; nec sub ipsa mammarum sat magna, alio feminae sub statu exorta, inflammatio, aequalia, per universum systema, symptomata, quam in puerpera *ex utero* succedunt, inducit. Quod si febris, quam *lacteam* vocarunt, majorem ad gradum ascendat, neque lochia restituantur: non adeo in *mammarum* aegritudinem, quam in *metritidem* (§. 223.), aut in *puerperalem peritonitidem* (§. 217.), illa mutatur, ac saepe, vano *febris lacteae* sub titulo, utriusque morbi primordia, a Medicis neglecta, in funestam puerperis febrim converti cernuntur. Si major *febris lactea* in illis esse dicatur, quae robusto ac bene nutrito corpore incedunt: hoc non adeo ex lactis copia majore, quam haec ipsa major secretio, ex fortiori uteri in mammas actione, et ex lege stimuli intensioris repetendum est.

Utero humano a suis post partum recrementis, per superficialem quasi phlogosin ac febrem, quam *uterinam ephemeram* dicere, quam *lacteam*, mallemus, repurgato; et ube-

ra, modo puero ad sugendum porrecta, tensionem, sensibilitatem majorem deponunt, atque lactis in dies copia, albedo, dulcedo, augentur. Manifestus primae *suctionis* ex mammis est in uterum depurandum, ut alibi (§. 467.) jam monuimus, effectus; atque sub quavis papillae sensilissimae tractatione, reliquas ex partu materno in sinu materias abundantius fluxisse, a feminis percepimus; Hoc etiam beneficio, quae integras sese filiis matres non sistunt, aut quae suos lactitare non possunt, genitrices privantur: sed quamvis post paucas jam dies, chyli ad mammas torrentem sub variis, et alibi dicendis, periculis divertant, per longos tamen menses, vel etiam plurimos per annos, lactis portio aliqua in uberibus detegitur. Quae vero mammas puero sugendas offert vel mater, vel nutrix, ea, modo satis nutriatur, nec totius, aut organi secernentis, vitio laboret, lactis quantitatem quae proli etiam *gemellae* aliis sine cibis, donec dentes, his quodammodo subigendis idonei, proruperint, nutriendae sufficiat, quotidie suppeditat. Non paucae adeo nutrices, praeter illam, quam pueri, ad plenam usque satietatem, suxerunt, lactis portionem, aliam sat magnam sponte ex ube-

ribus pluentem deperdunt; sunt aliae, quae, alteram jam prolem in utero gerentes, primam, saepe sine damno illius, plures per menses lactitarunt; — aliae, quae, forti sub ſebre constitutae, dilectum tamen filium tenero a sinu repellere nolentes, lac, a morbo nequaquam infectum, aridas sitientis in fauces cum insigni charitate continuô stillarunt. Nec paucas certe matres, quibus ubera primo a partu, ad secundum, vel tertium, lacte, interdum sat multo, nunquam caruerint, conspeximus; et sic per annos in multis tam copiosa nutrientis principii ex uberibus, quin morbum inducat, excretio continuat.

Morboſa ſecretio.

§. 554. Sed aliter in aliis res utique succedit. Vel enim longiori temporis, quam par est, intervallo lactatio protrahatur; — vel plures nutrix pueros simul alendos assumat; — vel a natura, nimio labore, necessariae nutritionis defectu, jam debilis et viribus exhausta, vel aetate nimis tenera, et proprii incrementi necessario sub opere, hoc sibi onus imponat; — vel morbo diuturno, ac certa in phthisin pulmonalem dispositione affecta, huic se officio accingat; — vel partus partum nimis

mis rapide, quin lactatio celeriorem, ut solet, conceptionem retardet, sequatur; — vel demum major, quam par est, chyli, nutrientis principii copia quotidie per ubera praecipitet: in quovis certe casu, lactatio lentum materno corpori ex inanitate interitum praeparabit.

§. 555. Morbum vero ex lactis redundantia et profusione, cum tabe, seu corporis materni atrophia, productum, *galactirrhoeam* vocamus. Definitio.

§. 556. Latiori tamen sensu hoc nomine, quam scholae quidem solent, hic utemur: nec modo consuetâ majorem ex uberibus secretionem, et sequentem ex ista nutritionis jacturam, — sed quodvis lacteum ex mammis, quod corpus nutricis, propriarum sine virium notabili consumptione, perferre haud possit, profluvium, *galactirrhoeam*, — illic *completam*, — hic *incompletam*, *dicemus*. *Lac verum* aliis interdum ex partibus, quam per uberum papillas, profluxisse, nisi *chylum*, sine quavis in corpore mammarum praeparatione, pro *lacte* sine magno rationis fundamento declarare velimus, quod genus profluvii *galactir-* Divisio.

rhoeam erroneam vocarunt, non facile admittimus. *Chylum* per horas in sanguine, haud multum sua ab indole mutatum, fluxisse, frequenter nos ipsi intelleximus. Sanguinem emissum fere *album* prae rubro colorem habuisse, — similem humorem, ptyalismi sub forma, per salivam, sub specie sudoris, ex oculis, umbilico, aliisque ex partibus distillasse, Medicorum non paucae observationes testantur. Sed quamvis *lac* e mammis resorptum, donec in sanguinem convertatur, hoc nomine venire, nil obsit: vix tamen ex solo effluentis materiae *colore*, vel ex aliqua in caeteris cum *lacte* similitudine; *lac verum* stillasse; aut *lacteam* in parte *metastasin* subesse, cum aliqua certitudine asseritur (§. 219.). Interim non exiguam, *galactirrhoeam veram* inter ac ipsum *diabeten*, affinitatem agnoscimus; ac forsitan non tam *lactis* ipsius, quam *principii nutrientis* major, quam par est, contenta in lacte mulierum quarundam, copia, *atrophiae*, ex moderata licet pueri suctione venientis, est causa. Quem alii viderunt, *diabetes chylosus* (§. 480.), aut *fluxus per renes coeliacus*, ut varii dixerunt, is certe cum ipsa *galactirrhoea* haud parum conspirat: in hoc tamen, praeter locum originis, diversus,

quod particulae nutrientes ex lege naturae gravidarum puerperarumque mammas pertranseant, et ex causis plerumque minus obscuris, earum copia naturalem excedat.

§. 557. Non *humana* modo femina, sed universa animalium classis *mammalium*, huic morbo subjecta esse videtur. Frequenter *vaccae*, ob summam lactis, quam sub victu eodem prae sociis quotidie largiuntur, quantitatem, *atrophicae* redduntur; ac talem nuper vidimus, quae, in caeteris sanissima, et pabulo permulto nutrita, vel hoc solo, quod omnes ejusdem stabuli vaccas fere tertia lactis optimi parte superaret, ad insignem prorsus maciem reducta fuit. Symptomata

Galactirrhoeae symptomata ab illis, quae tabem, ex humorum jactura lenta, quamcunque aliam (§§. 475. 483. 516. 546. 552.) circumdant, haud differunt. Si vera lactis redundantia hunc morbum producat: tunc niveus hic, et nutriens prae aliis liquor, vel sine praemissa papillarum suctione, copiose ex uberibus post paucas a pastu horas effunditur sponte, ac plurima, quae mammis apponit mulier, lintea perenni hoc fonte profundius humectat. Vel, sub lactis non tam insi-

gni profluvio, cum nutrientis in corpore materiae defectus nutricem premat, aut alia ex dictis (§. 551.) ratio praecesserit, majorem femina ex quavis pueri suctione debilitatem persentit. Sub ciborum desiderio et victu majoribus macies quotidie increscit, debilitas a quovis corporis exercitio major, cordis palpitatio, dyspnoea, tussis sicca, facies pallida, ad genas rubella, comparent. Hucusque febris a pulsu non proditur: sed aliquam temporis post moram, appetitus ciborum deletur; accedunt nauseae, symptomata nervosa, cephalaea insignis, tussis increscit, ac meridianas ad horas, praevio subinde horrore, calor levis excitatur, et sitis major; dolent artus ac dorsum, debilitas quotidie augetur, quam sudor succedens nocturnus graviorem mox reddit. Jam dolor thoracis, vel sterni, sub tussi, dyspnoea, vel brachiorum sub motu, punctorius, — pulsusque duriores, celeres, sed parvi, haemoptysis ipsa, ac plurima affecti pulmonis indicia, sputum purulentum, tabes aperta, colliquativi sudores, vel alvi fluxus, lipothymiae, sequuntur. Sanguinis copiose ex mammis ruentis, ac liquidi assumpti nec quidquam mutati ex uberibus profusi, descripta ab aliis, exempla non vidimus.

§. 558. *Galactirrhoeae completae* (§. 556.) causa, vel ex ipsa profluentis principii nutrientis jactura pernoscitur. Sed quid omnem quasi *chylum* mulieris e sanguine ad ubera, quasi sola, perducat: id, nisi fortior pueri avidioris, et jam nimis adulti *suctio* illustret, non facile videmus. Nimia forsitan mammarum sensibilitas, debilitas localis, aliquid contribuit: sed novimus plures, ex *vacca* bonae indolis, filias, lac aeque copiosum ac pingue dedisse; alias, non absimili *haereditate*, sub optimo licet pabulo, nec dimidiam quidem lactis, non optimi, quantitatem concessisse. Nec in femina *humana* id aliter succedere, sed, familiae quasi, jure, mammae lac paucum, aut multum secernere videntur. Ipsa forsitan matrum, proles ab uberibus arcendi, aut singulas lacte proprio nutriendi, *consuetudo*, in filias actionem exercet. Nullius fere partis tanta diversos inter populos, quam *uberum*, occurrit diversitas: et quamvis ipsius ratio *vestitus* quamplurimum huc faciat, sunt tamen integrae, in quibus ubera feminas vix multum exornent, — aliae, in quibus mammae, sub vestitu licet iniquo, insignem ob molem deformes has reddant, provinciae. Sed cum *pinguiora*, lactis non plurimum se-

cretioni favere, ubera sciamus: forsitan, uno eodemque istorum sub volumine, non minus quam ex pabuli diversitate apud *vaccas*, meliorem, pro lactis copia, nutriendi virtute majori, certae regiones, quam aliae, cibum largiuntur; nec omnia, quae caeterum satis nutriunt, — sed certa imprimis fercula, quod *nutrices* bene, — sed Medici, has in res parum attenti, oscitanter nimis, distinguunt, augendo vel maxime lacti conducunt. Istorum hinc defectus, — crescentes, sub aucto in dies labore, matrum rusticarum inediae, — protractum apud istas, ex novae prolis metu, aut praesentis amore, lactationis, ad pueri jam loquentis aetatem, officium, — lucri, apud *nutrices* pretio conductas, vel plures, vel diutius quam possint, filios nutrientes, cupido, potissimas tabis ex lactei humoris jactura oriundae causas nobis offerunt. *Incompletae* causas *galactirrhoeae*, morbi praesentes, praegressi, ac nota corporis dispositio, interdum satis indicant: sed frequentius rationem, cur pauco a lacte pueris concesso tam magna in multis debilitas ac macies sequantur, — hanc, ut alias morborum causas permultas, nimis ignoramus.

§. 559. Omiſsis *prognoseos*, quae ex dictis (§§. 554. 557. 558.) jam satis elucent, momentis, ad ea, quae galactirrhoeam sanent, accedimus. Nec tamen magna circa methodum huic malo opportunam dubia nos prement: sed quivis, prolem ab uberibus quantocyus removendam esse, vel sponte concludet. Est tamen et hoc in consilio, ne tam largam secretionem praecipitanter supprimamus, prudentis cautelae, et alicujus in separando a matre alumno cunctationis, necessitas. Major quidem exhaustae nutricis debilitas, ut alia in tabe, alimenta nutriente principio ditiora expetere videtur: sed vix talibus mulieri concessis, qui sanguinem intravit, mox per ubera chylus praecipitat; atque hinc aliquam prius remoram huic poni, atque largiores cibos, donec profluvium per mammas moderari potuerit, suspendi necesse est. Nimium has ad glandulas affluxum varia infringunt: sed, ne plenis et a lacte turgentibus mammis indiscriminatim admoveantur, vetat facilis contenti lactis has ad partes stagnatio, ac in coagulum proclivitas; vetant varia, ex cohibita celerius tam insigni secretione, timenda incommoda. Vidimus puerperam, quae puerum lactitare recusans, ob in- Cura.

signem, a lacte, mammarum tumorem, vaporem aromaticum iisdem adhibuit. Jam altera die, ubera collapsa, — sed cruris dextri simul enormem, albissimumque tumorem, dolores atroces per mensem et ultra extensos, observavimus. Hinc uberibus prius ab alumno depletis, ac tempore a cibis assumptis magis remoto, externa, quae chyli affluxum infringant, adhibenda sunt remedia. Tunc scilicet cum tepido vini spiritu mammae lavari, mox vero panno ex lana, vel emplastro diachylo obtegi, et per fasciam, ne pendeant ex collo, firmari queunt. Interea omnis brachiorum motus a muliere evitandus, pedes aliquoties in die tepidae immittendi; ac aliae, quae minus debilitent, secretiones moderate augendae sunt. Huc *urinae* imprimis, ac *sudoris* pertinet excretio: quam potu infusi salviae, sambuci aquoso, ac tepido, vel haustu salino, vel sale medio, ad eam quantitatem, ne alvum nimis moveat, porrectis, impetramus.

Postquam sic et puerum gradatim ab uberibus removimus, et nimium chyli ex cibis ingestis ad mammas impulsum, et lactis spontaneum ex istis dispendium frenavimus: ad ea, quae vires nutricis restaurent, nutrientia, corro-

borantia remedia, sensim sensimque, secundum regulas jam alibi (§§. 475. 483. 516. 546. 552.) exporsitas, ascendimus. Hinc Peruviani imprimis corticis decoctum, infusum frigidum, martialia medicamenta, — sub febris vero lentae praesentia, elixir vitrioli, aer purus, serenus, potissimum auxilium suppeditant. A venaesectionibus, licet tussis, dyspnoea ac dolor punctorius accedant, hic prorsus, nisi *verae* inflammationis signa compareant, abstinendum, et ad aquas *selteranas*, aut similes, cum lacte remixtas, ad emulsionem Arabicam, ad vesicans emplastrum loco dolenti, quin suppurationem hic inducat, applicandum, ad opium, noctis tempore, nisi maximus hoc sudor impediat, porrigendum, veniendum est. Interdum gummi myrrhae, cum sale martis et cortice chinae (N. LXXI.) porrectum, hic profuit. Si ulcus pulmonis his pectoris symptomatibus, et tabi, ut causa, simul subfuerit: nec ista, nec alia quaecunque, vitam servabunt remedia.

De profluviis *purulentis* loquendi hic locus esse, videri quidem posset: sed, praeter illud, quod pars plurima eorum, ad *chirurgicae* magis forum *scientiae* pertineat; aliorum, *pyorrhoeae* praemittenda, cognitio

morborum , — ne ordini Naturae, cum *Noſologis* , violentiam faceremus , nos pauca , quae his de fluxibus dicenda sunt , alia in loca tranſferre induxit.

FORMULAE MEDICAE

IN §§. PRAECEDENTIBUS CITATAE.

Num. LIX.

Pulvis aluminoſus.

Recipe Aluminis drachmam unam,
Gummi Arabici drachmam dimid.
Miſce, fiat pulvis, dividatur in quatuor partes aequales.

N. LX.

Serum lactis aluminoſum.

℞. Lactis vaccini libram unam.
Ebulliat in vaſe terreo, dein adde
Aluminis drachmam unam.
Lac coagulatum coletur per chartam emporeticam.

N. LXI.

Tinctura cantharidum.

℞. Cantharidum contusarum unciam dimid;
Spiritns vini rectificati libram unam,
Digere per triduum, et filtra.

N. LXII.

Tinctura Thebaica.

Vid. Formul. Medic. N. XVIII. NB. *per errorem, novo hic numere indicata est.*

N. LXIII.

Solutio opii.

℞. Opii puri grana quindecim
Solve in
Aquae distillatae unciis decem.
Cola.

N. LXIV.

Solutio opii saturnina.

℞. Opii puri grana quindecim
Solve in
Aquae distillatae unciis decem; adde
Sacchari saturni grana decem.
M.

N. LXV.

Injectio mercurialis.

℞. Mercurii sublimati corrosivi gran. unum
Solve in
Aquae distillatae fervidae uncia una.
Detur *pro usu externo.*

N. LXVI.

Vitrioli soluti.

℞. Vitrioli albi granum unum
Solve in
Aquae distillatae uncia una.
Cola.

N. LXVII.

Lapidis caustici solutio.

℞. Lapidis caustici Chirurgorum drachmam dimidiam
Solve in
Aquae distillatae unciis sex.
Cola per chartam emporeticam;
Detur *pro usu externo.*

N. LXVIII.

Solutio myrrhae.

℞. Sacchari saturni drachmam unam
Solve in
Aquae distillatae unciis sex; adde
Liquaminis myrrhae uncias duas,
Tincturae Thebaicae unciam unam.
M.

N. LXIX.

Injectio vaginalis alumin.

℞. Aluminis,
Vitrioli albi, *ana* drachmam unam
Solve in
Aquae ebullientis pinta una.
Frigida colentur per chartam.

N. LXX.

Injectio vagin. mercur.

℞ Mercurii dulcis,
Gummi Arabici, *ana* drachmam unam,
Aquae calcis,
Fontis, *ana* uncias duas.
M.

N. LXXI.

Mixtura corroborans.

℞ Myrrhae electae drachmam unam
Solve terendo in mortario cum
Infusi chamomillae unciis sex,
Aquae cinnamomi uncia una; adde
Salis martis grana quindecim,
Syrupi corticum aurantiorum unc. unam.
M.

Finis Lib. V.